

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

TÜRK YABANCILAR HUKUKU BAKIMINDAN
AİLE İKAMET İZNİ

Yüksek Lisans Tezi

Mustafa Semih USLU

Ankara, 2022

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

TÜRK YABANCILAR HUKUKU BAKIMINDAN
AİLE İKAMET İZNİ

Yüksek Lisans Tezi

Mustafa Semih USLU

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Rifat ERTEN

Ankara, 2022

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

TÜRK YABANCILAR HUKUKU BAKIMINDAN AİLE İKAMET İZNİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Rifat ERTEN

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

İmzası

1- Prof. Dr. Rifat ERTEN

2- Doç. Dr. Alper Çağrı YILMAZ

3- Dr. Öğr. Üyesi Neva Övünç ÖZTÜRK

17.06.2022

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. Rifat ERTEN danışmanlığında hazırladığım “Türk Yabancılar Hukuku Bakımından Aile İkamet İzni (Ankara, 2022)” adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Mustafa Semih USLU

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	III
KISALTMALAR	VII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR VE TARİHSEL GELİŞİM

I. TEMEL KAVRAMLAR.....	3
A. Yabancı Kavramı.....	3
1. Yabancı Tanımı	3
2. Vatansızlar	6
3. Mülteciler	9
4. Şartlı Mülteciler.....	12
5. İkincil Koruma Statüsündeki Kişiler	15
6. Geçici Koruma Statüsündeki Kişiler	18
B. İkamet ve İkamet İzni Kavramları.....	20
1. İkamet	20
2. İkamet İzni.....	22
C. Aile İkamet İzni ve Aile Birleşimi Kavramları	24
1. Aile İkamet İzni	24
2. Aile Birleşimi	25
II. MİLLETLERARASI METİNLER VE ANAYASAL DÜZENLEMELER	28
A. Temel Haklar	29
1. Aile Birliğinin Korunması	29
2. Yerleşme ve Seyahat	32

3. Özel Hayatın Gizliliği.....	33
B. Milletlerarası Metinlerde Yer Alan Düzenlemeler.....	35
1. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi	36
2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi.....	39
3. Diğer Milletlerarası Metinler.....	43
C. Anayasal Düzenlemeler.....	45
1. 1924 Anayasası.....	45
2. 1961 Anayasası.....	46
a) Aile Birliğinin Korunması	46
b) Yerleşme ve Seyahat	48
c) Özel Hayatın Gizliliği.....	50
3. 1982 Anayasası.....	52
a) Aile Birliğinin Korunması	52
b) Yerleşme ve Seyahat	54
c) Özel Hayatın Gizliliği.....	56
4. Yabancılar Tanınan Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması	58
III. AİLE İKAMET İZNİNİN TÜRK HUKUKUNDAKİ TARİHSEL GELİŞİMİ	
.....	62
A. Cumhuriyet Öncesi Dönem.....	63
B. Cumhuriyet'in İlk Yıllarındaki Durum	65
C. Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun Dönemi.....	68

İKİNCİ BÖLÜM

YABANCILAR VE ULUSLARARASI KORUMA KANUNU'NA GÖRE AİLE

İKAMET İZNİ

I. GENEL OLARAK.....	72
II. İZNİN KAZANILMA ŞARTLARI	77
A. İzinden Yararlanacak Kişide Aranılan Şartlar.....	78
1. Kanun'da Sayılan Kişilerden Olmak.....	78
a) Belirlenen Kişilerle Yakınlık.....	78
b) Belirlenen Aile Üyeleri.....	88
c) Çok Eşlilik	94
d) Ortak Velâyet.....	97
2. Evliliği İkamet İzni Alabilmek Amacıyla Yapmamış Olmak	98
3. Destekleyici ile Birlikte Yaşamak veya Birlikte Yaşama Niyetine Sahip Olmak	105
4. Türkiye'ye Girişine İzin Verilmeyen Yabancılardan Olmamak	108
B. Destekleyicide Aranılan Şartlar	112
1. Asgarî Bir Gelire Sahip Olmak	112
2. Genel Sağlık ve Güvenlik Standartlarına Uygun Barınma Şartlarına Sahip Olmak	119
3. Tüm Aile Bireylerini Kapsayan Sağlık Sigortası Yaptırmış Olmak	122
4. Türkiye'de En Az Bir Yıldır İkamet İzniyle Kalıyor Olmak	126
5. Beş Yıl İçinde Aile Düzenine Karşı Suçların Herhangi Birinden Hüküm Giymemiş Olmak.....	129
6. Adres Kayıt Sistemine Kayıtlı Olmak.....	132
7. On Sekiz Yaşını Doldurmuş Olmak	134

III. İZNİN KAPSAMI.....	137
A. Eğitim Hakkı	139
B. Çalışma Hakkı	143
C. Mülkiyet Hakkı.....	148
IV. İZİN TALEBİNİN REDDİ, İZNİN İPTALİ VE UZATILMAMASI	152
A. İzin Talebinin Reddi.....	152
B. İznin İptali	154
1. Kaldırma İşlemi	154
2. Geri Alma İşlemi	155
3. Kanun Maddesinin Değerlendirmesi	157
a) Aile İkamet İzni İçin Aranan Şartların Karşılanmaması veya Ortadan Kalkması.....	161
b) Yabancı Hakkında Sınır Dışı Etme veya Giriş Yasağı Kararının Bulunması	167
c) Aile İkamet İzninin Amacı Dışında Kullanıldığının Anlaşılması	169
d) Aile İkamet İznine Temel Olan Evliliğin Anlaşmalı Olduğunun Anlaşılması	170
C. İznin Uzatılmaması.....	173
D. Diğer İkamet İzinleriyle Aradaki Geçişler	175
SONUÇ	178
KAYNAKÇA.....	181
ÖZET	196
ABSTRACT	197

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABAD	: Avrupa Birliği Adalet Divanı
AİHHŞ	: Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı
AİHM	: Avrupa İnsan Haklar Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
B. No.	: Başvuru Numarası
BİM	: Bölge İdare Mahkemesi
Bkz./bkz.	: Bakınız/bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
bs.	: bası
C.	: Cilt
ÇHS	: Çocuk Hakları Sözleşmesi
D.	: Daire
E.	: Esas numarası
GİB	: Göç İdaresi Başkanlığı
GKY	: Geçici Koruma Yönetmeliği
HD	: Hukuk Dairesi
IOM	: International Organization for Migration

IPU	: Inter-Parliamentary Union
İDD	: İdari Dava Dairesi
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Bildirisi
K.	: Karar numarası
Kt.	: Kitap
m.	: madde
MHDDS	: Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme
OHCHR	: Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights
Parag./parag.	: Paragraf/paragraf
RG	: Resmî Gazete
s.	: sayfa
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TVK	: Türk Vatandaşlığı Kanunu
UNHCR	: United Nations High Commissioner for Refugees
vd.	: ve devamı
Vol.	: Volume
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

GİRİŞ

Aile, insanların çoğu için olmazsa olmaz kabul edilir. Özellikle bulundukları toprakları çeşitli sebeplerle terk edip bilinmeyen limanlara yelken açan yabancıların göçün gerçekleşmesinden hemen sonra düşündükleri ilk şey genellikle aileleri olmaktadır. Zira gerçekleşen göç neticesinde yabancı ile ailesi arasına uzak mesafeler girmektedir. Bir zamanlar hüzünde ve mutlulukta bir arada olan kişiler, aile birlikleri açısından belirsiz bir gelecekle karşılaşmaktadır. Bu durumda olan yabancılar, aile üyelerinin özlemiyle yaşamlarını sürdürmektedir. Deyim yerindeyse, eksik olarak yaşamaktadırlar. Yabancıların bulundukları topraklara ve yeni hayatlarına tam olarak uyum sağlayabilmeleri için aile bütünlüklerinin yeniden sağlanması gerekmektedir. İşte tam bu noktada, aile ikamet izinleri gündeme gelmiştir. Aile ikamet izni uygulaması ile yabancıların aile bütünlükleri ve bireylerin topluma uyumu sağlanmaktadır. Toplumun uyumunda oynadığı rol, aile ikamet izni uygulamasının önemini göstermektedir.

İstatistiklere göre, 2022 yılının Şubat ayı itibariyle Türkiye’de ikamet izniyle bulunan kişi sayısı 1.364.991’dir¹. Ayrıca 2017 yılından 2021’nin sonuna kadar yetkili makamlara toplam 343.959 uluslararası koruma başvurusu yapılmıştır². Bu kişilerden çoğunun aile üyeleri, aile ikamet izni başvurusunda bulunabilecek durumdadır. Sayının büyüklüğü, tek başına aile ikamet izinlerinin uygulamadaki yansımaları göstermektedir.

Geçmişte yabancılar tarafından Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne (AİHM) yapılan başvurular neticesinde Türkiye aleyhine ihlâl kararları da söz konusu olmuştur. Kararlar neticesinde Türkiye tarafından ödenen tazminat tutarları ciddi miktardadır. Yabancılar yönelik kanunî düzenlemeler yapılırken sıklıkla AİHM tarafından verilen ihlâl kararlarına vurgu yapılmakta ve ihlâl sayısının gelecekte düşürülmesine özel bir

¹ GİB, İkamet İzinleri İstatistikleri [<goc.gov.tr>, (01.02.2022)].

² GİB, Uluslararası Koruma İstatistikleri [<goc.gov.tr>, (01.02.2022)].

önem gösterilmektedir. AİHM tarafından özellikle aile birliğinin sağlanmasına yönelik yakın geçmişte verilmiş birçok ihlâl kararı bulunmaktadır. Verilen kararlar, aile ikamet izni uygulamasının güncelliğini göstermektedir.

Aile ikamet izni, açıklanan nedenlerle güncel ve önemli görülerek, tezin ana inceleme konusu hâline gelmiştir. Tezin birinci bölümünün ilk kısmında konunun gereğince açıklanabilmesi adına konuyla doğrudan ilgili olan kavramların tanımlarına yer verilmiştir. Yapılan açıklamaların tezin kapsamını zorlamaması adına, tanımlamalar için olabildiğince kısa ve öz bir anlatım benimsenmiştir. Birinci bölümün ikinci ve üçüncü kısımlarında, aile ikamet iznine kaynak olabilecek temel metinlerdeki düzenlemeler ile iznin tarihsel süreci yer almaktadır. Aile ikamet izni uygulamasının günümüzdeki durumunu tam olarak anlayabilmek için temel kaynakların ve tarihsel gelişim sürecinin incelenmesi gerekmektedir. Tezin ikinci bölümü, tamamen Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'ndaki (YUKK) düzenlemelere ayrılmıştır. Aile ikamet izninin kazanılması için gerekli şartlar, iznin kapsamındaki haklar ve oluşabilecek olumsuz durumlar ayrı başlıklar altında ayrıntılı şekilde incelenmiştir. Sonuç kısmında, tezdeki anlatım genel olarak özetlenmiş ve tümel bir kanıya varılmaya çalışılmıştır.

Tez kapsamında Türk hukukundaki durum incelenmiş ve konuyla alakalı Türk yargı kararlarına yer verilmiştir. Sonrasında sırasıyla konuya ilişkin diğer devletlerin uygulamalarına, öğretideki görüşlere ve yabancı mahkeme kararlarına yer verilmiştir. Bilgiler ışığında Türk hukukundaki uygulamanın değerlendirmesi yapılmıştır. Türk hukukundaki durumun, tam olarak ortaya konabilmesi adına yabancı kaynaklardan alınan bilgilerin oldukça değerli olduğu kanaatindeyiz.

Tez konusunun, Türk yabancılar hukukundaki aile ikamet izni uygulaması ile sınırlı olduğu ve yabancı kaynaklara ancak yapılacak karşılaştırmalar için kısıtlı olarak başvurulduğu gözden kaçırılmamalıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR VE TARİHSEL GELİŞİM

Aile ikamet izni, hukukun farklı pek çok kavramıyla yakından ilişkilidir. İznin günümüzdeki görünümüne kavuşması, tarihsel bir sürecin neticesindedir. Bu sebeple, konunun tam manasıyla ele alınıp incelenebilmesi adına çalışmanın ilk bölümünde konuyla ilgili temel kavramlar, aile ikamet iznine milletlerarası metin ve Türk Anayasalarında dayanak teşkil eden hükümler ve aile ikamet izninin hukukumuzdaki tarihsel gelişimi incelenecektir.

I. TEMEL KAVRAMLAR

A. Yabancı Kavramı

1. Yabancı Tanımı

Aile ikamet izninin temel muhatabı yabancılardır³. “Yabancı” kavramından ne anlaşılması gerektiği, öğretide klâsikleşmiş şekilde 1892 yılında yapılan Devletler Hukuku Enstitüsü’nün Cenevre’deki Konferansında gündeme gelen tanıma dayalı olarak açıklanmıştır⁴. Söz konusu tanıma göre yabancı, “*bir devletin ülkesinde bulunup, o*

³ Anayasa m. 23’ün son fıkrası uyarınca, vatandaş yurda girme hakkından mahrum bırakılamaz. Bu kapsamda ikamet izniyle getirilen sınırlamaların muhatabı yabancıdır. Ayrıntılı açıklamalar bkz. Birinci Bölüm, I/B-2 Numaralı Başlık.

⁴ **ALTUĞ, Yılmaz:** Yabancıların Hukukî Durumu, İstanbul 1963, s. 8 [Yabancılar]; **AYBAY, Rona/DARDAĞAN KİBAR, Esra:** Yabancılar Hukuku, 3. bs., İstanbul 2010, s. 13; **ÇELİKEL, Aysel/ÖZTEKİN GELGEL, Günseli:** Yabancılar Hukuku, 24. bs., İstanbul 2018, s. 16; **DOĞAN, Vahit:** Türk Yabancılar Hukuku, 3. bs., Ankara 2018, s. 5; **DOĞAN, Vahit/ODABAŞI, Hasan:** Yargı Kararları Işığında Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku, Ankara 2004, s. 275; **TEKİNALP, Gülören:** Türk Yabancılar Hukuku, 8. bs., İstanbul 2003, s. 6.

devletin uyrukluğunu (vatandaşlığını) iddiaya hakkı olmayan kimsedir”⁵. Bu tanıma öğretide istisnasız yer verilmekle birlikte, kimi eleştiriler de getirilmemiş değildir. Mevzubahis eleştirilere göre, bir kişinin herhangi bir devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olup olmadığı nesnel bir durumdur⁶. Yani kişinin bir devletle vatandaşlık ilişkisi var ya da yoktur. Durum böyleyken “vatandaşlığı iddiaya hakkı olmak” şeklinde öznel bir ifadeye de ihtiyaç bulunmamaktadır. Ayrıca günümüzde kişilerin herhangi bir devletle bağlantı içerisinde olmaları için o devletin topraklarında bulunmalarına da gerek yoktur⁷. Kişi ile herhangi bir devlet arasında, kişi devlet topraklarında bulunmamasına rağmen mirasçılık gibi pek çok hukukî münasebet mevcut olabilir. Bu sebeple tanımda yer alan “devletin ülkesinde bulunma” ifadesi de pek çok durumda dar kapsamlı kalabilmektedir. Eleştiriler gündeme gelse de tanım, günümüzde dahi en çok kullanılan tanım durumundadır⁸.

Yapılan tanım çalışmalarının, Türk mevzuatında yansıması geç olmuştur⁹. Yabancılık tanımına, Türk mevzuatında ilk defa 2003 yılında Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun’da¹⁰ yer verilmiştir. Bu tanıma göre yabancı, “403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununa göre Türk vatandaşı sayılmayan kişiyi” ifade etmektedir. Anılan

⁵ Tanımın Türkçeye çevirilerinde farklı kelimeler kullanılsa da genel ifade aynıdır. Toplantıda kararlaştırılan tanım için bkz.

[<idi-iil.org/app/uploads/2017/06/1892_gen_01_fr.pdf> (01.11.2021)].

⁶ **AYBAY/DARDAĞAN KİBAR**, s. 13.

⁷ **AYBAY/DARDAĞAN KİBAR**, s. 13.

⁸ **DOĞAN**, s. 5.

⁹ Milletlerarası çalışmalarda kavramın tanımı 1892 yılında yapılmışken, bunun mevzuatımıza yansıması 111 yıl sonra olmuştur.

¹⁰ RG, 06.03.2003, S. 25040.

ifadeye öğretide eleştiriler getirilmiştir¹¹. Gerçekten de Anayasa m. 66(3) uyarınca Türk vatandaşlığı kanunda belirtilen hallerde kazanılmakta ve kaybedilmektedir¹². Hükümde geçen “kanun” ifadesi yalnızca Türk Vatandaşlığı Kanunu’nu (TVK)¹³ ifade etmek için kullanılmamıştır. Vatandaşlığın kazanılması, TVK yanında başka kanunî düzenlemelere göre de mümkün olabilir¹⁴. Yapılan eleştiriler neticesinde YUKK’ta¹⁵ yer alan tanım şekillenmiştir. Günümüzde geçerli olan YUKK’taki tanıma göre yabancı, “*Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişiyi*” ifade eder. Yapılan tanım açık ve nettir. Bir kişinin kanunla belirlenen kriterlere göre Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile arasında vatandaşlık bağı bulunmuyorsa¹⁶, bu kişi yabancı niteliğindedir. Böylece vatandaşlık ile yabancılık ilişkisi, bir madalyonun iki yüzü olarak değerlendirilebilir¹⁷.

¹¹ Eleştiriye göre tanım, diğer kanun uygulamalarıyla vatandaşlık kazanmış kişileri kapsamamaktadır: **AYBAY/DARDAĞAN KİBAR**, s. 15.

¹² Vatandaşlığın kazanılması ve kaybında gözetilmesi gereken kanunîlik ilkesi, Kânûn-ı Esâsî’den beri kabul edilen bir ilkedir. “*Devleti Osmanîye tabiyetinde bulunan efradın cümlesine herhangi din ve meshepten olur ise bila istisna Osmanlı tabir olunur ve Osmanlı sıfatı kanunen muayyen olan ahvale göre istihsal ve izae edilir.*” (Kânûn-ı Esâsî m. 8, <anayasa.gov.tr/>, (01.11.2021)).

¹³ RG, 12.06.2009, S. 27256.

¹⁴ İskân Kanunu m. 8(4) uyarınca vatandaşlığın kazanılması, söz konusu uygulamaya örnek olarak gösterilebilir. İskân Kanunu, RG, 29.06.2006, S. 26301.

¹⁵ RG, 11.04.2013, S. 28615.

¹⁶ Vatandaşlık öğretide genel olarak “*kişiler ile devlet arasındaki siyasi ve hukuki bağ*” olarak tanımlanmaktadır. Bu noktada vatandaşlığın bir bağ olmasının yanında, bir statü olduğunu ifade edenler de bulunmaktadır. Bu konuda bkz. **NOMER, Ergin**: Türk Vatandaşlık Hukuku, 26. bs., İstanbul 2019, s. 20 [Vatandaşlık]; **TURAN, Turgut/TANRIBİLİR, Feriha Bilge**: Vatandaşlık Hukuku, 4. bs., Ankara 2017, s. 28.

¹⁷ **AYBAY/DARDAĞAN KİBAR**, s. 16; **ÇELİKEL/ÖZTEKİN GELGEL**, s. 10; **DOĞAN**, s. 7; **EKŞİ, Nuray**: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku, 5. bs., İstanbul 2018, s. 38 [YUKK].

Çünkü kanunla belirlenen şartları sağlayan kişiler, Türk vatandaşı sayılacaklardır. Diğer bütün kişiler ise yabancı statüsündedir.

Yapılan tanım dikkate alındığında yabancı kavramının çerçevesine girdiği düşünülen ilk grup, diğer devletlerin vatandaşları olmaktadır. Bunun dışında, nitelikleri gereği özel olarak değerlendirilmesi gereken başka yabancı grupları da bulunmaktadır.

2. Vatansızlar

Yabancı kavramından bahsedilmekle akla ilk olarak diğer devletlerin vatandaşları gelse de, bir kişinin hiçbir devletle vatandaşlık ilişkisinin bulunmaması mümkündür¹⁸. Özellikle günümüz açısından bu durum, geçmişe nazaran oldukça yaygın durumdadır¹⁹. Bu durumda olan kişilerin hukukî durumlarını düzenlemek amacıyla akdedilen Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme²⁰ m. 1’de, “*kendi yasalarının işleyişi içinde hiçbir devlet tarafından vatandaş olarak sayılmayan kişi*” vatansız olarak tanımlanmıştır. Vatansızlık durumu, çeşitli sebeplere bağlı olarak ortaya çıkabilmektedir²¹. Örnek vermek gerekirse; vatandaşlık bağının kurulması için doğum yeri esasını benimsemiş devlet vatandaşı anne ve babaya sahip çocuğun, vatandaşlık için istisnasız şekilde kan bağı esasını arayan başka bir devletin topraklarında doğması hâlinde vatansızlık durumu

¹⁸ **AYBAY/DARDAĞAN KİBAR**, s. 23; **ÇELİKEL/ÖZTEKİN GELGEL**, s. 18; **DOĞAN**, s. 8; **EKŞİ, YUKK**, s. 39; **GÖĞER, Erdoğan: Türk Tâbiyet Hukuku**, Ankara 1972, s. 157; **NOMER**, *Vatandaşlık*, s. 42.

¹⁹ **TURAN/TANRIBİLİR**, s. 35.

²⁰ *Convention Relating to the Status of Stateless Persons*, New York, 28.09.1954. Sözleşme’nin tam metni için bkz. United Nations, Treaty Series, Vol. 360, s. 117 vd. [treaties.un.org/], (01.11.2021)].

²¹ **AYBAY, Rona/ÖZBEK, Nimet/ERSEN PERÇİN, Gizem: Vatandaşlık Hukuku**, İstanbul 2019, s. 52; **NOMER**, *Vatandaşlık*, s. 42; **TURAN/TANRIBİLİR**, s. 35.

doğacaktır. Ayrıca arazi terk ve ilhakları ile vatandaşlığın irade dışı kaybı gibi durumlar, vatansızlık durumunu doğuran başlıca nedenlerdendir²². Vatansızlık; bu gruptaki kişilere uygulanacak hukukun belirlenmesinde zorlukların bulunması ve kişiyi diplomatik anlamda himaye edecek bir devletin bulunmaması gibi nedenlerle milletlerarası hukuk yönünden genel olarak istenmeyen bir durumdur.²³ Bu doğrultuda “herkesin bir vatandaşlığa sahip olması” ilkesinin, vatandaşlık hukukunun temel ilkeleri arasında bulunduğu ifade edilmektedir²⁴.

Türkiye, Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme²⁵ ve Vatansızlık Hallerinin Sayısının Azaltılmasına Dair Sözleşme’ye²⁶ taraf durumdadır. Bu sebeple YUKK, sözleşmelerde yer alan düzenlemeler doğrultusunda hükümler ihtiva etmektedir²⁷. YUKK m. 3’e göre vatansız kişi, “hiçbir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı bulunmayan ve yabancı sayılan kişidir”. YUKK’un vatansız kişilere ayrılmış üçüncü bölümünde yer alan hükümlere göre, kişilerin vatansız olduklarının tespiti Göç İdaresi Başkanlığı (GİB) tarafından yapılmaktadır. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunun Uygulanmasına

²² **AYBAY/ÖZBEK/ERSEN PERÇİN**, s. 267.

²³ UNHCR, Protecting the Rights of Stateless Persons, Cenevre 2014, s. 2.

²⁴ **AYBAY/ÖZBEK/ERSEN PERÇİN**, s. 51; **GÜNGÖR, Gülin**: Tâbiyet Hukuku, 6. bs., Ankara 2018, s. 22; **TURAN/TANRIBİLİR**, s. 34.

²⁵ “*Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşmeye Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun*”, RG, 10.07.2014, S. 29056. “*Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşmeye Katılmamız Hakkında Karar*”, RG, 25.10.2014, S. 29156.

²⁶ “*Vatansızlık Hallerinin Sayısının Azaltılmasına Dair Sözleşme’nin Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun*”, RG, 04.05.1975, S. 15226. “*Vatansızlık Hallerinin Sayısının Azaltılmasına Dair Sözleşmenin Onaylanması Hakkında Kararname*”, RG, 15.08.1975, S. 15327.

²⁷ **EKŞİ**, YUKK, s. 40; **ERTEN, Rifat**: “*Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme*”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2015, C. 19, S. 1, s. 27 [Değerlendirme].

İlişkin Yönetmelik²⁸ m. 48’te ifade edildiği üzere vatansız olduğunu iddia eden kişi ile valilik tarafından mülakat yapılır. Mülakatta sorulacak sorular genel olarak kişinin hâlihazırda vatandaşlığının olup olmadığı veya daha önceden başka herhangi bir devlete vatansız kişi olarak başvuru yapıp yapmadığını belirlemek üzeredir. Yapılan mülakat neticesinde hazırlanan rapor, valilik görüşüyle GİB’e gönderilir. Vatansız kişi statüsünde olduğuna karar verildiği takdirde yabancıya her iki yılda bir yenilenmek üzere vatansız kişi kimlik belgesi verilir. Vatansız kişi, bu belgeyle birlikte ülkemizde yasal olarak ikamet edebilme hakkına kavuşmaktadır. Bu kişiler Pasaport Kanunu²⁹ m. 18’de ihdas edilmiş yabancılara mahsus damgalı pasaporttan da yararlanabilirler. Vatansız kişi kimlik belgesine sahip olan kişilerin ülkemizde geçirmiş oldukları ikamet süreleri, YUKK m. 50 uyarınca vatandaşlığa ve uzun dönem ikamet iznine geçiş için öngörülen sürelerin hesaplanmasında değerlendirmeye katılacaktır. Türk hukuku açısından vatansız kişilere tanınan haklarla, akdedilen milletlerarası sözleşmelerdeki vatansız kişiler için öngörülmüş yükümlülükler yerine getirilmiştir³⁰. Konuyla ilgili diğer bir önemli milletlerarası metin olan, Vatansızlığın Azaltılmasına Dair Sözleşme’ye³¹ taraf olmak

²⁸ RG, 17.03.2016, S. 29656.

²⁹ RG, 24.07.1950, S. 7564.

³⁰ **DOĞAN**, s. 9. Vatansız kişilere; karşılıklıktan muaf olma, ciddî bir tehdit oluşmadığı sürece sınır dışı edilmeme gibi milletlerarası sözleşmelerde yer alan ayrıcalıklı hususlar, YUKK’ta yer almıştır.

³¹ *Convention on the Reduction of Statelessness*, New York, 30.08.1961. Sözleşme’nin tam metni için bkz. United Nations, Treaty Series, Vol. 989, s. 175 vd. [treaties.un.org/], (01.11.2021)].

adına Uygun Bulma Kanun Tasarısı³² hazırlanmış olsa da Tasarı henüz kanunlaşmamıştır. Dolayısıyla Türkiye, şu an için Sözleşme'nin tarafı durumunda değildir³³.

3. Mülteciler

Arz ettikleri farklılık sebebiyle ayrıksı olarak incelenmesi gereken diğer bir yabancı grubunu mülteciler oluşturmaktadır. Günlük dilde mülteci, sığınmacı ve göçmen gibi kavramlar sıklıkla birbirlerinin yerine kullanılsa da hukuken söz konusu kavramların her biri farklı anlamlara karşılık gelmektedir³⁴. Bu kavramlardan sığınmacı, genel olarak korunma talep etmek amacıyla vatandaşı olduğu devlet dışında başka bir devlete sığınma başvurusunda bulunan kişiyi ifade etmektedir^{35, 36}. Göçmen ise daha çok ekonomik veya sosyal imkânlar nedeniyle daha iyi şartlarda yaşamak için diğer devlet topraklarına kalıcı olarak taşınan kişilere karşılık gelmektedir³⁷. Mülteci kavramı ise iki kavramdan tamamen farklı olarak belirli şartların oluşması üzerine, devlet tarafından kişiye tanınan

³² 24/06/2010 tarih ve 2792 sayı ile TBMM Başkanlığı'na sunulan Kanun Tasarısı için bkz. [tbmm.gov.tr/d24/1/1-0397.pdf], (01.11.2021)].

³³ **GÜNDÜZ, Aslan:** Milletlerarası Hukuk, 8. bs., İstanbul 2015, s. 87 vd.; **PAZARCI, Hüseyin:** Uluslararası Hukuk Dersleri, 1. Kt., 15. bs., Ankara 2021, s. 159 vd.

³⁴ **DOĞAN,** s. 138; **ÖZTÜRK, Neva Övünç:** Mültecinin Hukukî Statüsünün Belirlenmesi, Ankara 2015, s. 48 vd.; IOM, Göç Terimleri Sözlüğü, 2009, s. 22-42-49.

³⁵ **DOĞAN,** s. 138; **ÖZTÜRK,** s. 49; IOM, s. 49.

³⁶ Sığınmacı kavramı, YUKK yürürlüğe girmeden önce şartlı mülteci statüsünün ifade ettiği statüyü karşılamak üzere kullanılmaktaydı. “*Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*”, RG, 30.11.1994, S. 22127.

³⁷ **ÇELİKEL/ÖZTEKİN GELGEL,** s. 28; IOM, s. 22.

hukukî bir statüyü ifade eder³⁸. Mülteci kavramının günümüzde genel olarak kabul gören tanımı, İkinci Dünya Savaşı neticesinde ortaya çıkan krizi çözüme kavuşturmak amacıyla akdedilen 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme’de (MHDDS)³⁹ yapılmıştır. MHDDS m. 1’e göre mülteci, “1 Ocak 1951’den evvel cerayan eden hadiseler neticesinde ve ırkı, dini, tabiiyeti, muayyen bir içtimai gruba mensubiyeti veya siyasi kanaatleri yüzünden takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu memleket dışında bulunan ve işbu memleketin himayesinden istifade edemeyen veya mezkûr korkuya binaen istifade etmek istemeyen, yahut tabiiyeti yoksa ve bahis konusu hadiseler neticesinde evvelce mütaden ikamet ettiği memleket dışında bulunuyorsa, oraya dönemeyen veya mezkûr korkuya binaen dönmek istemeyen kimseyi” ifade eder. Daha sonra Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu tarafından kabul edilen Mültecilerin Statüsüne İlişkin Protokol ile tanımdan “1 Ocak 1951’den önce” ifadesi çıkartılarak, kavrama getirilen zaman sınırlaması ortadan kaldırılmıştır⁴⁰. Tanımdan açıkça anlaşılacağı üzere bir kişiye mülteci statüsünün tanınabilmesi için belirli şartların gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu şartlar kapsamında mülteci olduğunu iddia eden kişi öncelikli olarak ırkı, dini, vatandaşlığı (tâbiyeti), belirli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasî görüşleri sebebiyle zulme uğrayacağından haklı olarak korkuyor olmalıdır⁴¹.

³⁸ ASAR, Aydoğan: Yabancılar Hukuku, 5. bs., Ankara 2019, s. 207; AYBAY/DARDAĞAN KİBAR, s. 24; DOĞAN, s. 140; EKŞİ, YUKK, s. 43; ÖZTÜRK, s. 85.

³⁹ *Convention Relating to the Status of Refugees*, Cenevre, 28.07.1951. Sözleşme’nin tam metni için bkz. United Nations, Treaty Series, Vol. 189, s. 137 vd. [treaties.un.org/], (01.11.2021)].

⁴⁰ ASAR, s. 208; ÇELİKEL/ÖZTEKİN GELGEL, s. 21; DOĞAN, s. 140; EKŞİ, YUKK, s. 44; ÖZTÜRK, s. 82.

⁴¹ ASAR, s. 208; AYBAY/DARDAĞAN KİBAR, s. 27; ÇELİKEL/ÖZTEKİN GELGEL, s. 21; DOĞAN, s. 10; EKŞİ, YUKK, s. 41; ÖZTÜRK, s. 207 vd.

Kişinin yaşadığı korkuya dayalı olarak vatandaşı olduğu devletin diplomatik korumasından yararlanamaması neticesinde gerekli şartlar sağlanmış olacaktır.

Türkiye, MHDDS'ye taraf durumdadır⁴². Bu noktada MHDDS imzalanırken çeşitli maddelerine ilişkin beyanlarda bulunulduğunun da ifade edilmesi gerekir⁴³. Bu beyanlardan ilki; MHDDS m. 1'in imzacı devletlere vermiş olduğu yetkiye dayalı olarak, mülteci tanımının kapsamına yalnızca Avrupa devletlerinde meydana gelen olaylar neticesinde Türkiye'ye sığınan kişilerin gireceğine yönelik beyandır. Bu beyan neticesinde, Türkiye'nin Avrupa devletleri dışında meydana gelen olaylara bağlı olarak herhangi bir kimseye mülteci statüsünü tanıma yükümlülüğü bulunmamaktadır. Türkiye tarafından MHDDS'ye getirilen diğer bir beyan ise mültecilere tanınan hakların, ülkemiz vatandaşlarına tanınan haklardan daha fazla olamayacağı şeklindedir. Böylece statüsü mülteci olarak belirlenen kişilere tanınacak haklara bir sınır çizilmiştir. Süre sınırını kaldıran sonraki tarihli BM Protokolü'ne Türkiye de taraf olmuştur. Yaşanan gelişme neticesinde Türk hukuku açısından mültecilik statüsü şu an için herhangi bir zaman sınırlamasına tâbi değildir⁴⁴.

Türk hukuku açısından, imzalanmış milletlerarası sözleşmelerdeki yükümlülükler göz önünde tutularak mülteciliğin tanımı, statünün kişilere nasıl tanınacağı ve gerektiğinde nasıl iptal edilip geri alınacağı gibi hususlar, YUKK'ta düzenlenmiştir. Kanun'da tanımlara ayrılmış olan m. 3'e göre; mültecilik, şartlı mültecilik ve ikincil koruma statüleri; uluslararası koruma isimli bir grup altında toplanmıştır. YUKK m. 61'de mülteci, *“Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme*

⁴² “Cenevre’de 28 Temmuz 1951 tarihinde imzalanmış olan Mültecilerin Hukuki Durumuna dair Sözleşmenin onaylanması hakkında Kanun”, RG, 05.09.1961, S. 10898.

⁴³ Beyanlar için bkz. RG, 05.09.1961, S. 10898.

⁴⁴ DOĞAN, s. 11; ÖZTÜRK, s. 367.

uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişi” olarak tanımlanmıştır. Bahsedilen milletlerarası metinler göz önünde tutulduğunda, tanımın yalnızca coğrafi kısıtlama saklı tutularak MHDDS’de geçen ifadenin Türkçeye çevirisi olduğu söylenebilir⁴⁵. Kanun’un üçüncü kısmının ikinci bölümünde yer alan düzenlemelerde uluslararası korumaya ilişkin başvuru, kabul edilme, statünün sona ermesi ve iptali gibi önemli hususlar düzenlenmiştir. Bu bölümde yapılmış düzenlemeler tüm uluslararası koruma türlerine ilişkin olduğundan mülteciler, şartlı mülteciler ve ikincil koruma hakkı sahipleri için ortaktır. YUKK m. 65’e göre uluslararası koruma başvuruları valiliklere bizzat yapılmalıdır. Valiliklere yapılan başvuru neticesinde mülteci olduğunu iddia eden yabancıyla mülakat gerçekleştirilir. Mülakattan sonra hazırlanan raporun GİB tarafından değerlendirilmesi neticesinde, kişi nezdinde gerekli şartların oluştuğuna kanaat getirilirse yabancıya mültecilik statüsü tanınacaktır. Kişiye mültecilik statüsünün tanınmasıyla birlikte, uluslararası koruma statüsü kimlik belgesi verilmektedir. Böylece mülteci olarak tanınan kişi, herhangi bir izne tâbi olmadan ülkemizde ikamet etme, eğitim, sosyal yardımlara erişim ve çalışma gibi hakların da sahibi olmaktadır.

4. Şartlı Mülteciler

Mülteci statüsü ile ilgili genel tanım, önceki kısımda da belirtildiği üzere MHDDS’de yapılmış ve imzacı devletlere bu tanım için coğrafi sınırlama beyanında bulunma imkânı tanınmıştır. Türkiye de MHDDS’yi bahsedilen imkân dahilinde, mültecilik statüsünün

⁴⁵ **ASAR**, s. 207; **DOĞAN**, s. 139; **ÖZTÜRK**, s. 398.

yalnızca Avrupa’da gerçekleşen olaylar neticesinde tanınabileceğini beyan ederek imzalamıştır. Böylece Türkiye, yalnızca Avrupa ülkelerinde yaşanan olaylar sebebiyle ülkesine sığınacak yabancıları mülteci olarak tanıma yükümlülüğü altına girmiştir. Fakat bu noktada bir boşluk açığa çıkmıştır. Avrupa ülkeleri haricinde gerçekleşen bir olay nedeniyle MHDDS m. 1’de sayılan unsurlardan dolayı zulme uğrayacak bir yabancı, mülteci olarak tanınamasa da menşe ülkesine geri gönderilememektedir⁴⁶. Sonuç olarak menşe ülkesine gönderilemeyen fakat mülteci olarak da tanınamayan, statüsü belirsiz bir yabancı grubu ortaya çıkmaktadır. Şartlı mülteci statüsü de söz konusu belirsizliği gidermek amacıyla ortaya çıkmıştır⁴⁷. Diğer bir anlatımla şartlı mülteci statüsü, MHDDS’ye Türkiye tarafından getirilen coğrafi sınırlamanın bir sonucudur⁴⁸.

Şartlı mülteci statüsünün tanımı, YUKK m. 62’de yer almaktadır. Bahsedilen düzenlemede şartlı mülteci statüsünün tanımı, mülteci statüsünün tanımında yer alan “Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle” ifadesinin, “Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar nedeniyle” şeklinde değiştirilmesiyle yapılmıştır. Söz konusu tanıma göre bir kişinin Türkiye’de şartlı mülteci olarak tanınması için iki şartın gerçekleşmesi gerekmektedir:

⁴⁶ Geri gönderme yasağı (*non-refoulement*) ile ilgili açıklamalar için bkz. Birinci Bölüm, I/A-5 Numaralı Başlık.

⁴⁷ YUKK Tasarısı Avrupa Birliği Uyum Komisyonu Raporunda da bu husus vurgulanmıştır. “*Türkiye’nin Cenevre Sözleşmesi’ne koyduğu çekince uyarınca, Avrupa dışından gelenler mülteci sayılmamaktaydı. Tasarı ile bu durumda olanlar ‘şartlı mülteci’ statüsünde sayılacaklardır.*” TBMM, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı Avrupa Birliği Uyum Komisyonu Raporu (Sıra Sayısı:310), s. 22 [tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss310.pdf], (01.11.2021)].

⁴⁸ **ASAR**, s. 208; **DOĞAN**, s. 144; **YENER KESKİN**, **Cansu**: “*Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü ile Çalışma Hakkı Bağlamında Şartlı Mülteciler*”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 2019, C. 25, S. 1, s. 402.

- Yabancınnn “ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı” zulüm korkusu yaşaması,
- Yaşanılan korkunun Avrupa ülkeleri dışında gerçekleşen bir olaydan kaynaklanması.

Yapılan başvurunun değerlendirme aşaması bakımından şartlı mülteci statüsü ile önceki kısımda açıklanan mülteci statüsü arasında bir farklılık bulunmamaktadır.

Şartlı mülteci statüsü, birkaç istisna dışında mülteci statüsü ile aynı hüküm ve sonuçları doğurmaktadır. İki statü arasındaki temel farklılıklardan bahsetmek gerekirse bunlardan ilki, geçicilik yönünden gündeme gelmektedir. YUKK m. 62 uyarınca şartlı mülteciler, üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye’de geçici olarak kalmaktadırlar⁴⁹. Mülteciler açısından ise böyle bir sınırlama bulunmamaktadır. İkinci olarak YUKK m. 82 uyarınca şartlı mülteciler için belirli bir ilde ikamet zorunluluğun getirilmesi mümkündür. Mülteciler bakımından ise böyle bir zorunluluğun getirilmesi söz konusu değildir^{50, 51}. Üçüncü olarak mülteciler statülerinin tanınmasından itibaren Türkiye’de doğrudan çalışmaya başlayabilirler (YUKK m. 89(4)(b)). Kendilerine verilecek kimlik belgesi çalışma izni yerine de geçmektedir. Şartlı mülteciler ise Türkiye’de çalışmak için öncelikle çalışma izni almak zorundadırlar (YUKK m. 89(4)(a)). Ayrıca şartlı mülteciler, uluslararası koruma başvurularından itibaren en erken altı ay sonra çalışma izni almak için başvuruda bulunabilmektedirler. Diğer bir ifadeyle şartlı mültecilerin, mültecilerden farklı olarak sığınma başvurularından itibaren altı ay içerisinde Türkiye’de çalışma imkânları bulunmamaktadır.

⁴⁹ Türkiye’deki kalışları geçici olarak kabul edilen şartlı mültecilerin, üçüncü ülkeye yerleştirilmeleri uzun zaman alabilmektedir: **YENER KESKİN**, s. 408.

⁵⁰ MHDDS m. 26’da, imzacı devletlerin ülkelerindeki mültecilere ikamet mahallerini seçme konusunda serbesti tanıyacıkları düzenlenmektedir.

⁵¹ **EKŞİ**, YUKK, s. 184.

5. İkincil Koruma Statüsündeki Kişiler

Milletlerarası sözleşmelerde belirli gruptaki kişilerin ihtiyaç duyduğu korumanın, kişinin vatandaşı olduğu devlet (menşe devlet) haricinde bir devlet tarafından sağlanması neticesinde mültecilik statüsü ortaya çıkmıştır. Fakat günümüzde bahsedilen sözleşmelerdeki tanım kapsamına girmemekle birlikte, sığınmacının ülkeye kabul edilmeyerek menşe devletine dönmesi istenen kimi durumlarda temel insan hakları sözleşmelerinde tanınan haklar yönünden ciddi ihlaller yaşanabilmektedir⁵². Bu duruma verilebilecek en genel örnek, idam cezalarıdır⁵³. Herhangi bir kişinin, menşe devleti içerisinde işlemiş olduğu adi bir suç nedeniyle ölüm cezasına çarptırıldığını düşünelim. Bu kişi ırkı, dini, vatandaşlığı veya bir gruba mensubiyeti sebebiyle suçlanmadığından diğer bir devletçe mülteci olarak kabul edilmeyecektir. Fakat kişi, cezadan korkması nedeniyle diğer bir devlete sığınabilir. Böyle bir durumda sığınılan devlet, sığınmacıyı doğrudan menşe devletine iade edebilecek midir? Bu soruya cevap; MHDDS, İşkenceye ve Diğer Zalimane Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme⁵⁴ ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)⁵⁵ gibi temel insan hakları sözleşmelerinin

⁵² **EKŞİ, YUKK**, s. 63; **MCADAM, Jane**: “*The European Union Qualification Directive: the Creation of a Subsidiary Protection Regime*”, International Journal of Refugee Law, 2005, C. 17, S. 3, s. 463; **ÖZTÜRK**, s. 114.

⁵³ Ölüm cezası üzerine suçlunun iadesi konusunun tartışıldığı önemli bir karar için *Soering v. Birleşik Krallık* Davasına değinilebilir. Olayların neticesinde, *Bay Soering*’in iadesi, Amerika Birleşik Devletleri’nden ölüm cezasının uygulanmayacağına ilişkin alınan garanti neticesinde gerçekleşmiştir. Karar hakkında ayrıntılı inceleme için **bkz. GEMALMAZ, Mehmet Semih**: “*Bir İnsan Hakkı İhlali: Ölüm Bekleyişi Olgusu*”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 1990, C. 10, S. 1-2, s. 97 vd.

⁵⁴ *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, New York, 10.12.1984. Sözleşme’nin tam metni için bkz. United Nations, Treaty Series, Vol. 1465, s. 85 vd. [treaties.un.org/], (01.11.2021)].

⁵⁵ *European Convention on Human Rights*, Roma, 04.11.1950. Sözleşmenin tam metni için bkz. [echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf], (01.11.2021).

ilgili maddelerinden ortaya çıkan geri gönderme yasağı (*non-refoulement*) ilkesine göre olumsuz olacaktır⁵⁶. Zira anılan sözleşmelerde açıkça ifade edildiği üzere, kişi işkenceye veya onur kırıcı bir muameleye maruz kalacağı bir ülkeye geri gönderilemeyecektir. İlkenin, yer aldığı milletlerarası sözleşmelere imzacı devletlerin sayısının fazlalığı ve mutlak hak kabul edilen işkence yasağı ile ilişkili görülmesi nedeniyle milletlerarası örf ve âdet hukuku kuralı niteliğinde olduğu dahi kabul edilmektedir⁵⁷. Milletlerarası örf ve âdet hukuku kuralları, sözleşmeye taraf olmayan devletleri dahi bağlayıcı bir kaynak sayılmaktadır⁵⁸.

Milletlerarası sözleşmeler ile gündeme gelen geri gönderme yasağı, önem arz eden niteliği gereği YUKK’a doğrudan genel bir ilke olarak alınmıştır. YUKK m. 4’e göre, *“Kanun kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tâbi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez.”* YUKK ikinci bölümü yalnızca geri gönderme yasağı ilkesine ayrılmıştır. İlke, ifade ediliş tarzından açıkça anlaşıldığı üzere tüm uygulama için geçerlilik taşımaktadır. İlkenin gerektiği durumlarda tam manasıyla hayata geçirilebilmesi adına YUKK’un uluslararası korumayı konu alan üçüncü kısmında *ikincil koruma* adı altında yeni bir statü oluşturulmuştur. YUKK m. 63’te ifade edildiği üzere, *“menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, işkenceye insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma*

⁵⁶ EKŞİ, YUKK, s. 63; MCADAM, s. 465; ÖZKAN, Işıl: Göç, İltica ve Sığınma Hukuku, Ankara 2013, s. 158; ÖZTÜRK, s. 121.

⁵⁷ Geri gönderme yasağının yazılı bir milletlerarası metinde yer almış olmasının, örf ve âdet hukuku kuralı olduğunu değiştirmedeği ifade edilmektedir: ÖZKAN, s. 160.

⁵⁸ GÜNDÜZ, s. 16 vd.; PAZARCI, 1. Kt., s. 219 vd.

durumlarında ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak” kişiler ülkelerine geri çevrilmeyerek, ikincil koruma statüsü kapsamına dâhil edileceklerdir. Aralarındaki sıkı bağ gereği öğretide ikincil koruma statüsünün, YUKK’ta genel bir ilke olan geri gönderme yasağının bir yansıması olduğu ifade edilmektedir⁵⁹.

İkincil koruma statüsü, mülteciler ve şartlı mülteciler ile uluslararası koruma statüsü çatısı altında mütalaa edildiğinden aynı değerlendirme süreçlerine dâhildir. Fakat şartlı mülteciliğe benzer şekilde statünün, temel olarak yararlanılabilecek haklar bakımından mültecilik statüsü ile farklılıkları bulunmaktadır. Bu farklılıklara örnek vermek gerekirse, YUKK m. 84’te ifade edildiği üzere mültecilere valiliklerce MHDDS’de belirtilen seyahat belgesi düzenlenecektir. Bu belge herhangi bir pasaporta gerek olmaksızın seyahat imkânı sağlamaktadır. İkincil koruma statüsündeki kişiler ise yapacakları seyahatler için Pasaport Kanunu m. 18 uyarınca yabancılara mahsus damgalı pasaport almak zorundadırlar. Diğer bir farklılık ise YUKK m. 82’de yer almaktadır. Söz konusu maddeye göre ikincil koruma statüsündeki kişilere belirli bir ilde ikamet etme zorunluluğu getirilebilir. Mülteciler maddenin kapsamında olmadığından, mülteci statüsündeki kişilere böyle bir yükümlülük getirilemez. Açıklanan bu tür ufak farklılıklar dışında, uluslararası koruma altında değerlendirilen statüler genel olarak aynı haklara muhatap olduklarından, Türk hukukunun geri gönderme yasağını öngören milletlerarası sözleşmeler ile uyumlu olduğu söylenebilir⁶⁰.

⁵⁹ ASAR, s. 212-213; EKŞİ, YUKK, s. 51; ÖZTÜRK, s. 403.

⁶⁰ ÇELİKEL/ÖZTEKİN GELGEL, s. 25; EKŞİ, YUKK, s. 64.

6. Geçici Koruma Statüsündeki Kişiler

Milletlerarası sözleşmelerde sığınmacılara yönelik yapılan düzenlemeler, göç konusunda ortaya çıkan tüm sorunların insan haklarına uygun olarak çözümlenmesinde zaman içerisinde yetersiz kalmıştır⁶¹. Özellikle 1970’lerde Vietnam, Afganistan, Uganda ve İran gibi devletlerde ortaya çıkan hadiseler neticesinde; Hong Kong, Tayland, Pakistan, Türkiye ve Sudan gibi devletlere yaklaşık 400.000 sığınma başvurusunda bulunulmuştur⁶². Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (*United Nations High Commissioner for Refugees- UNHCR*) İcra Komitesi tarafından ilgili konu için yapılan açıklamada, geniş göç dalgasıyla karşılaşan devletlerin en azından sığınmacılara “geçici şekilde koruma (*temporary basis protection*)” tanınmaları gerektiği ifade edilmiştir⁶³. Böylelikle diğer devletlerin sınırlarına kadar giderek koruma arayan kişilerin talepleri, geri göndermeme ilkesine de uygun olarak çözüme kavuşturulabilecektir. 1990’larda Yugoslavya’da ortaya çıkan iç savaş neticesinde Avrupa devletlerine yapılan sığınma başvuruları, konuyu başka bir boyuta taşımıştır. Avrupa devletlerinin sığınmacılara karşı göstermiş olduğu isteksiz tavrın neticesinde, UNHCR tarafından krizin çözülmesi adına sığınmacıların en azından geçici koruma ile alınması gerektiği açıklanmıştır⁶⁴. Karar, zaman içerisinde AB Parlamentosu tarafından da aynen

⁶¹ **AYDOĞDU, Gamze:** Türk Hukukunda Geçici Koruma Statüsünün Kapsamı ve Geçici Korumadan Yararlananların Hakları, Ankara 2020, s. 19; **YILMAZ, Sibel:** Kitleli Akın (Sığınma) Durumunda Geçici Koruma Rejimi ve Asgari Muamele Standardı, Ankara 2016, s. 71 [Geçici Koruma].

⁶² **SARAÇLI, Murat:** Uluslararası Hukukta Yerinden Edilmiş Kişiler, 2. bs., Ankara 2019, s. 25.

⁶³ UNHCR, “*Conclusion on International Cooperation and Burden and Responsibility Sharing in Mass Influx Situations- No. 100*”, Cenevre 2004.

⁶⁴ **YILMAZ, Geçici Koruma**, s. 73.

onaylanmıştır⁶⁵. 2001 yılında yürürlüğe konulan Geçici Koruma Direktifi⁶⁶ ile geçici koruma statüsü ilk defa hukukî bir düzenlemeye konu olmuştur. Direktif m.2’de tanımlandığı üzere geçici koruma; menşe ülkesine dönemeyen geniş bir kitleye acil ve geçici olarak sağlanan istisnâî bir koruma biçimidir. Geçici korumanın uygulamaya konulabilmesi için, özellikle ülkesine kitlesel göç alan devletin sığınma sisteminin olağan olarak bu göçü kaldıramayacak durumda olması gerekir. Gerçekten uluslararası koruma başvurularının doğasında sığınma ihtiyacının kabul eden devlet tarafından tespiti bulunsa da kimi durumlarda devletlerin sistemlerini zorlayabilecek nitelikte durumlar doğabilmektedir. Geçici koruma, bu anlamda zorlayıcı durumların ortaya çıkması hâlinde devletlerin başvurabileceği ve koruma bekleyen kişilerin haklarını korumak üzere çözüm yolu olan hukukî statüdür⁶⁷.

Geçici koruma, Türk hukuku açısından ilk defa kanunî düzeyde YUKK’ta düzenleme alanı bulmuştur⁶⁸. YUKK öncesi dönemde yürürlükte olan 1994 tarihli “*Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte*” ülkemiz sınırlarına topluca gelen sığınmacılara ilişkin hükümler yer almakla birlikte,

⁶⁵ **YILMAZ**, *Geçici Koruma*, s. 73.

⁶⁶ 20.07.2001, 2001/55/EC, Direktif’in tam metni için bkz. [eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32001L0055] (01.11.2021)].

⁶⁷ Geçici korumanın kapsamlı ve oldukça yerinde bir tanımına, Geçici Koruma Direktifi m. 2’de yer verilmiştir. Tanıma göre geçici koruma, “*sistemin sağlıklı şekilde karşılayamayacağı kitlesel akın durumlarında çıkarları doğrultusunda, menşe ülkelerine geri dönemeyen kişilere tanınan korumadır.*”

⁶⁸ **AYDOĞDU**, s. 40; **ÇELİKEL/ÖZTEKİN GELGEL**, s. 26; **DOĞAN**, s. 147; **EKŞİ**, *YUKK*, s. 53.

“geçici koruma” kavramına yer verilmemiştir⁶⁹. Geçici koruma, YUKK m. 91’de, “ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancı kişilere” sağlanabilecek koruma olarak belirtilmiştir. Anılan madde dayanak alınarak hazırlanan Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY)⁷⁰, 2014 yılında yürürlüğe girmiştir. GKY’nin pek çok maddesi, Geçici Koruma Direktifi ile benzer mahiyette hükümler içermektedir. GKY m. 9’a göre geçici koruma kararı, İçişleri Bakanının teklifi üzerine Cumhurbaşkanı tarafından alınmaktadır. Cumhurbaşkanı, geçici koruma kararında konuyla ilgili diğer hususları belirlemeye yetkilidir. GKY kapsamında ayrıca; geçici koruma statüsünün sona ermesi, iptali, sona ermeyi müteakiben yapılacak işlemler, geçici korunanların ülkeye kabulü, sevk ve geçici barınma merkezleri hakkında ayrıntılı düzenlemelere yer verilmiştir. Geçici koruma sahibi kişilere verilecek kimlik belgesi, uzun dönem ikamet iznine ve Türk vatandaşlığına başvuru hakkı tanımamaktadır. Ancak geçici koruma statüsündeki kişi; eğitim, sağlık, sosyal yardım, tercümanlık ve çalışma gibi pek çok haktan yararlanabilmektedir.

B. İkamet ve İkamet İzni Kavramları

1. İkamet

İkamet, en genel manasıyla “oturmak, yerleşme kastıyla oturmak, sakin olmak” ifadeleriyle tanımlanmaktadır⁷¹. Diğer bir ifadeyle ikamet, bir kişinin bir zaman dilimi

⁶⁹ **BÜYÜKÇALIK, Mürvet Ece:** Mülteci Hukuku’nun Gelişimi ve Türkiye’de Mültecilerin Sosyal Hakları, Eskişehir 2014, s. 131.

⁷⁰ RG, 22.10.2014, S. 29153.

⁷¹ **YILMAZ, Ejder:** Hukuk Sözlüğü, 5. bs., Ankara 1996, s. 370 [Sözlük].

içerisinde bir yerde bulunmasını, sakin olmasını ifade eder⁷². İkamet kavramı, kelime olarak ikametgâh kavramına benzese de tamamen farklı bir anlama sahiptir. İkametgâh, Türk hukuku açısından bir kişinin hayat faaliyetleri ve ilişkilerinin merkezi olan yeri ifade etmek üzere kullanılan hukukî bir terimdir⁷³. Tanımında yer alan unsur gereği, ikametgâhın belirlenmesi için alelade bir bulunma fiili yeterli değildir. Kişinin bulunduğu yeri aynı zamanda hayat faaliyetlerinin merkezi hâline getirmesi gerekmektedir⁷⁴. “İkametgâhın tekliği ilkesi” gereği kişinin yaşamının merkezi haline getirdiği önceki yerden ayrılarak, yeni bir yeri hayat faaliyetlerinin merkezi haline getirmesiyle ikametgâh değişikliği gerçekleşir⁷⁵. Bu noktada belirtmek gerekir ki söz konusu unsur, Türk hukuku açısından geçerlidir. Karşılaştırmalı hukuka bakıldığında, ikametgâh kavramının unsurlarının hukuktan hukuka çok farklılaştığı görülmektedir⁷⁶. Örneğin İngiliz hukukunda kişilerin kendilerinin seçtikleri ve doğumla kazandıkları farklı iki tür ikametgâhları bulunmaktadır⁷⁷. Kişilerin aslî ikametgâhları doğumla birlikte oluşmakta ve seçilmiş ikametgâhları oluşana kadar varlığını sürdürmektedir. Yapılan uygulamada aslî ikametgâh kavramının, Kıta Avrupası hukuklarında kullanılan ikametgâh kavramından daha çok vatandaşlık kavramına yaklaştığı ifade edilmektedir⁷⁸.

⁷² **ÖZTAN, Bilge:** *Medenî Hukuk’un Temel Kavramları*, 40. bs., Ankara 2015, s. 309 [Medenî].

⁷³ **OĞUZMAN, M. Kemal/SELİÇİ, Özer/OKTAY-ÖZDEMİR, Saibe:** *Kişiler Hukuku*, 15. bs., İstanbul 2015, s. 131; **ÖZTAN,** *Medenî*, s. 309.

⁷⁴ **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 133.

⁷⁵ **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 140-141; **ÖZTAN,** *Medenî*, s. 310.

⁷⁶ **ARSLAN, İlyas:** *Milletlerarası Özel Hukukta Mutad Mesken Kavramı*, İstanbul 2012, s. 15 [Mutad Mesken]; **NOMER, Ergin:** *Devletler Hususî Hukuku*, 22. bs., 2017 İstanbul, s. 118 [Devletler].

⁷⁷ **ARSLAN,** *Mutad Mesken*, s. 16; **NOMER,** *Devletler*, s. 119.

⁷⁸ **NOMER,** *Devletler*, s. 119.

2. İkamet İzni

Dünyada yaşayan bütün kişilere, sırf insan oldukları için tanınan “temel insan hakları” adı verilen bir haklar kümesi bulunmaktadır⁷⁹. Devletlerin büyük çoğunluğunun, ülkesine gelen yabancılara bu kümedeki hakları tanıdığı görülmektedir. Fakat devletlerce temel insan hakları dışında yabancılara, devletin vatandaşlarına tanınmış olan bütün hakların tanınamayacağı da kabul edilmektedir⁸⁰. Bu noktada devletlerin ülkelerine gelen yabancılara, kendi vatandaşlarına tanıdığı kimi hakları hiç tanımamaları veya kısıtlı şekilde tanımaları gündeme gelmektedir. Günümüzde hemen hemen tüm devletlerin yabancılara benzer nitelikte kısıtlamalar getirdiği görülmektedir⁸¹. Söz konusu uygulamalara verilebilecek en genel örnek, yabancıların ülkeye giriş çıkışları ile ülkede ikametlerine yönelik kısıtlamalardır. Gerçekten de devletler tarafından; “*kamu düzeni, kamu güvenliği ve genel sağlık*” gibi pek çok nedenle yabancıların ülkelerine giriş çıkışlarına ve buradaki ikametlerine sınırsız bir serbesti tanınmamaktadır⁸². Yabancıların öncelikle çeşitli şartları sağlamaları beklenmektedir. Bu şartlardan yabancıların ikametlerine ilişkin en klâsik olanı ise ikamet izinleridir. İkamet izni, devlet tarafından yabancıların ülkede ikamet edebilmesine ilişkin verilen izni ifade etmektedir^{83, 84}. Bu şartı

⁷⁹ **FENDOĞLU, Hasan Tahsin:** İnsan Hakları Hukuku, 2. bs., Ankara 2020, s. 16; **GÖZLER, Kemal:** İnsan Hakları Hukuku, Bursa 2017, s. 84 [İnsan Hakları].

⁸⁰ **ALTUĞ,** *Yabancılar*, s. 9; **ÇELİKEL/ÖZTEKİN GELGEL,** s. 7; **DOĞAN,** s. 23; **GÖZLER,** *İnsan Hakları*, s. 176.

⁸¹ **ERTEN,** *Değerlendirme*, s. 5.

⁸² **DOĞAN,** s. 79. Örneğin AIHS Ek 4 Numaralı Protokolü m. 2’nin üçüncü fıkrasında da serbest dolaşım hakkının; ulusal güvenlik, kamu emniyeti, kamu düzeni ve suç işlenmesinin önlenmesi gibi nedenlerle sınırlandırılabilceği öngörülmektedir.

⁸³ **YILMAZ,** *Sözlük*, s. 370.

⁸⁴ Kimi devletler “ikamet izni” adıyla bir uygulama yapmayarak, farklı vize türleriyle aynı amaca yönelmektedirler. Yabancıların kısa süreli kalışlar için turist vizesi, ülkede çalışmak ve yerleşmek için işçi vizesi almalarını öngören Birleşik Krallık uygulaması bu

arayan devletin topraklarında ikamet etmek isteyen yabancının, ülkeye girmeden önce veya sınırlara ulaştığında usûlüne uygun olarak ikamet izni alması gerekmektedir. İkamet izni uygulamaları açısından devletleri ikiye ayırmak mümkündür. Bu tasnifte yer alan ilk grupta, yabancılardan ikamet izni talep etmeyen devletler bulunmaktadır⁸⁵. Bu gruptaki devletler, yabancının ülkelerine gelmeleri için herhangi bir ikamet izni şartı aramamaktadırlar. Günümüz için sayıca oldukça az olan bu devletler dahi, topraklarına gelen yabancılardan kimi bildirimler talep etmektedirler⁸⁶. Tasnifin ikinci grubunda ise ülkesine gelen yabancılardan ikamet izni talep eden devletler yer almaktadır. Bu grupta yer alan devletler, topraklarına ikamet etmek, yerleşmek amacıyla gelen yabancılardan ikamet izni talep etmektedir. Günümüzde gelişmişlik açısından dünyanın önde gelen devletleri de dâhil olmak üzere baskın çoğunluk bu grupta yer almaktadır.

İkamet izni, Türk hukukunda da uygulanmaktadır. Ayrıntıları YUKK'ta belirlendiği üzere, vize veya vize muafiyeti süresinden fazla ülkemizde ikamet etmek isteyen yabancının ikamet izni almış olmaları bir zorunluluktur. YUKK m. 11 uyarınca alınan vize ile Türkiye'de kalış imkânı, her “*yüz seksen günde doksan gün*” süresini aşamamaktadır. Bu süre, oldukça kısa bir zaman dilimini kapsamaktadır. Kanun koyucu, bahsedilen kısıllıktaki bir kalış bakımından yabancının ayrıca ikamet izni almak için çaba

duruma örnektir. Bu türden uygulamalar da yabancının ülkedeki uzun süreli kalışlarına yönelik olduğundan, tez kapsamında ikamet izinleriyle birlikte değerlendirilmiştir.

⁸⁵ Bu grupta yer alan devletlere Maldivler Cumhuriyeti örnek verilebilir. *The Maldives Immigration Act* m. 10 uyarınca yabancılar ülkeye önceden herhangi bir izne tâbi olmaksızın giriş yapabilmektedir.

⁸⁶ İstenilen evrak daha çok kamu düzeni ve sağlığını korumak amacıyla gündeme gelmektedir. Örneğin varıştan önceki son 96 saate ait negatif sonuçlu bir COVID-19 testi aranmaktadır. Aranan diğer evrakla ilgili bkz. [immigration.gov.mv/tourist-visa/], (01.10.2021)].

sarf etmesini gerekli görmemiştir⁸⁷. Kısa kalış süresi için yalnızca vize yeterli görülmüştür. Fakat bu süreyi aşan ülkedeki kalışlar gerek kamu düzeni gerekse diğer sebeplerden ikamet izni zorunluluğuna tâbi kılınmıştır. Böylelikle Türkiye'nin de ikamet izni arayan devletler grubunda yer aldığı ifade edilmelidir.

C. Aile İkamet İzni ve Aile Birleşimi Kavramları

1. Aile İkamet İzni

Devletler, yalnızca belirli nitelikleri haiz yabancılara ikamet izni vermektedir. Böylelikle ancak belirli bir nedeni olan yabancının ülkede kalışı sağlanmaktadır. Hangi özellikleri taşıyan yabancılara ikamet izni sağlandığına ilişkin devlet uygulamalarında yapılan genel bir gözlem neticesinde geçmişten günümüze genel olarak; iş, eğitim, gezi ve aile gibi genel sebeplerin ikamet izinlerine temel olduğu görülmektedir⁸⁸. Bu sebeplerden aile, yabancının aile üyesiyle birlikte devlet topraklarında yaşamasına olanak tanımaktadır. Tezin sonraki kısımlarında ayrıntılı şekilde değinileceği üzere milletlerarası sözleşmelerde sıklıkla değinilen aile hayatına saygı hakkı, izne temel teşkil etmektedir⁸⁹.

⁸⁷ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik m. 19(2) uyarınca, doksan günden kısa kalışlar için dahi ikamet izni alınması mümkündür. Fakat geçici sayılabilecek bu türden kalışların, ikamet iznine gerek olmaksızın vizeyle yapılmasına imkân tanınmıştır. bkz. **ÇELİKEL/ÖZTEKİN GELGEL**, s. 101; **DOĞAN**, s. 79.

⁸⁸ Ağırlıklı olarak tanınan ikamet izni türü devlet uygulamalarında farklılaşmaktadır. Örneğin, güncel veriler ışığında Türkiye'de geçerli ikamet izinlerinin %74'ü kısa dönem ikamet izni niteliğindedir. Aile ikamet izninin oranı %6'dır. Birleşik Krallık'ta da durum benzerdir. Birleşik Krallık için bkz. **SIRRIYEH, Ala**: “*All you need is love and £18,600': Class and the new UK family migration rules*”, Critical Social Policy, 2015, C. 35, S. 2, s. 230.

⁸⁹ **GROENENDIJK, Kees**: “*Family Reunification as a Right under Community Law*”, European Journal of Migration and Law, 2006, C. 8, S. 2, s. 218 vd.; **GUBERNSKAYA**,

⁹⁰. Böylelikle başka bir yabancının ülke sınırlarına girmesine izin verilerek, aslında temel nitelikteki aile yaşamı hakkının gereklilikleri yerine getirilmiş olmaktadır. Günümüzde hemen hemen tüm devletlerin -farklı şartlar aranıyor olsa bile- aile ikamet iznine hukuk düzenleri içerisinde yer verdikleri görülmektedir⁹¹. Fakat söz konusu izin isim olarak; aile ikamet izni (*family residence permit*) olarak adlandırılabilirdiği gibi, aile vizesi (*family visa*) şeklinde de adlandırılabilir⁹². İsimler farklılaşsa da uygulamalar birbirine benzer niteliktedir. Türk hukuku açısından uygulama, YUKK m. 34’te “aile ikamet izni” olarak adlandırılmıştır.

2. Aile Birleşimi

Ailenin bütünlüğü, pek çok milletlerarası metinde esaslı bir şekilde yer alan temel bir haktır. Hakkın tanınmış olması, kendiliğinden insanların aile bütünlüğünden tam olarak yararlanması sonucunu doğurmamıştır. İnsanlara kâğıt üstünde tanınmış hakkın gereğine uygun şekilde gerçekleşebilmesi için birtakım hukukî müesseselerin geliştirilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Aile birleşimi, bu tür bir ihtiyaca cevap olarak

Zoya/DREBY, Joanna: “*US Immigration Policy and the Case for Family Unity*”; Journal on Migration and Human Security, 2017, C. 5, S. 2, s. 417; **SIRRIYEH**, s. 235.

⁹⁰ Bu sebeple aile ikamet izni, ikamet izinleri içerisinde özel bir öneme sahip görülmektedir: **ELÇİN, Doğa:** “*Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda Aile İkamet İzni: Aile Hayatı Hakkı Mı? Aile Birleşimi Hakkı Mı?*”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 2017, S. 30, s. 126.

⁹¹ Yapılan araştırmalarda hukuk düzeninde aile ikamet iznine yer vermeyen devlete rastlanılmamıştır.

⁹² Örnek vermek gerekirse; İsviçre’deki uygulama aile ikamet izni, Avustralya’daki uygulama ise aile vizesi olarak isimlendirilmektedir. Federal Act on Foreign Nationals and Integration, m. 33 – Migration Act 1958, m. 91WB.

doğmuş ve göç hukuku açısından güncel kavramlardan birisidir⁹³. Kısaca tanımlamak gerekirse aile birleşimi; kişinin aile üyesinin, aile birliğinin sağlanması amacıyla ülkeye girişini ifade etmektedir⁹⁴. Hak açısından talep eden konumunda bulunan, ülkede bulunan kişi veya kişinin ülkeye girmek niyetinde olan aile üyesi yabancı olabilmektedir. Böylece kişinin aile üyesi, başka bir ülkeye giriş ve orada yaşama hakkına kavuşmaktadır. Yapılan bu uygulama genel olarak kişinin aile üyesi yabancıya, aile ikamet izni verilmesi suretiyle gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda aile ikamet izni, kişilerin aile birleşimlerinin sağlanması açısından önemli bir araçtır. Aile birleşimi, klâsikleşmiş göç hukuku konuları dışında günümüz açısından güncel ve üzerinde pek çok tartışmanın bulunduğu bir konudur.

Geçmişine kısaca değinmek gerekirse, aile birleşimi ile ilk olarak ulusal hukuklarda karşılaşılmaktadır⁹⁵. İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan işgücü ihtiyacı sebebiyle, özellikle Avrupa devletlerindeki göçmen işçi sayısını arttırmaya yönelik politikalar aile birleşimi uygulamalarının öncüleri olmuştur⁹⁶. Aile birleşiminin uluslararası bir antlaşmaya konu olması, ilk defa 1989 yılında BM tarafından kabul edilen Çocuk Hakları

⁹³ **MEYER, Antoine:** People on the Move Handbook of Selected Terms and Concepts, Paris 2008, s. 28.

⁹⁴ **ELÇİN,** s. 122; **MEYER,** s. 28. Aile Birleşimi Direktifi'ne göre “*aradaki ilişkinin ülkeye girişten önce veya sonra olması fark etmeksizin kişinin aile üyesinin, aile birliğinin sağlanması amacıyla ülkeye girişini*” ifade etmektedir.

⁹⁵ **JOHN, Arturo:** “*Family Reunification for Migrants and Refugees: A Forgotten Human Right?*”, <igc.fd.uc.pt/data/fileBIB2017724164832.pdf>, (01.10.2021), s.1.

⁹⁶ **JOHN,** s. 4.

Sözleşmesi (ÇHS)^{97, 98} ile gerçekleşmiştir⁹⁹. ÇHS m. 10'da ifade edildiği üzere, imzacı devletler çocuğun aile birleşimi amacıyla yapılan başvuruları olumlu, insancıl ve hızlı bir şekilde incelemekle yükümlüdür. ÇHS, fazla olan imzacı devlet sayısı ile ayrıca önemlidir¹⁰⁰. ÇHS'yi müteakiben konu, Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme¹⁰¹ ile yeniden milletlerarası düzlemde yer bulmuştur. Sözleşme'de göçmen işçinin vefat etmesi veya boşanması hâlinde aile fertlerine aile birleşimi temelinde ülkede kalışlarında kolaylık sağlanacağı ifade edilmiştir. Böylece ulusal uygulamalardaki işçilere aile birleşimi sağlama yönündeki yaklaşım, milletlerarası hukuk bakımından da tezahür bulmuştur. Sözleşme, Uluslararası Çalışma Örgütü (*International Labour Organization-ILO*) belgeleri dışında

⁹⁷ *Convention on the Rights of the Child*, New York, 20.11.1989. Sözleşme'nin tam metni için bkz. United Nations, Treaty Series, Vol. 1577, s. 3 vd. [treaties.un.org/], (01.11.2021)].

⁹⁸ Söz konusu Sözleşme'ye Türkiye de taraftır. “Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun”, RG, 11.12.1994, S. 22138; “Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin Onaylanması”, RG, 27.01.1995, S. 22184.

⁹⁹ **ROHAN, Mark:** “Refugee Family Reunification Rights: A Basis in the European Court of Human Rights Family Reunification Jurisprudence” *Chiago Journal of International Law*, 2014, C. 15, S. 1, s. 353-354; **STAVEL, Anne:** “Free Movement and the Fragmentation of Family Reunification Rights”, *European Journal of Migration and Law*, 2013, C. 15, S. 1, s. 78.

¹⁰⁰ **BARTHOLET, Elizabeth:** “Ratification by the United States of the Convention on the Rights of the Child: Pros and Cons From a Child's Rights Perspective” *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 2011, C. 633, S. 1, s. 82; **WEISSBRODT, David:** “Prospects for Ratification of the Convention on the Rights of the Child” *Emory International Law Review*, 2006, C. 20, S. 1, s. 209.

¹⁰¹ *International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families*, New York, 18.12.1990. Sözleşme'nin tam metni için bkz. United Nations, Treaty Series, Vol. 2220, s. 3 vd. [treaties.un.org/], (01.11.2021)].

göçmen işçilerin aile birleşimine yönelik ilk düzenleme olması açısından önem teşkil etmektedir¹⁰².

II. MİLLETLERARASI METİNLER VE ANAYASAL DÜZENLEMELER

Aile ikamet izni uygulamasının ortaya çıkışı kendiliğinden olmamıştır. Yukarıda ifade edildiği üzere, devletlerin sınırlarına girecek yabancıları vize ve ikamet izni gibi hukukî enstrümanlarla belirleme yetkisi bulunmaktadır¹⁰³. Devletlerin egemenlik yetkisine dayanan belirleme hakları, milletlerarası hukuk tarafından da tamamen kabul görmektedir. Fakat belirli durumların oluşması hâlinde devletlerin belirleme yetkisi ile bireylerin milletlerarası hukuk tarafından güvence altına alınan hakları çatışabilir¹⁰⁴. Böyle durumlar için en azından bireyin de haklarını koruyacak yöntemler bulunmuştur. Aile ikamet izni uygulaması bunlardan biridir. Bir tarafta, devletin sınırlarına girecek yabancıları belirleme yetkisi yer alırken, diğer tarafta ise yabancıların temel insan hakları metinlerinde güvenceye bağlanmış hakları bulunmaktadır. Zaman içerisinde yabancıların temel hakları göz önünde tutulmuş ve en azından belirli şartları taşıyan yabancıların aile ikamet izniyle ülkeye girişi sağlanmıştır.

¹⁰² **CHOLEWINSKI, Ryszard:** “*Family Reunification and Conditions Placed on Family Members: Dismantling a Fundamental Human Right*”, 2002, C. 4, S. 3, s. 272; **JOHN**, s. 1.

¹⁰³ **TEKİNALP**, s. 42; Bu konuda “hiç kimsenin yabancı bir ülkeye, bu devlet makamlarının iradesine karşın giremeyeceği” ilkesinin geçerli olduğu yönünde bkz. **AYBAY, Rona:** “*Bir İnsan Hakkı Olarak Uluslararası Seyahat Özgürlüğü*”, İnsan Hakları Yıllığı, 1979, C. 1, s. 81 [Seyahat].

¹⁰⁴ Milletlerarası metinlerde yer alan haklar, yabancı-vatandaş ayrımı yapılmaksızın tüm kişilere tanınmıştır.

Tezin bu kısmında yukarıda ifade edilen yabancıların temel hakları ele alınacaktır. Aile ikamet izni ile doğrudan korunan üç temel hak bulunmaktadır: aile birliği, yerleşme ve seyahat ile özel hayatın gizliliği hakları. Sonrasında ise hakların yer aldığı önemli milletlerarası metinler incelenecektir. Kısımın sonu bahsedilen hakların Türk Anayasalarındaki görünümüne ayrılmıştır.

Ele alınan hakların içeriklerinin tam olarak belirlenebilmesi için yargı makamlarınca nasıl yorumlandıkları da önemlidir. Bu sebeple açıklamalarda hakların yorumlandığı örnek kararlara da yer verilmiştir.

A. Temel Haklar

1. Aile Birliğinin Korunması

Aile, en temel manasıyla “*evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki birlik*” olarak tanımlanmaktadır¹⁰⁵. Geleneksel olarak ifade edildiği üzere aile toplumun yapı taşı sayılmaktadır¹⁰⁶. Bu niteliği gereği, toplumun bir bina olarak tasavvur edildiği bir durumda aile, bu binanın tuğlası olarak tasvir edilmektedir¹⁰⁷. Ailedeki bozulma ve

¹⁰⁵ “*Aile*”, Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük [<sozluk.gov.tr>, (01.11.2021)].

¹⁰⁶ **AKINTÜRK, Turgut/ATEŞ KARAMAN, Derya:** Türk Medenî Hukuku (II. Cilt- Aile Hukuku), 14. bs., İstanbul 2012, s. 3; **DURAL, Mustafa/ÖĞÜZ, Tufan/GÜMÜŞ, Mustafa Alper:** Türk Özel Hukuku (Cilt III-Aile Hukuku), 3. bs., İstanbul 2010, s. 2; **HATEMİ, Hüseyin:** Aile Hukuku, 9. bs., İstanbul 2021, s. 2; **ÖZTAN, Bilge:** Aile Hukuku, 4. bs., Ankara 2004, s. 4 [Aile].

¹⁰⁷ Anlayışı bir adım ileri taşıyarak, “*aile birliğinin, birliği teşkil eden kişi olmaktan ziyade toplumun malı olduğu*” düşüncesi için bkz. **EGGER, A./ESCHER, Arnold/HAAB, Robert/HOMBERGER, A./OSER, H./SCHÖNENBERGER, W./SIEGWART, A.:** İsviçre Medenî Kanunu Şerhi, 2. Kt., Ankara 1948, s. 93.

noksanlıkların, kaçınılmaz olarak toplumu da etkileyeceği düşünüldüğünden, bu sosyal kuruma hukuksal düzenlemelerde ayrıntılı olarak yer verilmiştir¹⁰⁸. Böylece aile birliğinin korunması hakkı ortaya çıkmıştır. İktisadi ve sosyal değişimler neticesinde önemi geçmiş yıllara nazaran azalmış gözükse de aile, günümüzde hemen tüm hukuk metinlerinde düzenleme konusu edilmiş durumdadır.

AYM'nin, *Oksana Chicheishvili Başvurusu*¹⁰⁹ için vermiş olduğu kararında: “Anayasa’nın 20. ve 41. maddeleriyle güvence altına alınan ‘aile hayatı’ hâlihazırda - mevcut-fili, yakın ve kişisel bağların kurulmuş olduğu aile birlikteliklerini içermektedir” ifadeleri yer almaktadır. Daha sonradan aile hayatına saygı hakkının ihlâl edildiği iddiasıyla gündeme gelen hemen bütün uyuşmazlıklarda anılan bu ilke, ailenin korunabilmesi için öncelikle kurulmuş bir ailenin var olması gerektiği, gerçek olmayan veya henüz kurulmamış bir ailenin koruma altında mütalaa edilemeyeceği yorumlarını beraberinde getirmektedir¹¹⁰. AYM, aile bütünlüğü bağlamında karşısına gelen diğer bir uyuşmazlık olan *Selim Adıyaman Başvurusu*¹¹¹ kararında şu ifadelere yer vermiştir:

“Aile yaşamına saygı hakkı kapsamında devlet için söz konusu olan yükümlülük, sadece belirtilen hakka keyfî surette müdahaleden kaçınmakla sınırlı olmayıp öncelikli olan bu negatif yükümlülüğe ek olarak aile yaşamına etkili bir biçimde saygının sağlanması bağlamında pozitif yükümlülükleri de içermektedir. Söz

¹⁰⁸ **KILIÇOĞLU, Ahmet:** Aile Hukuku, Ankara 2015, s. 2.

¹⁰⁹ AYM, *Oksana Chicheishvili Başvurusu*, 20.12.2017, B. No. 2014/19023 [anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/], (10.01.2022)].

¹¹⁰ Söz konusu yorum, aslen AİHM içtihatlarına dayanmaktadır. Zira AİHS m. 8’in uygulanabilmesi için önceden kurulmuş bir aile gerekmektedir. Bkz. AİHM, *Marckx/Belçika Başvurusu*, 13.06.1979, B. No. 6833/74, parag. 31 [hudoc.echr.coe.int/], (10.01.2022)].

¹¹¹ AYM, *Selim Adıyaman Başvurusu*, 09.03.2016, B. No. 2013/8846 [RG, 27.04.2016, S. 29696].

konusu pozitif yükümlölükler, bireyler arası ilişkiler alanında olsa da aile yaşamına saygıyı sağlamaya yönelik tedbirlerin alınmasını zorunlu kılar.”

Bahsedilen kararda, ailenin korunmasına yönelik yükümlölüğün yalnızca negatif bir içerikte olmadığı, hakkın hayata tam anlamıyla geçebilmesi için devletin pozitif yükümlölüklerinin de bulunduğu ifade edilmiştir. Bu ifade, özellikle hakkın içeriğine yönelik tartışmaların açıklığa kavuşturulması ve Anayasa’da yer alan güvencenin, gereği şekilde karşılık bulabilmesi adına oldukça önemlidir. Devletin pozitif yükümlölüklerinden açık bir şekilde bahsedilmesinden sonra *N.Ö. Başvurusu*¹¹² kapsamında verilen karardaki şu ifadeler, pozitif yükümlölüklerin içeriğine ışık tutar niteliktedir:

“Bununla birlikte aile yaşamına saygı hakkı kapsamındaki pozitif yükümlölüklerin, hangi koşullarda olumlu edimde bulunmayı gerektirdiğinin kesin çizgilerle belirlenmesi, söz konusu hak kapsamındaki ilişkilerin mahiyeti gereği kolay değildir. AİHM de özellikle pozitif yükümlölükler söz konusu olduğunda saygı kavramının çok kesin bir tanımının bulunmadığını ve taraf devletlerde karşılaşılan durumlar ile izlenen uygulamalardaki farklılıklar dikkate alındığında bu kavramın gereklerinin olaydan olaya önemli ölçüde değiştiğini kabul etmektedir.”

Kararda görüldüğü üzere devletin aile bütünlüğü kapsamında var olan yükümlölükleri için kesin bir tanım yapılmaktan kaçınılmıştır. Böylece oldukça genel olarak ifade edilen aile hayatına saygı hakkının farklı durumlarda somut olaya uygun olarak farklı yorumlanabilmesi amaçlanmıştır. Fakat pozitif yükümlölükler ile negatif yükümlölükler arasındaki çizginin bu denli muğlak olduğunun ifade edilmesi, pozitif

¹¹² AYM, N.Ö. Başvurusu, 19.11.2015, B. No. 2014/19725 [<anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>, (10.01.2022)].

yükümlülüklerle ilişkin en azından temel bir çerçeve belirlenememesi sonucunu doğurmuştur¹¹³.

2. Yerleşme ve Seyahat

Bir kişinin, hayat faaliyetlerini süre fark etmeksizin belirli bir yerde sürdürmek için o yerde kalma (ikamet) faaliyetine en genel manasıyla yerleşme adı verilmektedir¹¹⁴. İnsanın doğası gereği hayat faaliyetlerini belirli bir çevrede yoğunlaştırma eğilimi, bu hakkın geçmişten günümüze temel insan hakkı olarak tanınmasına sebep olmuştur¹¹⁵. Zira kendi isteğine aykırı şekilde yerleşme hürriyetine müdahale edilen kişinin; hürriyeti, güvenliği, çalışma hakkı ve diğer birçok temel ihtiyacı tehlike altına girebilmektedir¹¹⁶. Bu sebeple yerleşme hürriyetinin sınırlandırılması özellikle sıkı şartlara tâbi tutulmuş, ölçsüz sınırlandırmaların önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Kişilerin serbestçe yer değiştirebilme özgürlüğü olarak tanımlanabilecek seyahat hürriyeti¹¹⁷, niteliği gereği genellikle yerleşme hürriyetinin bütünleyici parçası olarak

¹¹³ Pozitif yükümlülükler söz konusu olduğunda devletler bir şeyi yapmak veya yerine getirmek yükümlülüğü altına girmektedirler. Bu nokta da sosyal haklar ile diğer hakların arasındaki en keskin ayrımın gerçekleştiği noktadır: **ALGAN, Bülent:** Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakların Korunması, Ankara 2007, s. 88; **BULUT, Nihat:** Sanayi Devriminden Küreselleşmeye Sosyal Haklar, İstanbul 2009, s. 70.

¹¹⁴ **YILMAZ, Sözlük**, s. 886.

¹¹⁵ **GÖREN, Zafer:** Anayasa Hukuku, Ankara 2011, s. 484; **İZGİ, Ömer/GÖREN, Zafer:** Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Yorumu, C. 1, Ankara 2002, s. 268.

¹¹⁶ **GÖREN**, s. 484; **İZGİ/GÖREN**, s. 268.

¹¹⁷ **YILMAZ, Sözlük**, s. 723; Yerleşme ile seyahatin arasındaki temel farklılığın hareket olduğu vurgulanmıştır. Buna göre yerleşme, “*seyahatin başlangıcı veya bitme noktası*” olarak statik bir yapıda iken; seyahat, bünyesinde bir hareketi barındırmaktadır: **GÖREN**, s. 485.

kullanılmış ve bu yaygın kullanım neticesinde iki hürriyet genellikle “yerleşme ve seyahat hürriyeti” olarak ortak isimlendirilmiştir¹¹⁸.

3. Özel Hayatın Gizliliği

Özel hayat; genel manasıyla kişinin yaşantısının başkasıyla (veya yalnızca belirlediği kişilerle) paylaşmak istemediği, gizli kalmasını tercih ettiği bölümüdür¹¹⁹. Gerçekten de insanlar topluluk hâlinde yaşayabilen canlılardır. Fakat herkesin toplumla paylaşmak istemediği, yalnızca kendisine saklı tuttuğu bilgi veya düşünceleri bulunmaktadır. Bu sebeplerle insan için vazgeçilmez olan ve bireyin kendini gerçekleştirebilmesi için zorunlu sayılabilecek özel hayatın, hukuk düzeni tarafından korunması ihtiyacı geçmişten günümüze hep söz konusu olmuştur¹²⁰. Bu ihtiyacın neticesinde özel hayatın gizliliği, insanlar için tanınan en eski haklardan birisidir.

Özel yaşamın gizliliğine ilişkin kararlar incelendiğinde, AYM’nin K.Ş. Başvurusunda¹²¹:

“Özel hayat gibi geniş bir kavramın kapsayıcı bir tanımının yapılması oldukça zordur. Bu kapsamda korunan hukuki değer esasen kişisel bağımsızlık olup, bu

¹¹⁸ **AY, İlyas:** 1982 Anayasası’nda Yerleşme Hürriyeti, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2012, s. 14.

¹¹⁹ **GÜNTÜRK, M. Serdar:** Türk Yüksek Mahkemeleri ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Özel Hayatın Gizliliğinin Korunması, Ankara 2012, s. 47; **ÜZELTÜRK, Sultan:** 1982 Anayasası ve İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesine Göre Özel Hayatın Gizliliği Hakkı, İstanbul 2004, s. 4.

¹²⁰ **GÖZÜBÜYÜK, Şeref/GÖLCÜKLÜ, Feyyaz:** Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Yargılama Yöntemi), 10. bs., Ankara 2013, s. 334; **GÜNTÜRK,** s. 59.

¹²¹ AYM, K.Ş. Başvurusu, 03.04.2014, B. No. 2013/1614 [RG, 22.05.2014, S. 29007].

koruma herkesin istenmeyen bütün müdahalelerden uzak, kendine özel bir ortamda yaşama hakkına sahip olduğuna işaret etmekle birlikte, özel hayat kavramının herkesin kişisel yaşamını istediği şekilde sürdürme ve dış dünyayı bu alandan uzak tutma kavramına indirgenemeyeceği açıktır.”

ifadeleri yer almaktadır. Kararda özel hayatın temeli net bir şekilde ortaya konulmakta ve söz konusu temel çerçeve dışında hakka dâhil olan hususların da bulunduğu bahsedilmektedir.

AYM, konu hakkında vermiş olduğu *Sevim Akat Ekşi Başvurusunda*¹²²: “Özel yaşama saygı hakkı alt kategorisinde geçen ‘özel yaşam’ kavramı AİHM tarafından oldukça geniş yorumlanmakta ve bu kavrama ilişkin tüketici bir tanım yapmaktan özellikle kaçınılmaktadır.” ifadelerine yer vermiştir. Kararda yer alan ifadeler, özellikle özel yaşama saygı hakkının çok geniş bir alanı kapsadığını göstermesi açısından önemlidir. Zira özel yaşamın yalnızca tanıma dâhil olan birkaç alan için geçerli olabileceğinin düşünülmesi, hakkın kapsamını olması gerekenden çok daha sınırlı hâle getirebilecektir.

AYM’nin *Mehmet Koray Eryaşa Başvurusunda*¹²³ yer vermiş olduğu ifadeler, özel hayatın gizliliği ile ailenin korunması arasındaki yakın bağlantıya ilişkindir. Kararda:

“Anayasa’nın 20. maddesinin birinci fıkrasında ‘herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir’ hükmüne yer verilmek suretiyle Sözleşme’nin 8. maddesinde düzenlenen özel ve aile hayatına saygı hakkına benzer bir düzenleme yapılmıştır. Bununla birlikte ailenin sosyal

¹²² AYM, Sevim Akat Ekşi Başvurusu, 19.12.2013, B. No. 2013/2187 [RG, 07.01.2014, S. 28875].

¹²³ AYM, Mehmet Koray Eryaşa Başvurusu, 16.04.2015, B. No. 2013/6693 [RG, 13.07.2015, S. 29415].

yapısının yanı sıra toplum hayatında oynadığı rol de gözetilerek ailenin korunması hususunda devletin pozitif yükümlülüklerini belirtmek açısından Anayasa'nın 41. maddesinde tamamlayıcı bir düzenleme bulunmaktadır. Anayasa'nın 20. ve 41. maddelerindeki düzenlemeler aile hayatına saygı ve bu hayatın korunması hususunda sadece birey merkezli bir değerlendirmeden öte ailenin diğer fertleri ve genel olarak toplum menfaatleri de gözetilerek bir değerlendirme yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle aile hayatına saygı hakkı bakımından Anayasa'nın 20. maddesinin 41. madde ile birlikte uygulanması gerekmektedir.”

ifadelerine yer vermiştir. Anılan kararda ailenin korunması ve özel hayatın gizliliği haklarının birlikte uygulanması gerektiği belirtilmektedir. İki hak arasında yakın bağlantı böylece kararda vurgulanmıştır.

B. Milletlerarası Metinlerde Yer Alan Düzenlemeler

Aile bütünlüğü ve yerleşme haklarına, milletlerarası birçok antlaşma ve deklarasyonda yabancı-vatandaş ayrımı gözetmeksizin yer verilmiştir. Fakat İnsan Hakları Evrensel Bildirisi (İHEB)¹²⁴ öncesindeki hakların ele alındığı diğer metinler, konu bakımından doğrudan kaynak vasfı taşımamaktadır¹²⁵. Söz konusu antlaşma veya deklarasyonlarda bahsedilen haklara ancak dolaylı veya çok sınırlı şekilde yer

¹²⁴ *Universal Declaration Of Human Rights*, Paris, 10.12.1948. Bildiri'nin tam metni için bkz. [un.org/sites/un2.un.org/files/udhr.pdf], (01.11.2021)].

¹²⁵ Aile birliğini konu alan çalışmalar, bu sebeple konuya İHEB incelemesiyle başlamaktadır. Bkz. OHCHR/IPU, *Human Rights Handbook*, Tigneieu-Jameyzieu 2016, s. 145 vd.; **NICHOLSON, Frances**: The “Essential Right” to Family Unity of Refugees and Others in Need of International Protection in the Context of Family Reunification, 2018, s. 3.

verilebilmiştir. Hakların doğrudan yer aldığı ve etkileri günümüze yansıyan ilk kaynak, İHEB olmuştur. Bu sebeple, tezin amacından sapmamak için hakların milletlerarası metinlerdeki yansımalarına İHEB’den başlanılacaktır.

1. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi

İHEB (Beyannameyi veya Bildirgesi), 10 Aralık 1948 tarihinde BM Genel Kurulunda oylanarak kabul edilen ve insan hakları açısından kilometre taşı olarak kabul edilen milletlerarası deklarasyondur¹²⁶. İHEB, Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında milyonlarca insanın hayatını kaybetmesine yol açan olaylara tepki mahiyetinde kaleme alınmıştır. Bildiriyle, en azından insanlara tanınan asgarî hakların BM çatısı altında kabul edilmesi hedeflenmiş ve bu sebeple Bildiri, “Milletlerarası Haklar Bildirisi (*International Bill of Rights*)” şeklinde de isimlendirilmiştir¹²⁷. İHEB özellikle imzalandığı gün için ileri kabul edilebilecek ekonomik ve sosyal hakları bünyesinde barındırması açısından oldukça yenilikçi kabul edilmektedir¹²⁸. Ailenin korunmasına ilişkin m. 16 da mevzubahis yenilikçi haklar grubuna ait hakları içeren maddelerden birisidir. Maddenin üçüncü fıkrasında aile açıkça toplumun temel unsuru olarak kabul edilmiştir. Düzenlemeye göre aile, devletler tarafından koruma görecektir. İHEB ailenin ulusal hukukları aşacak şekilde düzenlenmesi açısından bir ilk niteliği taşımaktadır. İHEB’de

¹²⁶ **AYBAY, Rona:** İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ve Türkiye (1945-1948), İstanbul 2016, s. 8 [Bildiri]; **GEMALMAZ, Mehmet Semih:** Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş, 7. bs., İstanbul 2010, s. 57.

¹²⁷ OHCHR/IPU, s. 43; **GEMALMAZ**, s. 57.

¹²⁸ **AYBAY, Bildiri**, s. 23; **LAUTERPACHT, H.:** “*The Universal Declaration of Human Rights*”, British Year Book of International Law, 1948, C. 25, s. 354.

geçen ifade, ilerleyen dönemde devlet anayasalarına da benzer şekillerde alınmıştır¹²⁹. Bu bakımdan hükmün kaynak niteliği teşkil ettiğinin söylenmesi yerinde olacaktır.

İHEB m. 13'te kişilerin yerleşme hakkını düzenlenmektedir. Hükümde tüm insanların yerleşme hürriyetine sahip olduğu ifade edilmiştir. İHEB m. 13, m. 16'daki ifadeye benzer şekilde zaman içerisinde diğer milletlerarası metinlere ve devlet anayasalarına doğrudan etki etmiştir. İHEB, yerleşme hürriyeti ve ailenin korunması konularında bünyesinde barındırdığı olumlu yeniliklerle tez açısından oldukça önemli bir yere sahiptir.

İnsan hakları açısından oldukça önemli olduğu genel olarak kabul edilse de yürürlüğe girişini takip eden süreçte İHEB'in muhteviyatı hakkında eleştiriler gündeme gelmiştir. İHEB için en sık gündeme gelen eleştiri, bünyesinde barındırdığı düzenlemelerin devletleri bağlayıcı olup olmadığı noktasındadır¹³⁰. Görüş temelini İHEB'in bir deklarasyon şeklinde yayımlanmasından ve milletlerarası antlaşma vasfı taşıyamamasından almaktadır. Gerçekten de İHEB, BM Genel Kurulu'nda bir deklarasyon şeklinde kabul edilmiş ve devletlerin kabulüne açılmıştır. İHEB'i kabul eden devletler, bu açıdan diğer bir devletle veya milletlerarası kuruluşla karşılıklı bir yükümlülük altına girmemiştir. İHEB'in devletler için zorlayıcı olmaması, daha çok manevi yükümlülükler getiren bir düzenleme olarak yorumlanmasına yol açmıştır¹³¹. Eleştirilere cevap mahiyetindeki karşıt görüşe göre ise, Bildiri milletlerarası örf ve âdet hukuku vasfını kazanmıştır ve bütün

¹²⁹ OHCHR, Human Rights and Constitution Making, 2018, s. 21; Bildiri'ye doğrudan yollama yapılan anayasalar için bkz. **GEMALMAZ**, s. 62.

¹³⁰ Bildiri'nin yazılma aşamasında dahi bağlayıcılık konusunda tartışmalar yaşanmıştır. Komite çalışmalarında Bildiri'nin bağlayıcı olmaması nedeniyle olumlu oy kullanmaktan kaçınan devlet temsilcileri olmuştur: **LAUTERPACHT**, s. 362.

¹³¹ **ERDOĞAN, Mustafa**: Anayasal Demokrasi, 11. bs., Ankara 2014, s. 185; **KAPANİ, Münici**: Kamu Hürriyetleri, 7. bs., Ankara 2013, s. 62.

devletler için bağlayıcı niteliktedir^{132, 133}. Görüş temelini İHEB'in nihaî oylamada hiçbir olumsuz oy olmaksızın devletlerin büyük çoğunluğu tarafından kabul edilmiş olması ve İHEB'de yer alan hakların zaman içerisinde devlet anayasalarının neredeyse tamamına ictibas etmiş olmasından almaktadır. Bunun neticesinde bir kuralın milletlerarası örf ve âdet hukukuna dâhil olabilmesi için gereken maddî ve manevî şartlar sağlanmıştır. İHEB milletlerarası örf ve âdet hukukuna dâhil sayılırsa, Milletlerarası Adalet Divanı Statüsü m. 38 uyarınca milletlerarası hukukun bağlayıcı bir kaynağı kabul edilecektir^{134, 135}. Kanaatimizce Bildiri'nin bütün devletler için bağlayıcı sayılamayacağı hususu doğrudur. Zira Bildiri'nin hazırlanma amacı, insanlığın asgarî olarak sahip olduğu hakların en azından bir araya toplanarak tedvin edilebilmesidir. İHEB'in yazıldığı tarihte dünyanın iki kutup şeklinde ayrılmış olması ortak bir düzenleme yapılmasını oldukça zor hâle getirmiştir. İşte bu durum neticesinde İHEB'in milletlerarası sözleşme olarak değil, bir deklarasyon olarak kaleme alınması kararı netleşmiştir¹³⁶. İHEB hazırlık sürecindeki

¹³² Görüşte oldukça net bir şekilde, “*Bildiri'nin anlaşma şeklinde olmamasının, onun hukuksal niteliğini yadsımanın gerekçesi olamayacağı*” vurgulanmıştır: **GEMALMAZ**, s. 63.

¹³³ İHEB'de yer alan kimi kuralların tüm devletler için uyulması zorunlu kural yani *jus cogens* (emredici kural) vasfını kazandığı dahi kabul edilmektedir: **PARKER, Karen**: “*Jus Cogens: Compelling the Law of Human Rights*”, Hastings International and Comparative Law Review, 1989, C. 12, S. 2, s. 430 vd. Jus cogens kavramının, milletlerarası örf ve âdet hukuku kurallarından farkları için bkz. **GÜNDÜZ**, s. 28-29.

¹³⁴ Statü'nün bahsedilen düzenlemesine göre milletlerarası hukukun kaynakları, “milletlerarası antlaşmalar, milletlerarası örf ve âdet hukuku kuralları ve genel hukuk ilkelerinden” oluşmaktadır. Milletlerarası Adalet Divanı Statüsü için bkz. < treaties.un.org/doc/Publication/CTC/uncharter.pdf >, (01.11.2021).

¹³⁵ **GEMALMAZ**, s. 64.

¹³⁶ **HANNUM, Hurst**: “*The Status of the Universal Declaration of Human Rights in National and International Law*” Georgia Journal of International and Comparative Law, 1996, C. 25, S. 1-2, s. 318.

tartışmalar bu durumu açık bir şekilde göstermektedir. İHEB hazırlık sürecinde birkaç devlet temsilcisi Komisyon'a deklarasyon yerine devletleri hukuken bağlayıcı bir antlaşma yazmayı önermiştir¹³⁷. Komisyon başkanı *Eleanor Roosevelt* konuyla ilgili yapmış olduğu konuşmada, düzenlemenin olağan karakterinin gözden kaçırılmaması gerektiğini ve İHEB ile devletleri hukuken bağlayıcı bir yükümlülük gündeme gelmeyeceğini açıkça ifade etmiştir¹³⁸. Hukuken bağlayıcı bir nitelikte olmasa da İHEB, sayılan pek çok nedenle oldukça önemlidir. Öğretide ifade edildiği gibi bir düzenleme için uzun vadede önemli olan hukukî bağlayıcılığı değil, insanların konuyla ilgili anlayışlarında bıraktığı etkidir¹³⁹.

2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

Avrupa bölgesindeki devletler, büyük savaşlar neticesinde yaralar alan insan hakları ve demokrasi kavramlarının savunulması gibi amaçlarla 1949 yılında Avrupa Konseyi'ni kurmuşlardır¹⁴⁰. Konseyin kurulmasından kısa bir süre sonra -4 Kasım 1950'de- Konsey üyesi devletler, insan hakları açısından bir diğer kilometre taşı sayılabilecek AİHS

¹³⁷ **WALTZ, Susan:** "*Universalizing Human Rights: The Role of Small States in the Construction of the Universal Declaration of Human Rights*", Human Rights Quarterly, 2001, C. 23, S. 1, s. 62.

¹³⁸ Konuşmada bunun bir milletlerarası antlaşma veya sözleşme olmadığı açıkça ifade edilmiştir. Konuşmanın ilgili bölümü için bkz. **GLENDON, Mary Ann:** "*The Rule of Law in the Universal Declaration of Human Rights*", Northwestern University Journal of International Human Rights, 2004, C. 2, s. 5.

¹³⁹ **KAPANİ,** s. 63.

¹⁴⁰ **ALTUĞ, Yılmaz:** "*Türkiye ve Avrupa Konseyi*", Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 1991, C. 11, S. 1-2, s. 2 [Avrupa Konseyi]; **GEMALMAZ,** s. 915.

maddeleri üzerinde mutabık kalarak, Sözleşme’yi üye devletlerin imzasına açmışlardır¹⁴¹. Böylelikle Sözleşme ve hükümleri, onaylayan devletler açısından bağlayıcılık kazanmıştır. AİHS, insan hakları hukuku bakımından diğer antlaşmalardan farklı bir konuma sahiptir. Zira AİHS m. 34’e göre, Sözleşme ve Protokollerde tanınan herhangi bir hakkın imzacı devletler tarafından ihlâl edildiğini iddia eden gerçek kişi, hükümet dışı kuruluş veya kişi grupları; AİHM’ye hak ihlâli iddiasıyla bireysel başvuruda bulunabilecektir¹⁴². Böylelikle milletlerarası hukuk açısından ilk defa bir gerçek kişinin uluslararası alanda bir devletten şikayetçi olabilmesi gibi önemli bir yenilik gündeme gelmiştir¹⁴³. AİHS’nin hukukî bir yaptırım içermesi, devletlere AİHS’de yer alan özgürlüklere riayeti zorlaması açısından oldukça değerlidir. Yenilikle birlikte AİHS’nin, milletlerarası hukukun klâsik olarak kabul gören özneler (devletler ve milletlerarası örgütlere) bir yenisini eklediği ve gerçek kişileri de kısıtlı şekilde özne hâline getirdiği ileri sürülmüştür¹⁴⁴.

AİHS ihtiva ettiği m. 8 ve 4 Numaralı Protokolü ile tez açısından önem arz etmektedir. AİHS m. 8 ile herkesin aile hayatına saygı gösterilmesi hakkına sahip olduğu ifade edilmiştir. Bu kapsamda imzacı devletlerden herhangi birinin sınırlarında yaşayan kişi, aile hayatını müdahaleye maruz kalmaksızın devam ettirme hakkına sahiptir. Maddenin ikinci fıkrası, sınırlama hükmü niteliğindedir. Diğer bir ifadeyle ikinci fıkra, birinci fıkrada tanınan aile hayatına saygı gösterilmesi hakkının, hangi nedenlere dayalı olarak sınırlandırılabilirliğini saymaktadır. Bu nedenler; “ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi,

¹⁴¹ OHCHR/IPU, s. 84; **GEMALMAZ**, s. 919.

¹⁴² **FENDOĞLU**, s. 161; **GÖZLER**, *İnsan Hakları*, s. 503.

¹⁴³ **ARSLAN, İlyas**: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Milletlerarası Özel Hukuka Etkisi, Ankara 2019, s. 18 [AİHS]; **GEMALMAZ**, s. 935.

¹⁴⁴ **ARSLAN, AİHS**, s. 18; **GÖZÜBÜYÜK/GÖLCÜKLÜ**, s. 33.

genel sağlık ve ahlâk ile başkalarının haklarının korunmasıdır”. Sayılan nedenlere dayalı olarak yapılan sınırlandırmaların ayrıca yasayla öngörölmüş olması ve demokratik toplum gereklerine uygun olarak yapılması gerekmektedir. Böylece kurulmuş bir aile yapısının, devletler tarafından koruma göreceği ve ancak belirli şartlarda bir müdahale ile karşılaşacağı hususları güvenceye alınmıştır.

AİHS 4 Numaralı Protokolü m. 2’de ise yasal yollarla devletin sınırları içerisinde yaşayan herkesin, sınırlar içerisinde serbestçe dolaşma ve yerleşme haklarının olduğu hüküm altına alınmıştır. Maddenin devamına göre, m. 8’de olduğu gibi; “*ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni, suçların önlenmesi, başkalarının hakları ile sağlık ve ahlâkın korunması*” gibi nedenlerle hakka sınırlandırmalar yapılabilecektir. AİHS ile getirilen güvenceler; birçok açıdan olumlu olsa da özellikle sınırlandırma nedenlerinin fazlaca sayılmış olması, AİHM’nin yerleşme hürriyeti açısından sınırlandırıcı yorumu, yerleşme hürriyetinin yalnızca devlet sınırları dâhilinde kabul edilmiş ve AİHS 4 Numaralı Protokolü’nün birçok devlet tarafından onaylanmamış olması nedeniyle eleştirilere konu olmaktadır¹⁴⁵.

Türkiye de Avrupa Konseyi’ne mevcut üyeliği neticesinde, AİHS’yi ilk imzalayan devletlerden olmuştur¹⁴⁶. AİHS Türkiye tarafından 4 Kasım 1950 tarihinde imzalanmıştır. Uygun bulma kanunu niteliğindeki İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Koruma Sözleşmesi ve buna Ek Protokolün Tasdiki Hakkında Kanun¹⁴⁷ neticesinde onay belgeleri

¹⁴⁵ Avrupa Konseyi üyesi devletlerden Türkiye ve Birleşik Krallık, Protokol’ü imzalamış fakat onaylamamıştır. Yunanistan ve İsviçre, Protokol’ü imzalamamıştır: **GEMALMAZ**, s. 987. Düzenlemede yer verilen sınırlandırma nedenlerinin hakkın kullanımını hemen hemen imkânsız kıldığı yönünde **GÖZÜBÜYÜK/GÖLCÜKLÜ**, s. 262.

¹⁴⁶ Sözleşme’yi imzalayan devletler ve imzalama tarihleri için bkz.

[<coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=005>, (01.11.2021)].

¹⁴⁷ RG, 19.03.1954, S. 8662.

18 Mayıs 1954 tarihinde Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği'ne tevdi edilmiş ve AİHS Türkiye açısından bu tarihten sonra bağlayıcılık kazanmıştır¹⁴⁸. Takip eden süreçte Türkiye, 28 Ocak 1987 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'nun kişisel başvuruları inceleme yetkisi ve 22 Ocak 1990 tarihinde AİHM'nin zorunlu yargılama yetkisini tanımıştır¹⁴⁹. Söz konusu gelişmeler neticesinde, AİHS'de tanınan aile hayatına saygı gösterilmesi hakkının Türkiye tarafından ihlâl edildiği iddiasıyla AİHM'ye bireysel başvuruda bulunulabilecektir. Fakat henüz AİHS 4 Numaralı Protokol'nün Türkiye tarafından onaylandığına dair herhangi bir belgenin, Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği'ne tevdi edilmemiş olması nedeniyle Protokol'de yer alan seyahat ve yerleşme özgürlüklerine yönelik bir ihlâl iddiasıyla Türkiye aleyhine AİHM'ye bireysel başvuruda bulunulması mümkün değildir^{150, 151}.

¹⁴⁸ **GEMALMAZ**, s. 920; **GÖZÜBÜYÜK/GÖLCÜKLÜ**, s. 18.

¹⁴⁹ “Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna Kişisel Başvuru Hakkının Tanındığına İlişkin Tebliğ”, RG, 21.04.1987, S. 19438; “Avrupa İnsan Hakları Divanı'nın Zorunlu Yargı Yetkisinin Tanınmasına İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı”, RG, 27.09.1989, S. 20295. Türkiye açısından zorunlu yargılama yetkisinin hangi tarihten itibaren geçerli olacağı AİHM nezdinde tartışılmış ve bu tarihin tevdi tarihi olan 22 Ocak 1990 olarak kabul edileceği kanaatine varılmıştır. Bkz. AİHM, Mansur/Türkiye Başvurusu, 08.06.1995, B. No. 14/1994/461/542 [<hudoc.echr.coe.int/>, (10.01.2022)].

¹⁵⁰ Durumun ayrıntılı ele alınışı için bkz. **AYBAY, Rona**: “*Taraf Mıyız; Değil Miyiz? Tuhaf Bir Durum: Türkiye ve AİSY'ye Ek 4. Protokol*”, İnsan Hakları (Seçilmiş Makaleler), İstanbul 2011, s. 194 vd [Protokol]; **GEMALMAZ**, s. 988.

¹⁵¹ AİHM'ye başvuruda bulunulamayacağı yorumu, AYM kararlarında da yer almaktadır. Örneğin *Abdurrahman Gültekin ve Sadullah Doysak Başvurusunda* şu ifadeler yer almaktadır: “... yerleşme ve seyahat özgürlüğünün ihlâl edildiği iddiasının, Anayasa'da yer almakla birlikte Türkiye'nin taraf olmadığı bir Protokol'e dayandığı anlaşıldığından başvurunun bu kısmına yönelik şikâyetin diğer kabul edilebilirlik şartları yönünden incelenmeksizin konu bakımından yetkisizlik nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir”: AYM, Abdurrahman Gültekin ve Sadullah Doysak Başvurusu, 24.03.2016, B. No. 2013/3528 [anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>, (10.01.2022)].

3. Diğer Milletlerarası Metinler

İncelenen hürriyetlerin yer aldığı diğer milletlerarası metinlerden başlıca ikisi, Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi¹⁵² ve Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı'dır (AİHHŞ)¹⁵³. Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi, 22 Kasım 1969 tarihinde imzalanmış ve 17 Temmuz 1978 tarihinde ancak yürürlüğe girebilmiştir. Sözleşme'de ailenin, toplumun doğal ve temel birliği olduğu ve devletler tarafından korunacağı açıkça ifade edilmiştir. Sözleşme, ailenin bir kez daha milletlerarası bir metinde ele alınması açısından oldukça değerlidir. Ayrıca devletlerin, bünyelerindeki aileleri koruma görevleri yinelenmiştir. Sözleşme'de sahih bir soybağına sahip çocuk ile soybağı sahih olmayan çocuk arasında hiçbir ayrımcılığın yapılamayacağı ifade edilerek, devletlerin bu yöndeki olası girişimlerinin önüne geçilmek istenmiştir¹⁵⁴. Böylece kıtadaki pek çok devletin hukuk sisteminde hâlihazırda var olan bir ayrımcılığın bertaraf edilmesi amaçlanmıştır.

Sözleşme m. 22'de belirli bir devletin sınırlarında hukukî olarak bulunan kişinin, bu sınırlar dâhilinde özgürce hareket edip yerleşebileceğinden bahsedilmiştir. Böylece

¹⁵² *American Convention On Human Rights*, San José, 22.11.1969. Sözleşme'nin tam metni için bkz. United Nations, Treaty Series, Vol. 1144, s. 123 vd. [<treaties.un.org/>, (01.11.2021)].

¹⁵³ *African Charter On Human And Peoples' Rights*, Nairobi, 27.06.1981. Sözleşme'nin tam metni için bkz. United Nations, Treaty Series, Vol. 1520, s. 217 vd. [<treaties.un.org/>, (01.11.2021)].

¹⁵⁴ **CABRA, Marco Gerardo Monroy**: "*Rights and Duties Established by the American Convention on Human Rights*", *American University Law Review*, 1980, C. 30, S. 1, s. 48; Kıtadaki devletler, soybağına dayalı olarak farklı uygulamalar gerçekleştirmiştir. Bu uygulamalara örnek olarak, soybağı sahih olmayan bir çocuğun annesi adına dava açmasını yasaklayan bir hukuk kuralının tartışıldığı dava için bkz. **KRAUSE, Harry D.**: "*Legitimate and Illegitimate Offspring of Levy v. Louisiana: First Decisions on Equal Protection and Paternity*", *The University of Chicago Law Review*, 1969, C. 36, S. 2, s. 338 vd.

AIHM’de bulunan yerleşme hürriyeti maddesi ile hemen hemen aynı düzenleme bu Sözleşme’de de yer almıştır. Sözleşme, bünyesinde pek çok olumlu yanı bulunduruyor olsa da Kıtadaki bütün devletlerce onaylanmamış oluşu ve Sözleşme’de yer alan hakların fiilî olarak tanınması noktasındaki isteksizlikler yüzünden eleştirilere maruz kalmıştır¹⁵⁵.

AIHHS, 28 Haziran 1981 tarihinde imzalanmış ve 21 Ekim 1986 tarihinde yürürlüğe girmiştir. AIHHS m. 18’de, ailenin toplumun doğal ve temel birliği olduğu ifade edilmiştir. Ailenin fizikî ve ahlâkî olarak imzacı devletler tarafından korunacağı hüküm altına alınmıştır. Maddenin ikinci fıkrasında aile, dikkat çekici şekilde “*toplum tarafından kabul gören geleneksel değerlerin ve ahlakın bekçisi*” olarak nitelendirilmiştir. Yapılan düzenleme, AIHHS geneline hâkim olan ortak Afrikan kültürü anlayışının örneklerinden biridir¹⁵⁶. AIHHS m. 12’de AIHS ve Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesinde yer alan hükümlere benzer şekilde, devlet sınırları içerisinde hukukî olarak ikamet etmekte olan kişinin özgürce yerleşme hürriyetinin olduğu ifade edilmiştir. Hem Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi hem de AIHHS, AIHS ile kurulan insan haklarını koruma mekanizması örnek alınarak hazırlanılan düzenlemelerdir¹⁵⁷. Metinlerin birçok noktasında İHEB’e atıflar ve İHEB’den esinlenmeler bulunmaktadır. Hakların gereği gibi sağlanıp sağlanmadığının denetimi için devletler üstü mahkeme veya raporlama gibi

¹⁵⁵ **CONTESSE, Jorge:** "Resisting the Inter-American Human Rights System", Yale Journal of International Law, 2019, C. 44, S. 2, s. 195.

¹⁵⁶ **GITTLEMAN, Richard:** "The African Charter on Human and Peoples' Rights: A Legal Analysis", Virginia Journal of International Law, 1982, C. 22, S. 4, s. 675.

¹⁵⁷ **MCCANN, Timothy M.:** "The American Convention on Human Rights: Toward Uniform Interpretation of Human Rights Law", Fordham International Law Journal, 1983, C. 6, S. 3, p. 614 vd.; **OKERE, B. Obinna:** "The Protection of Human Rights in Africa and the African Charter on Human and Peoples' Rights: A Comparative Analysis With the European and American Systems", Human Rights Quarterly, 1984, C. 6, S. 2, s. 152.

özmler ngrlmş olsa da çözümlerin AIHS kapsamında gerçekleştiren insan hakları denetimleri kadar başarılı olamadığı ifade edilmektedir¹⁵⁸.

A. Anayasal Düzenlemeler

1. 1924 Anayasası

1924 Anayasası'nda¹⁵⁹ yukarıda bahsedilen üç haktan yalnızca seyahat hürriyetine ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır. Ayrıca seyahat hürriyetine, anayasal düzeyde ilk defa 1924 Anayasası m. 79'da yer verilmiştir. Söz konusu hüküm şu şekildedir:

“Seferberlikte idarei örfiye halinde veyahut müstevli emrazdah dolayı kanunen müttehaz tedabir icabatından olarak vazedilecek takyidat müstesna olmak üzere seyahat hiçbir suretle takyidata tabi tutulamaz.”

Hükümden net bir şekilde anlaşılacağı üzere, Anayasal güvence altına alınan yalnızca seyahat hürriyetidir¹⁶⁰. Yerleşme hürriyetine yer verilmemiş olması, günün şartları açısından anlaşılabilir. Zira o günün şartlarında hızlı yerleşim değişimleri için ne yeterli ulaşım imkânları ne de uygun sosyal ortam bulunmaktadır. Buna rağmen, o gün için ileri sayılan Anayasalara benzer şekilde bir seyahat hürriyetine yer verilmesi oldukça olumludur. Ayrıca diğer pek çok temel insan hakkı 1924 Anayasası'nda yer almamışken,

¹⁵⁸ ÇAĞIRAN, Mehmet Emin: Uluslararası Alanda İnsan Hakları, 3. bs., Ankara 2017, s. 431. Koruma mekanizmaları hakkında ayrıntılı karşılaştırma için bkz. OKERE, s. 156 vd.

¹⁵⁹ Anayasa'nın metni için bkz. [anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1924-anayasasi/], (01.11.2021)].

¹⁶⁰ AY, s. 35; TİKVEŞ, Özkan: Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Şerhi ve Uygulaması, İstanbul 1969, s. 69.

seyahat hürriyetine yer verilmiş olması dolaylı olarak hakka gösterilen önemi de gözler önüne sermektedir¹⁶¹.

2. 1961 Anayasası

a) Aile Birliğinin Korunması

Aile birliğinin korunmasıyla ilgili ilk düzenleme 1961 Anayasası'nda¹⁶² yer almıştır. Söz konusu düzenlemeyi içeren m. 35 şu şekildedir:

“Aile Türk toplumunun temelidir.

Devlet ve diğer kamu tüzel kişileri, ailenin, ananın ve çocuğun korunması için gerekli tedbirleri alır ve teşkilâtı kurar.”

Hükümde oldukça net bir şekilde aile, toplumun temeli kabul edilmiştir. Madde İHEB'de yer alan düzenlemeyle tamamen uyumludur. Gerçekten Anayasa ile benzer zamanlarda yürürlüğe giren diğer devletlerin anayasalarında da o gün için güncel olan İHEB'deki hakların tanınması gibi bir çabanın olduğu göze çarpmaktadır¹⁶³. Türk Anayasa koyucunun da bu açıdan güncel gelişmelere uygun bir düzenleme getirdiğini söylemek yerinde olacaktır¹⁶⁴. Düzenlemenin ikinci fıkrası ile hak özelinde devletin

¹⁶¹ 1924 Anayasası'nda sosyal güvenlik, sağlık veya konut hakkı gibi sosyal haklar bulunmamaktadır: **TANÖR, Bülent**: Anayasa Hukukunda Sosyal Haklar, Şubat 1978, s. 146 vd.

¹⁶² RG, 20.07.1961, S. 10859.

¹⁶³ **AYBAY, Bildiri**, s. 8; **FENDOĞLU**, s. 83.

¹⁶⁴ **AYBAY, Bildiri**, s. 87; Anayasa'nın tartışıldığı Temsilciler Meclisi toplantılarında da Bildiri'ye şu şekilde değinilmiştir: “87 sayılı Sözleşmenin kabulünden sonra kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi devletleri bağlayıcı kuvvette değildir. Ama İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi memleketlere mâna ve muhteva bakımından ışıktır tutar.

negatif (yapmama, müdahale etmeme) yükümlülüğünün yanında, pozitif (yapma, edimde bulunma) yükümlülüğün de bulunduğu açıklığa kavuşturulmuştur. Ailenin negatif bir yükümlülük ile korunamayacağı, bu noktada devletin pozitif yükümlülükler üstlenmesi gerektiği yönündeki popüler akım göz önünde tutulduğunda düzenleme yerinde olmuştur. Getirilen yenilik olumlu karşılanmış olsa da fıkra da yer alan “*devlet ve diğer kamu tüzel kişileri*” ve “*ananın ve çocuğun*” gibi ifadelerin varlığı eleştirilere konu olmuştur¹⁶⁵. Hükümde neden yalnızca “*ananın ve çocuğun*” korunduğu anlaşılamamış, tasarı aşamasında dahi babanın da Anayasal koruma kalkanı altında mütalaa edilmesi gerektiğine ilişkin önergeler verilmiştir¹⁶⁶. Eleştirilere göre yalnızca “*ananın*” koruma altında mütalaa edilmesi, çocuksuz kadınlar ve erkekler açısından Anayasal diğer bir ilke olan eşitliğe aykırıdır. Eleştirilere karşı Tasarı’nın Hazırlık Komisyonu sözcüsü; diğer devlet anayasalarında evlilik içinde doğan çocuk ve evlilik dışında doğan çocuğa ilişkin ayrı ayrı koruma hükümlerinin bulunduğu, bu hususun da anayasaları oldukça ayrıntılı hâle getirdiğini ifade etmiştir¹⁶⁷. “*Ana ve çocuğun*” ifadesi, özellikle korunması gereken grup için kısa ve öz bir koruma maddesi arayışının neticesi sayılmıştır.

1961 Anayasası’nda yer alan düzenleme, dönem içerisinde yürürlüğe konulan birçok kanuna dayanak teşkil etmiştir¹⁶⁸. Bu açıdan 1961 Anayasası’nda yer alan hükmün, süreklilik oluşturacak şekilde uygulandığını söylemek yerinde olacaktır.

İnsanlık ailesinin müşterek idealini belirtmesi yönünden önem taşır.”: Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, C. 3, B. 46, O. 2, 17.04.1961, s. 292.

¹⁶⁵ Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, C. 3, B. 45, O. 2, 14.04.1961, s. 251.

¹⁶⁶ Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, C. 3, B. 45, O. 2, 14.04.1961, s. 252.

¹⁶⁷ Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, C. 3, B. 45, O. 2, 14.04.1961, s. 251.

¹⁶⁸ Söz konusu kanunlara örnek olarak, nüfus kayıtları muntazam olmayan çocuklara yönelik kanunlar gösterilebilir. Bunlardan birkaçı şunlardır: “*Tescil Edilmiyen Birleşmeler ile Bunlardan Doğan Çocukların Cezasız Tescili Hakkında Kanun*”, RG,

b) Yerleşme ve Seyahat

Yerleşme ve seyahat hürriyeti, 1961 Anayasası m. 18’de yeniden düzenlenmiştir. Sosyal yaşantının değişmesi, ulaşım imkânlarının artması ve İHEB etkisiyle yerleşme hürriyeti, ilk defa anayasa hükmüne girmiştir. Söz konusu hüküm şu şekildedir:

“Herkes, seyahat hürriyetine sahiptir; bu hürriyet, ancak millî güvenliği sağlama ve salgın hastalıkları önleme amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.

Herkes, dilediği yerde yerleşme hürriyetine sahiptir; bu hürriyet, ancak milli güvenliği sağlama, salgın hastalıkları önleme, kamu mallarını koruma, sosyal, iktisadî ve tarımsal gelişmeyi gerçekleştirme zorunluğuyla ve kanunla sınırlanabilir.

Türkler, yurda girme ve yurt dışına çıkma hürriyetine sahiptir. Yurt dışına çıkma hürriyeti kanunla düzenlenir.”

Hüküm ile insanlar için oldukça önem arz eden yerleşme ve seyahat hürriyeti herkese tanınmış; fakat gerektiği takdirde belirli ölçülerle sınırlandırılabilceği de ifade edilmiştir. Seyahat hürriyetinin sınırlandırma sebepleri olarak, “millî güvenlik ve salgın hastalıkların önlenmesi” sayılmıştır. Bu sebeplerden salgın hastalıklara hemen hiç itiraz getirilmemişken “millî güvenliğin sağlanması” sebebine karşı, içerdiği muğlaklık nedeniyle ağır itirazlar ileri sürülmüştür¹⁶⁹. İtirazlara karşılık olarak Tasarı sözcüsü tarafından verilen cevapta, bu şekilde bir sınırlamanın ülkenin güvenliği için zorunlu

08.04.1965, S. 11974; “Tescil Edilmeyen Birleşmeler ve Bunlardan Doğan Çocukların Cezasız Tescili Hakkında Kanun”, RG, 28.06.1974, S. 14929.

¹⁶⁹ Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, C. 3, B.42, O.2, 11.04.1961, s. 80.

olduğu ifade edilmiştir¹⁷⁰. Yerleşme hürriyeti için öngörülen sınırlama sebepleri; “*millî güvenliğin sağlanması, salgın hastalıkların önlenmesi, kamu mallarının korunması, sosyal, iktisadi ve tarımsal gelişmenin sağlanması*” olarak sayılmıştır. Bu sebeplerden “kamu mallarının korunmasına” bir bölgeyi, yerleşimin sınırlanarak ne şekilde korunmanın sağlanacağını açık olmaması ve “tarımsal gelişmenin” hâlihazırda zaten “iktisadi gelişmenin” bir parçası olduğundan tekrara yol açacağı yönünde itirazlar yapılmıştır¹⁷¹. Eleştirilere karşı hükümdeki ifadeler; tarımsal gelişmenin dönem için tarım toplumu vasfındaki Türk toplumu için ayrıca düzenlenecek kadar önemli olduğu ve gerektiğinde tarihi eser sayılan veya niteliği gereği korunması gereken bir alana yerleşimin yasaklanabileceği gerekçeleriyle savunulmuştur¹⁷². Hükümün değiştirilmesi yönündeki öneriler ve öneriler çerçevesinde yaşanan tartışmalara rağmen, madde değiştirilmeksizin varlığını sürdürmüştür. Zira madde için Temsilciler Meclisi’nde yapılan görüşmelerden, yerleşme ve seyahat hürriyetine ayrıksı bir önem verildiği ve bu sebeple hürriyeti düzenleyen maddenin olabildiğince ayrıntılı olmasına özen gösterildiği anlaşılmaktadır¹⁷³. Bu anlayışın altında, 1961 Anayasası’nın geçmiş dönemlerde yaşanan olaylara tepki olarak kaleme alınmış olmasının yattığı ifade edilmektedir¹⁷⁴. Maddenin son fıkrasında yer alan “*Türkler, yurda girme ve yurt dışına çıkma hürriyetine sahiptir*”

¹⁷⁰ “*Anayasada böyle hüküm bulunmadığı takdirde, memleketin hayatı bakımından çok önemli olan tedbirler, kanunla dahi alınamayacaktır.*” Komisyon sözcüsünün konuşmaları için bkz. Temsilciler Meclisi Dergisi, C.3, B.42, O.2, 11.04.1961, s. 84.

¹⁷¹ Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, C.3, B.42, O.2, 11.04.1961, s. 86.

¹⁷² “*Biz de, kendi ihtiyaçlarımıza göre, görüştiğimiz maddedeki tahdidi koyuyoruz. Bu mülâhazanın ışığı altında mesele tetkik edilirse, anlaşılır ki, sözü geçen kısıtlayıcı hükümler, bilhassa ormanların korunması ve belli şehirlere kütle haline akınları düzene koymak ve buna benzer iktisadi ve sosyal gayelerle konulmuştur.*” Komisyon sözcüsünün konuşmalarından, Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, C.3, B.42, O.2, 11.04.1961, s. 84.

¹⁷³ Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, C.3, B.42, O.2, 11.04.1961, s. 83.

¹⁷⁴ **TANÖR, Bülent:** Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri, 8. bs., İstanbul 2000, s. 377.

cümlesi; ülkeye girme ve ülkeden çıkma hakkına yalnızca vatandaşların sahip olduğu, yabancılara ülkeye giriş veya ülkeden çıkış hakkının tanınmadığı şeklinde yorumlanmış ve bu sebeple zaman zaman yanlış anlaşılmalara yol açmıştır¹⁷⁵.

c) Özel Hayatın Gizliliği

Özel hayata ilişkin Türk Anayasalarındaki ilk düzenlemeye, 1961 Anayasası'nda yer verilmiştir. 1924 Anayasası'nda konu hakkında herhangi bir maddenin bulunmaması anlaşılabilir niteliktedir. Zira özel hayatın vazgeçilmezliği ve bireyselliğin yükselişi, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde hız kazanmıştır¹⁷⁶. 1924 Anayasası'nın hazırlandığı dönem için geçerli olan toplumsallık anlayışı içerisinde, tabii olarak özel hayata yönelik özel bir ilgi gösterilmemiştir. Bu sebeple ilk Anayasal düzenlemenin 1961 Anayasası'nda yer alması şaşırtıcı değildir. 1961 Anayasası'nda yer alan "Özel Hayatın Gizliliği" başlıklı m. 15 şu şekildedir:

"Özel hayatın gizliliğine dokunulamaz. Adli kovuşturmanın gerektirdiği istisnalar saklıdır.

Kanunda açıkça gösterdiği hallerde, usûlune göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; kamu düzeninin gerektirdiği hallerde de, kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça, kimsenin üstü, özel kağıtları ve eşyası aranamaz."

¹⁷⁵ Bahsedilen ifade, Temsilciler Meclisi'nde yapılan görüşmelerde de eleştiriye uğramıştır. "Bu hüküm, yabancuları yurda girmek, yurt dışına çıkmak hürriyetlerinden mahrum tutmak hedefini ifade ettiği için, bizce muteber addedilmemektedir." Bkz. Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, C.3, B.42, O.2, 11.04.1961, s. 81.

¹⁷⁶ Bununla birlikte özel hayatı ilgilendiren hürriyetlerin, dolaylı olarak 1924 Anayasası'nda da var olduğu söylenebilir. Örneğin m. 76, özel hayat ile ilişkili bir hürriyet olan konut dokunulmazlığına ayrılmıştır: **GÜNTÜRK**, s. 63.

Hüküm, o güne kadar anayasalarda kendisine yer bulamayan özel hayatın gizliliğini, hukuk literatürümüze kazandırmış olmasından dolayı oldukça önemlidir. Diğer haklarda olduğu gibi, özel hayatın gizliliğine ilişkin maddenin Anayasa’ya konulmuş olmasında da İHEB’in etkisi bulunmaktadır¹⁷⁷. Fakat hükümde yer alan “*kamu düzeninin gerektirdiği hâllerde de, kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça*” ifadesi, diğer hiçbir milletlerarası metinde yer almamıştır. Söz konusu ifade, Türk Anayasa koyucunun hürriyeti düzenlerken hükme yapmış olduğu bir eklemedir. İfadenin maddedeki gerekliliği, birçok eleştiriye konu olmuştur¹⁷⁸. Eleştirilerin dayandığı görüşe göre, “kanunla yetkilendirilen merci” tanımından neyin anlaşılması gerektiği açık değildir. Anayasa’ya bu şekilde bir ifadenin konulmuş olması, kanun ile yetki verilen herhangi bir merciin, kişilerin özel hayatlarına müdahale etmesine yol açabilecektir. Böyle bir durumda ise Anayasa’ya ayrı bir madde konularak korunmaya çalışılan özel hayatın gizliliği, oldukça güç ve hatta varlığının sorgulandığı durumlara dahi düşebilecektir. Söz konusu eleştiriler, maddenin Milli Birlik Komitesi’ndeki görüşmelerinde de dile getirilmiştir¹⁷⁹. Tasarı sözcüsü, eleştirilere karşı hükmü; gümrük gibi bölgelerde kişilerin üstünün aranmasına acil şekilde ihtiyaç duyulabileceğini ve bu gibi hâllerde hâkim kararının istisnasız bir şart olarak aranmasının millî güvenlik ve kamu menfaatine aykırı sonuçlar doğurabileceğini gerekçe göstererek savunmuştur¹⁸⁰. İfade üzerinde yapılan tartışmalar neticesinde madde metninde değişikliğe gidilmemiş, madde mevcut hâliyle yürürlüğe konulmuştur. Ayrıca maddenin ilk fıkrasında yalnızca adlî

¹⁷⁷ Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, C.3, B.44, O.1, 13.04.1961, s. 171.

¹⁷⁸ **ŞEN, Ersan:** Devlet ve Kitle İletişim Araçları Karşısında Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması, İstanbul 1996, s. 87; **ÜZELTÜRK**, s. 16.

¹⁷⁹ Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, B.42, O.1, 11.04.1961, s. 70.

¹⁸⁰ Komisyon sözcüsünün ifadelerinden: “*Bu mercilerin hangileri olduğunu, kanun, kaide olarak göstermektedir. Meselâ gümrüklerde, yolcuların üstleri aranabilecektir. Bunun için hâkim kararı icabetmez.*” Temsilciler Meclisi Dergisi, B.42, O.1, 11.04.1961, s. 71.

kovuşturmalarla istisna vasfının tanınması, soruşturma nedeniyle seyahat hürriyetine yapılabilecek müdahalelerin Tasarı hazırlanırken gözden kaçırılmış olabileceğini akıllara getirmiştir.

3. 1982 Anayasası

a) Aile Birliğinin Korunması

1982 Anayasası'nın¹⁸¹ yürürlüğe girmesiyle aileye ilişkin hüküm m. 41'de "*Ailenin korunması*" madde başlığı ile şu şekilde tekrar ele alınmıştır:

"Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır.

Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar."

Maddenin ilk fıkrasındaki ifade, 1961 Anayasası'ndan aynen alınmıştır. Zira aile, 1961 Anayasası'nın yürürlüğe girdiği dönemdekine benzer şekilde güncel ve korunması gereken bir sosyal kurum olarak görülmektedir¹⁸². Bu noktada hangi tür bir birlikteliğe korunma sağlanacağına ilişkin açıklamaya maddenin gerekçesinde yer verilmiştir. Gerekçede yer alan açıklamaya göre; Anayasa'nın söz konusu hükmü ile korunan birliktelikler, yalnızca medenî (resmî) nikâhlı birlikteliklerdir¹⁸³. Açıklamanın mefhûm-ı muhâlifinden anlaşıldığı kadarıyla, resmî nikâh haricindeki birliktelikler -en yaygın

¹⁸¹ RG, 09.11.1982, S. 17863.

¹⁸² GÖREN, s. 501; İZGİ/GÖREN, s. 465; ÖZTAN, Aile, s. 6.

¹⁸³ Madde gerekçesinde "*Çünkü medenî olmadan bir aileden bahsedilemez.*" ifadesi yer almaktadır. bkz. 1982 Anayasası m. 41 gerekçesi

[<anayasa.gov.tr/media/7465/gerekceli_anayasa_2021.pdf>, (01.11.2021)].

örneğiyle imam nikâhıyla oluşan birliktelikler- Anayasal korumanın dışında mütâlaa edilmişlerdir¹⁸⁴. İkinci fıkrada ise dönem içinde uygulanan nüfus politikası doğrultusunda devletin “*aile planlamasının öğretimini ve uygulamasını*” sağlayacağı, bir yenilik olarak Anayasa’ya eklenmiştir. 1961 Anayasası’nın hazırlanması sürecinde gündeme gelen “kimsesiz çocuk haklarının ayrı bir fıkra ile korunması” fikri, 1982 Anayasası’nın hazırlanma sürecinde de gündeme gelmiş ve benzer şekilde madde metnine dâhil edilmesi kabul edilmemiştir¹⁸⁵. Anayasa koyucu, madde metnine ayrı bir fıkra olarak koruma hükmü iliştiirmek yerine, Anayasa m. 10’da yer alan eşitlik ilkesi ile dolaylı bir çözüme ulaşmayı amaçlamıştır. Bu anlayışa göre; evlilik içi olsun veya olmasın bütün çocuklar eşit olduğundan, belirli bir gruba yönelik ayrı bir koruma hükmüne ihtiyaç bulunmamaktadır¹⁸⁶. 2010 Anayasa değişikliği¹⁸⁷ ile, Anayasa m. 41’e aile hukuku alanında güncel olan çocukların üstün yararına öncelik tanınması ilkesi doğrultusunda üçüncü ve dördüncü fıkralar eklenmiştir. Eklenen yeni ifadelerle, devlet için aile konusunda söz konusu olan pozitif yükümlülüklerin kapsamı daha da genişletilmiştir.

¹⁸⁴ AKINTÜRK/ATEŞ KARAMAN, s. 12; GÖREN, s. 502; ÖZTAN, *Aile*, s. 2.

¹⁸⁵ Danışma Meclisi Tutanak Dergisi, B.133, O.2, 23.08.1982, s. 390.

¹⁸⁶ Düzenlemenin gerekçesinde de şu ifadeler yer almaktadır: “*Çocuğun korunması, genel olarak ifade edilmekle yetinilmiş ve evlilik içi ve dışı çocuklar arasında ayırım gözetilememesi esası benimsenmiştir. Bu sonuç, esasen <<eşitlik ilkesi>>nden de çıkarılabilir. Çeşitli Anayasalarda evlilik dışı çocuklar için sevk edilen hükümlere benzer bir düzenleme bu nedenle gereksiz görülmüştür*”. bkz. 1982 Anayasası m. 41 gerekçesi.

¹⁸⁷ RG, 13.05.2010, S. 27580.

b) Yerleşme ve Seyahat

Ekonomik ve sosyal sebeplerle hareketliliğin (mobilitenin) artması, daha da gelişen ulaşım imkânları ile dünyanın küçülmesi yerleşme ve seyahat hürriyetinin öneminin gün geçtikçe artmasına yol açmıştır. Bu sebeple 1982 Anayasası ile 1961 Anayasası'nda yer alan yerleşme ve seyahat hürriyeti maddesi tekrar düzenlenmiştir. 1982 Anayasası "Yerleşme ve seyahat hürriyeti" başlıklı m. 23 şu şekildedir:

"Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.

Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak;

Seyahat hürriyeti, suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek;

Amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.

Vatandaşın yurt dışında çıkma hürriyeti, ancak suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hâkim kararına bağlı olarak sınırlanabilir.

Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz."

Madde, 1961 Anayasası'nda yer alan maddenin devamı niteliğindedir. Gerçekten de 1961 Anayasası hazırlanırken tartışma konusu yapılan hususlar hükümden çıkarılmış; üzerinde uzlaşa olan kısımlar hükümde tutularak geçmişin kazanımlarının devamı sağlanmıştır. Maddede açıkça herkesin yerleşme ve seyahat hürriyetine sahip olduğu ifade edilmiş, böylece hürriyet garanti altına alınmıştır. Ayrıca yurt dışına çıkış ve yurda

giriş ile ilgili yapılan düzenlemeler oldukça olumludur¹⁸⁸. Zira yurda giriş ve yurt dışına çıkış hakkının yalnızca vatandaşlara tanındığı şeklinde yorumlanabilen cümle maddeden çıkartılmıştır. Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyetinin yalnızca suç soruşturması veya kovuşturması kapsamında hâkim kararına bağlı olarak sınırlandırılabilir olması, hakkın korunması adına yeni bir güvence olmuştur. Yerleşme ve seyahat hürriyetleri için getirilen sınırlama sebeplerine bakıldığında, bu sebeplerin de genel manasıyla 1961 Anayasası'nda yer alan sebeplerle aynı olduğu görülmektedir. Farklı olarak “suç soruşturma ve kovuşturması”, seyahat hürriyetine bir sınırlama sebebi olarak eklenmiştir. Söz konusu yenilik, önceki düzenlemede suç soruşturması veya kovuşturmasının bir sınırlama sebebi olarak yer almaması nedeniyle olası gözaltı veya tutuklamalarda, kişinin seyahat hürriyetinin Anayasa'ya aykırı şekilde sınırlandırılmış sayılmaması için yapılmıştır. Bunun dışında en dikkat çekici değişiklik, “salgın hastalıkların önlenmesi” şeklindeki sınırlama sebebinin, hükümden çıkartılmış olmasıdır. Değişiklik neticesinde Anayasa m. 13'te yer alan “*Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir*” ilkesi gereği, bir kimsenin yerleşme ve seyahat hürriyetine salgın bir hastalığın önlenmesi nedeniyle artık dokunulamayacağı düşünülebilir¹⁸⁹. Fakat söz konusu durum, 1982 Anayasası'nın ilk hâli ile 2001 yılında m. 13'te yapılan değişikliğin uyumsuzluğundan kaynaklanmaktadır¹⁹⁰. Bu sebeple maddelerde geçen ifadelerin

¹⁸⁸ Yurt dışına çıkma hürriyeti ile ilgili 1961 Anayasası'nda özel hiçbir sınırlama nedenine yer verilmemişken, 1982 Anayasası'nda sınırlama nedenleri tek tek sayılmıştır: **İZGİ/GÖREN**, s. 272.

¹⁸⁹ **GÖZLER, Kemal**: “*Anayasa Değişikliğinin Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması Bakımından Getirdikleri ve Götürdükleri (Anayasanın 13'üncü Maddesinin Yeni Şekli Hakkında Bir İnceleme)*”, Ankara Barosu Dergisi, 2001, C. 59, S. 4, s. 64 [M. 13].

¹⁹⁰ **GÖZLER, M. 13**, s. 67.

uyumsuzluğuna dayalı olarak yorum yapılmamalı, hukukta tanınan hakların bünyesindeki doğal sınırı gereği; yerleşme ve seyahat hürriyetlerinin, salgın hastalık durumlarında başka insanların yaşam hakkını tehlikeye sokacak şekilde kullanılamayacağı sonucuna ulaşılmalıdır¹⁹¹.

c) Özel Hayatın Gizliliği

Özel hayatın gizliliği, 1982 Anayasası m. 20 ile tekrardan düzenlenmiştir. Maddenin Anayasa metnindeki ilk hâli şu şekildedir:

“Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. Adli soruşturma ve kovuşturmanın gerektirdiği istisnalar saklıdır.

Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça, kimsenin üstü, özel kağıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz.”

Madde metninde yer alan “gecikmesinde sakınca bulunan haller” ibaresine herhangi bir ek şart getirilmemiş olmasına ciddi itirazlar ileri sürülmüştür. Söz konusu itirazlara göre, 1961 Anayasasında yer alan madde metninde dahi hâkim emri olmaksızın yapılacak aramalar ancak kamu düzeninin gerektirdiği hâllerde yapılabilirken; maddenin yeni hâlinde bu noktada hiçbir güvence kalmamıştır. Dolayısıyla madde metninde bu türden

¹⁹¹ **HAKYEMEZ, Yusuf Şevki:** “Temel Hak ve Özgürlüklerde Objektif Sınır Kavramı ve Düşünce Özgürlüğünün Objektif Sınırları”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 2002, C. 57, S. 2, s. 22; **ÖZBUDUN, Ergun:** Türk Anayasa Hukuku, 15. bs., Ankara 2014, s. 113.

bir ifadeye yer verilmeksizin doğrudan “gecikmesinde sakınca bulunan hallerde” aramanın yapılabilmesine olanak tanınması, hakka orantısız müdahale oluşturmuştur¹⁹². 2001 yılında maddede yapılan değişiklikler neticesinde, maddenin ifadesi eleştiriler dikkate alınarak şu şekilde değiştirilmiştir:

“Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.

Milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin üstü, özel kağıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar.”

Görüleceği üzere, gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde yetkili merciin emrine bağlı olarak yapılacak arama, millî güvenlik ve kamu düzeni gibi çeşitli şartlara bağlanmıştır. Ayrıca müdahale için olağan bir emir yerine yazılı emir gerekmektedir¹⁹³. Yapılacak aramaların bu şekilde belirli bir anayasal usûle tâbi kılınması, temel hak ve özgürlükler açısından oldukça olumlu olmuştur.

2010 yılında gerçekleşen Anayasa değişikliğiyle¹⁹⁴ kişisel verilerin ancak kişinin açık rızasıyla işlenebileceğine ilişkin fıkra maddeye eklenmiştir. Kişisel verilerin

¹⁹² ŞEN, s. 100.

¹⁹³ ÜZELTÜRK, s. 92.

¹⁹⁴ RG, 13.05.2010, S. 27580.

işlenmesinin kişinin açık rızasına tâbi tutulması ile özellikle bilgi işleme teknolojilerinin son yıllarda hızlı bir şekilde gelişmesi neticesinde özel hayatın gizliliği açısından yaşanabilecek olumsuz durumların önüne geçilmesi, temel hak ve özgürlükler açısından oldukça olumlu diğer bir gelişme olmuştur¹⁹⁵.

4. Yabancılar Tanınan Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması

Yukarıda bahsedildiği üzere, mülga Anayasa metinlerinde ve 1982 Anayasasında seyahat ve ikamet, ailelerinin korunması ve özel hayatın gizliliğini içeren pek çok düzenleme bulunmaktadır. Söz konusu hürriyetler düzenlenirken genellikle herkes muhatap alındığından, Türkiye’de yaşayan yabancıların da bu kapsama girdiği ve bu haklara sahip oldukları kabul edilmektedir¹⁹⁶. Fakat bir hakkın Anayasa’da yer almış olması kadar önemli bir diğer husus, hakkın gerektiğinde sınırlandırılması ve bu sınırlandırmanın usûlüdür¹⁹⁷. Bir hakkın özüne dokunulacak şekilde sınırlandırmaya tâbi tutulması, hakkın varlığını tehlikeye düşürecek sonuçlara yol açacaktır.

Temel hak ve hürriyetler; genel olarak tüm devletlerin anayasalarında, Türk Anayasalarındakine benzer şekilde herkes muhatap alınarak kaleme alınsalar da bazı temel hak ve özgürlüklerle ilgili sınırlandırma konusunda vatandaşlar ve yabancılar ayırımına gidilmektedir¹⁹⁸. Çünkü yukarıda da bahsedildiği üzere vatandaşlar, devlet ile aralarında bulunan vatandaşlık bağı neticesinde devlete sadâkat bağı ile bağlı olan

¹⁹⁵ **BİLİR, Faruk:** 100 Soruda Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, Ankara 2019, s. 9.

¹⁹⁶ **GÖREN,** s. 377; **GÖZLER, Kemal:** Türk Anayasa Hukuku, 2. bs., Bursa 2018, s. 290; **SOYSAL, Mümtaz:** Anayasaya Giriş, 3. bs., Ankara 2011, s. 270.

¹⁹⁷ **KAPANI,** s. 217.

¹⁹⁸ **GÖZLER,** *Anayasa Hukuku*, s. 292; **TANÖR, Bülent/YÜZBAŞIOĞLU, Necmi:** 1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku, 12. bs., İstanbul 2012, s. 160.

kimseler olarak görülmektedirler¹⁹⁹. Diğer bir ifadeyle devleti oluşturan üç temel unsurdan kişi unsuru, devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olan kimselerden oluşmaktadır. Devletlerin, kendilerinin vücut bulabilmeleri için temel bir unsur niteliğindeki vatandaşlarını, çeşitli konularda yabancılardan ayırması oldukça doğal kabul edilmektedir. Temel hak ve hürriyetlere getirilecek sınırlandırmalar, gruplar arasında yapılacak ayrımlara verilebilecek başta gelen örneklerdendir. Yapılacak farklı sınırlandırmalar ile kullanımı özellik arz eden, diğer bir ifade ile ancak devletle belirli bir sadâkat bağı olan kişilerin kullanabileceği hürriyetlerin kullanımı yalnızca vatandaşlara mahsus olacaktır.

Türk Anayasalarında da yabancılara yönelik vatandaşlardan farklı sınırlandırma maddelerine yer verilmiştir. Söz konusu düzenlemeye, ilk olarak 1961 Anayasası'nda rastlanılmaktadır. 1961 Anayasası m. 13'e göre, *“Bu kısımda gösterilen hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak, kanunla sınırlandırılabilir”*. Söz konusu hükmün, 1961 Anayasası'nın temel hak ve hürriyetlerin yer aldığı kısmında bulunduğu göz önünde tutulursa, yabancı-vatandaş fark etmeksizin herkese yönelik yer verilen hakların iki grup için farklı şekilde sınırlandırmaya tâbi tutulacağı açıktır. Söz konusu madde, 1982 Anayasası m. 16'ya *“Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir”* ifadesiyle alınmıştır. İki Anayasa'da yer alan maddeler, yalnızca farklı kelimelerle yazılmışlardır, anlam olarak aralarında farklılık bulunmamaktadır. İki maddede de yabancılardan temel hak ve hürriyetlerinin sınırlandırılabilmesi için gerekli olan iki şart, sınırlandırmanın kanunla yapılması ve milletlerarası hukuka uygunluktur. Sınırlandırmanın kanunla yapılmasından anlaşılan sınırlandırmanın, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin (TBMM) “kanun” adını verdiği bir düzenleme ile yapılmış

¹⁹⁹ **NOMER**, *Vatandaşlık*, s. 23.

olmasıdır²⁰⁰. Maddede yer alan “milletlerarası hukuktan” neyin anlaşılması gerektiği ise bu kadar açık değildir. Genel olarak kabul gören görüşe göre, bu ifadeden milletlerarası sözleşmeler ve milletlerarası örf ve âdet hukukunun tamamı ve hukukun genel ilkeleri anlaşılmalıdır^{201, 202}. Yapılan geniş yorum neticesinde, yabancıların temel hak ve hürriyetlerinde yapılacak sınırlandırmalarda milletlerarası hukukun bütün kaynaklarının göz önünde tutulması gerekmektedir.

Anayasa’daki temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasına yönelik temel düzenleme olan m. 13 ile yabancıların temel hak ve hürriyetlerinin sınırlandırılmasına yönelik m. 16 arasındaki ilişkiye de burada değinmek gerekir. Anayasa m. 13, “*Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.*” hükmünü haizdir. Hükmün ifadesi, m. 16 ile karşılaştırıldığında “yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak sınırlama”, “Anayasa’nın sözüne ve ruhuna uygun olarak sınırlama”, “demokratik toplum düzeni ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine göre sınırlama” gibi hususların yabancıların temel hak ve hürriyetlerinin sınırlandırılmasına

²⁰⁰ DOĞAN, s. 28; EKŞİ, YUKK, s. 67; ERTEN, *Değerlendirme*, s. 6.

²⁰¹ İZGİ/GÖREN, s. 214; TANÖR/YÜZBAŞIOĞLU, s. 160. Düzenlemenin metninde yer alan “milletlerarası hukuk” ifadesi, AYM Kararında oldukça net bir şekilde açıklanmıştır: “*Milletlerarası hukuku da, Devletlerin taraf oldukları iki veya çok taraflı andlaşmalar, milletlerarası teamüller (örf ve adet), medeni milletlerce kabul edilen ve temel hukuk prensiplerinden bulunan, iyiniyet, ahde vefa, kazanılmış haklara saygı, Devletler Hukukunun iç hukuka üstlüğü ilkeleri ve yardımcı kaynak sayılan ilmi ve kazai içtihatlar oluşturmaktadır.*”: AYM, 13.06.1985, E. 1984/14, K. 1985/7 [RG, 24.08.1985, S. 18852].

²⁰² Söz edilen unsurlar, Milletlerarası Adalet Divanı Statüsü m. 38’de yer alan ve milletlerarası hukukun kaynakları olarak kabul edilen unsurlardır: GÜNDÜZ, s. 14.

yönelik olan m. 16'da yer almadığı açıkça görülmektedir. Bu noktada akıllara şu soru gelmektedir. Söz konusu hususlara yalnızca vatandaşların temel hak ve hürriyetleri sınırlandırılırken mi riayet edilecektir? Diğer bir ifade ile yabancıların temel hak ve hürriyetleri sınırlandırılırken bu hususlara dikkat edilmemesi mümkün müdür?

Bu sorulara cevap bulabilmek adına temel olarak ortaya konulmuş iki görüş bulunmaktadır. Bu görüşlerden ilkinde göre; m. 16, m. 13'ün devamı niteliğindedir²⁰³. Yabancıların temel hak ve hürriyetleri için yapılacak sınırlandırmalarda genel sınırlandırma maddesi olan m. 13'e uygunluk aranacakken, buna ek olarak sınırlandırmanın milletlerarası hukuka uygun olarak yapılıp yapılmadığının da tahlili yapılmalıdır. İki maddeden herhangi birine aykırı yapılmış sınırlandırma, yabancıların temel hak ve hürriyetlerinin ihlâli olarak değerlendirilecektir. Diğer görüşe göre ise m. 16, m. 13'e göre özel hüküm konumundadır²⁰⁴. Bunun bir sonucu olarak; Anayasa m. 13 Türk vatandaşlarının temel hak ve hürriyetlerinin sınırlandırılması için uygulama alanı bulacakken, Anayasa m. 16 yabancıların temel hak ve hürriyetlerinin sınırlandırılması için uygulanacaktır. Kanaatimizce ikinci görüş daha uygundur. Zira öncelikle düzenlemelerin kaleme alınışı bu sonucu gerektirmektedir. Hem m. 13'te hem de m. 16'da "sınırlandırmanın kanunla yapılması" ifadesine yer verilmiştir. Yabancıların temel hak ve hürriyetleri için yapılacak sınırlandırmalarda m. 13'ün de uygulama alanı bulacağı ihtimali düşünüldüğünde, bu türde fazladan bir tekrarın yapılmamış olması gerekirdi. Ayrıca m. 13 kapsamında yer alan şartlardan birisi de "sınırlandırmanın hakla ilgili maddede belirtilen sebeplere bağlı olarak" yapılmasıdır. Anayasa m. 13'te yer alan bu şartın geçerli olması hâlinde, yabancıların temel hak ve hürriyetlerinin yalnızca hakkın Anayasa'da yer alan düzenlemesindeki özel şartlara bağlı olarak sınırlandırılması gerekir. Oysaki uygulamada pek çok hak bakımından yabancılar için Anayasa'daki

²⁰³ **ERDOĞAN, Mustafa:** Anayasa Hukuku, 5. bs., Ankara 2009, s. 195.

²⁰⁴ **GÖZLER,** *Anayasa Hukuku*, s. 293; **YILMAZ,** *Geçici Koruma*, s. 149.

düzenlemelerde özel olarak sayılmamış nedenlere dayalı olarak sınırlandırmalar getirildiği görülmektedir^{205, 206}. Diğer yandan maddenin Danışma Meclisi'nde kabul edilen gerekçesinde yer alan “*Bu madde, ülkede bulunan yabancıların hak ve hürriyetlerinin, gereken hallerde, vatandaştan farklı olarak düzenlenip sınırlandırabileceğini hüküm altına almaktadır. Mesela bir yabancının ülkeye giriş yahut ülkede seyahat ve yerleşme hürriyeti, basın hürriyeti elbetteki vatandaşlarınkinden farklı olacaktır*” ifadeleri; maddenin yabancıların temel hak ve hürriyetlerinin, vatandaşınkinden farklı şekilde sınırlandırılması için Anayasa'ya konulduğunu göstermektedir²⁰⁷. Fakat m. 16'da yer alan “*milletlerarası hukuka uygun olarak sınırlandırma ilkesi*” pek çok durumda bünyesinde m. 13'te yer alan ilkeleri de ihtiva ettiğinden, iki hükmün uygulaması çoğu zaman birbiriyle örtüşmektedir²⁰⁸.

İLAİLE İKAMET İZNİNİN TÜRK HUKUKUNDAKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

Yukarıda aile ikamet izni uygulamasına dayanak olan temel haklar ve metinlere değinilmiştir. Peki aile ikamet izninin ortaya çıkışı nasıl olmuştur? Pek tabii aile ikamet

²⁰⁵ TANÖR/YÜZBAŞIOĞLU, s. 164.

²⁰⁶ Yabancıların temel hak ve hürriyetlerinin sınırlandırılmasında Anayasa m. 13'ün de geçerli olacağı düşünüldüğünde; örneğin yabancıların yerleşme hürriyetlerinin yalnızca Anayasa m. 23'te sayılan “suç işlenmesini önlemek”, “sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak”, “sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek” ve “kamu mallarını korumak” sebepleriyle sınırlandırılabilmesi gerekmektedir. Oysaki gerek Türk hukukunda gerekse karşılaştırmalı hukukta sayılan sebepler haricinde yabancıların yerleşme hürriyetleri için pek çok sınırlandırma gerçekleştirilmiştir.

²⁰⁷ Bkz. 1982 Anayasası m. 16 gerekçesi.

²⁰⁸ SARGIN, Fügen: “Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Öğrencilerin Türkiye’ye Giriş, Türkiye’de İkamet Etme ve Çalışma Hakları”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2000, C. 17, S. 1-2, s. 336.

izni, temel metinlerle uygulamaya konulmamıştır. Uygulama için geniş bir tarihi süreç bulunmaktadır. Çalışmanın bu kısmında aile ikamet izninin Türk hukuku açısından geçirdiği tarihsel süreç incelenecektir.

A. Cumhuriyet Öncesi Dönem

Cumhuriyet öncesi uygulamalardan bahsederken ilk olarak değinilmesi gereken husus, Osmanlı Devleti'nde uzunca bir dönem (1869 yılına kadar) çağdaş düzende kullanılan şekilde bir yabancı tanımının bulunmamasıdır²⁰⁹. Kişiler, Osmanlı Devleti tarafından dinî inançlarına göre tasnif edilmişlerdir. Bu kapsamda, Müslüman olan bir kişi dünyanın neresinden olursa olsun yabancı görülmemiştir²¹⁰. Gayrimüslimler ise kendi içlerinde müste'menler ve zimmîler olarak ikiye ayrılmaktadır²¹¹. Bu ayrım da zimmîler, zimmet akdine dayalı olarak Osmanlı ülkesinde uzun süreli ikamet eden ve toplumun üyesi olan kişilerdir²¹². Müste'menler ise daha çok ticari sebeplerle geçici

²⁰⁹ Günümüzdeki vatandaşlık tanımlarına benzer şekilde din temeline dayanmayan ilk tanım 1869 yılında *Tabiiyet-i Osmaniye Kanunnamesi'nde* yapılmıştır. Bahsedilen düzenlemede 1851 Fransız Vatandaşlık Kanunu'nun etkileri bulunmaktadır: **AVCI, Mustafa:** Türk Hukuk Tarihi Dersleri, 10. bs., Konya 2021, s. 592; **CİN, Halil/AKYILMAZ, Gül:** Türk Hukuk Tarihi, 13. bs., Konya 2021, s. 566; **ÜÇOK, Coşkun/MUMCU, Ahmet/BOZKURT, Gülnihal:** Türk Hukuk Tarihi, 18. bs., Ankara 2016, s. 350.

²¹⁰ **AVCI**, s. 198; **CİN/AKYILMAZ**, s. 94; **ÜÇOK/MUMCU/BOZKURT**, s. 215.

²¹¹ **AVCI**, s. 212; **AYDIN, M. Âkif:** Türk Hukuk Tarihi, 18. bs., İstanbul 2021, s. 153; **BOZKURT, Gülnihal:** “İslam Hukukunda Zimmîlerin Hukuki Statüleri”, DEÜHFD, 1987, C. 3, S. 1-4, s. 116; **KARAKOÇ, İrem:** Hukuk Tarihinde Vatandaşlık-Yabancılık Statüsü, İzmir 2012, s. 172.

²¹² Zimmîlere o gün açısından durumları, günümüz anlayışıyla vatandaşlık olarak yorumlanabilir: **AVCI**, s. 198; **CİN/AKYILMAZ**, s. 189.

olarak Osmanlı ülkesine gelen ve ülkeye giriş için padişahdan âmân²¹³ alan kişilerdir²¹⁴. Zimmet akdi ve âmân gibi şartları sağlayan gayrimüslimlere, birkaç istisna dışında Müslümanlardan farklı şekilde muamelede bulunulmamaktadır²¹⁵. Bu istisnalara örnek vermek gerekirse, gayrimüslimlerin Müslümanlarca kutsal kabul edilen yerlerde ikamet etmesine izin verilmemektedir. Ayrıca gayrimüslimlerin, Müslümanlardan daha yüksek binalar yaparak buralarda ikamet etmeleri hoş görülmemektedir. Bunun dışında, Müslüman mahallelerinde gayrimüslimlerin ikametlerine de olumlu bakılmadığına ilişkin görüşler bulunmaktadır²¹⁶. Zira gayrimüslimlerin domuz kesmek, istavroz çıkartmak gibi günün şartlarında Müslümanları rahatsız eden davranışlarının Müslüman mahallelerinde yapılması yasaklanmıştır. Gayrimüslimlerin, seyahat ederken yalnızca geçerli mürur tezkerelerini yanlarında bulundurmaları şart kılınmıştır²¹⁷.

1867 yılında yayımlanan Pasaport Odası Nizamnamesi ile Osmanlı Devleti'nde pasaport uygulamasına geçilmiştir. Böylece Osmanlı ülkesine gelecek bütün yabancıların, öncelikle usûlüne göre düzenlenmiş bir pasaporta sahip olmaları şart kılınmıştır²¹⁸. Yabancıların geçerli bir pasaportu olmaması nedeniyle kamu düzeninin ihlâl edildiğinin düşünüldüğü durumlarda, sınır dışı işleminin uygulandığı dahi gözlenmiştir.

²¹³ Eman olarak da ifade edilmektedir. Bkz. **KARAKOÇ**, s. 123.

²¹⁴ Dönem içerisinde yabancı olarak görülen grup müste'menlerdir: **ARSLAN, Şule**: Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahat Hakkı, İstanbul 2018, s. 25 [İkamet].

²¹⁵ İstisna örnekleri için bkz. **BOZKURT**, s. 124 vd.; **CİN/AKYILMAZ**, s. 208 vd.

²¹⁶ **CİN/AKYILMAZ**, s. 208.

²¹⁷ **ARSLAN, İkamet**, s. 32; **SEZER, Hamiyet**: “Osmanlı İmparatorluğu'nda Seyahat İzinleri”, Tarih Araştırmaları Dergisi, 2003, C. 22, S. 33, s. 114; **TURNA, Nalan**: “Osmanlı İstanbulu'nda İç Pasaport: Mürûr Tezkeresi”, Uluslararası Sempozyum II, 2014, s. 391.

²¹⁸ **ARSLAN, İkamet**, s. 36; **AYBAY, Rona**: Amerikan, İngiliz ve Türk Hukuk Sistemlerinde Yurt Dışına Çıkma ve Yurda Girme Özgürlüğü, Ankara 1975, s. 113 [Özgürlük]; **SEZER**, s. 116.

Nizamname’yi takip eden dönemde, pasaport uygulamalarına ilişkin pek çok farklı düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemeler içerisinde önemli sayılabilecek olanı, 15 Mart 1915 tarihli Ecnebilerin Memalik-i Osmaniye’de Seyahat ve İkametlerine Dair Kanun’dur²¹⁹. Söz konusu Kanun ile hukuk düzenimiz açısından ilk defa ikamet izni kavramı ortaya çıkmıştır²²⁰. Kanun m. 1’de, bütün yabancıların Osmanlı ülkesinde serbestçe ikamet ve seyahat edebilecekleri vurgulanmıştır. Kanun m. 2’de ise yabancıların ülkeye girdikleri tarihten itibaren 15 gün içerisinde, hemen tüm kişisel bilgilerin yer aldığı bir beyannameyi bulundukları yerdeki polis merkezine vermelerinin zorunlu olduğu hüküm altına alınmıştır²²¹. Böylece yabancıların ülkeye giriş ve ülkeden çıkışlarını kontrol amacına matuf olmak üzere hukuk düzenlerinde başlıca enstrüman olan ikamet izni, Osmanlı hukuk sisteminde de uygulanmaya başlanmıştır. Yaşanan gelişme, Türk hukuk tarihi bakımından ilk olması sebebiyle oldukça önemlidir.

B. Cumhuriyet’in İlk Yıllarındaki Durum

Yabancıların Türkiye’ye giriş ve Türkiye’den çıkışlarını konu alan Cumhuriyet dönemindeki ilk kanun, 3519 sayılı Pasaport Kanunu’dur²²². Kanun, ilk olması sebebiyle oldukça önemlidir. Kanun’un yürürlüğe giriş tarihi olan 15 Ocak 1939’a kadar önceki başlık altında bahsedilen pasaporta ilişkin düzenlemeler yürürlükteydi. Bu açıdan bakıldığında yeni kurulan Cumhuriyet’te yaklaşık 16 yıl boyunca Osmanlı Devleti’nden

²¹⁹ Nizamname düzenlemelerinin ayrıntılı tahlili için bkz. **AKKOÇ, Alim Baki**: Osmanlı Devleti’nde Pasaport Nizamnameleri ve Bunların Uygulamadaki Boyutları, İstanbul 2019, s. 51 vd.

²²⁰ **ESEN, Emre**: Türk Hukukunda Yabancıların İkamet İzinleri, İstanbul 2019, s. 12.

²²¹ **ARSLAN, İkamet**, s. 39-40; **ESEN**, s. 15.

²²² RG, 15.07.1938, S. 3960.

kalan sınır düzenlemeleri ile ÷lkeye giriş ve ÷lkeden çıkış işlemlerinin yürüt÷ldüğüne dikkat çekmek gerekmektedir²²³.

Kanun, ÷lke sınırlarına girecek yabancıların kural olarak pasaport bulundurmaları gerektiğini ortaya koymaktadır. Kanun m. 3 ile ÷lke sınırlarına pasaportsuz gelen yabancıların kabulü açısından Dahiliye Vekaletine geniş bir takdir yetkisi tanınmıştır. Kanun'un belki de en dikkat çekici düzenlemesi, m. 4'tür. Söz konusu madde ile usûlüne uygun pasaport belgesi gösterse bile yurda kabul edilmeyecek yabancılar düzenlenmiştir. Kanun m. 19'da ise Türk vatandaşlarının yurtdışına çıkış haklarına ilişkin önemli sınırlamalar getirilmiştir. Söz konusu düzenlemeye göre, *“ecnebi memleketlerde geçinmek için müsaid sebep ve şartlara malik olduklarını isbat edemeyenlere, memlekette ayrılmalarda siyâsî emniyet bakımından mahzur olduğu Dahiliye Vekâletince tesbit edilenlere”* dahi yurt dışına çıkış için pasaport verilmeyebilecektir. İdarenin öznel iradesine dayalı olarak yapılacak belirlemelerin sonucunda vatandaşın seyahat hürriyetinin sınırlandırılmasına yol açacak söz konusu düzenleme yazarlarca eleştirilmiştir²²⁴. Kanun m. 9'da pasaportlar, basit bir ayrıma tâbi tutularak diplomatik ve umumi olmak üzere iki çeşit olarak sayılmıştır. Kanun m. 4'te, kişinin yanında kendisine 15 günlük yetecek kadar parası bulunmamasının ÷lkeye kabul edilmeme sebebi olarak sayılması, modern hukuk düzenlerinde ikamet izinleri için getirilen asgarî gelir şartının, o gün için bir yansımasıdır. Kanun'daki düzenlemelerden açıkça anlaşılacağı üzere, genel manasıyla ÷lkeye yabancı girişine sıcak bakılmamaktadır. Bu görüş, o dönem için devletlerin uyguladıkları milliyetçilik uygulamaları ile de paralellik göstermektedir.

²²³ **ESEN**, s. 12. Bu dönemde pasaportlarda yer alan “Padişah” ifadesi yerine, “T.B.M.M. Hükümeti” ibaresi konulmuştur: **AYBAY, Özgürlük**, s. 124.

²²⁴ **AYBAY, Özgürlük**, s. 165.

3519 sayılı Pasaport Kanunu'nun Resmî Gazete'de yayımlandığı günü takip eden gün, Resmî Gazete'de yayımlanan diğer bir düzenleme, Ecnebilerin Türkiyede İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun'dur²²⁵. Pasaport Kanunu ile ülkeye giriş ve ülkeden çıkışları düzenlenirken, bahsedilen Kanun ile yabancıların Türkiye'de ikamet tezkeresi olarak yaşamlarını sürdürmeleri düzenlenmiştir. İki kanun arasındaki yakınlık, Resmî Gazete'de art arda yayımlanmalarından da anlaşılmaktadır. Kanun ile getirilen ana düzenleme, 15 günden fazla süreyle Türkiye topraklarında ikamet edecek yabancıların ikamet tezkeresi alma zorunluluğunun bulunmasıdır²²⁶. Bu kapsamda 15 günden az süreyle ikamet edecek yabancı, usûlüne uygun olarak düzenlenen pasaportu ile Türkiye topraklarına geldikten sonra ilk olarak seyahatine ara verdiği şehir, kasaba veya köydeki polis karakoluna kimliğini açıkça beyan eden bir beyanname vermek zorundadır. Beyannamenin karakola ulaştırılmasıyla birlikte, yabancı için ayrı bir ikamet tezkeresi almak gerekmeksizin, 15 gün Türkiye topraklarında kalma imkânı doğmaktadır. Kanun'da açıkça zikredilmese de ikamet tezkerelerini talepleri üzerine yabancılara verecek makam, emniyet makamlarıdır. İkamet tezkeresinin süresi biten yabancı, sürenin bitimini takiben 15 gün içerisinde tekrar emniyet makamlarına başvurarak ikamet tezkeresini uzatabilir. Makul bir sebebi olmaksızın belirlenen sürelerde ikamet tezkeresi almak için başvuruda bulunmamış yabancılardan ikamet tezkeresi için alınan normal harçlar iki kat olarak alınacak ve yabancı, üç aya kadar hapis veya adlî para cezası ile cezalandırılacaktır. Kanun'da ikamet tezkeresi, kural olarak zorunlu olsa da belirlenen durumlardaki yabancılara da kolaylıklar sağlanmıştır. Bu kolaylıklardan başlıcası, m. 10'da yer alan ve konferanslara, sergilere, kongrelere, bayram ve spor şenliklerine katılım amacıyla Türkiye'ye gelecek yabancılardan iki ay süreyle ikamet tezkeresi talep edilmemesidir. Kanun m. 11'de ise triptik vesikalarla yurda gelen yabancılardan iki ay süre için herhangi bir ikamet tezkeresi

²²⁵ RG, 16.07.1938, S. 3961.

²²⁶ ESEN, s. 17.

talep edilmeyeceği ifade edilmiştir²²⁷. Pasaport Kanunu'na benzer şekilde çok geniş olarak ifade edilmiş ve böylece yerleşme hürriyetinin kısıtlanmasını büyük anlamda idareye bırakmış düzenlemeler, mevzubahis Kanun'da da yer almaktadır. Zira Kanun m. 22'ye göre, *“Dahiliye Vekâleti memlekette kalmasını umumî emniyete ve siyasî ve idarî icablara muzır saydığı ecnepleri vereceği muayyen müddet zarfında Türkiyeden çıkmağa davet edebilir. Verilen müddet zarfında Türkiyeyi terketmeyenler sınır dışı edilirler”*. Kanun'un yabancıların ülkeye girişleri konusunda en önemli görülen “kamu güvenliği” unsurunu önelediği net bir şekilde anlaşılmaktadır.

C. Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun Dönemi

Yabancıların Türkiye’deki ikamet hürriyetlerine ilişkin diğer bir düzenleme, Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun’dur²²⁸. Öncelikle belirtmek gerekir ki Kanun, daha yeni olmasının etkisiyle Ecneplerin Türkiyede İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun’a göre oldukça sadedir. Kanun ile gündeme gelen yenilikler sonucunda artık Türkiye’de bir aydan fazla kalacak yabancılar, ikamet tezkeresi almakla zorunlu tutulmuşlardır²²⁹. Önceki düzenlemeye göre ikamet tezkeresini zorunlu kılan süre, iki kat olarak belirlenmiştir. Tezkere için başvuru yapılacak makamda ise herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Başvuruları almaya ve değerlendirme neticesinde ikamet tezkerelerini yabancılar vermeye yetkili makam, hâlâ emniyet birimleridir. Kanun m. 9 ile ilk defa ikamet tezkerelerinin süreleri belirlenmiştir. Söz konusu düzenlemeye göre, ikamet tezkerelerinin süresi beş yıl olacak ve süresi biten ikamet tezkeresi 15 gün içerisinde başvuru yapılarak yenilenebilecektir. Bu şekilde

²²⁷ ESEN, s. 18.

²²⁸ RG, 24.07.1950, S. 7564.

²²⁹ ARSLAN, *İkamet*, s. 57; ESEN, s. 19.

yapılacak süre uzatımı işlemlerinin en fazla dört defa yapılabileceği açıkça ifade edilmiştir. Bu sebeple, ikamet tezkeresi dört defa süre uzatımına tâbi tutulmuş yabancının ikamet izni beşinci defa uzatılmayacaktır. Yabancı ancak yeni bir ikamet izni alarak Türkiye’de yaşamına devam edebilecektir. Kanun m. 2’de Bakanlar Kurulu’na karşı işlem (mukabelei bilmisil) olarak belirli devlet vatandaşlarının ülkeye girişinin yasaklanabilmesi yetkisi verilmiştir. Bakanlar Kurulu, ayrıca ülkenin belirli yerlerini yabancıların ikamet ve seyahatlerine yasaklamaya yetkili kılınmıştır. Söz konusu düzenleme ile Bakanlar Kurulu’na verilen yetki, Hudutları Dahilinde Tebaamızın Emlakine Vaziyet Eden Devletlerin Türkiye’deki Tebaaları Emlakine Karşı Mukabelei Bilmisil Tedabiri İttihazı Hakkında Kanun²³⁰ ile verilen yetki sonrasında konu hakkında geçerli olan en geniş ikinci yetkidir.

Kanun’da önceki düzenlemelere benzer şekilde, yabancılara kolaylıklar da tanınmıştır. Kanun m. 3’e göre, *“konferans, konser vermek gibi kültürel faaliyetlerde bulunmak üzere turneye çıkmış olup da Türkiye’ye gelen yabancılar, bu faaliyetleri bir aydan fazla sürmemek”* şartıyla ikamet tezkeresi almaktan muaf tutulmuşlardır. Böylece turneleri dâhilinde ülkemize gelen yabancıların bürokratik işlemlerle vakit kaybetmelerinin önüne geçilmek istenmiştir. Kanun m. 5’te ise şu hüküm bulunmaktadır:

“Milli veya Milletlerarası, tarih, kültür ve güzel sanatlar şenlikleri ve festival, spor müsabakaları, kongre ve konferanslar, sergi ve panayırılar münasebetiyle veya Bakanlar Kurulunca tâyin olunacak yerlerde ziyaret, tedavi veya hava değiştirme maksadiyle <Turist> damgalı giriş vizeleriyle gelecek yabancılar bu vizelerinde ikamet bakımından tahdidi tazammun eden bir şerh mevcut değilse dört ay müddetle ikamet tezkeresi almakla mükellef değildirler.”

²³⁰ RG, 15.06.1927, S. 608.

Söz konusu düzenleme ile çok geniş ölçekte bir faaliyet grubu, ikamet tezkeresi alınmadan ülkemizde yapılabilir hâle getirilmiştir. Bu anlamda, maddenin barındırdığı kolaylıkla önemli bir yenilik arz ettiğini söylemek yerinde olacaktır. Ayrıca madde ile gündeme gelen bir diğer yenilik, yabancının Türkiye’ye geliş amacına özel olarak ikamet tezkeresi açısından ilk defa bir ayrıma tâbi tutulmasıdır. Turist olarak Türkiye’ye gelen yabancılar, dört aylık süre için ikamet tezkeresi almaktan muaf tutulmuşlardır. Söz konusu yenilik, yabancıların ülkeye geliş amacına göre oluşacak ikamet izni çeşitleri için öncül bir uygulama niteliğindedir. İzleyen süreçte yabancıların Türkiye’ye geliş amaçlarına göre verilecek ikamet tezkerelerine ilişkin düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. Söz edilen dönem için ikamet tezkeresi başvurularını almaya ve değerlendirmeye yetkili makam emniyet birimleri olduğundan düzenlemeler de Emniyet Genel Müdürlüğü genelgelerinde yer almıştır²³¹. Emniyet Genel Müdürlüğü’nün konuyla alakalı genelgelerinde Türk vatandaşlarının ve Türkiye’de ikamet izni almış yabancıların eşleri ile çocuklarına üç yıl süreyle ikamet tezkeresi verileceği ifade edilmiştir²³². Ayrıca sürenin bitişini takip eden dönemde sürenin uzatılmasına da olanak tanınmıştır. Bahsedilen düzenleme, Türk hukukunda ikamet izni uygulaması özelinde ailelerin özel olarak ele alınması açısından bir ilk olmuştur.

Kanun’da ayrıca ikamet tezkeresi başvurusunun reddedileceği durumlar da ilk defa açıkça sayılmıştır. Kanun m. 7’ye göre,

*“A) Sırf iş tutmak için gelecek sanat ve meslek erbabı olup da tutacağı iş,
kanunlar gereğince Türk vatandaşlarına hasredilmiş bulunan;*

²³¹ AYBAY/DARDAĞAN KİBAR, s. 128; ESEN, s. 21.

²³² AYBAY/DARDAĞAN KİBAR, s. 129; ELÇİN, s. 156.

B) Türk kanun veya örf ve âdetleriyle yahut siyasi icabatla telif edilemeyecek durumda olan veya faaliyette bulunan;

C) Türkiye’de kalmak istediği müddet zarfında yaşamak için maddi imkânları meşru bir şekilde temin edemeyeceği sabit olan;

D) Türkiye’ye girmesi memnu olup da her nasılsa girmiş bulunan;

E) Türkiye’de oturduğu müddetçe huzur ve asayiş ihlâl eden; Yabancılar ikamet tezkeresi verilmez.”

Anılan maddenin, aynı tarihli Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Pasaport Kanunu m. 8’den esinlenerek kaleme alındığı anlaşılmaktadır. Zira ikamet tezkeresi verilmeyecek yabancı grupları, hemen hemen aynı şekilde Pasaport Kanunu m. 8’de “Türkiye’ye girmeleri memnu kimseler” olarak sayılmıştır. Bu kapsamda Pasaport Kanunu’nun bahsedilen maddesinde yer alan ve ülkemize girmeleri yasaklı görülen “Türkiye Cumhuriyetinin emniyetini ve umumi nizamını bozmak niyetiyle veya bozmak isteyenlere ve bozanlara iştirak veya yardım etmek maksadiyle geldikleri sezilenler” grubunun, yabancıların yalnızca niyetlerinin tahmin edilerek ülkeye kabul edilmemeleri gibi bir duruma yol açtığı belirtilmiştir²³³.

²³³ **EKŞİ, Nuray:** Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular, İstanbul 2006, s. 18 [Temel Konular].

İKİNCİ BÖLÜM

YABANCILAR VE ULUSLARARASI KORUMA KANUNU'NA GÖRE AİLE İKAMET İZNİ

I. GENEL OLARAK

Göç ile ilgili düzenlemelerin mevzuatta dağınık olarak bulunması ve gelişen hayat koşulları karşısında artık yetersiz kalması neticesinde, göç hukuku konusunda gelişen ihtiyaçlara cevap verebilecek bir düzenlemeye zaman içerisinde ihtiyaç duyulmuştur²³⁴. YUKK, gerekçesinde ifade edildiği üzere konuyla ilgili eskiyen düzenlemelerin artık ihtiyaçlara cevap verememesi üzerine yürürlüğe konulmuştur. Avrupa Birliği (AB) adaylık sürecinde üstlenilen yükümlülüklerin tam anlamıyla yerine getirilebilmesi ve göç konusunda uzmanlaşmış bir kurumun oluşturulması genel amaçtır²³⁵. YUKK'un yürürlüğe girmesiyle mevzuatta düzensiz olarak yer alan vize, ikamet izni gibi konular tek bir kanun çatısı altında toplanmıştır²³⁶. YUKK'ta uluslararası koruma ile düzensiz göçün meydana getirdiği sonuçlara yönelik düzenlemelere yer verilmiş ve yürürlük tarihine kadar idarenin yaptığı düzenlemelerle ele alınan konuların, böylelikle bir kanun kapsamında düzenlenmesi fırsatına erişilmiştir. Göçü ilgilendiren konularla ilgili

²³⁴ “*Bu konulardaki dağınık, güncelliğini yitirmiş, karşılaşılan sorunlara cevap vermekte yetersiz mevzuatın yerine, ülkemizin gelişme vizyonu ile uyumlu, uluslararası normlara uygun, millî çıkarları gözeterek, ilgili olduğu konuları tüm yönleriyle kuşatan, kaliteli mevzuat ilkelerine uygun düzenlemeler getirilmiştir.*”: YUKK Genel Gerekçesinden. YUKK Tasarısı Genel Gerekçe, [tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss310.pdf], (01.10.2021)].

²³⁵ Diğer devletlerde yer aldığı şekilde, göç konularıyla ilgilenen özel bir kuruma ihtiyacın olduğu pek çok defa vurgulanmıştır. Buna dayalı olarak Kanun ile GİB kurulmuştur. bkz. YUKK Genel Gerekçe.

²³⁶ **ELÇİN**, s. 119. Belirtilmelidir ki YUKK, yabancıları ilgilendiren bütün konuları düzenlememektedir: **ERTEN**, *Değerlendirme*, s. 9.

uygulama ve düzenlemeler yapmak amacıyla GİB kurulmuştur²³⁷. Vatansız kişilerin hukuksal durumu, geçici koruma ve idarî gözetim, YUKK’da düzenlenme alanı bulan önemli konulardır. Diğer devlet uygulamalarında olduğu gibi yabancıları ilgilendiren özel durumların, konuya özel bir kanun ile düzenlenmesi oldukça yerindedir²³⁸.

Kanun bünyesinde yabancıların ülkeye girişi, ülkedeki ikameti ve ülkeden çıkışı ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Yabancıların ülkedeki ikameti, Kanun’un ikinci kısmında yer almaktadır. YUKK m. 19’da ifade edildiği üzere: *“Türkiye’de, vizenin veya vize muafiyetinin tanıdığı süreden ya da doksandan günden fazla kalacak olan yabancıların ikamet izni almaları zorunludur.”*

Düzenleme, YUKK’un genel sistematigi içerisinde değerlendirildiğinde; doksandan güne kadar Türkiye’de kalacak yabancıların vize ile ikamet edebileceğini, fakat bu süreden sonra ikamet izni almanın zorunlu olacağını söylemek yerinde olacaktır. YUKK m. 11’de vizenin her yüz seksen günde doksandan gün kalış süresi sağlayacağı açıkça düzenlenmiştir. YUKK m. 20’de ikamet izni almadan Türkiye’de kalılabilecek durumlar yer almaktadır. Hükme göre;

²³⁷ Söz konusu Kurum, YUKK m. 103’te “Göç İdaresi Genel Müdürlüğü” olarak anılmaktadır. 29/10/2021 Tarih ve 31643 Sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi m. 18 uyarınca Kurum’un statüsü değiştirilmiştir. Kurum, yeni haliyle “Göç İdaresi Başkanlığı” olmuştur.

²³⁸ Bu aşamada güncel olan uygulama dikkate alınmıştır. Günümüz açısından hemen tüm devletlerin mevzuatında göçü düzenleyen özel bir kanun bulunmaktadır. Örnek vermek gerekirse, Hindistan Devleti’nin Yabancılar Kanunu için bkz. [legislative.gov.in/sites/default/files/A1946-31.pdf], (01.10.2021)].

Birleşik Krallık Yabancılar Kanunu için bkz.

[legislation.gov.uk/ukpga/1905/13/pdfs/ukpga_19050013_en.pdf], (01.10.2021)]. Kanunlardan biri 1905, diğeri 1946 yılında yürürlüğe konulmuştur.

- vatansızlar,
- görevli diplomasi memurları,
- uluslararası kuruluşların Türkiye’deki çalışanları,
- anlaşmalarla ikamet izninden muaf tutulan kişiler,
- Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun 28. maddesi kapsamında olanlar,
- uluslararası koruma altında olan kişiler

ikamet izni hükümlerine tâbi olmadan Türkiye’de ikamet edebilirler. Madde metninde sayılan kişiler, genel olarak ikamet izni almalarında bir yarar bulunmayan veya ikametleri, devletlerin karşılıklı iradelerine dayalı olan kişilerdir²³⁹.

YUKK m. 21’e göre, ikamet izni başvuruları kural olarak yabancıнын vatandaşı olduğu veya yasal olarak bulunduğu devletin ülkesindeki Türk konsolosluklarına yapılmalıdır²⁴⁰. Yapılan başvurular GİB tarafından değerlendirilmektedir (YUKK m. 21(4)). Başvurular, doksan gün gibi kısa bir süre içerisinde sonuçlandırılmaktadır. YUKK m. 21(7)’deki ekleme ile ikamet izni başvurularının yetkili aracı kurumlar tarafından yapılabilmesinin önü açılmıştır. Böylece Türkiye’den ikamet izni almak isteyen yabancı,

²³⁹ Bu grupta sayılan kişilerden örneğin TVK m. 28 kapsamında olanlar, zaten belirli istisnalar haricinde Türk vatandaşlarına tanınan haklara sahiptirler. Bunların ayrıca ikamet izni almalarına ihtiyaç bulunmamaktadır. Grubu oluşturan diğer kişiler ise diplomasi faaliyeti gösteren kişilerdir. Bu kişiler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **GÜNDÜZ**, 584 vd.; **NOMER, Ergin**: Devletler Hususî Hukuku, 22. bs., 2017 İstanbul, s. 439 vd. [Devletler]; **PAZARCI**, 3. Kt., s. 63 vd.

²⁴⁰ Yönetmelik Geçici m. 1(1)’de konsolosluklardan yapılacak başvurular için bir geçiş süreci öngörülmüştür. Söz konusu düzenlemeye göre yurt dışından yapılacak başvurular alınmaya başlanıncaya kadar başvurular valiliklere yapılacaktır. Günümüz itibariyle konsolosluklardan başvuru yolu açılmamıştır. Yapılan resmî açıklamada, konsolosluklardan yakın zamanda başvuru alınacağı ifade edilmiştir: GİB, İkamet Genel Bilgiler, < goc.gov.tr/ikamet-genel-bilgiler>, (10.12.2021).

vekaletini vereceği yetkili aracı kurum ile idarî süreci tamamlama imkânına kavuşmuştur²⁴¹.

YUKK m. 22’de ikamet izni başvurularının istisnâ olarak ülke içerisinde yapılabileceği durumlara yer verilmiştir. Söz konusu düzenlemeye göre;

- *adli veya idari makamların kararlarına dayalı hallerde,*
- *yabancınn Türkiye’den ayrılmasının beklenemeyeceği hallerde,*
- *uzun dönem ikamet izni başvurularında,*
- *insani sebeplerle verilen ikamet izinleri için yapılacak başvurularda,*
- *ikamet izinleri çeşitleri arasında yapılacak geçişlerde,*
- *Yabancı çocuğun Türkiye’de doğması halinde*

ikamet izni başvurusu Türkiye içerisinde yapılabilmektedir. Böylece yabancınn ülkeden çıkarak ikamet izni başvurusunda bulunmasının mümkün veya mantıklı görülemeyeceği hâller için gerekli esnekliğin sağlanması amaçlanmıştır.

Konu ile ilgili diğer devlet uygulamaları incelendiğinde; kimi devletlerin yalnızca ülke dışından başvuruları kabul ettiği, kimi devletlerin ise yalnızca ülke içerisinde başvuruları kabul ettiği gözlemlenmektedir²⁴². Özellikle aile tabanlı ikamet izni başvurularında katı bir şekilde yurt dışından yapılacak başvurunun şart koşulması,

²⁴¹ İçişleri Bakanı tarafından belirlenecek yetkili aracı kurum, yabancı tarafından yapılan başvuruları almak ve yedi iş günü içerisinde göç idaresi müdürlüğüne iletmekle yükümlüdür. Ayrıca yabancı, yetkili kuruluş tarafından sürecin işleyişiyle ilgili eksiksiz şekilde bilgilendirilecektir. Yetkili aracı kurumların yetki ve sorumluluklarıyla ilgili ayrıntılı düzenleme, İkamet İzni İşlemlerinin Yürütülmesine Dair Yetkili Aracı Kurumlar Yönetmeliği ile yapılmıştır. RG, 06.02.2021, S. 31387.

²⁴² **NICHOLSON**, s. 105; **MACZYNSKA, Jadwiga**: Access to Family Reunification, Budapeşte 2012, s. 11.

yarattığı zorluklar nedeniyle eleştirilmektedir²⁴³. Kimi devletlerin savaş durumundaki devletlerden kendi topraklarına gelmek isteyen yabancılar için dahi konsolosluklardan yapılacak başvuruyu istisnasız bir önkoşul olarak uygulaması, yabancıların hayatını tehlikeye atabilecek bir durumdur²⁴⁴. Zira savaş hâlinde olan bir ülkedeki silahlı güçlerin, başka bir ülkeye göç etmek niyetinde olan kişiyi tespit etmeleri hâlinde kişi durumdan zarar görebilir.

Karşılaştırmalı hukuktaki sert uygulamalar göz önüne alındığında, Türk hukukundaki düzenlemenin gereken durumlarda ihtiyaçlara cevap verebilecek nitelikte olduğu kanaatindeyiz. Özellikle GİB tarafından yabancılar sunulan çevrimiçi ikamet izni başvurusu imkânı, pek çok zorluğun önüne geçmiş ve sürecin bürokrasi yükünü oldukça hafifletmiştir²⁴⁵.

²⁴³ Örnek vermek gerekirse, Bulgaristan’da geçerli olan uygulama dâhilinde sponsor kişinin Bulgaristan sınırları içerisinde ilk başvuruyu gerçekleştirmesi gerekmektedir. Gerekli şartların sağlandığı kanaatine varıldığı halde, başvuru Dışişleri Bakanlığına (*Bulgaria Ministry of Foreign Affairs*) bildirilir. Bu aşamadan sonra aile ikamet izninden yararlanacak kişinin, Bulgaristan Konsolosluklarına bizzat gitmesi gerekmektedir. Uygulamada Suriye’den göç etmek isteyen kişilerin, Türkiye ve Lübnan’daki Konsolosluklara defalarca gittikleri gözlenmiştir. bkz. **NICHOLSON**, s. 106.

²⁴⁴ UNHCR, UNHCR’s Response to the European Commission Green Paper on the Right to Family Reunification of Third Country Nationals Living in the European Union (Directive 2003/86/EC), Cenevre 2011, s. 11. [unhcr.org/4f54e3fb13.pdf], (01.11.2021)].

²⁴⁵ “E-İkamet Sistemi”, Yönetmelik m. 19’un dördüncü fıkrası uyarınca oluşturulmuştur. Sisteme [e-ikamet.goc.gov.tr] (01.11.2021)] adresinden ulaşılabilir.

II. İZNİN KAZANILMA ŞARTLARI

Aile ikamet izni yabancıya ülke içerisindeki aile üyesi ile birliğin sağlanması amacıyla tanınacağından, şartları açısından diğer ikamet izni türlerinden ayrılmaktadır. Diğer ikamet izni türlerinde yabancı çeşitli nedenlerle bireysel olarak ikamet hakkına kavuşmaktadır. Aile ikamet izinlerinde ise ülkede bulunan bir kişi ve bu kişiye dayalı olarak ülkede ikamet hakkına kavuşmak niyetinde olan bir aile üyesi (yabancı) bulunmaktadır.

Aile ikamet izni başvurularında ülkede bulunan ve başvuruya dayanak olarak gösterilen kişi, destekleyici olarak tanımlanmaktadır (YUKK m. 3(f))²⁴⁶.

Çalışmanın bu kısmında YUKK’a göre aile ikamet izninin kişiye tanınabilmesi için gereken şartlar ayrı ayrı incelenecektir. Şartlar incelenirken, özellikle diğer devletlerin benzer durumdaki kişiler için gerçekleştirdikleri uygulamalar, konuyla alakalı yargı kararları, öğretide gündeme gelen eleştiri ve önerilere de yer verilecektir. Bu kapsamda ilgili başlıkta yer alan bütün bilgilerle birlikte her bir şart için ayrı değerlendirme yapılacaktır.

²⁴⁶ Destekleyici ifadesi, YUKK’ta kullanılmıştır. Literatürde bu kişiler için genellikle “sponsor” ifadesi kullanılmaktadır. Kanun hazırlanırken kavramın Türkçe karşılığı tercih edilmiştir. “*Sponsor*”, Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük [<sozluk.gov.tr>, (01.11.2021)].

A. İzinden Yararlanacak Yabancıda Aranılan Şartlar

1. Kanun’da Sayılan Kişilerden Olmak

Kimlerin aile ikamet izninden yararlanabileceği, sınırlı sayıda olacak şekilde YUKK m. 35’te açıklığa kavuşturulmuştur. Yapılan belirlemeye dayalı olarak ortaya çıkabilecek farklı ihtimaller, ayrı ayrı incelenmelidir.

a) Belirlenen Kişilerle Yakınlık

YUKK’ta sayılan kişilerden olmak için öncelikle yabancının belirlenen kişilerle bir yakınlığının olması gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle ancak belirlenen kişiler, aile ikamet izni başvurularında destekleyici olarak rol alabilmektedir. Destekleyici olamayacak bir kişi üzerinden aile ikamet izni başvurusu yapan bir yabancı, aile ikamet iznini kazanamayacaktır.

Destekleyiciler için yapılan belirleme, YUKK m. 34’te yer almaktadır. Söz konusu düzenlemeye göre, “*Türk vatandaşlarının, 5901 sayılı Kanunun 28 inci maddesi kapsamında olanların veya ikamet izinlerinden birine sahip olan yabancılar ile mültecilerin ve ikincil koruma sahiplerinin*” destekleyici olabilecekleri kabul edilmektedir. Anılan belirleme Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik (bu aşamadan sonra “Yönetmelik” olarak anılacaktır) m. 30’da şu şekilde sıralanmıştır:

“a) *Türk vatandaşları,*

b) *Türk Vatandaşlığı Kanununun 28 inci maddesi uyarınca çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybeden kişiler*²⁴⁷,

c) *Türkiye’de en az bir yıldır ikamet izniyle kalıyor olmak şartıyla Kanunda düzenlenen ikamet izinlerinden birine sahip olanlar*

ç) *Uluslararası koruma başvuru sahipleri ile şartlı mülteciler ve geçici korunanlar hariç, Kanunda ikamet izni yerine geçtiği kabul edilen kimlik belgesi olanlar,*

d) *Mülteciler ve ikincil koruma statü sahipleri”*

aile ikamet izni başvurularında destekleyici olabilirler. Düzenlemelerde şartlı mülteciler ile geçici koruma hakkı sahipleri, aile ikamet izni başvurularında destekleyici olabilecek kişiler arasında sayılmamışlardır. Bunun sonucunda, şartlı mültecilerin aile üyelerinin, aile ikamet izni almak suretiyle Türkiye’de yaşamlarını sürdürme olanakları bulunmamaktadır²⁴⁸. Şartlı mültecilerin kapsam dışında bırakılmış olması, öğretide fikir ayrılığına yol açmıştır. Bir görüşe göre, şartlı mültecilerin Türkiye’deki ikameti üçüncü bir devlete yerleştirilmelerine kadar geçen süreyle sınırlıdır. Aile ikamet izni ise Türkiye’de bir süre yaşama niyetinde olan yabancılara tanınmaktadır. Bu sebeple geçici olarak Türkiye’de bulunan şartlı mültecilerin, aile ikamet izni başvurularında destekleyici olamamaları yerindedir²⁴⁹. Diğer görüşe göre ise mülteciler ile şartlı mülteciler arasındaki

²⁴⁷ TVK m. 28 “doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenler ve üçüncü dereceye kadar olan altsoyları” kapsamaktadır. YUKK m. 34’te ise düzenlemeye yollama yapılarak, bu madde kapsamında olanların destekleyici olabilecekleri belirtilmektedir. Yönetmelikte ise “üçüncü dereceye kadar altsoy” atlanarak, doğrudan “Türk vatandaşlığını kaybedenler” muhatap alınmaktadır. Bu noktada YUKK ile Yönetmeliğin çeliştiği kanaatindeyiz.

²⁴⁸ ESEN, s. 215.

²⁴⁹ ARSLAN, *İkamet*, s. 145.

tek ayırım, yabancının geldiği yerden kaynaklanmaktadır²⁵⁰. Mültecilere tanınan bir hakkın, şartlı mültecilere de eşitlik hakkı çerçevesinde tanınması gerekmektedir²⁵¹.

Geçici koruma kapsamındaki kişiler için durum biraz farklıdır. Yönetmelik m. 30’da geçici koruma kapsamındaki kişiler, destekleyici olabilecek kişiler arasında sayılmamıştır. Bu durum ilk bakışta geçici koruma kapsamındaki kişilerin aile bütünlüklerinin sağlanmadığını düşündürülebilir. Fakat bu grupta yer alan kişilerin aile birleşimleri GKY m. 49 kapsamında düzenlenmektedir. Sonuç olarak aslında geçici koruma kapsamındaki kişilerin de aile bütünlükleri sağlanmaktadır. Tek fark bu grupta yer alan kişilerin aileleri, geçici korumadan yararlanarak Türkiye’de ikamet etme imkânına kavuşacaklardır.

Karşılaştırmalı hukukta genel olarak ikincil koruma ve geçici koruma altındaki kişileri, aile ikamet izninden dışlama eğilimi bulunmaktadır²⁵². Göç konularının yeknesaklaştırılabilmesi için AB tarafından yürürlüğe konulan Aile Birleşimi Direktifi²⁵³

²⁵⁰ Gerçekten YUKK m. 61 ve 62’de yapılan mülteci-şartlı mülteci tanımlarında tek fark, yabancının “Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar” sebebiyle Türkiye’ye sığınıp sığınmadığından kaynaklanmaktadır. Öğretide şartlı mültecilerin Türkiye’de geçici süreyle kalabilecek olmalarının ikinci bir farklılık olduğu savunulmuştur. bkz. **ÇELİKEL/ÖZTEKİN GELGEL**, s. 24; **EKŞİ**, s. 49. Fakat uygulamada şartlı mültecilerin tamamına yakını Türkiye’ye kalıcı olarak yerleşmektedir. bkz. **DOĞAN**, s. 145.

²⁵¹ **ÇELİK, Neşe Baran**: “*Türk Hukukunda Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan veya Uluslararası Korumadan Yararlanan Yabancıların Hak ve Yükümlülükleri*”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2016, C. 6, S. 3, s. 108; **POYRAZ, Mehmet Aytaç**: *Türk Yabancılar Hukukunda Yabancıların İkameti*, İstanbul 2015, s. 171.

²⁵² **MACZYNSKA**, s. 5; **NICHOLSON**, s. 148 vd.

²⁵³ 22.09.2003, 2003/86/EC, Direktif’in tam metni için bkz. [eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003L0086&from=en], (01.11.2021)].

m. 3 uyarınca ikincil koruma ile geçici koruma altındaki kişilerin Direktifin kapsamı dışında tutulmuş olması, Avrupalı devletlerin bu grupta yer alan kişilerin aile birleşimlerini sağlamamaları sonucunu doğurmuştur²⁵⁴. Uygulamalar incelenecek olursa, birçok Avrupa devletinde ikincil koruma ve geçici koruma altındaki kişilere aile birleşiminden yararlanma hakkı ya hiç tanınmamakta ya da mültecilerden farklı olarak çok daha sıkı şartlara tâbi olarak tanınmaktadır²⁵⁵. Bunun neticesinde bu statü altındaki kişiler, uygun bir şekilde aile birleşimlerini sağlayamamaktadır. Söz konusu durum, pek çok itiraza uğramış ve yargı kararlarına konu olmuştur. Yargı kararları, esas olarak farklı muamele üzerinde yoğunlaşmaktadır. Yabancıların göçmenlik statülerine dayalı olarak farklı muamelelerde bulunulması, ayrımcılık yasağı kapsamında değerlendirilecek midir? Yargı kararlarında bu sorunun cevabı aranmıştır.

*Abdulaziz, Cabales ve Balkandalı v. Birleşik Krallık Kararı*²⁵⁶, aile birleşimi kapsamında AİHM nezdinde gündeme gelen ilk ayrımcılık iddiasıdır. Karara konu olan olayda, davacı durumundaki üç kadın çeşitli yollarla Birleşik Krallık’a giriş yapmışlar ve

²⁵⁴ Mülteciler, Aile Birleşimi Direktifi’nin kapsamındadır. Bu sebeple mültecilere aile birleşiminden yararlanma hakkı tanınmaktadır. Böylece aile birleşimi hakkından yararlanma konusunda; ikincil koruma ve geçici koruma altındaki kişilerle, mülteciler arasında büyük farklılıklar ortaya çıkmıştır. Mülteciler ile diğer grupta yer alan kişiler arasında hiçbir ayırım yapmayan Bulgaristan, Romanya ve Slovenya devletleri dışında Avrupa kıtasındaki hemen tüm devletlerde iki grup için farklı uygulamalar söz konusudur. Bu uygulamalar, genel olarak mültecilerden talep edilmeyen gelir şartı gibi şartların ikincil koruma ve geçici koruma sahiplerinden istenmesi şeklinde gerçekleşmektedir.

²⁵⁵ Örneğin Almanya Devleti’nde 16.03.2018 tarihinde yürürlüğe giren yasa ile ikincil koruma altındaki kişilerin aile birleşimi hakları tamamen ellerinden alınmıştır: **RADJENOVIC, Anja**: “*Family Reunification Rights of Refugees and Beneficiaries of Subsidiary Protection*”, European Parliamentary Research Service, 2020, s. 5.

²⁵⁶ AİHM, Abdulaziz, Cabales ve Balkandalı/Birleşik Krallık Başvurusu, 12.05.1983, B. No. 9214/80-9473/81-9474/81 [[<hudoc.echr.coe.int/>](http://hudoc.echr.coe.int/), (10.01.2022)].

burada yaşamlarını sürdürmektedirler. Davacılarından biri Filipinler, diğeri Birleşik Krallık vatandaşı iken üçüncüsü vatansızdır. Davacıların üçü de Birleşik Krallık vatandaşı olmayan eşlerinin ülkeye girebilmeleri için yetkili makamlara başvuruda bulunmuşlardır. Üç başvuru da reddedilmiştir. Zira başvuruların gerçekleştiği dönemde geçerli olan yasaya göre, yabancı erkeklerin vatandaş olan eşleriyle birlikte aile birleşimlerinin sağlanması bu hakkın yabancı kadınlar tarafından kullanılmasına nazaran çok sıkı şartlara tâbi tutulmuş, adeta imkânsız kılınmıştır²⁵⁷. Konu zaman içerisinde davacılar tarafından AİHM önüne taşınmıştır. Davacıların iddiaları yapılan muamelenin ayrımcılık yasağını ihlâl eder nitelikte olduğudur. Birleşik Krallık yetkilileri, savunma olarak erkeklerin kadınlara nazaran iş hayatına daha fazla katıldığını ve kadınlarla erkekler arasında aile birleşimine yönelik uygulamaların iş piyasasını korumak amacıyla farklı olabileceğini ifade etmiştir. Bu sebeple yurt dışında yaşayan erkek kişilerin, kadınlara nazaran daha sıkı şartlarla ülkeye kabul edilmesinin haklı olduğu iddia edilmiştir. Yurt dışında yaşayan yabancı bir erkek, ancak ülke içerisindeki bir kişiyle çok sıkı bağlar taşıması şartıyla aile birleşiminden yararlanabilecektir. Birleşik Krallık tarafınca ileri sürülen bu iddialar, Mahkeme tarafından hukukî dayanaktan yoksun bulunarak kabul görmemiştir. Mahkemeye göre, devletlerin sınırlarına gelen yabancılardan hangilerini kabul edecekleri tamamen egemenlik yetkileri kapsamındadır. Fakat egemenlik yetkisine dayalı olarak kullanılan haklar da kişiler arasında ayrımcılık oluşturacak şekilde kullanılamaz. Erkeklerin iş hayatına daha fazla katılması sebebiyle iş piyasası için oluşabilecek olası etkiler, cinsiyet ayrımına dayalı olarak yaratılacak eşitsizlik durumuna gerekçe gösterilemez. Mahkeme, ayrıca Birleşik Krallık vatandaşı olmasına rağmen yalnızca ülke

²⁵⁷ *Abdulaziz, Cabales ve Balkandalı v. Birleşik Krallık*, parag. 20. Uygulamaya göre, Birleşik Krallık vatandaşı bir erkeğin eşinin aile birleşiminden yararlanabilmesi için hiçbir şart aranmazken, Birleşik Krallık vatandaşının kadın olması halinde eşinin aile birleşiminden yararlanabilmesi için kadının kendisinin veya ana ve babasının Birleşik Krallık topraklarında doğmuş olması gerekmektedir.

sınırları dışında doğmuş olması sebep gösterilerek aile birleşimi talebi reddedilen Bayan *Balkandalı'nın* durumunu da ayrımcılık yasağı kapsamında değerlendirmiştir. Zira yalnızca ülke sınırları içerisinde doğmuş olmaya dayalı olarak oluşturulan durum, nesnel değildir. Verilen karar, aile birleşimi uygulamalarında özellikle cinsiyet açısından farklı uygulamalara yöneliktir.

*Hode ve Abdi v. Birleşik Krallık Kararı*²⁵⁸, göçmenlik statüsüne dayalı olarak yapılan farklı uygulamalara ilişkin verilen ilk karar olması sebebiyle önemlidir. Karara konu olan uyumsuzluk incelendiğinde; Bay *Hode*, Birleşik Krallık'a sığınma başvurusunda bulunmuş ve başvurusu kabul edilmiş bir kişidir. Daha sonra Cibuti'ye giden Bay *Hode*, burada Bayan *Abdi* ile evlenmiştir. Çiftin zaman içerisinde çocukları da dünyaya gelmiştir. Bayan *Abdi*, Bay *Hode* ile arasındaki evlilik bağına dayalı olarak Birleşik Krallık yetkililerine aile birleşimi başvurusunda bulunmuştur. Fakat Birleşik Krallık yasaları uyarınca sığınmacıların ancak sığınma başvurusunda bulunmadan önceki birlikteliklerinin aile birleşimine konu olabileceğine ilişkin bir hüküm yer aldığından, Bayan *Abdi'nin* başvurusu reddedilmiştir. Söz konusu durum, Bay *Hode* ile Bayan *Abdi* tarafından AİHM önüne taşınmıştır. Davacılar, Birleşik Krallık yasalarına göre göçmen işçi ve öğrencilerin ülkeye girişlerinden önce veya sonra olması fark etmeksizin oluşan birliktelikleri neticesinde aile birleşimi haklarını kullanabildiklerini, sığınmacıların ise yalnızca başvurularından önce kurulan birliktelikleri için aile birleşimi başvurusunda bulunabildiklerini, bu durumun açıkça ayrımcılık yasağını ihlâl ettiğini iddia etmişlerdir. Mahkeme yaptığı değerlendirmede bu iddialara açıklık getirmiştir. Kararda öncelikle yabancılık statüsüne dayalı olarak yapılan farklı muamelenin, ayrımcılık yasağı

²⁵⁸ AİHM, *Hode ve Abdi/Birleşik Krallık Başvurusu*, 06.11.2012, B. No. 22341/09 [<http://hudoc.echr.coe.int/>], (10.01.2022)].

kapsamına girip girmeyeceği değerlendirilmiştir²⁵⁹. Bu değerlendirmede Mahkeme'nin referans aldığı nokta, benzer durumda olan kişilere benzer muamelede bulunulması gerektiğidir. Buna göre bir devlet, benzer durumda olanlara benzer şekilde davranmıyorsa bu ayırımın nesnel ve gerekçelendirilebilir olması gerekmektedir. Aksi takdirde ortada bir ayrımcılık söz konusu olacaktır. Bu kapsamda kişinin göçmenlik statüsü de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m. 14'te düzenlenen ayrımcılık yasağı kapsamında değerlendirilmiştir. Birleşik Krallık mevzuatında göçmenlik statüsüne dayalı olarak yapılan ayırımın, haklı bir gerekçeye dayanmaması sebebiyle, farklı muamelelerin ayrımcılık oluşturduğuna karar verilmiştir²⁶⁰. Bu kapsamda uygulamanın, AİHS m. 8 kapsamında m. 14'e aykırılık oluşturduğuna hükmedilmiştir.

Göçmenlik statüsüne dayalı olarak yapılan farklı muamelelerle ilgili diğer bir karar, *Biao v. Danimarka Kararı*²⁶¹. Davaya konu olan olayda Bay *Biao*, Togo doğumludur. 22 yaşında Danimarka yetkili mercilerine sığınma başvurusunda bulunan Bay *Biao* 'nun talebi kabul görmüştür. Danimarka'da yaşamını sürdüren Bay *Biao*, birkaç yıl içerisinde Danimarka vatandaşı olma imkânını elde etmiş ve bu imkânı kullanarak Danimarka vatandaşlığını kazanmıştır. Bay *Biao*, zaman içerisinde Gana'ya giderek, burada Bayan *Biao* ile evlenmiştir. Bayan *Biao*, Gana'da bulunan Danimarka elçiliğine başvurarak aile birleşimi hakkını kullanmak istediğini belirtmiştir. Danimarka makamları yapılan inceleme neticesinde Bay ve Bayan *Biao* 'nun Gana ile çok daha sıkı bağlarının bulunduğu ve Gana'da aile birliklerini sağlamaları yönünde herhangi bir engellerinin bulunmadığı gerekçesiyle aile birleşimi başvurularını reddetmiştir. Bay ve Bayan *Biao*, karar için

²⁵⁹ *Hode ve Abdi v. Birleşik Krallık*, parag. 46. Burada şu ana kadar ayrımcılık kapsamında değerlendirilen - askeri rütbe gibi- durumların örnekleme yolu ile sayılması oldukça yerinde olmuştur.

²⁶⁰ *Hode ve Abdi v. Birleşik Krallık*, parag. 48.

²⁶¹ AİHM, *Biao/Danimarka Başvurusu*, 24.05.2016, B. No. 38590/10 [<http://hudoc.echr.coe.int/>], (10.01.2022)].

temyiz yoluna başvurmuşlar ve temyiz aşamasında “28 yıl kuralı” olarak kısaltılan, aile birleşimine yönelik yeni bir düzenleme yürürlüğe girmiştir. Söz konusu düzenlemeye göre, yalnızca başvurudan önceki 28 yıl boyunca kesintisiz Danimarka vatandaşlığına sahip bulunan kişiler, aile birleşimi başvurularında sponsor (destekçi) olarak kabul edilecektir. Bay ve Bayan *Biao*, uyuşmazlığı AİHM önüne taşımışlardır. Mahkeme, yaptığı inceleme neticesinde “28 yıl kuralının” doğuştan Danimarka vatandaşlığına sahip biri için 28 yaşından sonra yararlanılabilir olması; fakat sonradan Danimarka vatandaşı olan kişiler için 28 yıl bekleme süresi gerektirmesi nedeniyle farklı statüdeki kişiler için farklı muameleler içerdiğini belirtmiştir. Zira doğuştan Danimarka vatandaşı olan biri hükmün getirdiği haktan 28 yaşında yararlanabilirken, yaşadığı uyuşmazlık karara konu olan Bay *Biao*, ancak 59 yaşında bu haktan yararlanabilecektir. Mahkeme, farklı muamelenin nesnel ve gerekçelendirilebilir olmadığı gerekçesiyle Danimarka’nın AİHS m. 8 kapsamında m. 14’ü ihlâl ettiğine hükmetmiştir.

Konuyla alakalı diğer bir yargı kararı, *M.A. v. Danimarka*’dır²⁶². Karar özellikle diğerlerinden çok daha güncel bir tarihte verilmiş olması ve doğrudan geçici koruma statüsüne ilişkin olması nedeniyle önemlidir. Davaya konu olan olayda Bay *M.A.* Suriye vatandaşı bir doktor olup, ülkesindeki iç karışıklıklar nedeniyle Danimarka’ya 2015 yılında sığınma başvurusunda bulunmuştur. Kişinin statüsünün, MHDDS uyarınca mülteci olarak tanımlanamayacağı değerlendirildiğinden kişinin geçici koruma statüsünde olduğu kabul edilmiştir. Statünün belirlenmesinden iki yıl sonra Bay *M.A.* Suriye’deki eşi ve çocukları için aile birleşimi başvurusunda bulunmuştur. Fakat Danimarka’da geçerli olan yasal düzenlemeye göre, geçici koruma statüsü altındaki kişilere aile birleşimi imkânı ancak üç yıl ikamet süresi sonrasında tanınabileceğinden, söz konusu talep reddedilmiştir. Geçici koruma statüsü altındaki kişilerin aile

²⁶² AİHM, *M.A./Danimarka Başvurusu*, 09.07.2021, B. No. 6697/18 [[<hudoc.echr.coe.int/>](http://hudoc.echr.coe.int/), (10.01.2022)].

birleşimlerinin sağlanabilmesi için aranan üç yıllık ikamet şartı, mülteciler için aranmamaktadır. Yaşanan olaylar karşısında kendisi hakkında yapılan uygulama Bay M.A. tarafından, aile birleşimini fiilen imkânsız kıldığı için AİHS m. 8’i ihlâl ettiği ve mülteciler ile geçici koruma altındaki kişiler arasında nesnel bir duruma dayanmayan farklı muameleleri öngördüğü için AİHS m. 14’e aykırı olduğu iddiasıyla AİHM önüne taşınmıştır. Danimarka yetkilileri tarafından yapılan savunmada, Suriye’de yaşanan çatışmalar neticesinde ülkesini terk eden kişilerin genellikle geçici süreyle ülkede kaldığı ve bu gruptaki kişilere tanınacak aile birleşimi hakkının Danimarka’da toplum düzenini bozabileceği ifade edilmiştir. Ayrıca uygulanan kanunun gerekçesinde, sığınma işlemlerinin bir tehlikeden korunmak amacıyla yapıldığı ve tehlikenin sona ermesinden itibaren sığınmacının derhal menşe ülkesine dönmesi gerektiği belirtilmiştir. Mahkeme ihtilâfa konu olayda kişinin aile hayatına saygı hakkına yönelik bir müdahalenin var olduğunu kabul etmiştir. Önceki kararlarında da yer aldığı üzere, aile hayatına yapılan müdahalelerin ve hak özelinde yapılan farklı uygulamaların nesnel ve gerekçelendirilebilir olması gerektiği kararda vurgulanmıştır. Bu kapsamda ihtilâfa konu olay incelendiğinde, Danimarka yetkililerinin ileri sürmüş olduğu “geçici korumanın, mültecilik statüsüne oranla daha kısa bir süreyi içerdiği” gerekçesi Mahkemece kabul görmemiştir²⁶³. Mahkeme, geçmişteki örneklere de kararda yer vererek kimi zamanlarda geçici koruma statüsü altındaki kişilerin mültecilerden daha fazla süreyle sığındıkları ülkelerde ikamet edebildiklerini ifade etmiştir²⁶⁴. Geçici koruma statüsünün, oldukça kısa

²⁶³ M.A. v. Danimarka, parag. 179. İsabetli bir şekilde belirtildiği üzere, üç yıllık bekleme süresinin neticesinde bürokratik aşamalara başlanılmaktadır. Bu aşamaların da uzunluğuna bağlı olarak, aile birleşiminin sağlanması için geçen süre 4-5 yılı bulabilmektedir.

²⁶⁴ M.A. v. Danimarka, parag. 113. Kararda UNHCR raporuna da yer verilmesi önemlidir. Raporda ifade edildiği üzere, “uygulamada, ikincil koruma altındaki kişiler mültecilerden daha erken sürede ülkelerine dönmemektedir.”

sürelî olması nedeniyle yalnızca acil durumlar için öngörölmüş bir statü olduğu tezi açıkça reddedilmiştir. Mahkeme'nin görüşüne göre yapılacak değerlendirmelerde bireysel durumun şartları göz önünde bulundurulmalıdır²⁶⁵. Geçici koruma altındaki bir kişinin de aile birliğine yönelik temel hakkının korunmasını devletten talep etme hakkı bulunduğundan, üç yıllık bekleme süresinin AİHS m. 8'i ihlâl ettiğine karar verilmiştir. Sekizinci maddeden verilen ihlâl kararı neticesinde Mahkeme, m. 14 açısından ayrıca değerlendirme yapmamıştır. Fakat gerekçede yer alan ifadelerden, m. 14 uyarınca yapılacak değerlendirmenin de ihlâl ile sonuçlanacağı anlaşılmaktadır. Dikkat çeken diğeri bir yön, Danimarka'nın göçmenlik üzerine sayısal verilerinin kararda yer almasıdır²⁶⁶. Mahkeme özellikle yapılan geçici koruma başvurularından yalnızca dörtte birinin kabul edilmiş olması neticesinde Danimarka'nın beklenmedik bir "geçici koruma yükü" ile karşı karşıya olmadığını, bu sebeple geçici koruma altındaki kişilere tanınacak aile birleşimi hakkının Danimarka'nın genel düzenine herhangi bir tehlike oluşturmayacağını ifade etmiştir.

Yukarıda yer alan kararlar göz önüne alındığında, gelişen hukuk anlayışıyla göçmenlik statüsüne dayalı olarak yapılan farklı uygulamaların artık kabul görmediği anlaşılmaktadır²⁶⁷. Türkiye konuyla alakalı düzenlemeleri ve gerçekleştirdiği

²⁶⁵ *M.A. v. Danimarka*, parag. 149. Kararda kişinin menşesi ülkesinde aile bütünlüğünün sağlanmasının önünde aşılabilir engellerin olup olmadığının değerlendirmesi gerektiğine işaret edilmiştir.

²⁶⁶ Kararda, diğeri kararlardan oldukça farklı şekilde dördüncü bölüm tamamen istatistiklere ayrılmıştır. Bu kapsamda sığınma başvurusu, sığınmaya dayalı olarak ikamet izni başvurusu ve üç yıl bitmeden yapılan başvuru sayılarına yer verilmiştir. Verilen istatistiklerden yorumlarda da yararlanılmıştır.

²⁶⁷ Karardan önceki dönem içerisinde de farklı göçmen statüleri için söz konusu olan farklı muamelelerin doğru olmadığı ifade edilmekteydi. Yapılan farklı muamelelerin demokratik toplum gerekliliklerine ve çocuğun üstün menfaatine aykırı olduğu konusunda bkz. **NICHOLSON**, s. 151 vd.

uygulamalarla, yabancıların aile bütünlüğünün sağlanması açısından pek çok devlete örnek durumdadır. Fakat Türkiye'nin de AİHS'ye taraf bir devlet olduğu göz önüne alındığında, ileride söz konusu olabilecek muhtemel ihlâl kararlarının önüne geçebilmek için tüm yabancı gruplarına aile ikamet izni başvurularında destekleyici olma imkânının tanınması yerinde olacaktır.

b) Belirlenen Aile Üyeleri

Aile ikamet izninin kazanılabilmesi için diğer bir şart, başvuruda bulunan yabancı ile destekleyici arasında belirlenen yakınlıkta bir aile ilişkisinin bulunmasıdır. Aile ikamet izni başvurularında öncelikli olarak destekleyici olabilecek kişinin varlığı aranmakta, destekleyicinin YUKK'a uygun olduğuna kanaat getirildikten sonra bu başlıktaki değerlendirmeye geçilmektedir.

Bahsedilen belirleme, YUKK m. 35'te yapılmıştır. Söz konusu düzenlemeye göre,

- *yabancının eşine,*
- *kendisinin veya eşinin ergin olmayan çocuğuna*
- *kendisinin veya eşinin bağımlı yabancı çocuğuna*

aile ikamet izni tanınabilir. Madde metninde destekleyicinin evlatlığının sayılmamış olması, akıllara evlatlığın izinden yararlanamayacağını getirebilir. Fakat Yönetmelik m. 30'da açıkça destekleyicinin evlatlığının da aile ikamet izninden yararlanabileceği düzenlenmiştir. Böylece YUKK'ta yer almayan bir hak, Yönetmelik'te tanınmıştır²⁶⁸.

²⁶⁸ Anayasa m. 16 yalnızca yabancıların haklarını sınırlayan düzenlemelerin kanun olarak yapılmasını emretmektedir. Yabancılar yeni haklar tanıyan bir düzenlemenin yönetmelikle yapılmasında sakınca yoktur: **ÖZTÜRK, Necia/KUŞÇU, Döndü/TUFAN, Utku:** “Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatine İlişkin

Öğretide ileri sürülen bir görüşe göre, destekleyicinin yardımı muhtaç anne ve babasının da izin kapsamına dâhil edilmesi gerekmektedir²⁶⁹. Görüşün temelinde kişilerin anne ve babaları ile olan sıkı ailevi bağları yatmaktadır.

Yapılan belirlemeyle ilgili karşılaştırmalı hukuka bakmak gerekirse, karşımıza farklı türden uygulamalar çıkmaktadır. Aile Birleşimi Direktifi m. 4'te kimlerin aile birliğinin sağlanacağı açıkça ifade edilmiştir. Söz konusu düzenlemeye göre; kişinin eşi, kendisinin veya eşinin evlatlık dâhil olmak üzere ergin olmayan çocuğu, velâyeti kendisine veya eşine verilmiş olan bağımlı çocuğu, Direktif hükümleri bakımından aile birleşiminden yararlanabilecek kişiler olarak belirlenmiştir. Bu hâliyle, YUKK'ta yer alan hükmün Direktif'ten esinlenerek kaleme alındığı düşünülebilir²⁷⁰. Fakat Direktif, YUKK'tan daha da ileri bir düzenleme getirerek, devletlerin kişilerin menşe ülkesinde uygun aile desteği göremeyen anne-babası ile sağlık ihtiyaçları nedeniyle destekleyiciye bağımlı olan ergin çocuğuna da aile birleşim hakkını tanıyabileceğini düzenlemektedir (Direktif m. 4(2)). Direktif'te aile birleşiminden yararlanabilecek kişilerin yalnızca çocuklar ve eş ile sınırlanmış olmaması, AİHM'nin *Marckx Kararı*²⁷¹ da uygunluğu sağlamıştır.

Uygulamada Karşılaşılan Bazı Sorunlar", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2021, C. 12, S. 2, s. 712.

²⁶⁹ **POYRAZ**, s. 171-172.

²⁷⁰ Kanun'un tasarı aşamasında yapılan görüşmeler de AB müktesebatından etkilenildiğine işaret etmektedir. Örnek vermek gerekirse, "*AİHM'nin ülkemiz aleyhine vermiş olduğu son dönem kararları, göç ve iltica alanında yasal düzenlemelerin yapılmasını elzem kıldığı, bu çerçevede, Türkiye'nin göç yönetimi alanında taraf olduğumuz uluslararası sözleşmeler ve AB müktesebatıyla uyumlu göç ve iltica mevzuat altyapısının oluşturulmasının son derece önemli olduğu*" Kanun'un amaçlarından biri olarak açıkça ifade edilmiştir. bkz. TBMM, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı ile İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Raporu, s. 16.

²⁷¹ AİHM, *Marckx/Belçika Başvurusu*, 13.06.1979, B. No. 6833/74 [<http://hudoc.echr.coe.int/>], (10.01.2022)]. Mahkeme kararında aile hayatı kavramının,

Günümüz için gelişen anlayışla birlikte, aile ilişkilerinin yalnızca çekirdek aile ile sınırlandırılmayacağı fikri bu şekilde Direktif'te yansıma bulmuştur²⁷².

Direktif ile düzenlenen aile birleşiminin, Avrupalı devletlerin ulusal mevzuatlarında nasıl düzenlendiğinin de incelenmesi gerekmektedir. Direktif'te imzası olan devletlerden Almanya; kişinin eşinin ve 18 yaşından küçük çocuklarının aile ikamet izni olarak ülkesinde yaşamını sürdürmesine olanak tanımaktadır²⁷³. İspanya'da kişinin eşi, çocukları, destekleyici olmaksızın sağlıklı şekilde yaşamını sürdüremeyecek kişiler ve 65 yaşının üstündeki üstsoy aile ikamet iznine başvurabilmektedir²⁷⁴. Yapılan uygulama, çeşitli ihtiyaçlara yönelik olarak kaleme alınan ve şu an için kıta içerisindeki devletler arasında haktan yararlanabilecek kişileri en geniş şekilde tanımlayan uygulamadır. İsveç'te aileye dayalı olarak ikamet iznine başvurabilmek için destekleyicinin; eşi, fiili eşi, çocukları ve istisnâ durumlarda yakın akrabasından birisi olması yabancidan beklenilmektedir²⁷⁵. Görüldüğü üzere aynı Direktife dayalı olarak ulusal mevzuatlarını düzenleyen devletlerin kanunlarında dahi büyük farklılıklar bulunmaktadır. Aile kavramına yönelik anlayışın, büyük ölçüde toplumun genel anlayışına göre şekillenmesi söz konusu farklılıklara neden olmaktadır²⁷⁶.

büyükanne ve büyükbabalar gibi yakın akrabalar ile olan bağlantıları da içerdiği ifade edilmiştir.

²⁷² **JASTRAM, Kate/NEWLAND, Kathleen:** “*Family Unity and Refugee Protection*”, Refugee Protection in International Law: UNHCR’s Global Consultations on International Protection, Cambridge 2003, s. 564.

²⁷³ Bilgiler, devletlerin AB resmî sitesine vermiş oldukları beyanlardan alınmıştır. Mevzu bahis site için bkz. [ec.europa.eu/immigration/index_en], (01.11.2021)]. Bu kısımdan sonra “European Union Immigration Portal” olarak anılacaktır.

²⁷⁴ European Union Immigration Portal, Spain.

²⁷⁵ European Union Immigration Portal, Sweden.

²⁷⁶ **CARBONE, June:** “*Morality: Public Policy and the Family: The Role of Marriage and the Public/Private Divide*”, Santa Clara Law Review, 1996, C. 36, S. 2, s. 267.

Amerika Birleşik Devletleri için geçerli olan aile birleşimi uygulamaları oldukça farklıdır^{277, 278}. Yasal düzenlemeye göre kişiler; yakın ve normal olmak üzere ikiye ayrılmıştır²⁷⁹. Yakın kişiler, Amerikan vatandaşının; eşi, çocukları ve belirli koşullar altında anne ve babasıdır. Yakın yabancıların aile ikamet izinleri için herhangi bir sayısal sınırlama söz konusu değildir. Diğer bir deyişle yakın yabancıların aile birleşimi için başvurması durumunda, başvuru yılı içerisindeki ülkeye giriş yapan yabancı sayısı göz önünde bulundurulmadan olağan süreç işletilir. Yakın yabancı statüsünde sayılmayan diğer yabancılar ise kendi aralarında sınıflandırılmışlardır. Söz konusu sınıflandırmaya göre; Amerikan vatandaşın evlenmemiş olan ergin çocukları birinci sırada, Amerika’da ikamet izni sahibi yabancıların eşi ve çocukları (evlenmemiş olan ergin çocuklar da bu gruba dâhildir) ikinci sırada, Amerikan vatandaşının evlenmiş olan ergin çocukları üçüncü sırada ve Amerikan vatandaşının kardeşleri dördüncü sıradadır. Yakın yabancı sayılmayan kişilerin ülkeye kabulü sayısal sınırlandırmaya tâbi tutulmuştur. Sınırlandırmaya göre yıl içerisinde Amerika Birleşik Devletleri’ne aile ilişkilerine bağlı olarak giriş yapabilecek yabancı sayısı zaten önceden belirlidir. Yabancılar için belirlenen bu sayı tamamlanana kadar, birinci gruptaki kişilerden başlanarak dördüncü grupta

²⁷⁷ Amerika Birleşik Devletleri’nde geçerli olan uygulamalarla ilgili en geniş bilgiye *Adjudicator’s Field Manual* (“Uygulayıcı Rehberi” olarak çevrilebilir) kapsamında ulaşılabilir. Rehber, ülke çapında *US Citizenship and Immigration Services* (ABD Vatandaşlık ve Göçmen Ofisi) çalışanlarına yönelik olarak hazırlandığından, ulaşılacak en geniş kapsamlı kaynak niteliğindedir. Rehber için bkz. [uscis.gov/sites/default/files/document/policy-manual-afm/afm21-external.pdf], (01.10.2021)]. Kaynak, bu noktadan sonra “*Field Manual*” olarak anılacaktır.

²⁷⁸ Amerika Birleşik Devletleri’ne ilişkin verilen bilgilerin federal uygulamalar için geçerli olduğu unutulmamalıdır. Her eyaletin ayrı uygulaması söz konusu olabileceğinden eyaletlere yönelik ayrık bir incelemeye yer verilmemiştir.

²⁷⁹ **Field Manual**, s. 8

sınıflandırılanlara kadar kişiler, yabancıların yaşadığı bölgedeki Amerikan konsolosluğuna başvurarak oturma izni başvurusu yapmaya davet edilirler.

Yeni Zelanda’da geçerli aile birleşimi uygulaması, Avrupa uygulaması ile Amerikan uygulamasının ortasında sayılabilecek durumdadır²⁸⁰. Genel çerçeveden bakıldığında; eşin (fiili birliktelikler de evlilik olarak değerlendirilmektedir), çocukların, anne ve babanın aile birleşimi uygulamasına dayalı olarak ülkeye girişine olanak tanınmaktadır²⁸¹. Fakat bu gruplar için belirlenmiş kabul edilme şartları birbirinden oldukça farklıdır. Bu noktada ülkeye kabul edilebilecek kişilerin geniş bir şekilde sayılmış olması, Avrupa’daki uygulamaya benzemekten; ailedeki kişiler arasında öncelik-sonralık ilişkisinin kurulmuş olması, Amerikan uygulamasına benzer niteliktedir. Gruplar arasındaki farklı uygulamalara örnek vermek gerekirse, anne-baba kategorisinden ülkeye giriş yapmak isteyen bir kişiden İngilizce yeterlilik şartlarını tam olarak yerine getirmiş olması beklenirken, eş olarak ülkeye giriş yapmak isteyen bir kişiden herhangi bir İngilizce yeterlilik şartını sağlaması beklenilmemektedir.

Aile birliğinin sağlanmasının gerektiğine ilişkin devlet uygulamaları arasında ciddi şekilde farklılıkların olması, birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Gerçekten, “aile” kavramı kimleri içermektedir? Aile birliğinin yalnızca belirli aile üyeleri ile sınırlı olarak tanımlanması neticesinde, sınırlamanın dışında kalan aile üyelerinin aile bütünlüğü ihlâl edilmeyecek midir? Bu tür sorular, mahkemelerin bakmakta olduğu davalar kapsamında

²⁸⁰ Yeni Zelanda Göç Kanunu için bkz.

[<legislation.govt.nz/act/public/2009/0051/latest/DLM1440303.html>, (01.10.2021)].

Bunun dışında *Immigration Instructions* (“Göç Talimatları” olarak çevrilebilir) olarak isimlendirilen düzenlemeler de mevzuatta bulunmaktadır. *The Minister of Immigration* (Göç Bakanlığı) tarafından yürürlüğe konulan bu düzenlemelerin de Kanun’daki yollar neticesinde, yasal geçerliliği bulunmaktadır. Bu düzenlemeler, çalışmanın devamında “Instructions” olarak anılacaktır.

²⁸¹ **Instructions**, s. 262 vd.

sıklıkla gündeme gelmektedir. Örneğin Aile Birleşimi Direktifi m. 10’a göre, kimsesiz olarak ülke sınırına gelen mülteci çocuğun anne-babası da aile birleşimi imkânından yararlanabilmektedir. Belçika Mahkemesi anne-babanın, çocuğa bağlı olarak ülkeye girişinin kabul edilebileceği bir durumda çocuğun mutlaka evli olmayan bir kişi mi olması gerektiğini Avrupa Birliğine Adalet Divanı’na (ABAD) sormuştur²⁸². Benzer şekilde Avusturya Mahkemesi, bir çocuğun kimsesiz olarak ülke sınırına gelmesi hâlinde, mülteci statüsünün belirlenmesi süreçleri devam ederken ergin olması hâlinde anne-babasının artık aile birleşiminden yararlanıp yararlanamayacağı hususunda ABAD’ın görüşünü istemiştir²⁸³. Aynı sorunun benzeri Fransız Mahkemesi tarafından anne ve babasına dayalı olarak aile birleşimine başvuran küçüğün, ikamet izninin kabulü sürecinde ergin olması durumunda başvuru kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği şeklinde sorulmuştur²⁸⁴. Söz konusu durum, Türk hukuku açısından da günceldir. Zira yukarıda da anıldığı üzere, destekleyicinin ergin olmayan çocuğu ikamet izni için yürütülen süreç devam ederken ergin olursa başvuru olumsuz mu sonuçlandırılacaktır? Bu şekildeki benzer sorulara ABAD, net bir şekilde cevap vermiştir. Cevapta ifade edildiği üzere, karar süreci boyunca değişen hususlardan zamana bağlı olanlar için esas alınması gereken tarih, başvuru tarihi olmalıdır²⁸⁵. Aksinin kabulü, başvuruyu incelemekle görevli olan devlet otoritelerinin tutumlarına dayalı olarak başvurunun sonucunun belirlenmesine yol açacaktır²⁸⁶.

²⁸² Case C-230/21, AB Resmî Gazetesi, 05.07.2021, C 263.

²⁸³ Case C-560/20, AB Resmî Gazetesi, 01.03.2021, C 72.

²⁸⁴ Case C-250/19, AB Resmî Gazetesi, 25.05.2019, C 182.

²⁸⁵ ABAD, ECLI:EU:C:2020:577, 19.02.2019 [<eur-lex.europa.eu>, (24.12.2021)].

²⁸⁶ Parag. 43, “kararın devlet otoritelerinin yaklaşımına bağlı olarak değişiklik göstermesinin, öngörülemez olduğu ve üye devletler arasında büyük farklılıklara yol açacağı” belirtilmektedir.

İncelenen örnekler ışığında Türk hukukundaki düzenlemenin genel uygulamayla uyum içerisinde olduğu görülmektedir. Yapılan uygulama, ayrıca Aile Birleşimi Direktifi ile de benzerdir. Kanaatimizce ABAD tarafından yapılan değerlendirmelerin Türk hukukunda da uygulanması yerinde olacaktır. Böylece örneğin destekleyicinin çocuğu olarak 17 yaşında aile ikamet izni başvurusunda bulunan bir yabancının, değerlendirilme aşamasında 18 yaşını doldurması hâlinde, başvuru buna dayalı olarak olumsuz sonuçlanmayacaktır.

c) Çok Eşlilik

Çok eşlilik durumlarında nasıl bir uygulama yapılacağı, aile ikamet izni açısından üzerinde durulması gereken bir konudur. Günümüzde çok eşliliği hukuken kabul eden pek çok devlet bulunmaktadır²⁸⁷. Bu sebeple devletlerin göç mevzuatında yer alan çok eşliliğe yönelik kurallar, aslında doğrudan bu devletlerin vatandaşlarının aile bütünlüklerinin akıbetini belirlemektedir.

YUKK m. 34 uyarınca, destekleyicinin birden fazla evliliğinin bulunması hâlinde eşlerden yalnızca birine aile ikamet izni verilecektir. Fakat diğer eşlerden olan çocuklar için herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır. Diğer eşlerden olan çocuklar, aile ikamet izniyle Türkiye'ye gelen eşten olan çocuklar gibi aile ikamet izni alma hakkına sahiplerdir. Bu noktada çocuklar arasında eşitliğin sağlandığının ifade edilmesi gerekmektedir. Fakat eşlerden hangisi bu haktan yararlanacaktır? Bir eşin bu haktan yararlanması durumunda, diğer eşlerin aile bütünlüğü ne olacaktır? Bu konuda öğretide

²⁸⁷ 2019 yılında yapılan araştırmaya göre, Afrika Kıtasındaki çoğu devlette çok eşlilik yasalara dayanmaktadır: OECD, “*Polygamy Remains Common and Mostly Legal in West Africa*”, 2019, [oecd.org/swac/maps/77-polygamy-remains%20common-West-Africa.pdf], (01.11.2021)].

farklı görüşler bulunmaktadır. Bir görüşe göre, çok eşlilik kamu düzenine aykırıdır ve bu sebeple aile ikamet izni kapsamında değerlendirilemez²⁸⁸. Ayrıca çok eşlilik kadın haklarını koruyan pek çok milletlerarası metinde yasaklanmıştır²⁸⁹. Bu sebeplerle çok eşliliğin, aile ikamet izni dışında tutulması yerindedir. İkinci bir görüşe göre, getirilen düzenlemeyle yabancının eşlerinin tümünün ülkeye girişi engellenmek istenmiştir. Bu sebeple sadece ilk eşin ikamet izninden yararlanması gerekmektedir²⁹⁰. Son görüşe göre ise böyle bir evlilik hâlinde diğer eşin de ikamet izni başvurusuna dâhil edilebilmesi gerekmektedir²⁹¹.

Konuyla ilgili diğer devletlerdeki uygulamalar da benzer durumdadır. Aile Birleşimi Direktifi m. 4(4) uyarınca, çok eşlilik hâllerinde eşlerden yalnızca birine aile birleşimi hakkı tanınmaktadır. Belçika’da da uygulama aynı şekildedir²⁹². Ülkeye giriş yapan kişilerin çok eşli olması durumunda, aile birleşimi hakkı eşlerden yalnızca birisine tanınmaktadır. Diğer eşlerden olan çocuklar için söz konusu olacak aile bütünlüğü hakkı ise davaya konu olmuştur²⁹³. Belçika Anayasa Mahkemesi’nin verdiği karara göre, farklı eşlerden olan çocuklardan hepsine aile ikamet izni alma hakkının tanınması gerekmektedir. Aksinin kabulü, aynı durumda olan kişiler arasında farklı uygulama niteliğinde olacağından ayrımcılık olarak değerlendirilecektir. Çok eşliliğin aile birleşimi konularında kabul görmeyeceği, Amerika ve Yeni Zelanda uygulamalarında da doğrudan

²⁸⁸ **POYRAZ**, s. 172.

²⁸⁹ **BOULOS, Sonia**: “*National Interests Versus Women’s Rights*”, Women&Criminal Justice, 2021, C. 31, S. 1, s. 53.

²⁹⁰ Yazar tarafından yalnızca bir yaklaşım olarak ifade edilmiştir: **ELÇİN**, s. 169.

²⁹¹ **ARSLAN**, *İkamet*, s. 150.

²⁹² **NICHOLSON**, s. 169.

²⁹³ **VAN DER HAER, Charlotte**: Family Reunification with Beneficiaries of International Protection, 2014, s. 6. Kararın aslı için bkz. [refworld.org/docid/48b518c42.html], (01.10.2021)].

yer almaktadır²⁹⁴. Genel uygulamanın aksine Almanya’da istisnaî durumlarda ikinci bir eşe aile ikamet izni verilmesi durumu söz konusu olabilmektedir²⁹⁵.

Kanaatimizce, göç politikasının suiistimal edilmemesi adına çok eşlilik hâllerinin aile birleşiminden kural olarak ayırksı tutulması yerindedir. Zira özellikle devletlerin sınır politikalarının aşılabilmesi adına çok eşlilik veya “vekil evlilik”²⁹⁶ gibi yöntemlere sıklıkla başvurulduğu ifade edilmektedir. Fakat hayatın akışında istisnaî durumların oluşabileceği de unutulmamalıdır. Çok eşliliğin aile ikamet izinleri açısından istisnasız bir kural olarak yasaklanması, özellikle çok eşliliğin yasal olduğu devletlerden sınırlarımıza gelen yabancılar için aşılması imkânsız engeller oluşturabilecektir. Örneğin Cezayir’de yasal olarak iki kadınla evlilik yapmış bir erkek düşünelim. Bu kişi Türkiye’ye giriş yaptıktan sonra eşleri, aile ikamet izni başvuruları yapabilir. Böyle bir durumda iki eşten yalnızca biri ülkeye giriş yapabilecektir. Bu eş, uygulamada genellikle destekleyicinin iradesine bağlı olarak belirlenmektedir. Destekleyicinin belirlemesi neticesinde, başvuruya dâhil edilmeyen eşin haklı beklentileri boşa çıkacaktır. Böylelikle aslında kadınları korumak amacıyla getirilmiş bir yasak, kadının aleyhine sonuç doğurabilecektir. En azından Almanya örneğine benzer olarak, insan hakları açısından oluşabilecek çok istisnaî durumlar için uygun bir hükme mevzuatta yer verilmesi

²⁹⁴ **Instructions**, s. 27; **Field Manual**, s. 98. Konu hakkında Amerika Birleşik Devletleri’nde verilmiş bir karar: *Matter of H.*, 01.05.1962, A-12378722, [justice.gov], (01.11.2021)].

²⁹⁵ **NICHOLSON**, s. 169.

²⁹⁶ Vekil evlilik (*proxy marriage*), evliliğin taraflarının bir araya gelmeksizin kurulan evliliğidir. Özellikle savaş zamanlarında ve göç hukuku kurallarını bertaraf etmek amacıyla uygulanmaktadır. Geçerliliği hakkında geniş tartışmalar için bkz. **CARROLL, Andrea B.**: "Reviving Proxy Marriage", *Brooklyn Law Review*, 2011, C. 76, S. 2, s. 455 vd.; **LORENZEN, Ernest**: "Marriage by Proxy and the Conflict of Laws", *Harvard Law Review*, 1919, C. 32, S. 5, s. 473 vd.

düşünülebilir. Böylelikle idare için gerekli olan takdir yetkisi sağlanmış ve gelecekte söz konusu olabilecek ihlâl iddialarının önüne geçilmiş olacaktır.

d) Ortak Velâyet

Özellik arz eden diğer bir durum, çocukların aile ikamet izni başvurularında ortaya çıkmaktadır. YUKK m. 34 uyarınca çocuklar için yapılan aile ikamet izni başvurularında, ülke dışındaki ortak velâyete sahip ebeveynin de rızası aranmaktadır. Düzenleme ile ortak velâyet rejimini benimseyen devlet vatandaşları için velâyet anne veya babadan yalnızca birisine verilmemişse diğer ebeveynin de çocuğun ikametini seçme noktasında söz hakkı sahibi olması amaçlanmaktadır. Yurtdışında bulunan ortak velâyete sahip ebeveynin usûle uygun olarak ikamete muvafakat vermesi durumunda herhangi bir sorun oluşmayacaktır. Fakat ortak velâyete sahip ebeveynin çocuğun ikametine yönelik muvafakat vermemesi durumunda, çocuğun ikamet izninin akıbeti ne olacaktır? Hükümün sözel ifadesi, böyle bir durumda çocuğa aile ikamet izni verilemeyeceği izlenimi uyandırmaktadır. Fakat öğretime ileri sürülen ve bizim de katıldığımız görüşe göre, böyle bir durumda TVK m. 20’de öngörülen uygulamaya başvurulması yerinde olacaktır²⁹⁷. Böylece yabancı eşin muvafakatinin alınamadığı bir durumda, Türk mahkemelerine başvurularak çocuğun ikamet izni başvurusu hakkında gerekli karar alınmalıdır. Türk mahkemesi tarafından verilen ilâm, yabancı eşin rızası yerine geçmeli ve böylece başvuru neticelendirilmelidir.

YUKK m. 34’ün yalnızca yurt dışında bulunan eşin muvafakat vermediği durumu düzenlediği görülmektedir. Bu ifade neticesinde öğretime yurt içinde bulunan ortak

²⁹⁷ ARSLAN, *İkamet*, s. 151.

velâyetine sahip eşin muvakkatinin aranmayacağı ileri sürülmüştür²⁹⁸. Fakat ortak velâyetin boşanmadan sonra da sürebileceği ve eşlere müşterek söz hakkı tanıdığı göz önüne alındığında, gelecek için önem arz eden böyle bir kararın tek veli tarafından alınmasının doğru olmayacağı kanaatindeyiz. Diğer velinin Türkiye içerisinde bulunduğu durumlarda, çocuk hakkında yapılacak başvuru en azından uygun bir tebligat ile bildirilerek gelen cevaba göre işlem yapılması yerinde olacaktır.

2. Evliliği İkamet İzni Alabilmek Amacıyla Yapmamış Olmak

YUKK m. 35(3)'te ifade edildiği üzere, aile ikamet izninden yararlanabilmek için evliliğin ikamet izni alabilmek amacıyla yapılmamış olması gerekir. Böylece sahte (muvazaalı) evlilikler yapılarak hukukî düzenlemelerin amacı dışında kullanılmasının önüne geçilmek amaçlanmıştır. Diğer bir ifadeyle yabancıların aile bütünlüklerini sağlamaları amacıyla gündeme gelen aile ikamet izninin, amacı gerçek bir ailenin bütünlüğünü sağlamak olmayan evlilikler tarafından kullanılması engellenmek istenmiştir²⁹⁹. Yönetmelik m. 34'te ise hangi durumların evliliğin anlaşılabilirliği yönünde makul şüphe oluşturacağı şu şekilde açıklanmıştır:

“a) Eşlerin aynı konutta yaşamaması veya evliliğin aile birliği içinde devam etmediği yönünde ihbar ya da şikâyetin bulunması.

b) Eşlerin konuştuğu ortak bir dilin olmaması.

²⁹⁸ ESEN, s. 223.

²⁹⁹ Benzer bir uygulama, Türk vatandaşlığının evlenme yoluyla kazanılmasında yapılmaktadır. TVK m. 16 ve Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik m. 28'de bulunmaktadır. Söz edilen düzenlemelere göre evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen bir kişinin gerçek bir evliliğinin olup olmadığı il emniyet müdürlüğünce araştırılmaktadır.

c) Eşler arasında makul olmayan yaş farkının olması.

ç) Yabancınn vize veya ikamet izni ihlallerinde bulunması.

d) Eşlerin evliliğin anlaşmalı olduğunu beyan etmesi.

e) Eşlerden biri hakkında geçimini meşru olmayan yollardan sağlamaktan veya izinsiz çalışmaktan işlem yapılmış olması.

f) Ailenin geliri ile yaşam standardının uygun olmaması.”

Hükümde yer alan “kabul edilir ve araştırma yapılır” ifadesinden, olağan süreçle yapılan başvuruların bu konuda bir araştırma yapılmaksızın kabul edileceği anlamı çıkmaktadır. Halbuki YUKK’taki ifadenin sözel metninden, aile ikamet izni başvurularının tamamında anlaşmalı evlilik olabileceği yönünde bir araştırma yapılacağı, eşlerin ancak bu araştırmayı başarıyla geçmeleri hâlinde aile ikamet izni alabilecekleri sonucu ortaya çıkmaktadır³⁰⁰. Bu noktada YUKK’ta yer alan ifadenin, idare tarafından Yönetmelikte farklı şekilde yorumlandığını kabul etmek yerinde olacaktır. Böylece aile ikamet başvurusunda bulunan kişilerin menfi bir durumun olmadığını ispat etmesi yerine; idare başvurunun olumsuz sonuçlanmasına yol açacak olayı ispat edecektir. Aksi hâlde bütün başvurucular için Yönetmelikte yer alan genişlikte bir inceleme yapılması büyük zorluklar doğuracaktır.

Yönetmelik m. 33’teki evliliğin sâikine yönelik yapılan belirlemenin çift taraflı bir yönü de bulunmaktadır. Zira muvazaalı bir evlilik içerisinde olduğu tespit edilen kişilerin,

³⁰⁰ YUKK m. 35’te sayılan şartlardan biri, “evliliği ikamet izni alabilmek amacıyla yapmamış olmak” şeklinde kaleme alınmıştır. Bu noktada aile ikamet izni alabilmek için yabancınn, evliliğin ikamet izni alabilmek amacıyla yapılmamış olduğunu ispat etmesinin bir ön şart niteliğinde olduğu düşünülebilir. YUKK m. 37’de ise yalnızca şüpheli durumlarda bu konuda araştırma yapılacağı ifade edilmektedir.

aile ikamet iznine sahip olsalar dahi ikamet izinleri iptal edilmektedir. İptal işlemi ilerleyen kısımda ayrıntılı şekilde inceleneceğinden burada değinmekle yetiniyoruz.

Muvazaalı evliliklere dayanan aile ikamet izni başvuruları, Türk yargı makamlarınca verilmiş pek çok kararda tartışılmıştır. Adlî yargı makamlarınca evliliğin geçersizliğine ilişkin herhangi bir karar olmaksızın aile ikamet iznine yönelik yapılan değerlendirmeler, farklı kararların ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Bu noktada bazı kararlarda, evliliğin geçersizliğine ilişkin değerlendirmelerin münhasıran adlî yargı makamlarınca yapılabileceği ve adlî yargı makamlarınca verilmiş bir karar olmaksızın evliliğin sâikine yönelik yapılan değerlendirme ile ikamet izni başvurusunun reddedilemeyeceğine hükmedilmiştir³⁰¹. Buna karşın Danıştay kararlarında istikrarlı şekilde evliliğin geçersizliği ile aile ikamet izni başvurusunun sonucu arasında bir bağlantı olmadığına hükmedilmektedir³⁰². Buna göre, evliliğin geçersizliğine adlî makamlarca karar verilmesi, idarece yapılan değerlendirmeleri etkilememektedir.

Yapılan aile ikamet izni başvurusu kapsamında nasıl bir yol izleneceğine ilişkin kararlar da bulunmaktadır. Örneğin üçüncü bir kişinin beyanına dayanılıyorsa bu kişinin ismi, soy ismi ve beyanının bütünü, tutanakta eksiksiz olarak yer almalıdır³⁰³. Yapılan değerlendirmenin yalnızca beyana dayalı olarak yapılmaması, somut delillerin de

³⁰¹ İstanbul BİM, 13.11.2018, E. 2018/3292, K. 2018/2980 [<lexpera.com.tr>, (03.01.2022)].

³⁰² Danıştay 10. D., 19.11.2020, E. 2015/4476, K. 2020/5151; Danıştay 10. D., 19.11.2020, E. 2015/4498, K. 2020/5152 [<lexpera.com.tr>, (03.01.2022)].

³⁰³ Danıştay 10. D., 10.06.2021, E. 2016/14847, K. 2021/3237 [<lexpera.com.tr>, (03.01.2022)].

değerlendirmede bulunması gerekir³⁰⁴. Uygulamada yabancılardan aile birliklerini ispata yönelik “*fotoğraf, video, belge vs.*” sunmaları da talep edilebilmektedir³⁰⁵.

Karşılaştırmalı hukuk açısından inceleme yapıldığında, diğer devlet uygulamaları da benzer niteliktedir. Örnek vermek gerekirse Amerika Birleşik Devletleri’nde şüpheli durumların varlığı hâlinde yetkili, başvuruyu genişleterek daha çok bilgi talep edebilmektedir³⁰⁶. Şüpheli durumlara örnek olarak eşler arasındaki yaş farkının çok fazla olması, eşlerin farklı yerlerde yaşaması ve eşlerden birinin yaşının oldukça küçük olması durumları gösterilebilir³⁰⁷. Vize işlemleriyle ilgilenen yetkili, evliliğin anlaşmalı olduğu yönünde şüphe duyması hâlinde DNA testi talep edebileceği gibi resmî evrakta derin incelemeler yapabilir, soruşturma ve eşlerle beraber mülakat gerçekleştirebilir³⁰⁸. Yeni Zelanda’da geçerli olan hukukî uygulama, Amerika Birleşik Devletleri’ndeki uygulamadan ayrılmaktadır. Geçerli uygulamaya göre, evliliğe dayalı olarak ikamet izni almak isteyen çiftlerin “gerçek ve düzenli” bir ilişki içerisinde olduklarını yetkili mercilere doğrudan ispat etmeleri gerekmektedir³⁰⁹. Aile ikamet izninden yararlanacak kişinin, başvurusunda evliliğin gerçek olduğuna ilişkin evrakı sunması zorunludur³¹⁰.

³⁰⁴ Danıştay 10. D., 10.06.2021, E. 2016/945, K. 2021/3229 [<lexpera.com.tr>, (03.01.2022)].

³⁰⁵ İstanbul BİM, 13.11.2018, E. 2018/3292, K. 2018/2980 [<lexpera.com.tr>, (03.01.2022)].

³⁰⁶ **Field Manual**, s. 90

³⁰⁷ **Field Manual**, s. 94

³⁰⁸ Uygulamada DNA testlerine çok geniş şekilde yer verilmiştir. Yabancı, yaptıracığı DNA testleri neticesinde ortak çocukları olduğunu kanıtlama imkânına sahiptir. **Field Manual**, s. 102

³⁰⁹ Uygulamaya göre yabancı, eşi ile “gerçek ve düzenli” bir ilişkisinin olduğunu belgeleriyle kanıtlamalıdır. **Instructions**, s. 267.

³¹⁰ Bunun için geçmişte yaşanan önemli anlara ait fotoğraflar, müşterek evin kira sözleşmesi, çocukların doğum belgeleri ve müşterek diğer malvarlıkları kanıt olarak gösterilebilir. **Instructions**, s. 271.

Evlilik sırf ikamet izni alabilmek amacıyla yapılmışsa, ikamet izni başvurusu reddedilmektedir. Ortada kabul edilmiş bir başvuru varsa, verilmiş ikamet izni iptal edilir ve yabancı için sınır dışı işlemleri başlatılır. Aile Birleşimi Direktifi m. 16'ya göre, evliliğin yalnızca yabancının ülkeye girişi için yapılmış olduğunun anlaşılması hâlinde ikamet izni başvurusu reddedilir. Söz konusu hükme dayalı olarak, üye devletlerin tamamı anlaşmalı evlilikleri engelleyici ve bu tür evlilikler için ikamet izninin tanınmayacağına ilişkin kurallar koymuşlardır.

Konuyla alakalı olarak geçmişten günümüze en çok dikkat çeken uygulama ise Birleşik Krallık'ta yaşanmıştır. 1983 yılında Göçmenlik Yasasında yapılan değişiklik neticesinde, aile birliğine dayalı olarak Birleşik Krallık ülkesine gelmek isteyen yabancılar için yeni bir şart getirilmiştir³¹¹. Yeni şarta göre, ikamet izninden yararlanarak ülkeye giriş yapmak isteyen yabancıların temel amaçlarının Birleşik Krallık ülkesinde yaşamak olmadığını ispat etmeleri gerekmektedir³¹². Kurala getirmiş olduğu zorunluluk nedeniyle, literatürde “temel amaç kuralı (*primary purpose rule*)” adı verilmiştir³¹³. Böylelikle aile birliğine dayalı olarak vize almak isteyen yabancıların olmayan bir durumun aksini ispat etmeleri aranmıştır. Kuralın uygulaması açısından yetkili olarak giriş izni memurları (*entry clearance officers*) görevlendirilmiştir. Ülkeye giriş yapmak isteyen yabancıların, öncelikle çok geniş takdir yetkisine sahip olan memurları ikna etmeleri gerekmektedir. Kuralın ülkeye kabul edilmek istenmeyen azınlıkların hukukî olarak elenebilmesi adına yürürlüğe konulduğu belirtilmiştir. Zaten aile vizesi başvuruları için %87 oranındaki ret oranı da bunu açıkça gözler önüne sermektedir³¹⁴. Kural 1997

³¹¹ **TRAVERS, Max:** The British Immigration Courts (A Study of Law and Politics), Bristol 1999, s. 71.

³¹² **TRAVERS,** s. 71.

³¹³ **ADEYEMI, Andrew:** “The Primary Purpose Rule in British Immigration Law”, Journal of Law and Society, 1993, C. 20, S. 12, s. 66.

³¹⁴ **ADEYEMI,** s. 65.

yılında yeni yönetim tarafından öznel ve adaletsiz olarak nitelendirilip yürürlükten kaldırılmıştır³¹⁵. Fakat aile temelli ikamet izni başvurularının, ülkenin ekonomik sistemi açısından tehdit oluşturmaması gerektiği tekrardan ısrarla vurgulanmıştır³¹⁶.

Öğretide anlaşmalı evliliklerin tespiti adına devletlerce yapılan kontrollere yönelik eleştiriler gündeme gelmiştir³¹⁷. Özellikle dünya genelinde artan savaş ve iç karışıklık olayları neticesinde, göçmen fazlalığını önlemek adına başvuruların çoğunluğu yeterince incelenmeden belge eksikliği gibi sebeplerle reddedilmektedir³¹⁸. Hatta bu iddiayı ileri taşıyarak, devletlerin yalnızca göçmen kabul etmemek için aslı olmayacak şekilde sahte evliliğe dayalı olarak ikamet izni başvurularını olumsuz sonuçlandığını ifade eden yazarlar olmuştur³¹⁹. Ayrıca evliliğin gerçek olduğunun belirlenebilmesi adına yapılan DNA testlerinin çoğunlukla inceleme süreçlerini uzattığı, yabancılar için ciddi malî yük teşkil ettiği ifade edilmiştir³²⁰. Bu noktada önerilen, evliliğin gerçekliğinin tespiti adına yapılan DNA testlerinin devletler tarafından finanse edilmesidir³²¹. Öneriye uygun olarak uygulama yapan devletler olduğu gibi, test bedellerinin öncelikle başvurucudan alınıp haklılık durumunda iade edildiği uygulamalar da bulunmaktadır. Öğretide aileye dayalı ikamet izni başvurularında, üçüncü kişilerin beyanı ile varılan muvazaa kararları da ayrıca

³¹⁵ Kuralın kaldırıldığı gün, olayı “Göç Kuralları Esnedi” şeklinde manşete taşıyan bir gazete haberi için bkz. [bbc.co.uk/news/special/politics97/news/06/0605/straw.shtml], (01.10.2021)].

³¹⁶ Eşlerden beklenen “finansal tehlike oluşturmama” gibi diğer bütün şartlar, geçerliliğini korumuştur.

³¹⁷ **JOHN**, s. 74 vd.; **MACZYNSKA**, s. 9.

³¹⁸ **MACZYNSKA**, s. 10.

³¹⁹ **STAYER**, s. 88. Yazara göre, AB’nin hedefi sahte evlilikler değildir. Bu, başvuruları reddetmenin kusursuz yoludur.

³²⁰ **JOHN**, s. 81; **MACZYNSKA**, s. 8.

³²¹ UNHCR, UNHCR Note on DNA Testing to Establish Family Relationships in the Refugee Context, Cenevre 2008, s. 8.

tartışmalıdır³²². Üçüncü kişilerin ikamet izni başvurusunda bulunan kişilerle arasında kötü bir ilişkinin bulunabileceği, iddiaya dayalı olarak verilen ret kararlarının bu noktada kişilerin haklı beklentilerini zedeleyeceği ifade edilmektedir. Tavsiyeye göre, ikamet izni başvurusuna ilişkin olumsuz bir izlenim uyanmış olması hâlinde detaylı bir araştırma faaliyetine girilmelidir.

Tüm bilgiler ışığında Türkiye’deki uygulamaya tekrar bakıldığında, öğretide ileri sürülen önerilerin yargı makamlarınca uygulandığı görülmektedir. Gelişen teknolojiye dayalı olarak özellikle güvenilirliğin sağlanması açısından DNA testi gibi yöntemler, diğer devletlere benzer olarak YUKK’a kazandırılabilir³²³. Böylece sonradan ortaya çıkan hususlara dayalı olarak ikamet izninin iptali gibi durumların da önüne geçilmiş olacaktır. DNA testi uygulamasına geçilmesi hâlinde şartların ayrıntılı bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir.

Kararlarda da değinildiği üzere YUKK ile Türk Medeni Kanunu (TMK)³²⁴ hükümleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi önem arz etmektedir. TMK uyarınca kuruluş sâiki evlenmenin geçerlilik unsurlarından biri değildir³²⁵. Evlilik mahkemenin kararına

³²² **MACZYNSKA**, s. 10.

³²³ Gen testleri hukukun pek çok alanında uygulama alanı bulmaktadır. Bkz. **ERTEN, Rifat/ACIR, Birsen/TAŞVEREN, Sema**: “*Gen (DNA) Testinin İspat Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1996, C. 45, S. 1-4, s. 573.

³²⁴ RG, 08.12.2001, S. 24607.

³²⁵ **AKINTÜRK/ATEŞ KARAMAN**, s. 214; **ERDEM, Mehmet/MAKARACI-BAŞAK, Aslı**: Aile Hukuku, Ankara 2022, s. 73; **GENÇCAN, Ömer Uğur**: Aile Hukuku, Ankara 2011, s. 506. Bu husus Yargıtay içtihatlarında da istikrarlı şekilde vurgulanmaktadır. Örneğin Yargıtay 2. HD, 25.11.2010, E. 2009/16481, K. 2010/19524 [<lexpera.com.tr>, (03.01.2022)]: “*Tarafların evlenmelerine rağmen bir araya gelmemesi Türk Medeni Kanunu’nda düzenlenen evlenmenin iptali şartları arasında*

kadar bütün sonuçlarını doğurur. Fakat YUKK açısından muvazaalı olduğuna kanaat getirilen bir evliliğe aile ikamet izni verilmemektedir. Bunun için mahkeme kararı da aranmamaktadır. Öğretide ileri sürülen görüşe göre, muvazaalı olarak kurulmuş evlilik geçersiz sayılamasa da gerçek bir evliliğe bağlanan kazanımlardan yararlandırılmamalıdır³²⁶. Bu görüş kabul edildiğinde, iki düzenleme birbiriyle uyumlu şekilde yorumlanmış olmaktadır.

3. Destekleyici ile Birlikte Yaşamak veya Birlikte Yaşama Niyetine Sahip Olmak

YUKK m. 35'e göre aile ikamet izni talep eden yabancıda aranacak şartlardan biri, destekleyici ile birlikte yaşaması veya birlikte yaşama niyetine sahip olmasıdır. Söz konusu şart ile evliliğin temel sonuçlarından birisi olarak görülen "birlikte yaşam sürdürmenin", eşler tarafından sağlanmış olup olmadığı sorgulanmaktadır. Evliliğin temel bu sonucuna ilişkin yapılan bir inceleme, aslında evliliğin gerçekten var olup olmadığına ilişkin sonuçlar da ortaya çıkarabilecektir³²⁷. Bu kapsamda birlikte yaşamak şartı ile önceki başlıkta bahsedilen evliliğin yalnızca aile ikamet izni almak için yapılmamış olmasına ilişkin şart, benzerlik arz etmektedir. Muvazaalı evlilikleri konu edinen Yönetmelik m. 34'te eşlerin birlikte yaşadıklarının tespitine yönelik düzenlemeler

düzenlenmediği halde, davanın kabulü ile evliliğin iptaline karar verilmesi usul ve yasaya aykırı olup; kararın bozulmasını gerektirmiştir."

³²⁶ Muvazaalı evlilikle, hakkın kötüye kullanıldığı kabul edilmektedir: **ERDEM/MAKARACI-BAŞAK**, s. 74.

³²⁷ Nitekim TMK m. 185 uyarınca: "Eşler birlikte yaşamak, birbirine sadık kalmak ve yardımcı olmak zorundadırlar." Fakat birlikte yaşam evlilik birliğinin olmazsa olmaz unsuru da değildir. Bu yönde Yargıtay 2. HD, 01.10.2014, E. 2014/8105, K. 2014/19050 [<lexpera.com.tr>, (03.01.2022)]: "Taraflar arasındaki evlilik birliği resmi nikahla kurulmuş olup, birlikte yaşamaları evlilik birliğinin kurulması için zorunlu değildir".

de bu yorumu doğrular niteliktedir. Söz konusu düzenlemede yer aldığı üzere, eşlerin aynı konutta ikamet etmiyor olması evliliğin ikamet izni alabilmek amacıyla yapıldığına ilişkin makul şüphe olarak kabul edilmektedir. Ayrıca yapılacak araştırmalar çerçevesinde eşlerin paylaşılmış sorumluluklarının olup olmadığı belirlenmekte ve yakın komşulardan eşlere yönelik bilgi alınmaktadır.

Konuyla ilgili karşılaştırmalı hukuk incelendiğinde, hiçbir devletin birlikte oturuyor olmayı aile ikamet izni için şart olarak aradığı görülmemektedir. Bu noktada birlikte yaşama olgusunun, diğer devletlerce evliliğin gerçekliğine ilişkin yapılan incelemenin kapsamı içerisinde kabul edildiği anlaşılmaktadır. Zira devletlerin ikamete ilişkin hiçbir hususu şart olarak talep etmedikleri de söylenemez. Birçok devlet, sınırlarına aile ikamet izniyle giriş yapacak olan yabancılardan belirli bir süredir birlikte oturduklarını belgelerini istemektedir³²⁸. Yapılan uygulama sayesinde evliliğin yalnızca aile ikamet izni almak üzere yapılmamış olduğu anlaşılmakla birlikte, eşlerin hâlihazırda devam eden ikametlerini ülkede de devam ettirecekleri varsayımıyla eşlerin birlikte oturma iradeleri test edilmiş olmaktadır.

Yalnızca birlikte yaşama olgusunun değil, birlikte yaşama niyetinin de geçerli bir evliliğin varlığı kapsamında araştırılması kanaatimizce oldukça yerinde olmuştur. Şartın ilk okunuşu neticesinde, çiftler için “niyet sorgulamasının” nasıl yapılacağı düşündürücü gelse de günümüz için ihtiyaçlara cevap verebilecek nitelikteki esneklik ancak bu şekilde sağlanmıştır. Zira gelişen teknoloji ve iş ilişkileri neticesinde günümüzde çiftler belirli aralıklarla ayrı yaşamak zorunda kalabilmektedir³²⁹. Aile ikamet izni alabilmek için

³²⁸ Örneğin Yeni Zelanda’da böyle bir uygulama bulunmaktadır. Eşler müşterek konutun varlığını ispat için faturaları veya posta adreslerini gösterebilmektedir. **Field Manual**, s. 271.

³²⁹ Nitekim Yargıtay uygulaması da bunu kabul eder niteliktedir. Bkz. Yargıtay 2. HD, 28.09.2007, E. 2007/370, K. 2007/12849 [<lexpera.com.tr>, (03.01.2022)].

eşlerin mutlaka birlikte oturma olgusunun şart olarak aranması, birlikte yaşamak niyetinde olan fakat çeşitli nedenlerle bu ikameti sağlayamayan çiftlerin mağdur olmalarına yol açacaktır. Öğretide de kabul edildiği üzere eşlerin elinde olmayan nedenlerle birlikte yaşayamıyor olmaları hâlinde ortak yaşamın bulunmamasına bağlı olan sonuçların uygulanmaması gerekmektedir³³⁰. AİHM de kararlarında benzer şekilde ifadeler yer vermektedir. Nitekim *Kroon ve diğerleri v. Hollanda Kararında*³³¹, Mahkeme evlilik birliği içerisinde doğan çocuğun sonradan üçüncü bir kişi tarafından tanınmasını yasaklayan uygulamayı ele almıştır. Kararda açıkça, birlikte yaşamının aile birliğinin kurulması için gerekli olduğu düşünülse de istisnaî etkenlerin de aile yaşamının varlığını gösterecek yoğunlukta bir ilişkinin kurulmuş olduğunu ispata yetebileceği ifade edilmiştir. Nitekim bu hâllerde de aile yaşantısından bahsetmek gerekecektir. Benzer şekilde *Berrehab v. Hollanda Kararında*³³², Hollanda vatandaşı eşi ile arasında gerçekleşen boşanmaya dayalı olarak kendisine ikamet izni verilmeyip ülkeden sınır dışı edilen Bay *Berrehab*'ın kızı ile arasındaki ilişkinin niteliği ele alınmıştır. Gerçekleşen yargılamada Hollanda yetkilileri, ayda dört defa çocuğuyla görüşmenin bir aile ilişkisi oluşturmayacağını savunsalar da Mahkemenin kararında birlikte yaşamının, aile yaşantısının “olmazsa olmaz” koşulu olmadığı ifadeleri yer almıştır. Böylece aile hayatına saygı hakkına dayalı olarak ihlâl kararı verilmiştir. Yer verilen tüm bilgilerden anlaşılabacağı üzere YUKK'taki esnek yaklaşım gerek öğretideki görüşlere gerekse yargı kararlarına uygun durumdadır.

³³⁰ ERDEM/MAKARACI-BAŞAK, s. 249.

³³¹ AİHM, Kroon ve Diğerleri/Hollanda Başvurusu, 27.10.1994, B. No. 18535/91 [<http://hudoc.echr.coe.int/>], (10.01.2022)].

³³² AİHM, Berrehab/Hollanda Başvurusu, 21.06.1988, B. No. 10730/84 [<http://hudoc.echr.coe.int/>], (10.01.2022)].

4. Türkiye'ye Girişine İzin Verilmeyen Yabancılardan Olmamak

YUKK m. 35 uyarınca aile ikamet izninden yararlanacak yabancıda son olarak aranacak şart, ülkeye girişine izin verilmeyen yabancılardan olmamasıdır. Söz konusu husus, “7 nci madde kapsamına girmemek” ifadesiyle kendisine YUKK’ta yer bulmuştur. Önceden ifade edildiği üzere devletlerin ülkelerine giriş yapacak yabancıları belirlemek konusunda, egemenlik yetkilerine dayanan geniş takdir yetkileri bulunmaktadır. Milletlerarası hukukta devletlere tanınan bu belirleme yetkisi, Kanun koyucu tarafından anılan düzenleme ile kullanılmıştır.

YUKK m. 7 uyarınca Türkiye'ye girişlerine izin verilmeyen yabancılar şu şekilde sıralanabilir:

“- Pasaportu, pasaport yerine geçen belgesi, vizesi veya ikamet ya da çalışma izni olmayanlar ile bu belgeleri veya izinleri hileli yollarla edindiği veya sahte olduğu anlaşılanlar,

- Vize, vize muafiyeti veya ikamet izin süresinin bitiminden itibaren en az altmış gün süreli pasaport veya pasaport yerine geçen belgesi olmayanlar,

- 15 inci maddenin ikinci fıkrası saklı kalmak kaydıyla, vize muafiyeti kapsamında olsalar dahi, 15 inci maddenin birinci fıkrasında sayılan yabancılar”

Sayılan kişi gruplarından ilkinin Türkiye'ye giriş ve ikamet için gerekli belgeleri taşımayanlar oluşturmaktadır. Kanun'un sistematığı uyarınca, Türkiye'ye giriş yapmak veya ikamet etmek isteyen bir yabancının öncelikle vize, ikamet izni veya çalışma izni evrakından birini taşıması gerekmektedir. Düzenleme ile anılan belgelerden birini taşımadığı tespit edilen yabancıların sınırdan geçişleri engellenmiştir. Diğer bir grup, sahte evrak bulunduranlar veya evrakı hileli yollarla elde edenlerden oluşmaktadır. Bu

gruptaki kişiler, kamu düzenini sarstıkları veya sarsmaya teşebbüs ettikleri için Türkiye'ye girişten men edilmişlerdir. Kanunlarda suç olarak düzenlenen bir fiil ile ülkeye giriş yapmak isteyen kişilere bu hakkın tanınmamış olması oldukça doğaldır. Üçüncü grubu, ikamet izin süresinin bitiminden itibaren altmış gün süreyle pasaporta sahip olmayan kişiler oluşturmaktadır. Pasaport, en genel anlamda kişinin yabancı devlette kimliğinin teşhisine yarayan belge olduğundan yabancının ikameti sırasında devlet yetkililerince kişisel bilgilerine sürekli ulaşılabilir olmasına kamu düzeni açısından öncelik tanınmıştır³³³. Son gruptaki kişi grubu, YUKK m. 15'te sayılan yabancılar olarak belirlenmiştir. Başlığınan anlaşılacağı üzere, YUKK m. 15 vize verilmeyecek yabancıları düzenlemektedir. Bu kapsamda olduğu belirlenen kişiler şu şekildedir:

- “- Talep ettikleri vize süresinden en az altmış gün daha uzun süreli pasaport ya da pasaport yerine geçen belgesi olmayanlar,*
- Türkiye'ye girişleri yasaklı olanlar,*
- Kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından sakıncalı görülenler,*
- Kamu sağlığına tehdit olarak nitelendirilen hastalıklardan birini taşıyanlar,*
- Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu anlaşmalar uyarınca, suçluların geri verilmesine esas olan suç veya suçlardan sanık olanlar ya da hükümlü bulunanlar,*
- Kalacağı süreyi kapsayan geçerli sağlık sigortası bulunmayanlar,*
- Türkiye'ye giriş, Türkiye'den geçiş veya Türkiye'de kalış amacını haklı nedenlere dayandıramayanlar,*

³³³ YILMAZ, Sözlük, s. 658.

- *Kalacağı sürede, yeterli ve düzenli maddi imkâna sahip olmayanlar,*

- *Vize ihlaldinden veya önceki ikamet izninden doğan ya da 21/7/1953 tarihli ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanuna göre takip ve tahsil edilmesi gereken alacakları ödemeyi kabul etmeyenler veya 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununa göre takip edilen borç ve cezalarını ödemeyi kabul etmeyenler”*

Vize alamayacak kişiler için yapılan belirleme, Türkiye’ye giriş yapamayacak kişiler için yapılan belirlemeden daha geniştir. Kanun vize alamayacak kişileri aynı zamanda Türkiye’ye giriş yapamayacak kişiler olarak saydığından, iki grup altında yapılan belirlemelerin tamamı Türkiye’ye giriş yapamayacak kişiler grubunu oluşturmaktadır. Bu sonuca ancak Kanun’un yorumlanması neticesinde ulaşılabilmektedir.

Vize verilmeyecek kişiler için yapılan düzenleme, sınır güvenliği açısından doğan pek çok ihtiyaca cevap mahiyetindedir. Yapılan belirleme ile kamu düzeni, kamu güvenliği ve kamu sağlığı için tehlike oluşturabilecek yabancıların ülkeye kabul edilmeyeceği açıkça düzenlenmiştir. Böylece sınır güvenliği konusunun dinamik yapısı da göz önüne alındığında, değişecek şartlara idare tarafından olabildiğince hızlı cevap verilmesi amaçlanmıştır. Ülkedeki kamu düzeni, kamu güvenliği ve kamu sağlığı bu şekilde muhtemel tehlikelerden korunabilecektir. Ayrıca Türkiye’ye girişi yasaklı olan, kamu borcu bulunan ve işlediği suçlar nedeniyle iadeye tâbi tutulacak yabancılar da ülkeye girişten, dolayısıyla aile ikamet izni edinmekten menedilmişlerdir. Ülkeye girişlerine izin verilmeyen son gruptaki yabancılar, gerekli sosyal şartlara sahip olmayanlardır. Aile ikamet izni için belirlenen sosyal şartlara oldukça benzer olarak ülkeye giriş yapmak isteyen yabancılardan da birtakım sosyal şartları sağlamaları

beklenmektedir³³⁴. Bu noktada ülkeye giriş yapacak yabancının, mevcut sistemi zor duruma sokmaması için getirilmiş “katmerli bir koruma”³³⁵ olduğu görülmektedir. Fakat belirtilmelidir ki aile ikamet izninde sağlanması gereken sosyal şartların sınırı daha yüksektir.

Mevzuatta yer alan şartların Danıştay kararlarında olabildiğince yabancı lehine yorumlandığı görülmektedir. Örneğin vize ihlâli yapması nedeniyle aile ikamet izni başvurusu reddedilen bir yabancının davaya konu olduğu olayda, ihllin gerektirdiği idarî para cezasını ödemesi durumunda artık yabancının aile ikamet izni talebinin kabul edilmesi gerektiğine hkmedilmiřtir³³⁶. Diğer bir kararda, vize ihlâli nedeniyle yabancıya uygulanan idarî para cezasının ödenmemesinin tek başına başvurunun reddi sebebi olamayacağına hkmedilmiřtir³³⁷. Vize kurallarına aykırı davrandığı gerekçesiyle yurda girişi yasaklanan yabancının konu olduğu bir kararda ise çıkıştan önceki aile ikamet izni başvurusunun değerlendirilmemesinin mevzuata aykırı olduğu yönünde hüküm kurulmuřtur³³⁸.

Karşılaştırmalı hukuka bakıldığında, hemen bütün devletlerin belirli gruptaki yabancıları ülkelerine kabul etmemek amacıyla, ikamet izni uygulamalarının dışında

³³⁴ Sosyal şartlar dolaylı olarak YUKK m. 15’te de sayılmaktadır. Buna göre geçerli sağlık sigortası veya yeterli, düzenli sağlık sigortası yabancılarının Türkiye’ye girişi için şart olarak belirlenmiştir.

³³⁵ İfade alıntıdır. Aslı için bkz. **TANÖR, Bülent**: İki Anayasa 1961-1982, 5. bs., İstanbul 2013, s. 121.

³³⁶ Danıştay 10 D., 04.10.2016, E. 2016/2381, K. 2016/3591 [<lexpera.com.tr>, (03.01.2022)]. Kararda ayrıca yabancının çocuğunun olması da değerlendirmeye katılmıştır.

³³⁷ Danıştay 10. D., 24.03.2021, E. 2016/2217, K. 2021/1364 [<lexpera.com.tr>, (03.01.2022)].

³³⁸ Danıştay 10. D., 25.11.2020, E. 2016/14985, K. 2020/5406 [<lexpera.com.tr>, (03.01.2022)].

biraktıkları görülmektedir. Örnek vermek gerekirse, aile birleşimi maksadıyla Amerika Birleşik Devletleri'nin yetkili mercilerine başvuran kişinin evrakı arasında sahte bir belgeye rastlanması hâlinde, kural olarak kişinin izin süreci sonlandırılmaktadır³³⁹. Aynı hususa Yeni Zelanda'nın uygulamasında da rastlanmaktadır³⁴⁰. Ayrıca Yeni Zelanda yasalarına göre, bir kişinin ikamet izni alabilmesi için daha önceden göçmenlik konularıyla ilişkili olarak sınır dışı edilmemiş olması veya bu konularla ilgili herhangi bir borcunun bulunmaması gerekmektedir³⁴¹. Aile Birleşimi Direktifi m. 16 uyarınca sahte belge kullanan kişilerin başvuruları kabul edilmemektedir. Ayrıca sayılan bütün bu uygulamalarda, ülkede ikamet için başlıca aranan şart geçerli bir pasaportun bulunmasıdır. Verilen örnekler ışığında incelendiğinde, YUKK'taki hükmün karşılaştırmalı hukuk ile uyumlu olduğu görülmektedir. Yapılan uygulama millî güvenlik ve kamu düzeni için gerekli yetkiyi idareye tanırken, yabancıların haklarını orantısız şekilde daraltmayacak gerekli çerçeveyi de çizmiştir.

B. Destekleyicide Aranan Şartlar

1. Asgarî Bir Gelire Sahip Olmak

YUKK m. 35 (1)(a) uyarınca aile ikamet izni verilebilmesi için destekleyici kişide aranan şartlardan biri, asgarî bir gelire sahip olmasıdır. Bu noktada bir tespite de yer verilmiştir. Destekleyici kişinin “*toplam geliri asgari ücretten az olmamak üzere, ailedeki fert başına ücretin üçte birinden az olmayan aylık geliri*” bulunmalıdır. Böylece fert

³³⁹ **Field Manual**, s. 44. Ayrıca göç hukuku kurallarını bertaraf etmek amacıyla hile yapanlara beş yıla kadar hapis cezası ve yüklü miktarda para cezası verilebilmektedir. *The Immigration Marriage Fraud Amendments*, bkz. [<justice.gov/archives/jm/criminal-resource-manual-1948-marriage-fraud-8-usc-1325c-and-18-usc-1546>, (01.10.2021)].

³⁴⁰ **Instructions**, s. 58.

³⁴¹ **Instructions**, s. 56.

sayısı üç kişiye kadar olan ailelerin yapacakları aile ikamet izni başvuruları için en azından destekleyicinin asgarî ücret miktarında gelire sahip olması gerekmektedir. Ailedeki fert sayısının artışına bağlı olarak asgarî gelir sınırı da artmaktadır. Yönetmelik m. 31 uyarınca aile ikamet izni başvurularında asgarî gelir miktarının hesaplanması yöntemi için uzun dönem ikamet izni başvurularındaki hesaplama yöntemine yollama yapılmıştır. Söz konusu yollama da YUKK'ta yer alan şartı aynı ifadelerle yinelemektedir.

YUKK'ta açıkça aylık gelirden bahsedildiği için destekleyici kişinin Türkiye'de pek çok malvarlığına sahip bulunuyor olmasının -kira geliri hariç- hiçbir önemi bulunmamaktadır. Zira malvarlığı değerleri, aylık gelir olarak nitelendirilemeyecektir³⁴². YUKK'ta yer alan şart ile destekleyicinin ülkeye giriş yapacak yabancıların düzenli masraflarını karşılayabilmesi, böylelikle kamu düzeninin tehlikeye girmemesi sağlanmaktadır. Bu sebeple kişinin malvarlığı değerleriyle ilgili herhangi bir değerlendirmeye yer verilmemiştir. Yapılan belirleme neticesinde Türkiye'de pek çok taşınmaza sahip olan fakat düzenli bir geliri olmayan kişinin destekleyici olarak aile ikamet izni başvurularında yer alamaması sonucu doğabilir. Böyle bir durumda dahi, en azından taşınmazların kira gelirleriyle şartın sağlanabilme ihtimali bulunmaktadır. Ayrıca yukarıda anılan düzenlemede uzun dönem ikamet izninin düzenlendiği m. 40(5)(b)'ye yollama bulunmaktadır. Hükmün mefhûmu muhâlifinden m. 40(5)'in diğer bentlerinde yer alan şartların, aile ikamet izni başvurularında gündeme gelen asgarî gelir tutarının hesaplanmasında göz önünde tutulmayacağı anlaşılmaktadır³⁴³. Yapılan yorum

³⁴² Zira gelir, “*taşınmaz veya taşınır mallarla, emek gibi her türlü haktan elde edilerden yararı*” ifade etmektedir. Malvarlığı değerleri ise “*malvarlığına ilişkin hakları; örneğin, mülkiyet, alacak hakkı*” gibi kavramlara karşılık gelir. **YILMAZ**, *Sözlük*, s. 282-516.

³⁴³ Yorum, Yönetmelik m. 31'den ortaya çıkmaktadır. Zira Yönetmelik m. 40 (5)'te gelir kaynağının tespit edilmesi için üç ayrı husustan bahsedilmektedir. Yönetmelik m. 31'de

neticesinde aile ikamet izni başvurularında gelirin tespitinde üçüncü kişilerin taahhütlerinin kabul edileceği sonucuna varılabilir³⁴⁴.

Konu karşılaştırmalı hukuk açısından incelendiğinde, aile ikamet iznine mevzuatında yer veren hemen tüm devletlerin asgarî bir parasal miktarı şart olarak belirlediği görülmektedir. Aile Birleşimi Direktifi m. 7(1)(c) uyarınca devletler sponsorun sabit ve düzenli bir gelirin olması, aile birleşimi için şart olarak belirleyebilmektedir. Gelirin belirlenmesinde, sosyal yardım adı altında yapılan ödemeler hariç tutulabilmektedir. Ayrıca gelir için belirlenen asgarî sınırdaki, ülkede geçerli asgarî ücret ve ailenin fert sayısı göz önünde tutulabilir. Gelirin kaynağı ve düzenli olması, bir değerlendirme şartı olarak ayrıca kullanılabilir. Direktif'e dayalı olarak iç hukuk düzenlemelerini yapan devletlerden Fransa, yabancıların aile birleşiminden yararlanabilmesi için en az asgarî ücret miktarında (1521 Avro) aylık gelirin olması şart koşturur³⁴⁵. Almanya, yabancıların kamusal fonları zorlamayacak şekilde finansal kaynağının olması aramaktadır³⁴⁶. Yapılan belirlemenin gelir olarak değil, kaynak şeklinde yapıldığına dikkat edilmelidir. Yunanistan yasalarına göre, aile birleşimi başvurusunda bulunmak isteyen kişinin asgarî ücretten az olmamak üzere eşi için asgarî ücretin yüzde yirmisi, her çocuğu için asgarî ücretin yüzde on beşinden az olmayacak tutarda aylık gelirin bulunması gerekmektedir³⁴⁷. Direktif'te imzası bulunmayan devletlerden Birleşik Krallık yasalarına göre, aile birleşiminden yararlanacak yabancıların yıllık 18600 Sterlin gelirin olduğunu ispat etmesi gerekmektedir, mülteciler ve sığınmacılar menşeli ülkelerinde

ise bu üç şarttan yalnızca birisine, özel olarak yollama yapılmaktadır. Bunun neticesinde diğer iki şartın, belirleme yapılırken göz önünde tutulmayacağı anlaşılmaktadır.

³⁴⁴ Yönetmelik m. 40(5)'in yollama yapılmayan (c) bendi uyarınca “*gelir kaynağının tespitinde üçüncü kişilerin taahhütleri kabul edilmez.*”

³⁴⁵ European Union Immigration Portal, France.

³⁴⁶ European Union Immigration Portal, Germany.

³⁴⁷ European Union Immigration Portal, Greece.

gerçekleştirdikleri evlilikler için bu şartlardan istisna tutulmuşlardır³⁴⁸. Amerika Birleşik Devletleri içerisindeki bir kişinin aile birleşiminden yararlanabilmesi için, ülkeye giriş yapacak yabancının malî yüklerini üstlendiğine ilişkin bir beyan imzalaması gerekmektedir³⁴⁹. Bahsedilen beyanla, yabancının kamusal fonlara herhangi bir yükümlülük getirmemesi hedeflenmiştir. Yeni Zelanda uygulamasında ise sponsorun ülkeye giriş yapacak aile üyesinin barınma, hayatını idame ettirme ve menşe ülkesine dönme masraflarını karşılayabilecek durumda olduğunu bildirmesi istenmektedir. Olası durumlarda, ikamet izni sahibinden karşılanamayan tutarlar sponsordan talep edilecektir³⁵⁰. Sponsor, ikamet izninden yararlanan kişinin gerekli masrafları ödeyememesi hâlinde devlet yetkililerine ödeme yapmak zorundadır.

Aile ikamet izni başvuruları için devletlerce şart olarak belirlenen asgarî gelir şartı, mahkeme kararları ve öğretide tartışmalara pek çok defa konu olmuştur. Konu, ilk olarak ABAD önüne 2010 tarihinde gelmiştir³⁵¹. Talebe konu olan olayda Bay *Chakroun*, Fas vatandaşlığına sahip bir kişi olarak Hollanda’da ikamet izniyle yaşamaktadır. Bayan *Chakroun*’ın aile birleşimi talebiyle Fas’taki Hollanda Elçiliğine başvurması neticesinde, başvuruları Bay *Chakroun*’ın aldığı işsizlik ücreti sebebiyle reddedilmiştir. Konu, ABAD’ın önüne getirildiğinde Aile Birleşimi Direktifi’nde yer alan “sosyal yardımdan hariç olma” şartında bir ayrıma gidilmiştir. Kararda ifade edildiği üzere kişilere yapılan sosyal yardımlar iki türlü gerçekleşebilir. Bunlardan ilki, aynı statüde olan kişilere sağlanan genel yardımlardan oluşmaktayken; ikincisi, kişilerin istisnaî durumlarına dayalı olarak yerel otoritelerce belirlenen özel sosyal yardımlardır. Divan’a göre,

³⁴⁸ **SIRRIYEH**, s. 233.

³⁴⁹ **Field Manual**, s. 79; Ayrıca imzalanan beyanın (*Affidavit of Support*) matbu formu için bkz. [uscis.gov/sites/default/files/document/forms/i-864.pdf], (01.11.2021)].

³⁵⁰ New Zealand Immigration Act 2009, m. 48.

³⁵¹ ABAD, ECLI:EU:C:2010:117, 29.12.2008 [eur-lex.europa.eu], (24.12.2021)].

Direktif’te yer alan “sosyal yardım” ifadesi, özel durumlarına dayalı olarak kişilere yerel otoritelerce verilen yardımları kapsayacak şekilde anlaşılmamalıdır. Kararla birlikte “sosyal yardıma dayanmıyor olmak” ifadesi en azından özel durumda bulunan kişilere verilecek yardımları dışlayacak şekilde kullanılmıştır³⁵². Böylece özel durumdaki kişilere tanınan ve istisnâî özellik arz eden sosyal yardımlardan yararlanan yabancıların aile birleşimi hakkından mahrum kalmamaları sağlanmıştır. Kararın verildiği dönemde Avrupa’da artan ve göçleri önlemek için kullanılan kişilere yardım sağlamak suretiyle onları aile birleşiminden mahrum bırakma yönteminin de bu şekilde önüne geçilmiştir.

ABAD’ın önüne giden diğer bir ihtilâfta, İspanya’da oturma izni ile yaşayan Bay *Khachab*, İspanya otoritelerine eşi Bayan *Aghadar* için aile birleşimi temelinde kısa dönem ikamet izni tanınması için başvuruda bulunmuştur³⁵³. Başvuru, İspanya Devletinin yetkili otoritesince reddedilmiştir. Ret sebebine göre Bay *Khachab*, artık geçerli iş sözleşmesi bulunmayan bir kişidir. 2012 yılının başında çalıştığı yerden ayrılan Bay *Khachab*, 2011 yılının tamamında yalnızca 48 gün çalışmıştır. Aile birleşimi için aranan asgarî gelir şartının sağlanmamış olması, başvurunun reddini gerektirmiştir. Bay *Khachab*, konuyu üst derece mahkemeleri önüne taşımıştır. Yüksek Mahkemeye yazılan temyiz dilekçesinde özellikle önemli hususlar belirtilmiştir. Dilekçede yer alan hususlara göre, Bay *Khachab* faaliyet konusu tarım olan bir şirkette işe girmiştir ve güncel ücreti, aile birleşimi için aranan ücretin üstündedir. Ayrıca beş yıldır uygun barınma şartlarına sahip olduğunu ve hiç aksatmaksızın sosyal sigorta primlerini yatırdığını ifade etmiştir. Bay *Khachab*, yapmış olduğu temyiz başvurusunda da olumsuz sonuç almıştır. Yüksek Mahkeme’nin verdiği karara göre, asgarî gelir şartının aile birleşimi için başvurulduğu

³⁵² Parag. 52. Yabancıların sosyal yardım alıyor olmaması isteniyorsa da istisnâî durumlarda ve özellikle yerel otoriteler tarafından yapılan yardımlar, bu kapsamda değerlendirilmemelidir.

³⁵³ ABAD, ECLI:EU:C:2016:285, 05.12.2014 [<eur-lex.europa.eu>, (24.12.2021)].

gün açısından sağlanması gerekmektedir. Bu kapsamda sponsor olarak gösterilen kişinin, başvurudan önceki altı aylık döneme ait gelir miktarı baz alınarak, gelecekteki gelir durumu belirlenecektir. Aile Birleşimi Direktifi'nde yer alan asgari gelir şartının objektif olarak belirlenme yöntemi bu şekildedir. Zira kişilerin değişen gelir durumlarına bakılarak değerlendirmede sürekli bir güncelleme yapılması devletlerin otoritelerinde de beklenemeyecektir. ABAD da verdiği kararda Yüksek Mahkeme'nin gerekçesine katılmıştır. Kararda ifade edildiği üzere Aile Birleşimi Direktifi, devletlere sponsor olacak kişinin gelir seviyesini tespit etme yetkisini vermektedir. Gelir tespitinin geçmişe dönük olarak hangi tarih itibariyle tespit edileceği hususunda Direktif suskun kalmıştır. Göç konusunda devletlerin geniş takdir hakkı göz önüne alındığında altı ay olarak belirlenen tespit süresinde, hukuka herhangi bir aykırılık bulunmamaktadır.

Asgarî gelir şartıyla ilgili öğretide de çeşitli fikirler ileri sürülmüştür. Genel olarak asgarî gelir şartının daha çok bedensel işlerde bulunan işçileri etkileyeceği ifade edilmiştir³⁵⁴. Söz konusu eleştiriye göre, fikre dayalı işlerde çalışan kişiler şartı daha kolay bir şekilde karşılayabilirken, bedensel güce dayalı işlerde kişiler ailelerini ülkeye kabul ettirebilmek için yıllarca bekleyebilmektedir. Diğer bir görüşe göre, asgarî gelir şartı en çok fazla üyeye sahip aileleri etkilemektedir³⁵⁵. Zira devletlerin genel olarak uygulaması, aile üyesi başına belirlenen asgari limitin arttırılması şeklindedir. İleri sürülen görüşe göre, üye sayısı ile sağlanması gereken gelir limitinin arttırılması geniş ailelerin bir araya toplanmasını imkânsız kılmaktadır³⁵⁶. Zor durumlarda kalan kişilerin,

³⁵⁴ **CHOLEWINSKI**, s. 283.

³⁵⁵ **NICHOLSON**, s. 95.

³⁵⁶ Örnek vermek gerekirse, Yunanistan'da bir aileye ikamet izni tanınabilmesi için sponsor olan kişinin her bir aile ferdi için asgarî ücretin yüzde on beşi oranında aylık gelirinin olduğunu belgelendirmesi gerekmektedir. Böyle olunca, örneğin sekiz kişilik bir aile için sponsorun asgari ücretin %120'si oranında aylık gelire sahip olması aranmaktadır.

ülkeye kabul edilecek aile üyeleri arasında tercih yapmak zorunda kaldıkları dahi ifade edilmektedir³⁵⁷. Ayrıca, sponsor olmak isteyen kişilerin genellikle ek iş yaptıklarından veya belirlenen süreleri kaçırmamak adına zorlukla edindikleri taşınmazları değerinin altında satmak zorunda kaldıklarından söz edilmektedir³⁵⁸. Diğer taraftan, aile üyeleri ile birliklerini tesis etmek isteyen kişiler büyük fedakarlıklar yaparak çok uzun saatler çalışabilmektedir³⁵⁹. Bunun neticesinde, kişilerin iş kazalarıyla karşılaşma ihtimali oldukça artmaktadır. Gelirin düzenli olması zorunluluğuna da eleştiriler getirilmiştir. Söz konusu eleştiriye göre, devletler gelirin yeterli olması kadar sürekli olmasını da aramaktadır.³⁶⁰ Bu gereklilik neticesinde, iş sözleşmesine bağlı olarak çalışan sponsorun ülkeye giriş yapan aile üyeleri sürekli ülkeden çıkma tehlikesi altında olacaktır. Zira sponsor kişinin her daim iş sözleşmesinin feshedilmesi ihtimali bulunmaktadır. Sponsorun gelirinin düzenli olmasını istisnasız olarak arayan bir devlet için, sponsorun iş sözleşmesinin feshedilmesi hâlinde aile üyelerinin aile ikamet izni şartları da ortadan kalkacağından ülkeden gönderilme durumu ortaya çıkacaktır. Bu durum da ağır insan hakları ihlallerine yol açacaktır. Dile getirilen eleştirilere dayalı olarak ortaya konulan önerilere göre gerekli istisnaların tanınması gerekmektedir³⁶¹. Zira iş piyasasının zaman zaman oldukça daraldığı ve iş bulmanın zorlaştığı dönemler olabilmektedir. Böyle hâllerde devlet vatandaşlarının dahi zor iş bulabildikleri düşünüldüğünde, yabancıların iş

³⁵⁷ **MACZYNSKA**, s. 12. Bu sebeple menşe ülkesinde kalan çocuklar bakımından ciddi şekilde fiziksel ve psikolojik sorunlar ortaya çıkabilmektedir. bkz UNHCR, Field Handbook for the Implementation of UNHCR BID Guidelines, Cenevre 2011, s. 44.

³⁵⁸ **JOHN**, s. 51.

³⁵⁹ **JOHN**, s. 51.

³⁶⁰ **CHOLEWINSKI**, s. 285; **JOHN**, s. 52.

³⁶¹ **WIESBROCK, Anja**: “*The Right to Family Reunification of Third-Country Nationals Under EU Law- Is Directive 2003/86/EC in Compliance with the ECHR*”, 2011, Human Rights&International Legal Discourse, 2011, C. 5, S. 2, s. 157.

bulabilmesi oldukça zorlaşmaktadır³⁶². Yaşanabilecek bu türden olumsuz durumlara önlem olarak gerekli istisna tanınabilir. Belirli bir süre için samimi şekilde iş arayan yabancından asgarî gelir şartını sağlamaması beklenmeyebilir³⁶³. Böylece yabancının elinde olmaksızın gerçekleşen durumlarda, aile birliği gibi önemli bir temel hak korunmuş olur. Diğer bir öneriye göre ise devletlerin aile birleşimini sağlamak isteyen yabancılara maddî destek sağlaması gerekmektedir³⁶⁴.

Bütün hususlar neticesinde YUKK'ta yer alan asgarî gelir şartı incelendiğinde, şartın diğer devlet uygulamalarıyla uyumlu olduğunun ifade edilmesi gerekmektedir. Böylece ülkeye giriş yapacak yabancının kamu düzenini ihlâl etmemesi amaçlanmaktadır. Daha esnek yaklaşımlar bulunsa da Kanun'da yapılan belirleme, şu an için diğer çoğu devlette yapılan uygulamadan çok daha aile bütünlüğünün sağlanmasına yönelik durumdadır. Eleştiriler neticesinde dünyadaki uygulama gibi YUKK'ta aranan şart da zaman içerisinde değişim gösterebilecektir.

2. Genel Sağlık ve Güvenlik Standartlarına Uygun Barınma Şartlarına Sahip Olmak

YUKK m. 35 uyarınca destekleyiciden sağlaması beklenen diğer bir şart, genel sağlık ve güvenlik standartlarına uygun barınma şartlarına sahip olmasıdır. Yönetmelikte barınma olanağı şartına yönelik tek düzenleme m. 22'de yer almaktadır. Söz konusu

³⁶² Ayrıca yabancılar ortalama %36 oranında daha düşük ücretlere çalışmaktadır. **OREOPOULOS, Philip**: “*Why Do Skilled Immigrants Struggle in the Labor Market? A Field Experiment with Thirteed Thousand Resumes*”, American Economic Journal:Economic Policy, 2011, C. 3, S. 4, s. 148.

³⁶³ **WIESBROCK**, s. 157.

³⁶⁴ **MACZYNSKA**, s. 11.

düzenlemenin yedinci fıkrası uyarınca, destekleyicinin sahip olduğu barınma imkânlarının tespiti için beyan esastır. Fakat idareye adres kayıt sistemi ve yerinden araştırma imkânı tanınmıştır. Böylece ikamet izninden yararlanacak yabancının, destekleyicisinin sahip olduğu barınma şartları hakkında olası bir yanlış bilgi vermesi hâlinde verilen bilgi hem sistemden kontrol edilebilecek hem de adrese doğrudan gidilip, muhitte ikamet eden kişilere sorular sorulabilecektir. Hükümün ifadesinde “araştırma” kelimesi yer aldığından, destekleyicinin maliki olduğu bir ev için tapu kayıt sureti istenebileceği gibi kiracısı olduğu bir ev için geçerli bir kira sözleşmesini ibraz etmesi aranabilir. İdareye tanınan geniş yetki ile art niyetli olası teşebbüslerin önüne kolaylıkla geçilebilecektir.

Konuyla ilgili karşılaştırmalı hukuk incelendiğinde, Amerika Birleşik Devletleri’nin genel uygulamasında barınmaya ilişkin herhangi bir şartın yer almadığı göze çarpmaktadır. Bu durum Amerikan idaresine özellikle göç hukuku konularında geniş bir takdir yetkisi tanınmış olmasından da kaynaklanmaktadır. Zira ülkede ikamet edecek yabancılar hakkında belirleme yapmak neredeyse tamamen idareye bırakıldığından, idare yeterli barınma koşullarının olmamasını sebep göstererek kişinin ikamet izni başvurusunu reddedebilecektir. Benzer şekilde ucu açık bir uygulamaya Yeni Zelanda hukukunda rastlanmaktadır³⁶⁵. Söz konusu düzenlemelere göre, ülkeye gelecek kişinin barınma masraflarından destekleyici kişi “kefil gibi” sorumlu tutulmuştur. Buradan anlaşıldığı üzere, barınma şartlarını sağlamak aslen yabancının sorumluluğu sayılmıştır. Sorumluluğun yabancı tarafından yerine getirilmemesi hâlinde ise yabancıya gerekli barınma şartları devlet tarafından sağlanabilecek, fakat giderleri destekleyiciden tahsil edilecektir. Avrupa için durum, Türk hukuku ile hemen hemen aynıdır. Aile Birleşimi Direktifi m. 7(1)(a) uyarınca devletler, aile birleşiminin sağlanabilmesi için sponsordan

³⁶⁵ New Zealand Immigration Act 2009, m. 48; **Instructions**, s. 52.

aynı bölgedeki benzer bir ailenin sahip olduğu ve genel sağlık ve güvenlik standartlarını sağlayan barınma şartlarını sağlamasını beklemektedir. Direktif ile YUKK karşılaştırıldığında, YUKK'ta yer alan ifadenin Direktif'te yer alan şart örnek alınarak yazılmış olabileceği izlenimi uyanmaktadır. Direktif'te yer alan hükme dayalı olarak; Avusturya, Fransa ve Polonya gibi devletler aile birleşiminden yararlanmak isteyen kişiden uygun barınma şartlarını sağlamasını öncelikli olarak talep etmektedir³⁶⁶. Almanya ise Direktif'te yer alan şartı, aile birleşimine bir önkoşul olarak ulusal uygulamasına dâhil etmemiştir. Uygulamaya göre aile birleşiminden yararlandıktan sonra ülkeye giriş yapacak yabancının uzun dönem ikamet izni için başvuru yapması hâlinde barınma şartlarını belgelendirmesi gerekmektedir³⁶⁷.

Öğretide özellikle menşe ülkesindeki şiddetten kaçarak başka bir devlete sığınma başvurusunda bulunan insanî koruma altındaki kişiler öncelikli olmak üzere, barınma şartını sağlayamayacak kişilerin zor durumda kalabildiklerinden bahsedilmektedir³⁶⁸. Kimi devlet uygulamalarının uygun barınmanın sağlanabilmesi için konutlarda belirli sayıda odanın bulunmasını zorunlu tutması, özellikle büyük aileler için aile birleşimini olanaksız kılabilmektedir. Bu kapsamda genel olarak aile birleşiminden yararlanacak kişilerden beklenen, fazla odaya sahip olan konutlarda oturmak gibi yüksek eşikteki şartların daha da yumuşatılması gerektiği ifade edilmektedir³⁶⁹.

Yukarıda yer verilen bilgiler ışığında, YUKK'taki şartın genel uygulamaya benzer olduğu görülmektedir. Diğer devletlerde -özellikle Avrupa devletlerinde- uygulandığı

³⁶⁶ European Union Immigration Portal, Austria/France/Poland.

³⁶⁷ European Union Immigration Portal, Germany.

³⁶⁸ **CHOLEWINSKI**, s. 288.

³⁶⁹ **DELLA PUPPA, Francesco**: “*Bodies at Work, Work on Bodies: Migrant Bodies, Wage Labour, and Family Reunification in Italy*” Journal of International Migration and Integration, 2019, C. 20, s. 977.

gibi, Türk hukukunda da aile ikamet izninden yararlanacak yabancıların kamu düzenini tehlikeye sokmayacak şekilde barınma imkânına sahip olmaları gerekmektedir. Ayrıca “*genel sağlık ve güvenlik standartlarına uygunluk*” şeklinde ifade edilen kriter, idareye gerekli değerlendirmeyi yapmak üzere uygun takdir yetkisini tanımış olduğundan, farklı durumlara uygun kararlar gerektiği şekilde verilebilecektir. İdarenin takdir yetkisini kısıtlayacak ve öğretideki eleştirilerin kapsamına girecek şekilde “konut büyüklüğü” tanımlamasının, YUKK’ta bulunmaması oldukça yerindedir. Ayrıca YUKK m. 35(4)’te yer alan ve mülteciler ile ikincil koruma statüsü sahiplerinin barınma şartından muaf tutulabileceğine yönelik hüküm, eleştirilerdeki hassasiyete uygundur. Oluşabilecek zor durumlar önceden düşünülerek, gerekli olan tedbir hükmüne yerinde bir biçimde YUKK’ta yer verilmiştir.

3. Tüm Aile Bireylerini Kapsayan Sağlık Sigortası Yaptırmış Olmak

YUKK m. 35(1)(b) uyarınca aile ikamet izni başvurularında destekleyicinin sağlaması gereken diğer bir şart, tüm aile fertlerini kapsayan sağlık sigortasının yaptırılmış olmasıdır. Şart ile genel olarak ülkeye giriş yapan yabancıların sağlık bakımından olası bir sorunla karşılaşmaları hâlinde, kendilerini kapsayan sağlık sigortası ile uygun bir şekilde tedavilerinin sağlanması amaçlanmaktadır. Böylece yabancıların uygun şekilde tedavi görmeleri sağlanabildiği gibi, sağlık sistemi üzerinde öngörülemeyecek bir yük de oluşmamış olacaktır. Yönetmelik m. 22’de yaptırılacak sağlık sigortasına ilişkin ayrıntılar düzenlenmiştir. Söz konusu ayrıntılara göre yaptırılacak sağlık sigortasının özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Yönetmelik m. 22(14) uyarınca genel sağlık sigortası kapsamında olmayan ve Sosyal Güvenlik Kurumuna sigorta için başvuru yapmayan kişilerden ancak bir yıl ve üzerinde ikamet izni taleplerinde özel sağlık sigortası şartının aranacağı

ifade edilmiştir. Hükümün mefhûmu muhâlifine göre, kapsama girmeyen kişilerin bir yıldan az süreli ikamet izni taleplerinde özel sağlık sigortası talep edilmeyecektir.

- Yönetmelik m. 22(13) uyarınca Türkiye’de genel sağlık sigortası kapsamında sigortalı olmak, şartı sağlamaktadır. Bu kapsama girmeyen kişilerin özel sağlık sigortası yaptırmaları gerekmektedir.
- Özel sağlık sigortaları tarafından yapılacak sigortaların poliçelerinde sigortacılık mevzuatında yer alan hususların bulunması gerekmektedir³⁷⁰. Yabancı şirketlere yaptırılan sağlık sigortalarının geçerli olabilmesi için Türkiye’de akredite ettirilmiş olmaları zorunludur³⁷¹.
- Özel sağlık sigortası yaptırmaları mümkün olmayanlar, ikili sosyal güvenlik anlaşmaları kapsamında Türkiye’de sağlık hizmetlerinden yararlanabilenler, yabancı devletler tarafından sağlık giderleri karşılananlar ile Türkiye’de sağlık hizmetinden ücretsiz olarak yararlanabileceği kararlaştırılanlar, ikamet izni alabilmek için sağlık sigortası şartından istisnadır.
- Bu hususların dışında, yaptırılan sağlık sigortasının hangi hususları barındırması gerektiği, hangi rizikolara karşı sigortanın yaptırılması gerektiği gibi hususlara mevzuatta yer verilmemiştir. Bu konuda herhangi bir düzenleme yapılmayarak, uygulamanın idarenin belirlemelerine bırakıldığı düşünülebilir. İnsan hakları açısından oluşabilecek ihlâl iddialarının önüne geçebilmek adına, aranacak sağlık sigortası şartlarından yalnızca temel hususların aranması faydalı olacaktır³⁷².

³⁷⁰ Özel sağlık sigortalarında uygulanacak kurallar için bkz. Özel Sağlık Sigortaları Yönetmeliği, RG, 23.10.2013, S. 28800.

³⁷¹ Türkiye’de akredite şirketlere ilişkin belirlemeler için bkz. Sigortacılık Kanunu, RG, 14.06.2007, S. 26552.

³⁷² Sigorta hukukunda da kural olarak sözleşme serbestisi bulunduğundan, aile ikamet izni için aranan sağlık sigortası yalnızca belirli hastalıklarla sınırlı tutulabilir. Sigorta

Temel hususlardan kasıt, yalnızca insanların yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan rahatsızlıkların sigorta kapsamında olması ve sigortanın bu rahatsızlıkların tedavisi için en alt seviyede prim ödemeyi içermesidir.

Konu hakkında karşılaştırmalı hukuk incelendiğinde, genel olarak devletlerin sağlık sisteminin zora girmemesi ve yabancıların gerekli sağlık imkânlarına kavuşabilmeleri için aile ikamet izinlerinde benzer şekilde sağlık sigortasını zorunlu kıldığı gözlenmektedir. Aile Birleşimi Direktifi m. 7’de, Direktif’e imza atan devletlerin aile birleşiminden yararlanacak kişiler ve tüm aile üyeleri için olağan bütün riskleri karşılayan bir sağlık sigortasını zorunlu kılabileceği ifade edilmiştir. Direktif’e dayalı olarak millî mevzuatlarını şekillendiren devletlerden Almanya, Avusturya, Romanya ve Bulgaristan, aile birleşiminden yararlanacak yabancılardan ve aile üyelerinden geçerli bir sağlık sigortası yaptırmış olmalarını talep etmektedir³⁷³. Slovakya ve Finlandiya’nın uygulamalarında ise sağlık sigortası, aile birleşiminin önkoşulu olarak sayılmamıştır³⁷⁴. Yeni Zelanda uygulaması ise farklılık içermektedir. Ülkeye gelecek yabancının sağlık sistemi açısından önemli masraflara yol açmaması, ikamet izni başvurusunun olumlu sonuçlanması açısından bir şart olarak açıkça zikredilmiştir³⁷⁵. Bu kapsamda aile ikamet izni başvurusunda bulunan kişilerin sağlık çalışanı tarafından tetkiki yapılarak, 41.000 Amerikan Doları sağlık harcamasını aşacak bir durumu olup olmadığı kontrol edilmektedir³⁷⁶. Bu miktarı aşacak şekilde bir rahatsızlığı bulunduğu tespit edilen kişilerin ikamet izni başvuruları, yetkili mercii tarafından reddedilmektedir. Sağlık

hukukundaki sözleşme serbestisi ilkesi için bkz. **ÇEKER, Mustafa:** Sigorta Hukuku, 19. bs., Adana 2018, s. 68 vd.

³⁷³ European Union Immigration Portal, Germany/Austria/Romania/Bulgaria.

³⁷⁴ European Union Immigration Portal, Slovakia/Finland.

³⁷⁵ **Instructions**, s. 25.

³⁷⁶ Bu sınırı aşabilecek tedavi giderlerine yol açabilecek hastalıklar için örneklendirmeler de yapılmıştır. Örneğin Hepatit-B, bu hastalıklardan birisidir: **Instructions**, s. 27.

sigortası, bu noktada önemli rol oynamaktadır. Yabancı'nın bu tutarı geçecek ciddiyette bir sağlık sorunu olduğu tespit edilse dahi yeterli bir sağlık sigortasının varlığı hâlinde ikamet izni başvurusu olumlu sonuçlandırılabilir. Amerika Birleşik Devletleri uygulamasında ise doğrudan sağlık sigortasına işaret edecek herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Fakat Amerikan uygulamasında da sağlık sistemi açısından ciddi masraflara yol açabilecek yabancılar için Yeni Zelanda'dakine benzer sonuçların ortaya çıkması olasıdır.

YUKK'ta yer alan hükmün, sözel olarak yorumlanmasıyla Aile Birleşimi Direktifi'ndeki ifadeyle hemen hemen aynı şekilde kaleme alınmış olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıda yer verilen örneklerden de anlaşıldığı üzere, sağlık sigortası göç düzenlemelerinde genellikle bütün devletler tarafından aranan bir zorunluluktur. Yabancı'nın farklı bir sağlık çevresinden geliyor oluşu, uygulamada bütün devletleri şartı uygulama konusunda mecbur bırakmıştır. Öğretide ifade edildiği üzere, sağlık sigortası şartının aranmadığı devletlerin sınırlarına gelen yabancıları sıklıkla kamu sağlığı gerekçesiyle çevirmesi insan haklarına açık ihlâl teşkil edebilecek örnekler oluşturmuştur³⁷⁷. Sağlık sigortasını bir ön koşul olarak arayan devletler, en azından şartı sağlayan yabancıların ülkeye girişlerini düzenli bir şekilde sağlamaktadır. Bu noktada zor durumda olan belirli gruplara gerekli istisnalar tanınması gerektiği düşünülebilir. YUKK m. 35(4)'te bulunan ve mülteciler ile ikincil koruma statüsü sahiplerinde sağlık sigortası aranmayabileceğine ilişkin hüküm tam olarak buna ilişkindir. İdareye gerekli takdir alanı bırakılarak, farklı durumda bulunanlara farklı uygulamaların yapılabilmesi sağlanmaktadır.

³⁷⁷ JOHN, s. 56.

4. Türkiye’de En Az Bir Yıldır İkamet İzniyle Kalıyor Olmak

Bir kişinin, sınırları geçerek diğer bir ülkedeki geçerli toplumsal yaşama ve sosyal şartlara uyum sağlaması her zaman zor olarak görülmüştür. Bu kapsamda ülkeye yeni gelen yabancıların uyumlarının tam olarak sağlanabilmesi için devletler tarafından çeşitli uygulamalar geliştirilmiştir³⁷⁸. Zira toplumsal düzenin sağlanabilmesi amacıyla, toplum içerisinde yaşayan bir kişinin genel olarak yaşadığı toplumla tam olarak bütünleşmesi istenilmektedir. Anılan amacın sağlanabilmesi için destekleyicinin belirli bir süre ülkede yaşamış olması şart olarak aranabilmektedir. Uygulamaya göre destekleyici, kendisine dayalı olarak ülkeye giriş yapacak yabancıdan çok daha önce topluma intibakını sağlamış olacağından, deneyimlerini yakınına aktaracak ve böylece yabancının uyumu daha da kolaylaştırılmış olacaktır³⁷⁹.

YUKK m. 35(1)(ç) uyarınca aile ikamet izninin yabancıya tanınabilmesi için başvuruda destekleyici olarak gösterilen kişinin Türkiye’de ikamet izniyle en az bir yıldır kalıyor olması gerekmektedir. Şart, farklı bir ifade ile aynı sonuca erişecek şekilde Yönetmelik m. 30(1)’de tekrar zikredilmiştir. Hüküm uyarınca “*Türkiye’de en az bir yıldır ikamet izniyle kalıyor olmak şartıyla Kanunda düzenlenen ikamet izinlerinden birine sahip olanlar*”, aile ikamet izni başvurularında destekleyici olarak kendilerine yer bulabileceklerdir.

³⁷⁸ Entegrasyon faaliyetleri yabancı ülkeye girmeden önce veya girdikten sonra uygulanabilmektedir. Faaliyetler kapsamında ülkeye giriş yapacak yabancının genel sosyal yapıya uygunluğu sağlanmaya çalışılmaktadır. Örneğin Hollanda uygulamasında, ülkeye giriş yapacak yabancı öncelikle gerekli dil sınavlarından yüksek puan almalıdır. Bkz. **GROENENDIJK**, s. 224.

³⁷⁹ Aile Birleşimi Direktifi m. 3 de devletlerin bu yöndeki uygulamalarının önünü açmaktadır.

“İkamet izniyle kalıyor olmak” ifadesi, bünyesinde yorumu gerektiren hususlar barındırmaktadır. İfade kapsamında değerlendirme yapıldığında, yurt dışında yaşayan Türk vatandaşı ve mavi kart sahibi kişilerin destekleyici olma durumları ne olacaktır? Ayrıca Kanun ve Yönetmelikte ayrıntılı şekilde belirlenen ikamet izninden muaf kişiler, şart kapsamında nasıl bir uygulamaya tâbi tutulacaklardır? Bu sorulardan ilkinde mevzuatta cevap bulunmaktadır. YUKK m. 35(2)’ye göre Türk vatandaşı veya mavi kart sahibiyle evli kişilerin destekleyici olmaları durumunda bir yıllık ikamet süresi aranmayacaktır³⁸⁰. Sorulardan ikincisinin cevabı hakkındaki değerlendirmeye gelindiğinde; Yönetmelik m. 30(1)’de ikamet izninden muaf olan kişilerin, ikamet izniyle Türkiye’de kalan kişilerden farklı fıkra düzenlenmiş olmaları ve söz konusu fıkra “bir yıl ülkede kalıyor olmak” şartına yer verilmemiş olması neticesinde, belirli bir süre Türkiye’de ikamet etme şartından muaf oldukları düşünülebilir. Fakat aranan şart ile destekleyiciden gerçekleştirmesi beklenen ikamet, fiilen kalma değildir. İkamet izninden muaf olmayan yabancılardan öncelikle usulüne uygun olarak ikamet izni edinmeleri, sonrasında en az bir yıl Türkiye’de kalmaları beklenmektedir. Bu kapsamda gruplar arasındaki eşitliğin sağlanabilmesi için “bir yıldır Türkiye’de kalıyor olmak” şartının, ikamet izni yerine geçen belgelerle Türkiye’de kalan yabancılardan da aranması gerektiği kanaatindeyiz³⁸¹. Böylelikle hem gruplar arasında farklı bir uygulama tatbik edilmemiş hem de yabancılardan uyumu daha da kolaylaştırılmış olacaktır.

Konu karşılaştırmalı hukuk açısından incelendiğinde, devletler tarafından farklı uygulamaların geliştirildiği gözlenmektedir. Örnek vermek gerekirse Yeni Zelanda hukuku açısından aile birleşiminin sağlanabilmesi için sponsorun belirli bir süre ülkede

³⁸⁰ Ayrıca “bilimsel araştırma amaçlı ikamet izni ya da çalışma izni bulunanların” destekleyici oldukları durumlarda da bu süre aranmayacaktır. Böylece bilimsel araştırma sebebiyle Türkiye’ye gelen yabancılara kolaylık sağlanmıştır.

³⁸¹ Aynı yönde bkz. **ESEN**, s. 230.

kalıyor olması şeklinde bir şart bulunmamaktadır. Amerika Birleşik Devletleri uygulamasında ise çok istisnâ aile birleşimi başvurularında ve ancak çok sınırlı olarak şarta yer verilmiş olduğu görülmektedir³⁸². Avrupa için ise durum, Türk hukukundakine benzerdir. Aile Birleşimi Direktifi m. 8 uyarınca, üye devletler aile birleşimi başvurularında sponsor kişilerin ülkede iki yıllık hukukî ikametini şart olarak belirleyebilmektedir. Örnek verecek olursak, üye devletlerden Fransa aile birleşimi başvurusunda sponsor olmak isteyen kişinin üç yıl hukukî olarak ülkede ikamet ediyor olmasını aramaktadır³⁸³. İtalya ve Almanya söz konusu şartı bir yıl olarak uygulamaktadır³⁸⁴. Çek Cumhuriyeti uygulamasında ise ikili bir ayrıma gidilmiştir³⁸⁵. Söz konusu ayırım sonucunda yalnızca ikamet iznine dayalı olarak sponsor olmak isteyen kişinin, 15 aylık süreyle ikamet iznine sahip olması aranmaktadır. Çalışma izni ile sponsor olmak isteyen yabancıların ise altı ay süreyle ikamet ediyor olması yeterli görülmüştür. Böylece ülkeye işgücü olarak gelen yabancıların hızlı bir şekilde aile birleşiminin sağlanması amaçlanmıştır.

İfade edilen bilgiler göz önüne alındığında, YUKK'taki şarta benzer pek çok örnek diğer devlet uygulamalarında bulunmaktadır. Bu açıdan YUKK, en çok Aile Birleşimi Direktifi'nde yer alan düzenleme ile benzer durumdadır. Düzenleme ile yabancıların topluma en iyi şekilde uyumu hedeflenmiştir. Oluşabilecek farklı durumlar için gerekli istisnaların tanınmış olması yerinde olmuştur.

³⁸² Örneğin evlatlığa verilen vizelerde. bkz. **Field Manual**, s. 122.

³⁸³ European Union Immigration Portal, France.

³⁸⁴ European Union Immigration Portal, Italy/Germany.

³⁸⁵ European Union Immigration Portal, Czechia.

5. Beş Yıl İçinde Aile Düzenine Karşı Suçların Herhangi Birinden Hüküm Giymemiş Olmak

YUKK m. 35(1)(c) uyarınca bir kişi, aile ikamet izni başvurusu kapsamında destekleyici olarak yer alabilmek için başvuru tarihinden önceki beş yıl içinde aile düzenine karşı herhangi bir suçtan hüküm giymemiş olmalıdır. Kişinin hakkında verilmiş herhangi bir hükmün olmadığı, adlî sicil kaydı ile belgelenecektir³⁸⁶. Yönetmelikte, söz konusu şarta ilişkin herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Belirlenen şart ile bir defa aile içi şiddete karışmış bir kişinin geçmişi değerlendirilerek, gelecekteki olası bir şiddet olayının önüne geçilmeye çalışılmaktadır.

Aranan şart Danıştay kararlarına konu olmuştur. Söz konusu kararlardan ilkinde göre, aranan şart destekleyici için uygulama alanı bulmaktadır. İkamet izni talep eden yabancıların suç işlememesi gibi bir şart başvuruda aranamaz³⁸⁷. Diğer bir karara göre destekleyicinin tutuklanması da bu kapsamda değerlendirilemez³⁸⁸. Ayrıca yabancı eşin uğradığı şiddet neticesinde ortak konutu terk etmesi, iznin reddi nedeni sayılamaz³⁸⁹.

³⁸⁶ YUKK m. 35(1)(c)'de anılan bu husus, GİB tarafından yayımlanan “*Aile İkamet İzni İstenen Belgeler*” isimli açıklamayla ayrıntılandırılmıştır. Buna göre adlî sicil kaydı; destekleyici son beş yıldır Türkiye’de kalıyorsa Türk makamlarından, aksi hâlde destekleyicinin vatandaşı olduğu devletin makamlarından alınacaktır. Yabancı devletten temin edilen belgenin Apostille şerhini taşıması ve Türkçe tercümesiyle birlikte sunulması gerekmektedir: GİB, Aile İkamet İzni İstenen Belgeler, <e-ikamet.goc.gov.tr/Ikamet/BasvuruIstenenBelgeler/>, (03.01.2022).

³⁸⁷ Danıştay 10. D., 04.07.2017, E. 2016/3510, K. 2017/3472 [<lexpera.com.tr>, (03.01.2022)].

³⁸⁸ Danıştay 10. D., 07.11.2016, E. 2016/3094, K. 2016/3915 [<lexpera.com.tr>, (03.01.2022)].

³⁸⁹ Danıştay 10. D., 25.11.2020, E. 2016/3272, K. 2020/5399 [<lexpera.com.tr>, (03.01.2022)].

Karşılaştırmalı hukuka bakıldığında hemen hemen bütün devletlerin ikamet izinlerine yönelik uygulamalarında kişinin suç geçmişine yönelik inceleme yaptığı göze çarpmaktadır. Örnek verecek olursak Yeni Zelanda uygulamasında aile ikamet iznine dayalı olarak eşini ülkeye sokmak isteyen kişinin aile içi şiddeti içeren bir olayda fâil olarak yer almamış olması gerekmektedir³⁹⁰. Düzenlemede herhangi bir süre sınırının öngörülmemiş olması nedeniyle geçmişteki herhangi bir zaman dilimi içerisinde aile içi şiddeti gerçekleştirmiş olan kişinin sponsor olarak yer aldığı aile ikamet izni başvurusu olumsuz sonuçlanacaktır. Benzer şekilde Amerika Birleşik Devletleri uygulamasında yürürlüğe giren *Adam Walsh Yasasına*³⁹¹ göre, ikamet izni başvurusunda bulunacak kişinin suç geçmişi, talebin değerlendirilmesinde doğrudan göz önünde bulundurulmaktadır³⁹². Yine Aile Birleşimi Direktifi m. 6 uyarınca üye devletler, yapılan başvuruları kamu düzeni gerekçesiyle reddedebilecektir. Direktifte özellikle devlet uygulamalarını belirli bir çerçeveye ile sınırlandırmamak adına geniş ifadeler yer verilmiştir. Bu sebeple devletlerin özelleşmiş uygulamalarında suç geçmişinde aile içi şiddet bulunan kişilerin sponsor olarak yer aldıkları başvuruları, kamu düzeni gerekçesiyle reddetmeleri pek tabii mümkündür. Belçika, Bulgaristan, Çekya, Fransa ve İtalya gibi devletler; aile ikamet izni başvurularında adlî sicil kaydını talep ettiklerini açık bir şekilde mevzuatlarında belirtmişlerdir³⁹³. Söz konusu devletler dışında, mevzuatında

³⁹⁰ Ayrıca Türk hukukuna benzer şekilde durumun adlî sicil kaydı ile ortaya konması gerekmektedir. **Instructions**, s. 52.

³⁹¹ Kanun'un tam metni için bkz. [justice.gov/archive/olp/pdf/adam_walsh_act.pdf], (01.11.2021)].

³⁹² **Field Manual**, s. 54.

³⁹³ European Union Immigration Portal, Belgium/Bulgaria/Czechia/France/Italy.

adlî sicil kaydı aranacağı açıkça belirtilmeyen devletler de uygulamada ülkesine gelecek yabancılardan bu kaydı talep etmekte ve değerlendirmeye tâbi tutmaktadır³⁹⁴.

Yukarıda yer verilen bilgiler bir bütün hâlinde incelendiğinde, Türk hukukunda yer alan düzenlemenin karşılaştırmalı hukuk kapsamında en çok Yeni Zelanda uygulamasına benzediği göze çarpmaktadır. Fakat şart ile ilgili yorumlanması gereken birkaç nokta bulunmaktadır. Bunlardan ilki “aile düzenine karşı suçlar” ifadesinden ne anlaşılması gerektiğidir. Metinde yer alan söz konusu ifadenin sözel yorumundan, Türk Ceza Kanunu’nun³⁹⁵ üçüncü kısmının sekizinci bölümü altında düzenlenen suçların kastedildiği sonucu çıkmaktadır³⁹⁶. Bu suçlar; birden çok evlilik, hileli evlenme³⁹⁷, çocuğun soybağını değiştirme, kötü muamele, aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlâli, çocuğun kaçırılması ve alıkonulmasıdır. Fakat her devletin ceza yasaları farklı olduğundan, Türk Ceza Kanunu’nun bahsedilen başlığı altında toplanan suçlar, başka devletlerin yasalarında farklı başlıklar altında yer alıyor olabilir³⁹⁸. Ayrıca getirilen şart ile hedeflenen amaç, önceden aile içi şiddet olaylarında bulunmuş kişilerin,

³⁹⁴ Çoğu devlet uygulamasında kamu düzeni bir ön şart olarak yer aldığından, kişinin suç geçmişine önem verilmektedir.

³⁹⁵ RG, 12.10.2004, S. 25611.

³⁹⁶ Bu suçlar hakkında bilgi için bkz. **ARTUK, Emin/GÖKCEN, Ahmet/ALŞAHİN, Emin/ÇAKIR, Kerim:** Ceza Hukuku Özel Hükümler, 19. bs., Ankara 2021, s. 961; **KOCA, Mahmut/ÜZÜLMEZ, İlhan:** Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 6. bs., Ankara 2019, s. 775.

³⁹⁷ Türk Ceza Kanunu m. 230 kapsamında, maddenin başlığında yer alan “*birden çok evlilik, hileli evlenme ve dinsel tören*” suçları düzenlenmiştir. Maddenin dinsel törene ilişkin kısmı, sonradan somut norm denetimi yoluyla AYM’nin önüne taşınmıştır. AYM; kararında maddenin dinsel törene ilişkin kısmının, özel hayatın gizliliği ile din ve vicdan hürriyetine aykırı olması nedeniyle iptaline hükmetmiştir. Karar için bkz. AYM, 27.05.2015, E. 2014/36, K. 2015/51.

³⁹⁸ Türk Ceza Kanunu’nda suç olarak düzenlenen bir fiil, diğer devletin uygulamasında kabahat olarak tanımlanmış olabilir: **ELÇİN**, s. 172.

aile ikamet izni başvurularından dışlanarak olası şiddet olaylarının önlenmesi ise yalnızca bir bölümle yapılan belirleme yetersiz kalabilecektir. Nitekim Türk Ceza Kanunu'nun yalnızca üçüncü kısmının sekizinci bölümünde yer alan suçlarla sınırlı olarak yapılan belirleme neticesinde, örneğin evli olmasına rağmen bir başkasıyla evlilik yapan kişi sponsor olarak aile ikamet izni başvurularında yer alamayacakken; fuhuş suçundan veya eşine karşı işlediği kasten yaralama suçundan kesinleşmiş hükmü bulunan kişi başvurularda yer alabilecektir. Bu durum da farklı durumda olan kişiler için orantısız sonuçlar doğurabilecektir. Ayrıca önceden aile içi şiddet olayına karışmış herhangi bir kişinin sonradan gösterdiği davranışları ile aile içi şiddet konusunda hiçbir tehlike barındırmadığı izlenimi uyandırması da mümkündür³⁹⁹. Diğer taraftan ikamet izni başvurusundan beş yıl önce aileye karşı suçlardan herhangi birisi nedeniyle kesinleşmiş cezası bulunan kişi, aile ikamet izni başvurusunda yer alamayacakken; başvurusundan 6 yıl önce çok daha ciddi şekilde nitelendirilebilecek aile düzenine karşı suçlardan herhangi birini işlemiş kişi aile ikamet izni başvurusunda bulunabilecektir. Bütün bu hususlar, yapılan belirlemenin bütün durumlarda istenilen sonuçları doğuramayabileceğini gözler önüne sermektedir. Bu açıdan farklı durumlarda duruma uygun kararların verilebilmesi için, idareye takdir alanı bırakan bir düzenlemenin gerektiği düşünülebilir.

6. Adres Kayıt Sistemine Kayıtlı Olmak

Devletlerin ülkelerine giriş yapacak yabancıları belirleme noktasında olduğu kadar, ülkeye giriş yapan yabancıların bulundukları yerleri belirleme konusunda da hassasiyetleri bulunmaktadır. Zira ülkeye giriş yapan kişi, yabancı; yani devletle arasında

³⁹⁹ Amerika Birleşik Devletleri uygulamasında geçmişte suça karışmış olsa dahi rehabilitasyon çalışmalarına katılmış yabancının başvurusu kabul görebilmektedir. Bkz. **Field Manual**, s. 57 vd.

vatandaşlık ilişkisine bağlı sadâkat bağı bulunmayan bir kişidir. Bu sebeple devletin, yabancıya belirli şartlar altında ülkesine giriş hakkı tanınması mümkünse de ülkesinde bulunan yabancıları takip etmeksizin tamamen gözetimsiz bırakması günümüz açısından mümkün görülmemektedir. Yabancıların ülkeye kabulünde olduğu kadar, ülke içerisindeki faaliyetlerinde de kamu düzenini ve güvenliğini yakından ilgilendiren pek çok husus bulunabilmektedir. Aile ikamet izni başvurularında destekleyici kişinin yaşadığı adrese ilişkin bilgilerin yetkili mercilerde bulunması, yabancıların ülkeye giriş yaptıktan sonra hangi adreste kalacağını tahmin edilebilir kılması açısından önemlidir. Ayrıca zaman zaman gerçekleştirilebilecek kontrollerde, eşlerin ortak bir konutta yaşayıp yaşamadıkları verilen beyan üzerine kolay bir şekilde tespit edilebilecektir.

Yabancıların ülke içerisindeki faaliyetleri açısından YUKK sessiz durumda değildir. YUKK m. 35(1)(d) uyarınca aile ikamet izni taleplerinin olumlu sonuçlandırılabilmesi için destekleyici kişinin Adres Kayıt Sistemi'nde kaydı bulunmalıdır. Adres Kayıt Sistemi'nin tanımlamasının yapılabilmesi ve özelliklerinin belirlenebilmesi için Adres Kayıt Sistemi Yönetmeliğinin⁴⁰⁰ ele alınması gerekmektedir. Adres Kayıt Sistemi, Yönetmelikte herhangi bir tanımlamaya yer verilmemiş olsa da genelden çıkarılacak yorumla; Türk vatandaşlarının ve yabancıların yerleşim yeri ve diğer adres bilgilerinin tutulmasına yönelik elektronik veritabanı olarak tanımlanabilir. Yönetmelik m. 22(12) uyarınca destekleyici kişi haricinde ikamet izninden yararlanacak kişinin de ülkeye girişi takip eden yirmi iş günü içerisinde Adres Kayıt Sistemi'ne kendisini kayıt ettirmek zorunluluğu bulunmaktadır.

Konuyla ilgili olarak karşılaştırmalı hukuk incelendiğinde, diğer hiçbir devletin uygulamasında ikamet iznine ilişkin olarak bir kayıt sistemine kayıt zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu husus, diğer devletlerin konuyu göç ile alakalı görmeyip iç

⁴⁰⁰ RG, 15.12.2006, S. 36377.

düzenleriyle (nüfusla) ilgili bir konu olarak görmeleriyle alakalıdır. Ayrıca devlet mercilerince yapılacak incelemelerde destekleyici kişiden talep edilecek kişisel verilerden biri de kaldığı adres olacağından, zaten destekleyiciden bu konuda bir bilgi alınmadığı düşünülemez. Devletler bu bilgileri, veritabanlarına da kaydetmektedir. Bu kapsamda YUKK'ta yer alan şart, karşılaştırmalı hukuk ile uyum içerisindedir. Kanaatimizce YUKK'ta belirlenen şart kamu düzeninin sağlanabilmesi adına da yerindedir. Nüfus Hizmetleri Kanunu'na⁴⁰¹ sonradan eklenen Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi (MERNİS) kapsamında Türk vatandaşlarının oturdukları yerleri bildirme zorunluluğu olduğu göz önüne alınırsa, yabancılara da aynı şekilde bildirim yükümlülüğü getirilmiş ve ülkede yaşayan bütün kişilerin adreslerinin devlet tarafından rahatlıkla tespit edilebilmesi sağlanmıştır.

7. On Sekiz Yaşını Doldurmuş Olmak

Aile ikamet izninin tanınabilmesi için evli çiftlerin asgarî bir yaşta olmaları şart olarak devletler tarafından aranabilmektedir. Söz konusu şartın genel amacı, her iki eşin de evliliğin hüküm ve sonuçlarını anlayabilecek bir yetişkinliğe erişmiş olduklarına emin olmaktır. Bu kapsamda aile ikamet izinleri için belirlenen asgarî yaş sınırı, iç hukuk düzenlerinde evliliğin genel şartı olarak belirlenen asgarî yaş sınırı ile aynı amaca hizmet etmektedir. Yapılan belirlemenin diğer bir amacının da kişileri “zorlama evliliklerden” sakınmak olduğu belirtilmiştir⁴⁰². Bahsedilen görüşe göre belirli yaşın altındaki kişilere aile ikamet izni verilmesi yasaklanmaktadır. Böylece küçüklüğü sebebiyle evliliğe

⁴⁰¹ RG, 29.04.2006, S. 26153.

⁴⁰² NICHOLSON, s. 174; WIESBROCK, s. 155.

zorlanabilecek durumda olan kişinin bu durumundan yararlanarak hiç kimse haksız yere ikamet izni edinemeyecektir.

YUKK m. 35'te, açıklamalara uygun olarak aile ikamet izni başvuruları için asgarî bir yaş belirlemesi yapılmıştır. YUKK m. 35(3)(ç) uyarınca, iznin tanınabilmesi için eşlerin her ikisinin de 18 yaşını doldurmuş olması gerekmektedir. Şart, aile ikamet izninden yararlanacak yabancıların sağlaması gereken şartlar bölümünde yer almıştır. Fakat dikkat edilmelidir ki şart, her iki eşin de 18 yaşını doldurmasıdır. Böylece aslında aranan hem aile ikamet izninden yararlanacak yabancıların hem de destekleyicisinin 18 yaşını bitirmiş olmasıdır.

Karşılaştırmalı hukuk açısından da asgarî yaş sınırlarının özel yasalarla getirildiği görülmektedir. Yeni Zelanda uygulamasında, evlilik temeliyle aile ikamet izni başvurusunda bulunan kişilerin 16 yaşının üstünde olmaları aranmaktadır⁴⁰³. Başvuruda bulunan eşlerin 16 ile 18 yaş arasında olmaları hâlinde, ebeveynleri tarafından ikamet izni başvurusuna onay verilmiş olması gerekmektedir. 18 yaşından büyük çiftlerin başvuruları, hiçbir onay işlemine gerek olmaksızın kabul görmektedir. Amerika Birleşik Devletleri uygulamasında konunun genel olarak çözümü eyaletlerin özel uygulamalarına bırakılmıştır. Genel ifadeye göre, eyaletlerin 18 yaşından aşağı yaşlarda yapılan evlilikleri dahi tanıma yönünde bir takdir yetkisi olabilecektir⁴⁰⁴. Fakat takdir yetkisi sınırsız değildir. Takdir yetkisine en genel sınır olarak kamu düzeni belirlenmiştir. Bu kapsamda Amerika Birleşik Devletleri'ne giriş yapacak yabancıların kendisinin veya sponsorunun küçük yaşlarda olması, yaşayacakları eyalet tarafından kabul edilebilir fakat genel olarak federal yetkililerin kamu düzeni incelemesinden geçecektir. Bu noktada evliliğin menşe ülkesinde geçerli olduğu yönünde bir itirazın ileri sürülemeyeceği açık

⁴⁰³ **Instructions**, s. 269.

⁴⁰⁴ **Field Manual**, s. 81.

bir şekilde ifade edilmiştir⁴⁰⁵. Kamu düzeni incelemesi ise tamamen başvurudan başvuruya değişebilecek niteliktedir.⁴⁰⁶ Aile Birleşimi Direktifi m. 4(5)'te de asgarî yaş sınırına yönelik düzenleme getirilmiştir. Söz konusu düzenlemeye göre, aile birleşiminden yararlananların daha iyi uyumunu sağlamak ve zorlama evliliklerin önüne geçmek için üye devletler asgarî yaş sınırı belirleme yolunu tercih edebilmektedirler. Fakat belirlenen asgarî yaş, en fazla 21 olabilecektir. Bu kapsamda devletlerin 21 yaşın altındaki herhangi bir yaşı asgarî yaş olarak hem aile birleşimiyle ülkeye giriş yapacak yabancıdan, hem de sponsor kişiden talep edebilmesi mümkündür. Belirleme yapan devletlerden Almanya ve Fransa'nın uygulamalarına göre, kişilerin en az 18 yaşında olması gerekmektedir⁴⁰⁷. Avusturya ve Litvanya uygulamasına göre başvuru tarihi itibarıyla eşlerin en az 21 yaşında olmaları aranmaktadır⁴⁰⁸. Bulgaristan'da ise herhangi bir asgarî yaş sınırı bulunmamaktadır⁴⁰⁹. Bu kapsamda Direktif ile devletlere verilen takdir yetkisinin, toplumların yapısına göre farklı olarak kullanıldığı göze çarpmaktadır.

YUKK m. 35'te yer alan asgarî yaş standardının, verilen örneklerden Avrupa uygulamasına benzer olarak düzenlenmiş olduğu anlaşılmaktadır. Direktif'te 21 yaşa kadar devletlere tanınan takdir alanı, benzer şekilde Türk hukukunda 18 yaş olarak belirlenmiştir. Fakat özellikle zikredilen diğer örnekler göz önüne alındığında, belirlenen asgarî yaş sınırını tekrar düşünmek gerekmektedir. Zira TMK m. 124'e göre, evlenme yaşı 17 olarak belirlenmiştir. Kanun'un aynı maddesinin ikinci fıkrası uyarınca olağanüstü durumlarda, pek önemli bir sebeple 16 yaşını doldurmuş kişinin de hâkim

⁴⁰⁵ **Field Manual**, s. 82.

⁴⁰⁶ Bu noktada *Matter of Silva* kararı, özellikle çarpıcı niteliktedir. Amca ile yeğen arasındaki evlilik, göç hukuku açısından kamu düzenine aykırı görülmemiştir: *Matter of Silva*, 10.09.1976, A-8745827 [<justice.gov>, (01.10.2021)].

⁴⁰⁷ European Union Immigration Portal, Germany/France.

⁴⁰⁸ European Union Immigration Portal, Austria/Lithuania.

⁴⁰⁹ European Union Immigration Portal, Bulgaria.

kararıyla evlenmesi mümkündür. Söz konusu Kanun hükmü uyarınca Türk vatandaşlarının 16 yaşında dahi evlenmeleri mümkün olabilmektedir. Ayrıca Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK)⁴¹⁰ m. 13(1)'de evlenme ehliyeti ve şartları, tarafların millî hukuklarına tâbi kılınmıştır. Bu kapsamda kamu düzenine aykırı olmamak şartıyla, Türkiye'de bulunan yabancılar 16 yaşından da erken şekilde evlenebileceklerdir⁴¹¹. Her iki durumda da kişiler 18 yaşından önce Türk hukukuna uygun bir şekilde evlenebilirken, aile ikamet izinleri açısından 18 yaşın altındaki kişilerin evlilikleri istisnasız bir biçimde kabul görmemektedir. Kanaatimizce bu nokta, aile ikamet izninden yararlanmak isteyen kişiler aleyhine bir çelişki olarak nitelendirilebilecektir. Türkiye'ye sınır komşusu durumundaki devletlerde geçerli olan erken evlenme yaşı düzenlemeleri göz önünde tutulduğunda, gelecekteki olası ihlâl iddialarının önüne geçebilmek için belirlenen asgarî yaşı, iç hukukta geçerli olan evlilik yaşı ile eşitlenmesi düşünülebilir. Bu noktada en azından gerekli istisnaların tanınması da belirlenen şartı sağlayamayan fakat başvurunun reddi hâlinde kırılğan duruma düşecek kişiler için uygun bir hukukî çözüm oluşturacaktır.

III. İZNİN KAPSAMI

Aile ikamet izni, genel olarak yabancıların ülkeye hukuka uygun bir şekilde giriş yapmalarını sağlamaktadır. Fakat iznin tüm kapsamı bununla sınırlı değildir. Aile ikamet

⁴¹⁰ RG, 12.12.2007, S. 26728.

⁴¹¹ Yapılan yorum yalnızca teoriktir. On altı yaşından erken gerçekleştirilen bütün evliliklerin Türk kamu düzenini ihlâl edeceği de savunulabilir. Evlenme ehliyeti ve kamu düzeni müdahalesi için bkz. **GÜNGÖR, Gülin**: Türk Milletlerarası Özel Hukuku (Kanunlar İhtilafı Hukuku-Milletlerarası Usul Hukuku), Ankara 2021, s. 137-138; **ŞANLI, Cemal/ESEN, Emre/ATAMAN FİGANMEŞE, İnci**: Milletlerarası Özel Hukuk, 6. bs., İstanbul 2018, s. 129-129.

izninden yararlanarak ülkeye giriş yapan yabancıların yaşamını olağan şekilde sürdürebilmesi için sahip olması gereken haklar ve yerine getirmesi gereken yükümlülükler bulunmaktadır. Bu haklar ve yükümlülüklerden bazıları, aile ikamet izninden yararlanan kişiye statüsü gereği özel olarak tanınmıştır. Bir kısmı ise ülkeye olağan yollarla giriş yapan bütün yabancıların yararlanabileceği haklardır⁴¹².

Bu kısımda aile ikamet izninden yararlanan yabancıların Türk hukuku uyarınca ülkemizde sahip olduğu haklara değinilecektir. Fakat aile ikamet izninden yararlanarak ülkeye giriş yapan yabancıların bütün hakları incelenmeyecektir. Zira bu şekilde yapılacak bir inceleme, çalışmanın kapsamını gereksiz yere genişletecek ve konunun özünün gereği şekilde irdelenememesi sonucunu ortaya çıkarabilecektir. Bu sebeple Anayasamızda genellikle bütün insanlar için dokunulmaz olduğu kabul edilen negatif statü haklarına bu kısımda yer verilmemiştir. Söz konusu haklar nitelikleri gereği kural olarak bütün insanlar eşit gözetilerek düzenlenmişlerdir⁴¹³. Vatandaş ile yabancılar arasında önemli farklılıklar barındırmadıklarından, çalışmanın konusu gereği ayrı olarak incelenmeyi gerektirmemektedirler. Ayrıca bahsedilen hakların sınırsız sayıda olabileceği kabul edilmektedir⁴¹⁴. Çalışmanın bu kısmında, karşılaştırmalı hukukta özellikle yabancılar ile vatandaşlara tanınma noktasında ayırma gidildiği gözlemlenen üç hakka (eğitim, çalışma ve mülkiyet hakları) değinilmekle yetinilecektir.

⁴¹² Örneğin Türkiye’de bulunan yabancıların tamamı hak arama hürriyetinden yararlanabilir. Bu hak, Anayasa m. 36 uyarınca yabancılik statüsüne bağlı olmaksızın bütün yabancılara eşit olarak tanınmıştır.

⁴¹³ **ERTEN**, *Değerlendirme*, s. 5; **GÖREN**, s. 379; **GÖZLER**, *Anayasa Hukuku*, s. 290; **İBA, Şeref**: *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara 2018, s. 129.

⁴¹⁴ Görüşe göre Anayasa’da düzenlenmiş olan hürriyetler, yalnızca belirgin olanlarıdır. “İsimsiz hürriyetlerin” unutulmaması gerekmektedir. bkz. **GÖZLER**, *Anayasa Hukuku*, s. 283.

A. Eğitim Hakkı

Eğitim, “*çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı olarak yardım etme, terbiye*” olarak tanımlanmaktadır⁴¹⁵. Tanımda yer almamakla beraber, eğitimin yalnızca çocuklara veya gençlere yönelik bir faaliyet olmadığı; tüm olgunluk seviyesindeki kişilerin eğitim faaliyetinin öznesi olabileceği ifade edilmiştir. Diğer bir tanımlama ile eğitim, “*bilginin aktarılmasıdır*”⁴¹⁶. Farklılaşan tanımlardan hangisi kabul edilirse edilsin, eğitim hakkı basit bir şekilde kişilerin herhangi bir engellemeye maruz kalmaksızın eğitim faaliyetlerini sürdürebilmesini ifade etmektedir.

Eğitim hakkı; insanların kendilerini geliştirebilmeleri, çalışabilmeleri ve onurlarına uygun bir yaşam sürdürebilmeleri için arz ettiği önem gereği geçmişten günümüze ulusal ve uluslararası pek çok metinde koruma altına alınmıştır. Örnek vermek gerekirse AİHS Ek Protokol m. 2’ye göre, “*hiç kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz*”. Anayasa m. 42’de aynı husus, “*kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz*” şeklinde ve hemen hemen aynı ifadeyle düzenlenmiştir. Her iki düzenlemede de “kimse” ifadesinin yer aldığına özellikle dikkat edilmelidir. Zira her iki düzenlemede ortak olarak, hakka yönelik olası sınırlamaları yasaklayıcı düzenlemeler getirilmiştir. Böylece her iki düzenleme için de vatandaş ve yabancı ayrımının bulunmadığı ifade edilmelidir. Eğitim hakkı, birçok yargı kararına da konu olmuştur. AİHM kararında ifade edildiği üzere eğitim; önceki nesillerin, gelecek nesillere düşünce, kültür ve değerleri aktarması

⁴¹⁵ “*Eğitim*”, Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük [<sozluk.gov.tr>, (01.11.2021)].

⁴¹⁶ **ÇELİKKAYA, Hasan:** “*Eğitimin Anlamları ve Farklı Açılardan Görünüşü*”, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 1991, C. 3, S. 3, s. 77.

sürecinin tamamını ifade etmektedir⁴¹⁷. Kararın devamında yer alan ifadeye göre AİHS Ek Protokolü ile getirilen düzenleme, eğitimin bütün aşamaları için ayrıca geçerlidir. Bu kapsamda eğitimin belirli parçalarının münhasıran iç hukuk altında düzenleneceği söylenemeyecektir. Eğitim hakkına yönelik diğer bir önemli ifade AYM kararında yer almaktadır. Kararda ifade edildiği üzere:

“Anayasa’nın 42. maddesinin birinci fıkrasında kimsenin eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamayacağı belirtilmek suretiyle ‘eğitim hakkı’ herkes yönünden güvenceye bağlanmıştır. Eğitim hakkı, kamu ve özel eğitim kurumlarını kapsadığı gibi eğitim ilk, orta ve yükseköğrenim seviyelerini de kapsar. Anayasa’da yer alan eğitim ve öğrenim hakkı, kamu otoritelerine bireyin eğitim ve öğrenim almasını engellememe negatif ödevini yüklemektedir. Anayasa’nın anılan maddesinde düzenlenen eğitim hakkı belli bir zamanda mevcut olan eğitim kurumlarına erişimin sağlanmasını ve bu eğitim kurumlarına devam edebilmeyi teminat altına almaktadır.”

Kararda yer alan ifadeler anılan AİHM kararı ile aynı doğrultudadır. Yapılan düzenlemeler ve kararlardan anlaşılabacağı üzere, eğitim hakkı bütün hukuk düzenlerinde önemli bir insan hakkı olarak tanınmıştır. Hakka gösterilen önem neticesinde eğitimin bütün aşamaları, geniş bir koruma şemsiyesi altına alınmaya çalışılmıştır.

Eğitim hakkı oldukça önemli görüldüğünden ikamet izni almak suretiyle yaşamlarını sürdüren yabancıları da yakından ilgilendirmektedir. Bu sebeple YUKK m. 34(4)’te, “*aile ikamet izinleri, on sekiz yaşına kadar, öğrenci ikamet izni almadan ilk ve ortaöğretim kurumlarında eğitim hakkı sağlar*” düzenlemesine yer verilmiştir. Bu kapsamda, aile ikamet izninden yararlanarak Türkiye’ye giriş yapacak çocuklar, başka herhangi bir izin

⁴¹⁷ AİHM, Campbell ve Cosans/Birleşik Krallık Başvurusu, 25.02.1982, B. No. 7511/76, 7743/76, parag. 33 [hudoc.echr.coe.int/], (10.01.2022)].

veya onaya tâbi olmaksızın ilk ve ortaöğretim kurumlarında eğitimlerine başlayabilir veya eğitimlerini sürdürebilirler. Yönetmelik m. 30(5), aile ikamet izni tanınan kişilerin eğitim haklarına ayrılmıştır. Söz konusu düzenleme şu şekildedir:

“Aile ikamet izinleri, on sekiz yaşına kadar, öğrenci ikamet izni almadan ilk ve ortaöğretim kurumlarında eğitim hakkı sağlar. On sekiz yaşını doldurduğu halde yasal temsilcisinin bakmakla yükümlü olmadığı yabancılar, öğrenimlerine devam edeceklerse öğrenci ikamet izni almakla yükümlüdürler. Ancak yasal temsilcinin bakmakla yükümlü olduğu yabancıların aile ikamet izni devam eder ve öğrenci ikamet izninin sağladığı haklardan yararlanırlar.”

Hükümde, YUKK'ta yer verilen eğitim hakkı tekrar ve daha ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. YUKK'un aile ikamet iznine yönelik sistemiği gereği, zaten ebeveynlerine bağımlılığı olmayan çocukların on sekiz yaşını doldurmalarından itibaren aile ikamet izninden yararlanmaları söz konusu olamamaktadır. Bu kapsamda bağımlılığı olmayan çocukların temel olarak Türkiye'de ikamete devam edebilmeleri için öğrenci ikamet izni almaları gerekmektedir. Fakat ebeveynlerine bağımlı olanların on sekiz yaşını geçmeleri hâlinde eğitim haklarının akıbetine YUKK'ta açıkça yer verilmemiştir. Söz konusu çocukların eğitim haklarından yararlanabilecekleri ifade edilerek, eğitim hakkı temelinde oldukça yerinde bir düzenlemeye Yönetmelikte yer verilmiştir.

Mevzuatta yer alan düzenlemelere dayalı olarak Millî Eğitim Bakanlığı tarafından “Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri” başlıklı Genelge de çıkartılmıştır⁴¹⁸. Genelge'nin dördüncü bölümünde açıkça ifade edildiği üzere, yabancı öğrencilerin ilk ve ortaöğretim hizmetlerinden yararlanabilmeleri için sağlamaları gereken tek şart, geçerli

⁴¹⁸ 23/09/2014 Tarih ve 4145933 Sayılı Genelge, bkz.

[<mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1715.pdf>, (01.11.2021)].

ikamet izinlerine sahip olmalarıdır⁴¹⁹. Geçerli ikamet iznini, Genelge kapsamında kurulacak il komisyonlarından⁴²⁰ birine ibraz eden yabancı öğrencinin eğitim göreceği sınıf belirlmesi yapılarak eğitimine başlaması vakit kaybetmeksizin sağlanacaktır. Genelge'nin altıncı bölümünün (g) bendi uyarınca yabancı öğrenciler merkezi bir sınava tâbi tutulmaksızın ortaöğretim kurumlarına geçiş sağlayabilmektedirler. Yükseköğretim Kanunu⁴²¹ m. 45'in (f) bendi uyarınca yabancı öğrencilerin yükseköğretim kurumlarına yerleşmelerine de imkân tanınmıştır. Buna ilişkin olarak Yükseköğretim Kurulu tarafından yürürlüğe konulan “Yurtdışından Öğrenci Kabulüne İlişkin Esaslara” göre, üniversiteler Yükseköğretim Kurulu'nun onayına tâbi olarak yabancı öğrencileri öğretim için kabul edebileceklerdir⁴²².

Karşılaştırmalı hukuk açısından da durum benzerlik göstermektedir. Eğitim hakkı, devletler tarafından genellikle temel bir insan hakkı olarak kabul gördüğünden vatandaş-yabancı ayrımına gidilmeksizin çoğunlukla kişilere eşit olarak tanınmaktadır. Örnek vermek gerekirse, Yeni Zelanda Göç Yasası m. 74'e göre aile temeline dayalı olarak yabancıya tanınan ikamet izninin -kişinin şartlarıyla uyuşması hâlinde- eğitim hakkını da bünyesinde barındırdığı kabul edilmiştir⁴²³. Benzer şekilde Amerika Birleşik Devletleri'nin pek çok üniversitesinde, aile birleşiminden yararlanarak ülkeye giriş

⁴¹⁹ Bu noktada YUKK m. 20'ye atıf yapılarak, ikamet izni yerine geçen belgeye sahip olan yabancılar da bu kapsamda değerlendirilmiştir.

⁴²⁰ Söz edilen Genelge'nin ikinci bölümündeki açıklamalara göre komisyonlar, il millî eğitim müdür yardımcısı veya şube müdürü başkanlığında eğitim kurumlarının müdürlerinden oluşmaktadır.

⁴²¹ RG, 06.11.1981, S. 17506.

⁴²² Düzenleme için bkz.

[<yok.gov.tr/Documents/Ogrenci/yurtdisindan_ogrenci_kabulune_iliskin_esaslar_0104_2021.pdf>, (01.11.2021)].

⁴²³ New Zealand Immigration Act 2009, m., 74.

yapmış kişiler yerli öğrenci statüsünde kabul görmektedir⁴²⁴. Aile Birleşimi Direktifi m. 14 uyarınca aile birleşimi, bu haktan yararlanarak ülkeye giriş yapacak kişiye sponsor kişi ile aynı şartlarda eğitime ulaşma imkânı vermektedir. Bu noktada eğitim hakkının yalnızca sponsor kişi ile eşit şartlarda tanınabilmesi düşündürücüdür. Zira hemen tüm ikamet izni çeşitlerine eğitim hakkına ulaşım olanağı tanınmış olsa da bir şekilde eğitime ulaşamayan sponsora dayalı olarak ülkeye giren kişinin, eğitim hizmetlerinden yararlanamaması sonucu doğabilecektir. Belçika, Bulgaristan, Finlandiya, Yunanistan, İtalya ve Letonya; Direktif’e dayalı olarak aile birleşiminden yararlanan yabancılara sınırsız eğitim hakkı tanıyan devletlere başlıca örneklerdir⁴²⁵.

YUKK’ta aile ikamet izninden yararlanacak yabancılara tanınan eğitim hakkı, karşılaştırmalı hukuk ışığında değerlendirildiğinde arada uyumun bulunduğu göze çarpmaktadır. Kanun koyucu, eğitim hakkını temel bir hak görerek çocukların eğitiminin hiçbir sekteye uğramaması için Türkiye’de öğrenimlerine devam edebilmelerine olanak tanımıştır. Bu kapsamda eğitim hakkı yalnızca çocuklara değil, erginliğe erişmiş olmalarına rağmen ebeveynlerine bağımlılıkları devam eden kişilere de tanınmıştır. Böylece ebeveynleri olmadan yaşamlarını olağan şekilde yürütemeyen kişilerin eğitimleri güvence altına alınmıştır. Netice olarak aile ikamet izninden yararlanan kişilerin eğitim hakkından da gereğince yararlanmaları sağlanmaya çalışılmıştır.

B. Çalışma Hakkı

Çalışma hakkı, en genel anlamıyla “*çalışma gücünde ve isteğinde bulunan herkesin çalışarak kendisine insanlık onuruna yaraşır bir gelir sağlayabilme hakkı*” olarak

⁴²⁴ Örneğin Berkeley Üniversitesi’nde uygulama bu şekildedir. bkz.

[<summer.berkeley.edu/international/are-you-an-international-student>, (01.11.2021)].

⁴²⁵ European Union Immigration Portal.

tanımlanabilir⁴²⁶. İkinci Dünya Savaşı sonrasında sosyal şartların önemli bir biçimde güç kazanmasıyla, çalışma hakkı da dönem içerisinde pek çok milletlerarası metinde yer almıştır⁴²⁷. İHEB m. 23'te herkesin çalışma hakkına sahip olduğu açıkça ifade edilmiştir. Buna ek olarak, çalışma şartlarının da adil ve elverişli olması gerektiği ayrıca düzenlenmiştir. Yine çalışma hakkına Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Antlaşma⁴²⁸ m. 6'da yer verilmiştir. AİHS'de çalışma hakkına yönelik doğrudan herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Buna rağmen AİHM, çalışma hakkı konulu hak ihlâli iddialarında, Sözleşme m. 8'de düzenlenen özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı ile bağlantı kurarak inceleme yapmaktadır.⁴²⁹ Mahkeme söz konusu kararlarda, Avrupa Sosyal Şartı m. 1'de yer alan çalışma hakkı unsurları çerçevesinde değerlendirmelerde bulunmuştur.⁴³⁰ Anayasa, bu noktada AİHS'den ayrılmaktadır. Zira Anayasa m. 48'de çalışma hakkı açık bir şekilde düzenlenmiştir. Anılan hükümde herkesin çalışma hürriyetine sahip olduğu belirtilmiştir. Bu kapsamda çalışma hakkı temel bir insan hakkı olarak görüldüğünden, vatandaş yabancı ayrımına gidilmemiştir. AYM, verdiği bir kararında çalışma hakkı ile ilgili şu unsurlara değinmiştir: “Anayasa’nın 49. maddesinde öngörülen çalışma hakkı, bir temel hak ve özgürlük olarak anayasal güvenceye bağlıdır. Devlet, çalışanların yaşam düzeyini yükseltmek, çalışma yaşamını geliştirmek için çalışanları korumak, çalışmayı desteklemekle yükümlüdür”⁴³¹.

⁴²⁶ **TALAS, Cahit:** “Çalışma Hakkı ve Türkiye’deki Durum”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 1991, C. 46, S. 1, s. 409.

⁴²⁷ **KALABALIK, Halil:** İnsan Hakları Hukuku, 2. bs., Ankara 2009, s. 292.

⁴²⁸ *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, New York, 1966. Antlaşma’nın tam metni için bkz. United Nations, Treaty Series, Vol. 993, s. 3 vd. [treaties.un.org/], (01.11.2021)].

⁴²⁹ AİHM, Campagnano/İtalya Başvurusu, 23.03.2006, B. No. 77955/01, parag. 54 [hudoc.echr.coe.int/], (01.11.2021)].

⁴³⁰ *Campagnano v. İtalya*, parag. 53.

⁴³¹ AYM, 07.11.1989, E. 1989/6, K. 1989/42 [RG, 06.04.1990, S. 20484].

Kararda yer alan ifadeler, özellikle Anayasa’da yer alan çalışma hakkının bünyesinde barındırdığı unsurların tespiti açısından oldukça değerlidir.

Çalışma hakkı, önemli pek çok milletlerarası metinde yer almasına rağmen; YUKK’ta aile ikamet izninden yararlanan kişiye doğrudan bir hak olarak tanınmamıştır. Diğer bir ifadeyle aile ikamet izninden yararlanarak Türkiye’ye gelen bir yabancının, doğrudan çalışmaya başlaması mümkün değildir. Bu kapsamda yer alan yabancının öncelikle Uluslararası İşgücü Kanunu (UİK)⁴³² hükümlerine uygun olarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığından geçerli bir çalışma izni belgesi alması gerekmektedir. Fakat Türk vatandaşı ile evli olan yabancılara çalışma izni konusunda birtakım kolaylıklar sağlanmıştır. UİK m. 16(1)(g) uyarınca Türk vatandaşıyla evli yabancılara yapılacak çalışma izni uygulamaları için istisnalar tanınabileceği düzenlenmiştir. Uluslararası İşgücü Kanunu Uygulama Yönetmeliği⁴³³ m. 36’ya göre ise Türk vatandaşlarıyla evli yabancılara, normal çalışma izni süresinden iki yıl fazla olacak şekilde üç yıla kadar çalışma izni düzenlenmesinin önü açılmıştır. Böylece Türk vatandaşlarıyla evli olan yabancıların özel hâlleri gözetilerek, duruma özel düzenlemeler getirilmiştir.

Konu ile alakalı olarak karşılaştırmalı hukukta farklı uygulamalar bulunmaktadır. Yeni Zelanda Göç Yasası m. 74 uyarınca aile birleşiminden yararlanarak ülkeye giriş yapan yabancıya çalışma hakkı doğrudan tanınmıştır⁴³⁴. Hükümde yer alan “vizenin koşullarıyla uyumlu olmak üzere” ifadesi, aile birleşiminden yararlanan kişilere yönelik uygulamalarda gerekli vize şartlarının tanınmayarak kişilerin mağdur edilebilecekleri ihtimalini akıllara getirmektedir. Fakat Yeni Zelanda Devletinin resmî kanallarında

⁴³² RG, 13.08.2016, S. 29800.

⁴³³ RG, 02.02.2022, S. 31738.

⁴³⁴ New Zealand Immigration Act 2009, m., 74.

yapılan açıklamalar incelendiğinde, aile birleşiminden yararlanan kişilerin ülke içerisinde bir iş bularak çalışmaya teşvik edildiği görülmektedir⁴³⁵. Zira konuya ilişkin yer alan açıklamalara göre, ülke içerisinde bir işte çalışmak yabancı için olabilecek en iyi entegrasyon faaliyeti olarak anılmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri’nde geçerli genel uygulamaya göre ise aile birleşiminden yararlanarak ülkeye giriş yapan yabancıların güvenlik nedeniyle Amerikan vatandaşlarına münhasır kılınmış işler dışındaki bütün işleri yapabilecekleri kabul edilmektedir⁴³⁶. Çalışma hakkı, Aile Birleşimi Direktifi’nde ise m. 14’te düzenlenmiştir. Söz konusu madde uyarınca, aile birleşiminden yararlanan kişilerin çalışma ve iş kurma hakları bulunmaktadır. Maddenin ilk fıkrasında yabancılara bu hak tanınmakla birlikte, ikinci fıkrasında hakka yönelik önemli kısıtlamalar getirilmiştir. Bu fıkra da anıldığı üzere devletler çalışma ve iş kurma hakkından yararlanma şartlarını iç düzenlemeleriyle belirleyebileceklerdir. Bu da hakkın, devletlerin konuya ilişkin ulusal yasalarıyla şekillenebileceğini göstermektedir. Ayrıca söz konusu fıkranın ikinci cümlesinde, devletlerin yabancıları kabul tarihindeki iş piyasası durumuna göre on iki ayı aşmayacak şekilde belirlediği süre için çalışma hakkı tanımayabileceği de ifade edilmiştir. Böylelikle aile birleşiminden yararlanarak ülkelere giriş yapan yabancıların, en azından belirli bir süre zarfında çalışma hakkından yararlanamamaları sonucu doğmaktadır. Direktif’e dayalı olarak ulusal yasalarını şekillendiren devletlerden çoğunluğunun, aile birleşiminden yararlanarak ülkeye giriş yapan yabancılardan ya çalışma izni almalarını talep ettikleri ya da nitelikli işgücü olduklarını kanıtlamak için

⁴³⁵ Yeni Zelanda uygulamasında ülkeye göç edenlere yönelik stratejinin, “*Yeni Zelanda’yı yeni evleri kılmak, buradaki yaşama bütün yönleriyle katılmalarını sağlamak*” olduğu ifade edilmiştir. bkz. [immigration.govt.nz/about-us/what-we-do/our-strategies-and-projects/how-we-support-migrants], (01.11.2021)].

⁴³⁶ UCSIS, Rights and Responsibilities of a Green Card Holder (Permanent Resident). [uscis.gov/green-card/after-we-grant-your-green-card/rights-and-responsibilities-of-a-green-card-holder-permanent-resident], (01.11.2021)].

entegrasyon testinden geçmelerini bekledikleri ifade edilmektedir.⁴³⁷ Bunun dışında iş piyasasının durumuna dayalı olarak yabancılara çalışma hakkı tanımayan devletler de bulunmaktadır. Bu devletlere örnek olarak Macaristan ve Slovenya gösterilebilir⁴³⁸. Azınlıkta kalan devletler ise herhangi bir test veya çalışma izni şartı aramaksızın aile birleşiminden yararlanan yabancıya çalışma hakkını tanımaktadır. Bu devletlere örnek olarak Belçika, İtalya ve Hollanda gösterilebilir⁴³⁹. Yabancıya tanınan çalışma hakkında hiçbir şart aranmasa dahi genellikle yabancının sponsor ile aynı şartlarda çalışabileceğinin kabul edildiğini ayrıca belirtmek gerekmektedir.

Yabancılara tanınan çalışma hakkının özellikle iç çalışma piyasasına birçok etkisi olacağından, karşılaştırmalı hukuktaki görünümünden anlaşılacağı üzere devletlerin birbirinden farklı uygulamaları olabilmektedir. YUKK ile getirilen sistem, bu noktada bir tercih barındırmaktadır. Aile ikamet izniyle gelen yabancıların hiçbir gerekliliği sağlamadan çalışabilmesi yerine öncelikle çalışma iznini sağlamaları, sonradan çalışma haklarını kullanmaları istenilmiştir. Konu üzerinde milletlerarası düzeyde bir yeknesaklık veya örf âdet hukuku kuralı sayılabilecek bir durum bulunmamaktadır. Yabancıların sahip olduğu hakların her daim milletlerarası hukuka uygun olarak ve kanunla sınırlandırılabilceği göz önüne alındığında, çalışma izninin bir ön şart olarak aranması hukuka herhangi bir aykırılık barındırmamaktadır. Türk vatandaşlarıyla evli olan yabancılara çalışma iznine ilişkin uygulamalarda birtakım kolaylıklar tanınmış olması ise yabancıların topluma uyumunu kolaylaştırmıştır. Zaman içerisinde Türkiye'deki piyasa koşulları göz önüne alınarak, çalışma izni uygulamasına alternatif olarak yabancıların belirli entegrasyon testlerine tâbi tutulmaları da düşünülebilir.

⁴³⁷ Avrupa Komisyonu, Family Reunification of Third-Country Nationals in the EU Plus Norway: National Practices, 2017, s. 5.

⁴³⁸ European Union Immigration Portal, Hungary/Slovenia.

⁴³⁹ European Union Immigration Portal, Belgium/Italy/Netherlands.

C. Mülkiyet Hakkı

Mülkiyet hakkı, en genel tâbirle sahibine şey üzerinde doğrudan doğruya hâkimiyet kurma yetkisi veren, herkese karşı ileri sürülebilen ve herkesin saygı göstermekle yükümlü olduğu en geniş yetkileri içeren aynî hak olarak tanımlanabilir⁴⁴⁰. Özel mülkiyet kavramının düşünsel anlamda gelişmesi ve temel bir insan hakkı olarak kabul edilmesi neticesinde, mülkiyet hakkı geçmişten günümüze birçok milletlerarası metinde kendisine yer bulmuştur. Bu metinlere örnek vermek gerekirse, İHEB m. 17’de açık bir şekilde herkesin mülk sahibi olma hakkını haiz olduğu ifade edilmiştir. Aynı şekilde AİHS Ek Protokolü m. 1’de her kişinin mülkiyet hakkına saygı gösterilmesini talep etme hakkı olduğu ifade edilmiştir. Madde metninde yer alan ifadeye özellikle dikkat edilmesi gerekmektedir. Zira Protokol ile aslen tanınan mülkiyet hakkı değildir, mülkiyet hakkının müdahalelere karşı korunmasıdır. Maddenin devam eden cümlesinde hukukun genel ilkelerine uygun olarak mülkiyet hakkına müdahale edilebileceğine işaret edilmiştir.

Mülkiyet hakkı, Anayasa tarafından da koruma altına alınmıştır. Hak, Anayasa m. 35’te şu şekilde düzenlenmiştir:

“Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.

Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir.

Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz.”

Hükümün ifadesinden açıkça anlaşılacağı üzere, mülkiyet hakkının öznesi herkeştir. Dolayısıyla vatandaş-yabancı ayırımı yapılmaksızın Anayasa’da mülkiyet hakkı herkese tanınmıştır. Fakat kamu yararının gerektirdiği durumlarda hakkın kanun ile sınırlandırılması mümkündür. Ayrıca çalışmanın önceki bölümlerinde ifade edildiği

⁴⁴⁰ **ERMAN, Hasan:** Eşya Hukuku Dersleri, 7. bs., İstanbul 2017, s. 2; **SİRMEN, Lale:** Eşya Hukuku, 5. bs., Ankara 2017, s. 3.

üzere, Anayasa m. 16 uyarınca yabancıların haklarının milletlerarası hukuka uygun olarak, kanunla sınırlandırılması her daim mümkündür. Bu noktada Türk vatandaşları ile yabancılar arasında mülkiyet hakkı kapsamında bir farklılık oluşturulacaksa, bunun milletlerarası hukuka uygun olarak ve kanunla yapılması gerekmektedir.

Aile ikamet izninden yararlanarak Türkiye’ye giriş yapacakların mülkiyet haklarına yönelik özel bir düzenleme YUKK’ta bulunmamaktadır. Bu kapsamda aile ikamet izninden yararlanarak Türkiye’ye giriş yapan yabancıların mülkiyet hakkı açısından diğer yabancılardan farklı bir durumları yoktur.

Taşınır mallara ilişkin mevzuatta yabancılara yönelik kısıtlayıcı herhangi bir düzenleme bulunmadığından, aile ikamet izninden yararlanan yabancılar Türk vatandaşlarıyla eşit şekilde taşınır mallara malik olabilirler⁴⁴¹. Diğer bir deyişle, aile ikamet izninden yararlanan yabancıların taşınır mallar üzerindeki mülkiyet hakları önünde herhangi bir kısıtlama bulunmamaktadır.

Taşınmaz mallar üzerindeki mülkiyet hakkı için ise diğer yabancılar gibi aile ikamet izninden yararlanan yabancılar da Tapu Kanunu⁴⁴² m. 35’te yer alan sınırlamalara tâbidir. Bu kapsamda aile ikamet izninden yararlanan yabancının, Türkiye’de taşınmaz maliki olabilmesi için:

- Yabancı, Cumhurbaşkanı tarafından belirlenen devletlerin vatandaşlarından olmalıdır.
- Mülkiyet hakkı edinilen taşınmaz, özel mülkiyete konu ilçe yüz ölçümünün yüzde onunu ve ülke genelinde otuz hektarı geçemeyecektir⁴⁴³.

⁴⁴¹ AYBAY/DARDAĞAN KİBAR, s. 175; DOĞAN, s. 240.

⁴⁴² RG, 29.12.1934, S. 2892.

⁴⁴³ Kanun metninde geçen ifadenin “özel mülkiyete konu ilçe yüz ölçümü” olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Bu ifade sonucunda, idareye ait olan orta malı veya hizmet malı gibi

- Üzerinde yapı bulunmayan taşınmazın edinilmesi hâlinde, gerekli proje iki yıl içerisinde onaylatılmalıdır. Sonrasında taşınmaz üzerine inşa edilecek yapı, projeye uygun olarak tamamlanmalıdır.

Karşılaştırmalı hukukta, yabancıların taşınır mülkiyeti için herhangi bir sınırlamaya gidilmediği görülmektedir. Taşınmaz mülkiyeti için ise durum farklıdır. Ülkelerindeki taşınmaz malın yabancılar tarafından edinilmesi konusunda her devletin münferiden belirlediği pek çok özel şart bulunmaktadır. Herhangi bir devletin, ülkesinde taşınmaz edinme talebinde olan yabancından ne tür gereklilikleri aradığı ancak devletin konuya ilişkin özel düzenlemeleri incelenerek anlaşılabilir. Örnek vermek gerekirse, Portekiz uygulamasında yabancıların taşınmaz edinmesi açısından herhangi bir kısıtlama bulunmamaktadır⁴⁴⁴. Diğer bir deyişle, vatandaşlar ile yabancılar eşit şartlar altında taşınmaz mülkiyeti edinebilmektedirler. Yunanistan uygulamasında ise belirlenen sınır şeridindeki herhangi bir taşınmazı edinmek talebinde olan yabancının, öncelikle Savunma Bakanlığından gerekli izinleri alması gerekmektedir⁴⁴⁵. İsviçre, Kuzey Mariana Adaları gibi devletler ise yabancılara taşınmaz mal edinme hakkını çok sınırlı -hemen hemen imkânsız şekilde- tanımaktadır⁴⁴⁶. Bu noktada özellikle İsveç'in uygulamasına değinmek gerekmektedir. Zira İsveç'te geçerli olan uygulama, aile ikamet izninden yararlanan kişiler için ayrıcalık arz etmektedir⁴⁴⁷. İsveç uygulamasına göre, ülkede

taşınmazlar ve ormanlar ilçede bulunuyor olsa bile hesaplama dâhil edilmeyeceklerdir. Bkz. **GÖZLER, Kemal:** İdare Hukukuna Giriş, 25. bs., Bursa 2019, s. 329.

⁴⁴⁴ **ÖZCAN, Emre:** Karşılaştırmalı Hukukta Yabancıların Gayrimenkul Edinme Hakkı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2019, s. 85.

⁴⁴⁵ **ÖZCAN,** s. 68.

⁴⁴⁶ **DAGON, Roger:** “*The Restrictions and Regulations in Switzerland-A Summary Outline*”, International Legal Practise, 1977, C. 45, s. 45.

⁴⁴⁷ **ÖZCAN,** s. 94.

taşınmaz maliki olabilmek için yetkili mercilerden gerekli onayların alınması gerekmektedir. İsveç'te beş yıldır ikamet edenler ile bir İsveç vatandaşı ile evli olan yabancılar ise bu şarttan istisna tutulmuşlardır. İstisna sebebiyle, aile birleşiminden yararlanarak İsveç'te ikamet eden bir yabancının taşınmaz mal edinimi de bu şekilde kolaylaştırılmıştır.

Karşılaştırmalı hukuktaki dağınık görüntü göz önüne alındığında, yabancıların mülkiyet hakkı için oluşmuş bir örf ve âdet hukuku kuralından bahsetmek mümkün değildir⁴⁴⁸. Bu kapsamda devletlerin, hakkın kullanımını iç hukuklarındaki düzenlemeler ile açıklığa kavuşturacaklarından yapılacak belirlemeler noktasında geniş takdir yetkileri bulunmaktadır. Var olan takdir yetkisi çerçevesinde, Türk hukukunda da yabancıların taşınmaz mal edinimi hususunda çeşitli sınırlandırmalar yapılmıştır. Belirlenen şartların hiçbirisi milletlerarası hukuka aykırı olmamakla beraber, pek çoğunun diğer devletlerin uygulamalarında da benzer şekilde bulunduğu görülmektedir. Bunun yanında aile ikamet izninden yararlanan yabancı, ailesi ile birlikte ülkede yaşaması neticesinde bulunduğu toprakla güçlü bağları bulunan kişidir⁴⁴⁹. Bu sebeple diğer yabancı gruplarına tanınan mülkiyet hakkı şartlarına tâbi olmaları her zaman âdil olmayabilir. İsveç'te geçerli olduğu üzere aile ikamet izni ile ülkede bulunan yabancının, diğer yabancılardan daha kolay şekilde mülkiyet hakkından yararlanabilmesi, konuya ilişkin bir öneri olarak değerlendirilebilir.

⁴⁴⁸ Zira milletlerarası örf ve âdet hukuku kuralının oluşabilmesi için gerekli olan maddî öge gerçekleşmemiştir. bkz. **GÜNDÜZ**, s. 21; **PAZARCI**, 1. Kt., s. 216.

⁴⁴⁹ Yakın bağlantı, özellikle sınır dışı etme işlemlerine karşı açılan davalarda vurgulanmaktadır. Bu tür davalarda yabancının aileye dayalı olarak ülke ile sıkı duygusal bağlantıları olduğu açıkça zikredilmektedir. Örnek için bkz. AİHM, C.G ve Diğerleri/Bulgaristan Başvurusu, 24.04.2008, B. No. 1365/07, parag. 37 [<http://hudoc.echr.coe.int/>], (10.01.2022)].

IV. İZİN TALEBİNİN REDDİ, İZNİN İPTALİ VE UZATILMAMASI

Tezin bu kısmına kadar, iznin kazanılma şartları ile izinden yararlanan kişinin Türkiye’de sahip olacağı haklar ayrıntılı şekilde incelenmiştir. Ancak aile ikamet iznin başvuru ve devamı aşamalarında sonuçlar her zaman kişilerin istediği şekilde gerçekleşmeyebilir. Aile ikamet izni için başvuruda bulunan bir kişinin talebi yetkili merciler tarafından reddedilebilir. Diğer taraftan aile ikamet izni başvurusu onaylanmış olan yabancının, ülkede yaşantısını devam ettirdiği süre içerisinde ikamet izni iptal edilebilir. Aile ikamet izinleri belirli sürelerle yabancılara tanındığından, izin süresi sona eren yabancının izni uzatılmayabilir⁴⁵⁰. İşte tüm bu durumların, sebepleri ve sonuçları açısından ayrı ayrı değerlendirilmeleri gerekmektedir. Bir yabancıya aile bütünlüğünü Türkiye’de sağlaması için ikamet izni verilmesi kadar, yabancıdan ikamet iznin geri alınarak Türkiye’deki aile birliğinin sonlandırılması da önemli sonuçlar doğurmaktadır. Bu kapsamda aile ikamet iznin sona ermesine yol açan durumlar, ayrı ayrı değerlendirilerek; teorik ve pratik anlamda sorun oluşturabilecek hususlar olabildiğince ayrıntılı şekilde irdelenmeye çalışılacaktır. Ayrıca karşılaştırmalı hukuk çerçevesinde benzer uygulamalar varsa bunlara da yer verilecektir.

A. İzin Talebinin Reddi

YUKK m. 34’te aile ikamet izni başvuruları açısından idareye takdir yetkisi tanınmıştır⁴⁵¹. Maddede, “... *her defasında üç yılı aşmayacak şekilde aile ikamet izni verilebilir*” ifadesi yer almaktadır. İfadenin kaleme alınış tarzından da anlaşılacağı üzere, yabancının aile ikamet iznini kazanması bir ihtimal olarak değerlendirilmiştir. İfade,

⁴⁵⁰ YUKK m. 34 uyarınca, aile ikamet izni her defasında üç yılı aşmayacak şekilde verilebilir.

⁴⁵¹ **ERTEN**, *Değerlendirme*, s. 22.

“*gerekli şartları sağlayan yabancılara aile ikamet izni verilir*” şeklinde kesin ve net bir emir barındırmadığından, idarenin bağlı yetkisinden bahsedilemez^{452, 453}. Buna rağmen yapılan değerlendirmelerde aranan bütün şartları taşıyan yabancılar arasında olabildiğince farklı uygulamalar yapılmamasına dikkat edilmesi yerinde olacaktır. Zira aynı durumdaki kişiler arasında yapılan farklı uygulama, ayrımcılık yasağı kapsamında değerlendirilebilir⁴⁵⁴.

YUKK m. 36’da belirli şartların oluşması hâlinde ikamet izni başvurusunun reddedileceği hâller düzenlenmiştir. Şartların oluşması hâlinde başvurunun reddi dışında idareye hiçbir hareket alanı tanınmadığından, burada idarenin bağlı yetkisinden bahsetmek gerekecektir⁴⁵⁵. Bu durumlar, aynı zamanda aile ikamet izninin iptali sebepleri olarak da sayıldıklarından çalışmanın sonraki kısmında ayrıntılı şekilde ele alınacaklardır.

⁴⁵² Nitekim öğrenci ikamet iznini düzenleyen YUKK m. 38’de “... *yabancılara ikamet izni verilir*” şeklinde bir ifade yer almaktadır. İki farklı ifade, idareye tanınan takdir yetkisini göstermektedir. **ERTEN, Değerlendirme**, s. 22.

⁴⁵³ Karşılaştırmalı hukukta da durum benzer şekildedir. Aile ikamet izni için istenilen şartlar, asgarî olarak başvuruda bulunması gereken hususlardır. Bu şartların sağlanması, yabancıya mutlaka ikamet izninin verileceği anlamına gelmez. Örneğin Yeni Zelanda uygulamasında, şartlar tam olarak sağlansa dahi Bakanın (veya temsilcisinin) farklı bir sonuca yönelik talimat yetkisi bulunmaktadır. Bkz. **Instructions**, s. 19.

⁴⁵⁴ Hukuken aynı durumda olanlara farklı muamelenin yapılamayacağı hakkında bkz.

ULUSOY, Ali D.: Yeni Türk İdare Hukuku, 4. bs., Ankara 2021, s. 103 vd.

⁴⁵⁵ Bağlı yetki, “*bir idari makamın, kamu hizmetini yürütürken mevzuatta öngörülen dışında bir hareket tarzının bulunmaması*” olarak tanımlanabilir. **AKYILMAZ, Bahtiyar/SEZGİNER, Murat/KAYA, Cemil:** Türk İdare Hukuku, 14. bs., Ankara 2021, s. 117’den aynen alıntıdır.

B. İznin İptali

YUKK m. 36'da aile ikamet izninin iptalinden söz edilmektedir. İptal terimi ile ifade edilmek istenilen, idarenin sonradan alacağı bir kararla önceki aile ikamet iznini ortadan kaldırması olduğundan öncelikle idare hukukunda yer alan ve idarî işlemin ortadan kalkma sebepleri olarak sayılan kaldırma ile geri alma işlemlerini kısaca açıklamak gerekmektedir. Daha sonrasında Kanun'da yer alan aile ikamet izninin iptal sebepleri, verilen bilgiler ışığında ele alınıp durumun genel bir değerlendirmesi yapılacaktır.

1. Kaldırma İşlemi

Kaldırma veya ilga, en genel manasıyla önceki bir idarî işlemin, daha sonradan yürürlüğe girecek yeni bir idarî işlem ile geleceğe etkili olacak şekilde sonlandırılmasıdır⁴⁵⁶. Dikkat edilmesi gereken şudur ki; önceki idare işlem, yeni idarî işlem yürürlüğe girene kadar bütün hukukî sonuçlarını doğurmaktadır. Yeni idarî işlemin yürürlüğüyle birlikte eski işlemin doğuracağı bütün sonuçlar kendiliğinden son bulmaktadır⁴⁵⁷. Artık hukukî sonuç doğurma sırası, yeni işleme geçmektedir.

İdare hukuku alanında her türlü idarî işlemin, kaldırma işlemine konu olup olamayacağı konusu tartışılmıştır⁴⁵⁸. Öğretide genel olarak kabul edilen görüşe göre idarî

⁴⁵⁶ **AKYILMAZ/SEZGİNER/KAYA**, s. 443; **GÖZLER, Kemal**: İdare Hukuku, 1. Kt., 3. bs., Bursa 2019, s. 1214 [İdare Hukuku]; **GÜNDAY, Metin**: İdare Hukuku, 10. bs., Ankara 2015, s. 181; **TAN, Turgut/BAYAZIT, Bahar**: İdare Hukuku, 10. bs., Ankara 2021, s. 261; **ULUSOY**, s. 433.

⁴⁵⁷ **AKYILMAZ/SEZGİNER/KAYA**, s. 443; **GÖZLER**, *İdare Hukuku*, 1 Kt., s. 1215.

⁴⁵⁸ **GÖZLER**, *İdare Hukuku*, 1. Kt., s. 1217; **GÜNDAY**, s. 182; **TAN/BAYAZIT**, s. 263.

işlemler, belirli şartların oluşması neticesinde kaldırılabilir⁴⁵⁹. Zira idarenin yeni bir idarî işlemle, önceki idarî işlemini geleceğe yönelik ortadan kaldırmasında herhangi bir sakınca bulunmamaktadır. Önceki idarî işlem, kaldırılıncaya kadar bütün hüküm ve sonuçlarını doğurmaktadır.

Fakat hukuka uygun idarî işlemin kaldırılmasında dikkat edilmelidir⁴⁶⁰. Hukuka uygun bir idarî işlemin kaldırılabilmesi için öncelikle şartları kanunla belirlenmiş bir karşı işlemin varlığı gerekmektedir⁴⁶¹. Karşı işlemin gerçekleştirilebilmesi ise idare tarafından kanunda belirlenen sebeplerden birine dayanılmasına ve belirlenmiş usûlün işletilmesine bağlıdır. Bu sayede hukuka uygun olarak alınan idarî işlemin hiçbir gerekçe gösterilmeksizin kaldırılmasının önüne geçilmektedir.

2. Geri Alma İşlemi

İdarenin herhangi bir işlemini geçmişe dönük olarak bütün hukukî sonuçlarıyla ortadan kaldırması, “geri alma” olarak adlandırılmaktadır⁴⁶². Geri alma işlemi ile önceden yapılan bir idarî işlem sanki hukuk dünyasında hiç doğmamış hâle getirilir⁴⁶³. Böylelikle idare, belirli sebeplerle geçersiz kılmak istediği bir işlemi hukuk dünyasından tamamıyla

⁴⁵⁹ GÜNDAY, s. 182; ULUSOY, s. 434. Hak yaratıcı idarî işlemlerin ancak iptal davası açma süresi içerisinde geri alınabileceği yönünde bkz. GÖZLER, *İdare Hukuku*, 1. Kt., s. 1223; Fransız hukukunda kabul gören bu görüşün, Türk hukukunda uygulanamayacağı yönünde bkz. AKYILMAZ/SEZGİNER/KAYA, s. 449 vd.

⁴⁶⁰ GÖZLER, *İdare Hukuku*, 1. Kt., s. 1223, GÜNDAY, s. 182.

⁴⁶¹ AKYILMAZ/SEZGİNER/KAYA, s. 447; GÖZLER, *İdare Hukuku*, 1. Kt., s. 1223, GÜNDAY, s. 182.

⁴⁶² AKYILMAZ/SEZGİNER/KAYA, s. 452; GÖZLER, *İdare Hukuku*, 1. Kt., s. 1230; GÜNDAY, s. 170; TAN/BAYAZIT, s. 263-264; ULUSOY, s. 433.

⁴⁶³ AKYILMAZ/SEZGİNER/KAYA, s. 452; GÜNDAY, s. 171; ULUSOY, s. 433.

ortadan kaldırma yetkisine kavuşmaktadır. İdareye tanınan geri alma yetkisi sonradan ortaya çıkabilecek farklı durumlara uyum sağlanabilmesi için oldukça elverişlidir. Fakat önceki işlem ile hukuk dünyasında doğmuş olan sonuçların sonraki bir geri alma işlemi ile tamamen ortadan kaldırılması, özellikle hukukî güvenilirlik açısından bazı durumlarda istenmeyen sonuçlara yol açabilir. Nitekim idarenin geri alma yetkisi belirli durumlar için sınırlandırılmıştır. Bu kapsamda geri alma işlemi, ancak hukuka aykırı işlemler için söz konusu olabilir⁴⁶⁴. Hukuka uygun idarî işlemler daha sonradan geri alınarak ortadan kaldırılamazlar. Bu sınırlama ile hukuka uygun olarak yürürlüğe konulan bir idarî işleme güvenen kişilerin güveni korunmaya çalışılmıştır. Böylece hukuka uygun olan bir idarî işlem, geri alınamayacak ve yürürlüğü kaldırılincaya dek sürdürecektir. Kaldırma ile geri alma arasında en büyük farklılık da bu noktada oluşmaktadır. Zira hukuka uygun idarî işlemler geri alınamayacaklarından ancak kaldırma ile sonlandırılabilirler⁴⁶⁵.

Hukuka aykırı işlemler açısından hak yaratıcı idarî işlemler ile hak yaratıcı olmayan idarî işlemler arasında ayırım yapılmaktadır. Hukuka aykırı olan işlem, hak yaratıcı olmayan bir işlem ise hiç kimsenin kazanılmış bir hakkı olamayacağından her zaman yeni bir idarî işlem ile geri alınabilir. Hukuka aykırı olmakla birlikte hak yaratıcı olan idarî işlemler ise ancak iptal davası süresi içerisinde geri alınabilirler⁴⁶⁶. Zira burada hukuka uygun olarak hak kazanmış ve idarî işlemin sıhhatine güvenmiş olan kişiler bulunmaktadır. Bu açıdan işlemin geri alınabilmesi ancak belirli sürelerle sınırlandırılarak, kişilerin hukukî görünümüne olan güvenlerinin korunması amaçlanmaktadır.

⁴⁶⁴ AKYILMAZ/SEZGİNER/KAYA, s. 453; GÖZLER, *İdare Hukuku*, 1. Kt., s. 1232 vd.; GÜNDAY, s. 171; ULUSOY, s. 434.

⁴⁶⁵ GÜNDAY, s. 182; ULUSOY, s. 434.

⁴⁶⁶ AKYILMAZ/SEZGİNER/KAYA, s. 453; GÖZLER, *İdare Hukuku*, 1. Kt., s. 1237; GÜNDAY, s. 175 vd.; TAN/BAYAZIT, s. 266.

Hukuka aykırı olarak alınan hak yaratan bir idarî işlemin ancak iptal davası açma süresinde geri alınabileceği genel bir kuraldır. Bununla birlikte kurala getirilmiş olan muhtelif istisnalar da bulunmaktadır. Zira kural ile kişilerin hukukî görünüşe güvenleri sağlanmaya çalışılsa da bir haktan asılsız şekilde yararlanılması istenilmemektedir. Kuralın istisnasız bir biçimde tanınması hâlinde, bir şekilde idareye herhangi bir idarî işlem yaptırmayı başaran kişinin iptal davası açma süresinin bitişini adeta bir geri sayım gibi beklemesi gerekmektedir. Bu sürenin bitişinden itibaren kişi, kendi yarattığı duruma dayalı olarak aslında hak etmediği bir haktan süresiz bir şekilde yararlanabilir hâle gelmektedir. İşte bu gibi kötüye kullanılabilecek durumların önüne geçebilmek için idarenin açık hatası ve hile durumlarında kurala önemli bir istisna getirilmiştir⁴⁶⁷. İstisnaya göre hak yaratıcı bir idarî işlem ancak iptal davası açma süresi içerisinde geri alınabilecekse de ortada hileli bir davranış veya idarenin açık hatası varsa işlem her zaman geri alınabilir. Diğer bir anlatımla kişi, haksız davranışlarla yarattığı hukukî duruma saygı gösterilmesini talep edemez.

3. Kanun Maddesinin Değerlendirmesi

YUKK m. 36'nın başlığı "aile ikamet izninin iptali" ifadesini içermektedir. Başlıkta yer alan "iptal" kelimesi ise düşündürücüdür. Çünkü iptal terimi, hukukun birkaç alanında farklı anlamlarda kullanılmaktadır⁴⁶⁸. Kamu hukuku açısından iptal, bir işlemin geçmişe

⁴⁶⁷ AKYILMAZ/SEZGİNER/KAYA, s. 460; GÖZLER, *İdare Hukuku*, 1. Kt., s. 1251; GÜNDAY, s. 179; TAN/BAYAZIT, s. 268; ULUSOY, s. 434.

⁴⁶⁸ Örneğin borçlar hukukunda iptal, iradesi fesada uğramış kişinin karşı tarafa ulaştıracağı tek taraflı irade beyanı ile sözleşmenin hüküm ve sonuçlarını ortadan kaldırması olarak tanımlanabilir. AKINTÜRK, Turgut/ATEŞ, Derya: *Borçlar Hukuku*, 26. bs., İstanbul 2017, s. 59.

dönük olarak mahkeme kararıyla ortadan kaldırılması şeklinde tanımlanmaktadır⁴⁶⁹. YUKK m. 36’da düzenlenen durum, idarenin alacağı yeni bir karar ile önceden verilmiş olan aile ikamet izninin geçersiz kılınmasıdır. Bu durumda aile ikamet izninin iptali yerine, “aile ikamet izninin geri alınması” veya “aile ikamet izninin kaldırılması” şeklinde bir ifadenin kullanılması daha yerinde olabilir. Fakat yalnızca iptal ibaresinin kullanılmış olması, YUKK m. 36’da yer alan hukukî müessesenin vasfını değiştirmemektedir^{470, 471}. Bu sebeple, Kanun’da yer alan düzenleme ile yeknesaklığın sağlanabilmesi adına çalışmanın devamında iptal terimi kullanılacaktır.

YUKK m. 36’da belirli şartların oluşması ve durumun da idare tarafından tespiti hâlinde yabancıya tanınmış olan aile ikamet izninin iptal edileceği düzenlenmiştir. Söz konusu düzenlemede aile ikamet izninin iptali sebepleri şu şekilde sayılmıştır:

- Aile ikamet izninin tanınabilmesi için aranan şartların (destekleyici ve yabancı için aranan şartlardan her birinin) karşılanmaması veya ortadan kalkması,
- Yabancı hakkında sınır dışı etme veya Türkiye’ye giriş yasağı kararının bulunması,
- Aile ikamet izninin amacı dışında kullanıldığının anlaşılması,
- Aile ikamet iznine temel olan evliliğin anlaşmalı olduğunun anlaşılması

⁴⁶⁹ AKYILMAZ/SEZGİNER/KAYA, s. 441; GÖZLER, *İdare Hukuku*, 1. Kt., s. 1209; GÜNDAY, s. 168. Yabancıların ülkeye girişi de kamu hukukunun bir konusudur: TEKİNALP, s. 15.

⁴⁷⁰ Mecelle’den gelen kâdim bir yorum ilkesi olarak: “*Bir işten maksat ne ise hüküm ona göredir.*”

⁴⁷¹ “İptal” ifadesi YUKK yanında başka birçok düzenlemede de geri alma veya kaldırma işleminin anlamını karşılayacak şekilde kullanılmaktadır. Örnek vermek gerekirse İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği m. 8(7)’de sahte belge kullanan kişilerin diplomalarının iptal edileceği ifade edilmektedir. İşlem, idare hukuku açısından tipik bir geri alma işlemi niteliğindedir.

Ayrıca YUKK m. 36(2)'de ikamet izninin yurt dışında kalış süresine, diğer bir ifadeyle ikamette kesinti süresine bağlı olarak iptaline ilişkin hususların yönetmelikte düzenleneceği ifade edilmiştir. Söz konusu husus, Yönetmelik m. 33(1)(d)'de düzenlenmiştir. Anılan düzenlemeye dayalı olarak aile ikamet izninin iptal nedenlerine şu ekleme yapılmalıdır:

- Zorunlu kamu hizmeti, görev, eğitim veya sağlık nedenleri dışında son bir yıl içinde toplamda yüz seksen günden fazla süreyle yurt dışında kalınması

Sayılan durumlar incelendiğinde, ikili bir ayrımın gerekliliği göze çarpmaktadır. Zira durumlardan bir kısmı aile ikamet izninden yararlanan yabancının hileli davranışları nedeniyle oluşmaktayken, bir kısmı herhangi bir hileli davranış olmaksızın sonradan gerçekleşen olaylara dayalı olarak ortaya çıkmaktadır.

Yapılan ayrım özellikle iptal neticesinde oluşacak hukukî durumun tespiti açısından önemlidir. Yabancının hileli davranışının olmadığı durumlarda, alındığı sırada hukuka uygun olan bir ikamet izni bulunmaktadır. Ancak ikamet izni sonradan gelişen şartlara dayalı olarak iptal edilmektedir. Bu sebeple başlangıçta hukuka uygun olan bu ikamet izninin geçmişe dönük olarak geri alınabilmesi olanaksızdır. Sonradan ortaya çıkan olaylara bağlı olarak hukuka aykırılığın olduğu durumlarda ancak geleceğe yönelik bir kaldırmadan bahsedilebilir. Böyle durumlarda ikamet izni kaldırma işlemine kadar bütün hukukî sonuçlarını doğuracaktır. Yabancının hileli davranışları neticesindeki iptal kararları ise geçmişe yönelik olarak alınabilir. İkamet izninin tanındığı anda dahi hiçbir şartın yabancı tarafından karşılanmadığı anlaşıldığından, idarece geri alma işleminin gerçekleştirilmesinde bir sakınca bulunmamaktadır. Zira muhatabı için hak yaratıcı niteliği haiz olsa dahi, hileli davranışlarla yol açılmış olması hâlinde idarî işlem her zaman idare tarafından geri alınabilir.

Örneğin muvazaalı evlilikler, doğrudan yabancıların hileli davranışlarına dayanmaktadır. Bu sebeple muvazaalı evliliğe dayalı olarak alınan aile ikamet izninde, doğuştan hukuka aykırılık bulunmaktadır⁴⁷². Doğuştan hukuka aykırı olan bu tür işlemler geçmişe etkili olarak geri alınabilir. Yabancıların işini kaybetmesinde ise durum oldukça farklıdır. Böyle bir durumda başlangıçta hukuka uygun olarak alınan ikamet izni sonradan ortaya çıkan olaylara bağlı olarak ortadan kaldırılmaktadır. Bu hâlde başlangıçta hukuka uygun olan işlem, geçmişe yönelik olarak geçersiz kılınamaz. Ancak kaldırma yoluyla sonlandırılabilir.

YUKK m. 36 ile Yönetmelik m. 33 uyarınca belirlenen durumların tespiti hâlinde gerçekleşebilecek tek bir hukukî sonuç belirlendiğinden, idarenin bağlı yetkisi bulunmaktadır⁴⁷³. İdare aile ikamet izninin iptali için gerekli olan durumlardan herhangi birinin varlığını tespit ettiği takdirde geriye doğrudan ikamet izninin iptal işlemini uygulamak kalmaktadır. Böyle bir tespitin sonucunda, idareye iptal dışında hiçbir yetki tanınmamış olduğundan başka hukukî sonuç doğuran bir işlem yapılamaz. Diğer bir deyişle idarenin sonuç üzerinde takdir yetkisi bulunmamaktadır. İdarenin yalnızca gerçekleşen durumun vasıflandırılması konusunda bir takdiri olabilir. Örneğin aile ikamet izninin kazanılması için gereken şartların sonradan kaybedilmesi, bir iptal nedenidir. Aile ikamet izninden yararlanan bir çiftteki destekleyici kişinin yaptırdığı sağlık sigortasının geçersiz hâle gelmesi hâlinde bu durum idare tarafından incelenecektir. İdarenin, yabancı çiftin geçerli sağlık sigortası şartını sağlayıp sağlamadığı hususunda takdiri söz konusudur. Fakat destekleyicinin yaptırdığı sağlık sigortasının geçerliliğini yitirdiğine

⁴⁷² Muvazaalı evliliklerde, evliliğin kurulduğu aşamada herhangi bir hukuka aykırılık bulunmamaktadır. Muvazaalı evliliğin belirli kazanımlar elde etmek için kullanılması hukuka aykırı sayılmaktadır. Muvazaalı evlilikler ile ilgili açıklamalara, tezin “Evliliği İkamet İzni Alabilmek Amacıyla Yapmamış Olmak” başlıklı kısmında yer verilmiştir.

⁴⁷³ Bağlı yetkinin bu hâline “*çerçeve çizmek suretiyle takdir yetkisi*” denilmektedir. **AKYILMAZ/SEZGİNER/KAYA**, s. 119.

kanaat getirilmesi hâlinde idare tarafından yapılacak işlem tektir. Aile ikamet izninden yararlanan yabancının ikamet izni iptal edilmelidir.

İptal konusunda genel açıklamalardan sonra iptal nedenlerinin incelenmesi gerekmektedir. Aile ikamet izninin iptaline yol açan nedenler, tamamen birbirinden farklı niteliklerde olduklarından ayrı başlıklar altında incelenmeleri gerekmektedir.

a) Aile İkamet İzni İçin Aranan Şartların Karşılanmaması veya Ortadan Kalkması

Aile ikamet izninin iptal nedenlerinden ilki, izin için aranan şartların karşılanmaması veya sonradan ortadan kalkmasıdır. YUKK m. 34 ve 35'te yer alan şartların, yabancının aile ikamet izni alabilmesi için öncelikle sağlanması gerekirken, aynı zamanda yabancının aile ikamet izninden yararlandığı dönemde de devam etmesi gerekmektedir. Bu kapsamda aile ikamet izninin iptal nedeni olarak iki durum ortaya çıkmaktadır: aranan şartlar baştan karşılanmamış olabileceği gibi başta var olup sonradan ortadan kalkmış da olabilir. İki durumdan birinin gerçekleştiği fark edilirse, YUKK m. 35(1)(a) uyarınca aile ikamet izni iptal edilmektedir.

Gerçekleşebilecek iki ihtimalden ilk önce, gerekli şartların başlangıçta karşılanmamış olması ihtimalini değerlendirmek gerekmektedir. Yabancının hiçbir hile olmaksızın gerçek durumunu idareye bildirdiği bir durumda dahi idare, şartların eksiksiz olarak tamamlandığı kanaatine varıp, hatalı şekilde yabancıya ikamet izni tanıma yoluna gidebilir. Böyle bir durumda hukuken idarenin hatasından bahsetmek gerekmektedir⁴⁷⁴. Hata, genel olarak idarî işlemin irade beyanındaki bir sakatlık olarak değerlendirildiğinden, idarî işlemin bütününe sakatlayacaktır. Netice olarak yabancıya

⁴⁷⁴ GÜNDAY, s. 150.

tanınan aile ikamet izni iptal edilerek, aykırılığın sonlandırılması sağlanacaktır. Bu noktada çok önemli bir konu gündeme gelmektedir. Danıştay'ın kararlarında istikrarlı şekilde ifade edildiği üzere idarenin açık hatası, idarî işlemin süreye tabî olmaksızın geri alınabilmesi sonucunu doğurmaktadır⁴⁷⁵. Dolayısıyla idarenin düştüğü hatanın “açık bir hata” mı yoksa “olağan bir hata” mı olduğu, işlemin geri alma veya kaldırma işlemlerinden hangisiyle geçersiz kılınacağını belirlemektedir. Yabancıya aile ikamet izninin verilmesi açık bir hata olarak değerlendirilirse izin geri alınacak ve yabancınn Türkiye’de geçirdiği ikamet süresi geçirilmemiş sayılacaktır. Netice olarak yabancı, Türk vatandaşlığına veya uzun dönem ikamet iznine geçiş açısından ciddi şekilde olumsuz etkilenecektir. İdarenin hatası olağan bir hata olarak görülürse aile ikamet izni kaldırıldığı güne kadar geçerli olacak, dolayısıyla yabancı kaldırma aşamasına kadar geçen ikamet süresinden yararlanabilecektir. Kanaatimizce sorunun, yabancı nezdinde aile ikamet izni için gerekli şartların oluştuğu konusunda düşülen hatanın, idarenin olağan bir hatası sayılarak çözülmesi gerekmektedir⁴⁷⁶. Bu sebeple iptal kararının verildiği ana kadar süren ikamet geçerli kabul edilmelidir⁴⁷⁷.

⁴⁷⁵ Danıştay İtihatları Birleştirme Kurulu, 22.12.1973, E. 1973/3, K. 1973/12 [AKYILMAZ/SEZGİNER/KAYA, s. 459]. Açık hata ise bir kararda şu şekilde açıklanmıştır: “mevzuat hükmünün yoruma ihtiyaç göstermeyecek kadar açık olduğu, idare edenlerin kasıt ya da ihmâl içinde olmadıkları sürece, hükmü uygularken hataya düşmelerinin beklenemeyeceği hallerde, maddi olaya ve mevzuatın açık hükmüne aykırı davranılmış ve bu durum da işlemi yok denilecek kadar sakatlamış ise idarenin açık hatasından söz edilebilir.” Danıştay 10. D., 18.05.2005, E. 2003/4745, K. 2005/2591 [AKYILMAZ/SEZGİNER/KAYA, s. 460].

⁴⁷⁶ İlgilinin hilesi olmaksızın idarenin yaptığı hata sonucu vücut bulan işlemlerin, dava süresi dışında geri alınamaması gerekmektedir: AKYILMAZ/SEZGİNER/KAYA, s. 462.

⁴⁷⁷ YUKK m. 37(3)’te muvazaalı oldukları tespit edilerek iptal edilen evliliklerin ikamet izin sürelerinin toplanmasında hesaba katılmayacağı açıkça ifade edilmiştir. Hükmün mefhûmu muhâlifinden, yabancılara hataya dayalı olarak tanınmış olan aile ikamet

Gerçekleşebilecek diğer ihtimal gerekli şartların sonradan ortadan kalkması hâlidir. Aile ikamet izninden yararlanan yabancının, iznin tanındığı tarihte bütün şartları tamamıyla sağlamasına rağmen sonradan bu şartlardan herhangi biri ortadan kalkabilir. Bu durumda da aile ikamet izninin iptali gündeme gelecektir. Zira aile ikamet izni, ilk bölümde de açıklandığı üzere yabancının aile bütünlüğünü temin amacıyla var olan bir hukukî uygulamadır. Ortada bir aile bütünlüğünün kalmadığı durumda aile ikamet izninin sürdürülmesinde de hukukî menfaat bulunmamaktadır. Bu sebeple bahsedilen durum için verilebilecek en tipik örnek evliliğin sona ermesidir. Türk hukukunda evlilik; ölüm⁴⁷⁸, boşanma, gaiplik⁴⁷⁹ ve butlan⁴⁸⁰ durumlarında sona ermektedir. Sayılan durumlardan ilkinde, eşlerden birinin ölümü gerçekleşince evlilik kendiliğinden son bulmaktadır⁴⁸¹. Destekleyicinin ölümü neticesinde aile ikamet izninden yararlananlara mağduriyet yaşanmaması için kısa dönem ikamet iznine geçiş olanağı tanınmıştır (YUKK m. 34(7)). İkinci durum olan boşanmada, geçerli olarak kurulmuş evlilik mahkeme kararıyla sona ermektedir⁴⁸². Boşanmaya ilişkin olarak da YUKK'ta özel düzenleme bulunmaktadır. Söz konusu düzenlemeye göre üç yıl ve daha fazla Türkiye'de yaşamış yabancı eşe, boşanmanın gerçekleşmesiyle kısa dönem ikamet iznine geçiş olanağı tanınmıştır

izinlerinin sonradan iptal edilmesi hâlinde dahi geçen sürenin ikamet süresi toplamında hesaba katılacağı yorumuna ulaşılabilir. Böylece idarenin hatasına dayalı olarak yabancıya verilen bir ikamet izninde geçirilen süre, vatandaşlığa ve uzun dönem ikamet iznine geçişte kullanılabilecektir.

⁴⁷⁸ TMK m. 31'de düzenlenen ölüm karinesi, ölümle aynı sonuçları doğurduğundan anlatımı genişletmemek adına ayrıca anılmamıştır.

⁴⁷⁹ TMK m. 131(1) uyarınca gaiplik kararıyla evlilik kendiliğinden son bulmamaktadır. Ayrıca mahkeme tarafından evliliğin feshine hükmedilmesi gerekmektedir: **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR**, s. 35.

⁴⁸⁰ TMK m. 145 ve 148 uyarınca evliliğin mutlak ve nisbî olmak üzere iki tür butlan hâli bulunmaktadır.

⁴⁸¹ **ERDEM/MAKARACI-BAŞAK**, s. 99; **HATEMİ**, s. 21.

⁴⁸² **ERDEM/MAKARACI-BAŞAK**, s. 100; **HATEMİ**, s. 115.

(YUKK m. 34(6)). Sayılan durumlardan sonuncusu ise evliliğin butlanla malûl olma hâlidir. Butlan en genel ifadeyle, gerekli geçerlilik şartlarını taşımayan bir evliliğin mahkeme kararıyla geçersiz kılınması olarak tanımlanabilir⁴⁸³. Butlan hâlinde ölümden ve boşanmadan farklı olarak, aile ikamet izinlerinde nasıl bir uygulama yapılacağına ilişkin ne YUKK'ta ne de Yönetmelikte herhangi bir düzenleme bulunmaktadır. Böylece YUKK m. 36(1)(a) gereğince duruma genel kuralın tatbikî ve yabancıya verilen ikamet izninin iptali düşünülebilir. Halbuki TMK m. 158(1) uyarınca evlenmede iyiniyetli bulunan eşin butlan kararı verilse dahi evlilikle kazanmış olduğu durumu koruyacağı hüküm altına alınmıştır⁴⁸⁴. Bu doğrultuda vazedilen TVK m. 16(3)'e göre ise de evlenmenin butlanına karar verilmesi hâlinde dahi evlenmede iyiniyetli olan eşin kazanmış olduğu Türk vatandaşlığının korunacağı ifade edilmektedir⁴⁸⁵. Kanaatimizce söz edilen düzenlemelerle aynı doğrultuda evlenmede iyiniyetli olan eşi koruyacak bir düzenlemenin, aile ikamet izni için de getirilmesi düşünülebilir.

Geçerli evlilik dışında aranan diğer şartların sona ermiş olması da aile ikamet izninin iptali nedenidir⁴⁸⁶. Fakat öğretilerde bu uygulama için dikkat edilmesi gereken birkaç nokta

⁴⁸³ **HATEMİ**, s. 68.

⁴⁸⁴ **ERTEN, Rifat**: “*Evliliğin Butlanının Evlenme Nedeniyle Kazanılan Türk Vatandaşlığına Etkisi Hususunda Değerlendirmeler*”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 2014, S. 19, s. 262 [Butlan].

⁴⁸⁵ Konu için önceki dönemde öğretilerde ortaya farklı görüşler atılmıştır. TVK düzenlemesi, dayanağını 743 Sayılı Türk Kanunu Medenîsi'nden almıştır. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **ERTEN, Butlan**, s. 263.

⁴⁸⁶ Karşılaştırmalı hukuk incelendiğinde hemen bütün devletlerin benzer şekillerde sonradan ortaya çıkan nedenlere dayalı olarak aile ikamet izinlerine son verdikleri görülmektedir. Örneğin Yunanistan uygulamasında, aile ikamet izninin yenilenmesi için şartların bütün aile üyeleri tarafından sağlandığına yönelik evrakın yetkili mercilere sunulması gerekmektedir. Aranan şartlardan herhangi birisi geçerliliğini sürdürmüyorsa, aile ikamet izni o noktada son bulur: European Union Immigration Portal, Greece.

olduğu ifade edilmiştir. Öne sürülen görüşe göre, aile ikamet izninden yararlanan bir yabancının aranan şartları kaybetmesi hâlinde doğrudan iznin iptali yoluna gidilmemelidir⁴⁸⁷. Öncelikli olarak yabancının durumu göz önünde tutulmalıdır. Bu noktada iki farklı ihtimal üzerinden düşünülmektedir. Öncelikle aile ikamet izninden yararlanan kişi, gelmiş olduğu ülkede yaşantısını devam ettirebilmek için aslında istemediği bir evliliği devam ettiriyor olabilir. Hatta yabancı, aile içi şiddete maruz kalıyor olsa dahi ikamet izninden yararlanabilmek adına boşanma yolunu tercih etmeyebilir. Öne sürülen görüşe göre özellikle aile içi şiddet mağduru kişilerin aile ikamet izinlerini bir şekilde sürdürmelerine imkân tanınmalıdır⁴⁸⁸.

İfade edilmelidir ki, YUKK eleştirilen duruma çözüm olabilecek mahiyette bir hükmü barındırmaktadır. YUKK m. 34(6) uyarınca yabancı eşin, aile içi şiddet mağduru olduğu mahkeme kararıyla sabit olursa, kişiye doğrudan kısa dönem ikamet izni verilebilecektir. Böylece kısa dönem ikamet iznine kavuşan yabancı, Türkiye'deki ikametini sürdürebilecektir. Ayrıca yabancı uzun dönem ikamet iznine geçiş imkânından mahrum kalmayacaktır. Hükümde geçen “mahkeme kararı” ifadesi olabildiğince geniş yorumlanmalıdır. Bu kapsamda Türk hukuk sisteminde maddî vakalar tek başına dava sebebi sayılamayacağından, hukuk yargılaması açısından saldırı tehlikesinin önlenmesi veya saldırıya son verilmesi, ceza yargılaması açısından ise basit tıbbî müdahale ile giderilebilecek bir kasten yaralama kararının dahi aranan şartı karşılayacağı kabul edilmelidir.

⁴⁸⁷ **HESTER, Marianne/CHANTLER, Khatidja/GANGOLI, Geetanjali/DEVGON, Jasvinder/SHARMA, Sandhya/SINGLETON, Ann:** Forced Marriage: The Risk Factors and the Effect of Raising the Minimum Age For a Sponsor, and of Leave to Enter UK as a Spouse or Fiancee, Bristol 2007, s. 37.

⁴⁸⁸ **HESTER/CHANTLER/GANGOLI/DEVGON/SHARMA/SINGLETON,** s. 37.

Konuyla ilgili öne sürülen ikinci ihtimal, asgarî gelir şartının devamlılığı üzerinedir. Çalışmanın ikinci bölümünde ifade edildiği üzere, yabancıların aile ikamet izni alabilmesi için başvuruya destekleyici olarak katılacak kişinin asgarî bir gelire sahip olması gerekmektedir. Başvuruda sağlanması gereken şartların ikamet izni süresince devamlı olması arandığından söz konusu asgarî gelir şartının, sürekli olarak belirlenen alt sınırın aşağısına düşmemesi aranmaktadır. Bu noktada aile ikamet izinlerinin devam edebilmesi için destekleyici kişinin sürekli olarak bir işinin olması gerekmektedir. Herhangi bir şekilde işsiz kalan destekleyicinin bu durumu idare tarafından tespit edilirse, yakınına tanınmış olan aile ikamet izni iptal edilecektir. Öğretide ifade edildiği üzere yakınlarının ikamet izni durumlarına zarar gelmemesini isteyen destekleyiciler, genellikle işlerinden olmamak adına bütün fedakârlıklarda bulunmaktadır⁴⁸⁹. Yıldırıcı davranışlara (*mobbing*) maruz kalan destekleyicilerin sırf aile üyelerinin ülkedeki ikametlerini sürdürebilmeleri için bunlara tahammül ettikleri, bunun psikolojik sorunlara dahi yol açtığı ifade edilmektedir⁴⁹⁰. Bu durum özellikle destekleyici kişinin işverenin aile ikamet iznine ilişkin bilgi sahibi olduğu durumlarda suistimale açıktır. Kötüye kullanımların önüne geçilebilmesi adına en azından belirli bir süre için işsiz kalan destekleyiciye bağlı yabancıların ikamet izninin doğrudan iptal edilmemesi önerilmektedir⁴⁹¹. Fakat öneriye ilişkin olarak ne karşılaştırmalı hukukta ne de YUKK'ta herhangi bir düzenleme bulunmaktadır.

⁴⁸⁹ CHOLEWINSKI, s. 285; JOHN, s. 51; WIESBROCK, s. 149.

⁴⁹⁰ LEWIS, Hannah/DWYER, Peter/HODKINSON, Stuart/WAITE, Louise: Precarious Lives (Forced Labour, Exploitation and Asylum), Bristol 2014, s. 46.

⁴⁹¹ JOHN, s. 52; WIESBROCK, s. 150.

b) Yabancı Hakkında Sınır Dışı Etme veya Giriş Yasağı Kararının Bulunması

Aile ikamet izninin iptal nedenlerinden ikincisi, yabancının hakkında sınır dışı etme veya giriş yasağı kararının bulunmasıdır. Sınır dışı etme kararı, Kanun'un dördüncü bölümünde ayrıntılarıyla düzenlenmiştir. Kısaca tanımlamak gerekirse, kamu düzeni ve güvenliği açısından ülkede kalmalarında sakınca görülen kişilerin geldikleri ülkeye veya güvenilir üçüncü bir ülkeye zorunlu olarak gönderilmelerine sınır dışı etme adı verilmektedir⁴⁹². YUKK m. 53'e göre, sınır dışı etme kararı valiliklerce alınmaktadır. Karar, valiliklerce resen alınabileceği gibi GİB'in talimatı üzerine de alınabilir. YUKK m. 54'te kimler hakkında sınır dışı etme kararının alınabileceği tahdidi olarak sayılmıştır. YUKK m. 55'te ise insani sebeplerle sınır dışı etme uygulamasına istisnalar getirilmiştir. Bahsedilen düzenlemeye göre, örneğin ciddi sağlık sorunu olan kişiler sınır dışı edilemeyeceklerdir. Zira ciddi bir sağlık problemi yaşayan kişinin sınır dışı edilme süreçleri esnasında durumunun daha da kötüleşmesi ihtimali bulunmaktadır. İnsani sebeplerle, kamu güvenliği için tehlike teşkil edebilecek yabancılar dahi bu şekilde istisna kapsamında değerlendirilebilecektir.

Giriş yasağı ise YUKK m. 9'da düzenlenmiştir⁴⁹³. Söz konusu düzenleme uyarınca giriş yasağı uygulamasının amacı; kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığının korunmasıdır. Tedbiri uygulamaya yetkili makam, GİB'dir. Fakat istisnaî olarak valiliklerce de uygulanabilir. Giriş yasağı kararının yurtdışında bulunan bir yabancı

⁴⁹² **AYBAY/DARDAĞAN KİBAR**, s. 225; **DOĞAN**, s. 108; **EKŞİ**, YUKK, s.99; İstenmeyen yabancının, ülkeden uzaklaştırılması devletlere ait olan bir yetki olarak da değerlendirilmiştir. **DARDAĞAN, Esra Gül: Yabancılar Hukuku Açısından Sınırdışı Etme**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1993, s. 4.

⁴⁹³ Giriş yasağı, bir idarî işlem ile yabancının Türkiye'ye girişinin engellenmesi olarak tanımlanabilir. **ÇELİKEL/ÖZTEKİN GELGEL**, s. 96.

hakkında alınması mümkündür. Aynı zamanda Türkiye’de yaşayan bir yabancının sınır dışı edilmesi hâlinde de karara ek olarak Türkiye’ye giriş yasağı uygulanabilir. Yasağın süresi en fazla beş yıldır. Kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından ciddi tehdit hâlinde tedbir, on yıl daha artırılarak uygulanabilir.

Yargı kararlarında yabancının herhangi bir nedenden sınır dışı edilme kararına muhatap olmasının, aile ikamet izninin iptali yönünde bağlı yetki oluşturduğu kabul edilmektedir⁴⁹⁴. Böylece örneğin çalışma izni olmaksızın çalıştığı tespit edilen ve hakkında sınır dışı kararı verilen bir yabancının sınır dışı kararının kesinleşmesi üzerine, idarenin yapabileceği tek bir işlem bulunmaktadır. Kişinin aile ikamet izni iptal edilmelidir.

Aile ikamet izni uygulaması açısından Türkiye’den sınır dışı edilen veya giriş yasağı bulunan bir yabancının ikamet izninin iptali, esas açısından önemli işlev teşkil etmeyecektir. Zira Türkiye’de aile ikamet izniyle yaşamını sürdüren bir yabancının belirli şartların ortaya çıkmasıyla sınır dışı edilmesi hâlinde, hakkında kural olarak giriş yasağı kararı da alınacaktır. Giriş yasağı bulunan kişilerin Türkiye’ye girişleri, YUKK m. 7 uyarınca sınır kapılarında tespit edilip reddedilecektir. Bu sebeple yabancı zaten Türkiye’ye giriş yapamayacak ve aile ikamet izninin tanıdığı haklardan yararlanamayacaktır. Böylece yabancıya tanınan aile ikamet izninin iptali usûli bir işlem hâlini almaktadır. Aile ikamet izninin iptali, yalnızca YUKK m. 9(5) uyarınca, Türkiye’yi terke davet edilen bir yabancının kendiliğinden ülke dışına çıkması ve yabancı hakkında

⁴⁹⁴ Danıştay 10. D., 06.10.2021, E. 2016/2078, K. 2021/4589; İstanbul BİM 9. İDD, 30.09.2020, E. 2020/1224, K. 937 [Kararlar <lexpera.com.tr>den alınmıştır. (03.01.2022)].

GİB takdiri çerçevesinde giriş yasağı kararı alınmaması hâlinde işlevsel olabilir⁴⁹⁵. Böylece sınır dışı kararı alınan yabancının aile ikamet izni iptal edileceğinden, tekrar giriş yapmak istemesi hâlinde yeniden bir ikamet izni başvurusu yapması gerekecektir.

c) Aile İkamet İzninin Amacı Dışında Kullanıldığının Anlaşılması

Aile ikamet izninin iptali sebeplerinden üçüncüsü, verilen iznin amacı dışında kullanıldığının anlaşılmasıdır. Söz konusu husus, YUKK m. 36 ile Yönetmelik m. 34’te aynı ifadeleri içerir şekilde düzenlenmiştir.

Hükümde yer alan “ikamet izninin amacı dışında kullanılmasından” neyin anlaşılması gerektiği tam anlamıyla açık değildir. Bu ifade ile anlatılmak istenen anlaşmalı evlilikler ise YUKK m. 37 ile Yönetmelik m. 34, hâlihazırda anlaşmalı evlilikler için uygulanacak sonuçları içermektedir. Söz konusu düzenlemelerde zaten ikamet izni almak için gerçekleştirilmiş evliliklerin tespit edilmesi hâlinde verilmiş olan ikamet izinlerinin iptal edileceği de hüküm altına alınmıştır. O hâlde YUKK m. 36’da yer alan bu ifadenin, başka bir durum için kullanılmış olduğu akla gelmektedir. Aile ikamet izninin amacının kişilerin aile birliğini gereği şekilde sağlamak olduğu düşünülürse, bu amaca aykırı davranışların hükmün kapsamına girdiği kabul edilmelidir. Fakat böyle bir belirleme kolay şekilde yapılamayacaktır. Örneğin Türkiye’de yaşayan eşi ile birlikte hayatını sürdürmek üzere aile ikamet izni alan bir yabancının, Türkiye’de gerekli izinleri alarak ticarî faaliyette bulunması da mümkündür. Böyle bir örnekte yabancının aile ikamet iznini amacı dışında kullandığı kabul edilecek midir? Kanun’da ve Yönetmelikte yer alan ifadeler bu hususa bir ışık tutmasa da kanaatimizce “amacı dışında kullanma”

⁴⁹⁵ YUKK m. 9’a göre, sınır dışı edilen yabancıların Türkiye’ye girişi emredici hüküm gereği doğrudan yasaklanacaktır. Türkiye’yi terke davet edilen yabancılar ise davete uymaları halinde yasaklanmayabilirler. Aradaki fark bu noktada oluşmaktadır.

ifadesinin dar yorumlanması gerekmektedir. Bu yorum sonucunda, aile ikamet izni almış yabancılardan Türkiye’de kalışlarını tamamen başka amaçlara yöneltenlerin iptalle karşılaşacakları kabul edilmelidir. Bir yabancının, suç işlemek amacıyla Türkiye’ye girmek için aile ikamet iznini kullanması buna örnek olarak gösterilebilir.

d) Aile İkamet İznine Temel Olan Evliliğin Anlaşmalı Olduğunun Anlaşılması

Aile ikamet izninin iptali sebeplerinden dördüncüsü, izne temel olan evliliğin anlaşmalı olduğunun anlaşılmasıdır⁴⁹⁶. Husus YUKK m. 37 ile Yönetmelik m. 34’te ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. Söz edilen durum, aynı zamanda ikamet izninin kazanılma şartlarından biri olduğundan ve ikinci bölümde ele alındığından bu bölümde tekrar incelenmeyecektir. Bu kısımda yalnızca aile ikamet izninin iptali sürecine yer verilecektir.

Aile ikamet iznine temel olan evliliğin anlaşmalı olup olmadığına ilişkin yapılacak incelemeler, Yönetmelik m. 34’te açıkça düzenlenmiştir. Bu kapsamda aile ikamet iznine sahip yabancının, evliliği hükümde sayılan şüpheli özelliklerden birini taşıdığına makul şüphenin oluşmuş olduğu varsayılacağından araştırma başlatılacaktır. Düzenlemenin metnindeki ifade göz önüne alındığında, şüpheli durumların oluştuğunun idare tarafından tespiti sonrasında araştırma yapılması zorunludur. Hükmün ifadesi ile idareye bağlı bir yetki tanınmış, takdir alanı bırakılmamıştır⁴⁹⁷.

⁴⁹⁶ Öğretide bu sebeple yapılan denetimler için süre sınırının getirilmesi gerektiği ifade edilmiştir: **ELÇİN**, s. 182.

⁴⁹⁷ Araştırmaya sebebiyet veren şüpheli durumlara tezin “Evliliği İkamet İzni Alabilmek Amacıyla Yapmamış Olmak” başlıklı kısmında yer verilmiştir.

Yönetmeliğin anılan düzenlemesinde ayrıca araştırmalarda uygulanacak usûllere de yer verilmiştir. Söz konusu usûller şöyledir:

- “- Araştırmada insanları rahatsız edici ve onur kırıcı davranışlardan kaçınılır.*
- Özel hayatın gizliliği ve konut dokunulmazlığının ihlal edilmemesi için gerekli tedbirler alınır.*
- Eşlerle ayrı ayrı ve birlikte görüşülür. Eşler görüşme davetine uymakla yükümlüdür.*
- Paylaşılmış sorumlulukların olup olmadığı tespit edilir.*
- Yakın komşu, adres çevresi veya aile üyelerinden bilgi alınır.*
- Mahalli birimlerden bilgi alınır. Bu birimler, bilgi ve belge taleplerini derhal yerine getirir.*
- Araştırma sırasında sosyolog, sosyal çalışmacı, psikolog veya diğer meslek mensuplarından faydalanılabilir.*
- Araştırmaya kolluk personelinin refakat etmesi istenebilir.*
- Bakanlıkça belirlenecek diğer hususlara dikkat edilir.”*

Özellikle aile ikamet izninden yararlanan yabancının ve eşinin özel hayatlarına saygı gösterilmesine ilişkin kabul edilen temel ilkeler oldukça yerindedir. Ayrıca eşlerin konut dokunulmazlıklarına da riâyet edileceğine ilke olarak yer verilmiştir. Araştırmaya yardımcı olarak kolluk görevlilerinin katılması, zorlayıcı durumlarda müdahalenin gecikmeksizin yapılması imkânını doğuracaktır. Sosyal çalışmacı, psikolog gibi meslek mensuplarının araştırmada rol alması, durumun ve eşlerin beyanlarının yorumlanması açısından oldukça değerlidir. Komşu çevreden alınan bilgilere ise özellikle dikkat

edilmesi gerekmektedir⁴⁹⁸. Çünkü bu gruptaki kişiler, evlilik birliğinin tamamen dışında yer almaktadır. Bu kişilerin yabancıların evlilikleri hakkında edinebilecekleri bilgi, duyumlarla ve yapılabilecek kısıtlı gözlemlerle sınırlıdır. Kaldı ki aile ikamet izninden yararlanan yabancı veya ailesi ile aralarında kötü bir ilişki de olabilir. İhtimal dâhilinde olan bu gibi durumlarda üçüncü kişi beyanlarına tedbiren şüpheyile yaklaşılmalıdır. Yabancıнын evliliği için bir kişinin olumsuz beyanı varsa bunu somut olaylara dayandırması istenilmelidir⁴⁹⁹. Aksi takdirde yalnızca üçüncü bir kişinin beyanına dayalı olarak aile ikamet izninin iptali, doğru sonuçlar doğurmayabilir.

Muvazaalı evliliklerin tespitiyle ikamet izinlerinin iptali, yargı kararlarına da konu olmuştur. Söz konusu kararlara göre, evliliğin muvazaalı olduğunun eşlerden herhangi birisi tarafından beyan edilmesi hâlinde artık diğer olguların etkisi ortadan kalkmaktadır⁵⁰⁰. Yapılan araştırmalar neticesinde evliliğin varlığına ilişkin hiçbir iz veya

⁴⁹⁸ **MACZYNSKA**, s. 9.

⁴⁹⁹ Bu noktada üçüncü kişilerden gelebilecek herhangi bir beyanın, ceza yargılamalarında geçerli olan yaklaşımla değerlendirilmesi yerinde olacaktır. Buna göre, olumsuz herhangi bir beyanın doğrudan sonuç doğurmaması gerekir. Önemli olan beyanla aynı sonucu gösteren destekleyici diğer durumların da mevcut olmasıdır. Değerlendirme neticesinde şüpheden uzak bir şekilde beyanın doğru olduğuna kanaat getiriliyorsa, ikamet izni iptal edilmelidir. bkz. **TOROSLU, Nevzat/FEYZİOĞLU, Metin:** Ceza Muhakemesi Hukuku, 18. bs., Ankara 2018, s. 209.

⁵⁰⁰ Ankara BİM 10. İDD, 17.06.2020, E. 2020/1106, K. 2020/876 [<lexpera.com.tr>, (03.01.2022)].

emareye rastlanamaması hâlinde, izin iptal edilmesi zorunludur⁵⁰¹. Fakat yalnızca yer ve kimlik tespiti amaçlı sisteme konulan kodlar⁵⁰² izin iptaline yol açmamaktadır⁵⁰³.

Yönetmelik m. 34'ün devamında evliliğin anlaşmalı olduğuna dair kararın alınma usûlü düzenlenmiştir. Usûl aslen ilk defa verilecek aile ikamet izinleri için Yönetmeliğe konulmuş olsa da valiliklerin sonradan yapacakları denetim neticesinde ortaya çıkan anlaşmalı evlilikler için de aynen uygulanmalıdır. Böylelikle iptal işlemine maruz kalma riskiyle karşılaşacak yabancılar da gerekli usûli güvencelerden yararlanmış olacaktır. Yapılacak belirlemeler için il müdürlüğü temsilcisi başkanlığında, aile ve sosyal politikalar il müdürlüğü, il nüfus ve vatandaşlık müdürlüğü ve il emniyet müdürlüğünden birer temsilcinin katıldığı bir komisyon oluşturulacaktır. Komisyon üyelerinden en az birinin kadın olması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca komisyona, ilgili kurumlardan temsilcilerin katılması da mümkündür. Yönetmeliğin böylesi önemli bir karar açısından çoğulcu bir karar alma sürecini öngörmesi yerinde olmuştur. Böylece durumu birden farklı kişi tetkik edebilecektir. Komisyonun farklı cinsiyetteki kişilerden oluşması da fikir çeşitliliğine hizmet eder niteliktedir.

C. İzin Uzatılmaması

YUKK m. 34 uyarınca aile ikamet izinleri, her defasında üç yılı aşmayacak şekilde verilebilir. Fakat yabancıya tanınan aile ikamet izninin süresi, hiçbir zaman

⁵⁰¹ Danıştay 10. D., 25.11.2020, E. 2016/12625, K. 2020/5400 [<lexpera.com.tr>, (03.01.2022)].

⁵⁰² Karardan anlaşıldığı kadarıyla söz konusu kodlar, yabancıların takibinde kolaylık sağlaması amacıyla kolluk tarafından tutulan kayıtlardır. Davaya konu olayda yabancı için konulan “(M) kodu”, yer ve kimlik tespiti amacıyla kullanılmaktadır.

⁵⁰³ Danıştay 10. D., 26.01.2017, E. 2016/3100, K. 2017/371 [<lexpera.com.tr>, (03.01.2022)].

destekleyicisinin ikamet izninin süresini aşamayacaktır. Son cümledeki durum, yalnızca yabancı bir destekleyiciye bağlı olarak Türkiye'ye gelen yabancılar için uygulama alanı bulacaktır. Zira Türk vatandaşları için ikamet izni uygulaması söz konusu değildir. Durum için örnek olarak, kısa dönem ikamet izni sahibi yabancının eşine Türkiye'de aile ikamet izni verilmesi gösterilebilir. Böyle bir durumda aile ikamet iznine bağlı olarak Türkiye'ye giriş yapacak yabancıya eşinin kısa dönem ikamet izni süresinden daha uzun süreli bir aile ikamet izni verilemez.

Yabancıya tanınan aile ikamet izninin süresinin sona ermesinden itibaren geçerliliği son bulacağından, hüküm gereği yabancıya yeni bir aile ikamet izni verilecektir. YUKK m. 36'da bu işlem uzatma olarak tanımlanmıştır. Böylece yabancının aile ikamet izniyle Türkiye'de kalışına izin verilen süre uzatılmış olacaktır. Yapılacak uzatmalar için azami bir sınır ise belirlenmemiştir.

YUKK m. 34'te aile ikamet izinlerinde gerçekleştirilecek uzatma işlemleri, ikamet izninin ilk defa tanınmasına benzer şekilde idarenin takdir yetkisine bırakılmıştır. Bu kapsamda idare, yabancının Türkiye'de kalışını kendi ölçütlerine göre değerlendirecek ve bir sonuca varacaktır. Uzatma işleminin gerçekleştirilebilmesi için ikamet izninin asgarî şartlarının devamı ön şart niteliğindedir. Asgarî şartların devam etmediğinin veya YUKK m. 36'da düzenlenen iptal sebeplerinden herhangi birisinin gerçekleştiğinin anlaşılması hâlinde ise aile ikamet izni idare tarafından uzatılamaz. Bu noktada idarenin hiçbir takdir yetkisi bulunmamaktadır. Tespiti yapan idarenin, ikamet izninin uzatılma başvurusunu doğrudan reddetmesi gerekmektedir.

Uzatma başvurularının sonuçlandırılması aşamasında idarenin takdir yetkisi bulunsa da aynı statüdeki yabancılar için verilecek kararların nesnel gerekçelere dayandırılması gerekmektedir. Aksi hâlde gerçekleştirilen uygulama ayrımcılık yasağına aykırılık doğurabilir.

Aile ikamet izninin uzatılması için yapılacak başvurunun YUKK m. 24 uyarınca iznin süresinin dolmasından önceki 60 gün içerisinde yapılması gerekmektedir. Danıştay kararında belirtildiği üzere, yenileme başvurusundaki belgelerde eksiklik bulunması hâlinde idarenin başvuruyu reddetmesi zorunludur⁵⁰⁴. İdarenin eksikliğin tamamlanmasını beklemesi düşünülemez⁵⁰⁵.

D. Diğer İkamet İzinleriyle Aradaki Geçişler

Aile ikamet izninden yararlanan yabancıнын bu statüsünün sonlanmasına son olarak diğer bir ikamet iznine geçiş yol açabilir. Aile ikamet izninden yararlanan yabancıнын diğer herhangi bir ikamet izni çeşidine başvurmasında hiçbir engel bulunmamaktadır. Bunun dışında geçişler için özel durumlar da bulunmaktadır. Söz konusu özel durumlardan ilki, YUKK m. 34(5)'te yer almaktadır. Anılan hükme göre, bir yabancı en az üç yıl aile ikamet izniyle Türkiye’de yaşamını sürdürmüşse ve on sekiz yaşını tamamladıysa, talebi hâlinde kısa dönem ikamet iznine geçiş yapabilir. İkinci bölümde anıldığı üzere aile ikamet izninden yararlanmak isteyen eşlerin on sekiz yaşını tamamlamış olmaları şart olduğundan, kısa dönem ikamet iznine geçiş için tanınmış olan bu hak doğrudan aile ikamet izni kapsamındaki çocuklara yöneliktir. Böylece aile ikamet izni kapsamında Türkiye’ye gelen ve Türkiye’de on sekiz yaşını tamamlayan çocuklar için Türkiye’deki yaşantılarını sürdürebilme imkânı getirilmiştir. Çocuklar için getirilmiş

⁵⁰⁴ Danıştay 10. D., 25.11.2020, E. 2016/15370, K. 2020/5398 [<lexpera.com.tr>, (03.01.2022)].

⁵⁰⁵ Kararda aile ikamet izninin uzatılması için yapılan başvuru neticesinde yabancıya eksikliğin tamamlanması için 30 gün verilmiştir. Yabancı süre içerisinde eksikliği gidermemiştir. İlk derece mahkemesinin verdiği kararda, YUKK’ta 30 günlük bir süre belirlenmediği ve bu sebeple uzatma işleminin yapılması gerektiği belirtilmiştir. Karar, bu noktada Danıştay tarafından bozulmuştur.

bu imkân yerindedir. Zira bu grupta yer alan çocuklar, üç yıl boyunca Türkiye’de yaşantılarını sürdürmektedirler. Böylece geçirdikleri süreye bağlı olarak Türkiye’deki yaşama uyum sağladıkları düşünülmektedir. Uyum sağlayan çocukların, on sekiz yaşını doldurmaları ve bu sebeple aile ikamet izninden yararlanamamaları sonucu doğrudan Türkiye’deki kalışlarına son verilmesi Kanun koyucu tarafından uygun görülmemiştir. Böylece çocukların en azından kısa dönem ikamet izniyle belirli bir süre daha Türkiye’de kalışlarına olanak tanınmıştır.

Diğer bir özel durum, YUKK m. 34(6) uyarınca ortaya çıkmaktadır. Söz konusu düzenlemede, Türk vatandaşıyla evli olan bir yabancının üç yıllık aile ikamet izniyle Türkiye’de kalışından sonra boşanması hâlinde kısa dönem ikamet izni alabileceği ifade edilmiştir. Hükümde ifade edilen evlilik türü, yalnızca Türk vatandaşlarının gerçekleştirmiş olduğu evliliklerdir. Bu kapsamda herhangi bir yabancı destekleyici ile evli olan ve bu evliliğe dayalı olarak aile ikamet izninden yararlanan bir yabancının kısa dönem ikamet iznine geçiş hakkından yararlanması söz konusu olmayacaktır. Bu açıdan Türk vatandaşı ile evli olan yabancıya bir ayrıcalık tanınmış olduğu görülmektedir. Aile ikamet izninden yararlanan yabancılardan, Türk vatandaşı ile evli olanlar ile bir yabancıyla evli olanlar arasında ayırım yapılmasına gerekçe olarak Türk vatandaşıyla evli olan yabancının Türkiye ile çok daha sıkı bağlantılarının olacağı düşüncesi gösterilebilir. Fakat kanaatimizce bir yabancı ile evli olan ve bu evliliğe dayalı olarak aile ikamet izninden yararlanan yabancıya da kısa dönem ikamet iznine geçiş hakkının tanınması yerinde olacaktır. Zira yabancının üç yıl gibi kısa olmayan bir süre Türkiye’de yaşantısını sürdürmüş olması beklenmektedir. Geçen bu süre içerisinde yabancının Türkiye ile sıkı bağlantılarının oluşması yüksek bir ihtimaldir. Türkiye ile arasında bu şekilde sıkı bağlar bulunan bir yabancıya en azından belirli bir süre ikamet hakkı tanınabilir. Böylece yabancı Türkiye’deki yaşantısını uygun bir zaman içerisinde sonlandırabilme olanağına kavuşacaktır. Yabancı ile evli olması nedeniyle aile ikamet izninden yararlanan kişilere

boşanma neticesinde kısa dönem ikamet iznine geçiş hakkının tanınması bu açıdan önemlidir.

SONUÇ

Devletlerin ülkelerinde bulunacak yabancıları belirleme konusundaki egemenlik yetkileri, tartışmasız şekilde kabul görmektedir. Kimi durumlarda ise yabancıların temel insan hakları metinlerinde yer alan hakları, devletlerin söz edilen yetkilerini belirli şekilde kullanmalarını gerektirebilir. Temel metinlerde yer alan aile hayatına saygı hakkı, bu durum için verilebilecek en güzel örnektir. Ülke içerisinde aile bağları bulunan yabancıların ülkeye kabul edilmemesi, yabancıların manevî esenliğini ciddi şekilde tehdit edebilir. Zira aile birliğinin korunması, kişinin manevî esenliği açısından oldukça önemlidir. Aile ikamet izni uygulaması da bu noktada yabancıların aile bütünlüklerinin sağlanması açısından ortaya çıkan bir uygulamadır.

Günümüzde ulusal mevzuatında aile ikamet izni uygulamasına yer vermeyen hemen hiçbir devlet bulunmamaktadır. İznin yabancıya verilme şartları ve usûlü ise her bir devletin aileye bakış açısına göre farklılaşmaktadır. Bu noktada önemli olan yabancıdan aile birliğinin sağlanması için yerine getirilmesi imkânsız şartları istememektir.

İkamet izni uygulamasına Türk hukukunda da yer verilmiştir. Uygulamaya ilk olarak 1915 tarihli Ecnebilerin Memalik-i Osmaniye’de Seyahat ve İkametlerine Dair Kanun’da, ikamet tezkeresi adıyla karşılaşılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulduktan sonra konu, sırasıyla Ecnebilerin Türkiyede İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun ile Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun’da düzenlenmiştir. Bahsedilen düzenlemeler dâhilinde ikamet izni bir bütün olarak, genel bir şekilde ele alınmıştır. Dönemin hukuk anlayışı gereği özel ikamet izni çeşitlerinin ortaya çıkışı sonradan gerçekleşmiştir. Aile ikamet izni uygulamasına ise ilk olarak Emniyet Genel Müdürlüğü Hizmet Genelgesinde rastlanılmaktadır. Türkiye çapında yapılacak uygulamayı belirlemek için çıkartılmış olan söz konusu genelgelerde evlilik geçerli bir ikamet tezkeresi nedeni sayılmaktadır.

Aile ikamet izni, kanun düzeyinde ilk olarak YUKK'ta düzenlenmiştir. Konunun kanun düzeyinde ele alınması, Anayasa m. 16'da yer alan yabancıların temel haklarının kanunla sınırlandırılabilmesi ilkesine de uygun olmuştur. Aile ikamet izninin kazanılması, sağladığı haklar ve sonlandırılması YUKK kapsamında ayrıntılı şekilde ele alınmış olan konulardır. Söz edilen konulardan aile ikamet izninin kazanılması kapsamında genel olarak ülkede kalacak yabancidan kamu düzenini tehlikeye düşürmeyecek şartları sağlaması beklenmektedir. Şartlar için YUKK ve Yönetmelikte birtakım sınırlar da belirlenmiştir. Şartlar ve sınırları bir bütün olarak değerlendirilirse, aile bütünlüğünü öngören temel metinlerle genel bir uyumun olduğu görülmektedir. Özellikle yargı kararları ve bilimsel eserlerde eleştirilen kimi devletlerin göç sistemlerindeki ciddi zorluk içeren şartlar göz önüne alındığında, Türk hukukundaki şartların aile bütünlüğünün sağlanması açısından çok daha uygun olduğu ifade edilmelidir. Yaş sınırı, çok eşlilik hâli ve şartlı mültecilerin durumu gibi konuların, ileri sürülen görüşler ve AİHM kararları ışığında yeniden yorumlanması, var olan durumu daha da olumlu hâle getirecektir.

Bir yabancıya aile ikamet izninin tanınması, Türkiye'de yerleşme hakkı dışında diğer birçok haktan yararlanmanın da önünü açmaktadır. Kendisine aile ikamet izni tanınan yabancı, negatif hakların yanında; eğitim, çalışma ve mal edinme gibi pek çok pozitif haktan da yararlanma olanağına kavuşmaktadır. Aile ikamet izninden yararlanan yabancılara tanınan söz konusu haklar açısından Türk hukuku, dünyadaki genel uygulamayla uyumludur. Farklı olan diğer birkaç devlet uygulamasında ise, bu grupta yer alan yabancıların taşınmaz mal edinme hakkından diğer yabancılara nazaran daha kolay yararlandırıldıkları görülmektedir.

Aile ikamet izni için süreç her zaman muhatabının istediği şekilde gerçekleşmeyebilmektedir. Böyle hâllerde de aile ikamet izni talebinin reddi, iznin iptali gibi hukukî sonuçlar söz konusu olmaktadır. İzin talebinin reddi, özellikle iznin

kazanılma şartlarının yabancı veya destekçi tarafından sağlanmaması hâlinde karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca yabancıya usulüne uygun olarak verilmiş olan aile ikamet izni de belirli durumların ortaya çıkması durumunda iptal edilmektedir. İptal kararının doğuracağı hüküm ve sonuçların belirlenebilmesi için iptale yol açan olayın doğru nitelendirilmesi oldukça önemlidir. Ayrıca öğretide aile ikamet izinlerinin iptaliyle özel hukukî durumları gereği zor duruma düşebilecek kişilere özen gösterilmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Aile ikamet izni yabancılara her defasında üç yılı aşmayacak şekilde tanınmaktadır. Tanınan süre sona erdiğinde izin kendiliğinden son bulmaktadır. İdarenin iznin tanınması aşamasındaki takdir yetkisi, iznin uzatılması aşaması için de geçerlidir. Yabancı tarafından yapılacak uzatma başvurusu valiliklerce değerlendirilecektir. Ayrıca aile ikamet izni sürerken yabancının başvuruda bulunarak diğer ikamet izni çeşitlerinden herhangi birine geçişi mümkündür. Üç yıl boyunca aile ikamet izniyle Türkiye’de yaşamış olan çocukların ve Türk vatandaşıyla evli kişilerin kısa dönem ikamet iznine geçişlerine de olanak tanınmıştır. Tanınan bu imkân, belirli süreler Türkiye’de yaşayarak sosyal uyum sağlayan yabancılar açısından değerlidir. Aynı olanağın destekleyicisi yabancı olan kişiler için de tanınması, durumları benzer iki grubun aynı muameleden yararlanmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

I. GENEL ESERLER VE MONOGRAFİLER

AKINTÜRK, Turgut/ATEŞ KARAMAN, Derya: Türk Medenî Hukuku (II. Cilt-Aile Hukuku), 14. bs., İstanbul 2012.

AKINTÜRK, Turgut/ATEŞ, Derya: Borçlar Hukuku, 26. bs., İstanbul 2017.

AKKOÇ, Alim Baki: Osmanlı Devleti'nde Pasaport Nizamnameleri ve Bunların Uygulamadaki Boyutları, İstanbul 2019.

AKYILMAZ, Bahtiyar/SEZGİNER, Murat/KAYA, Cemil: Türk İdare Hukuku, 14. bs., Ankara 2021.

ALGAN, Bülent: Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakların Korunması, Ankara 2007.

ALTUĞ, Yılmaz: Yabancıların Hukukî Durumu, İstanbul 1963 [Yabancılar].

ARSLAN, İlyas:

- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Milletlerarası Özel Hukuka Etkisi, Ankara 2019 [AİHS].
- Milletlerarası Özel Hukukta Mutad Mesken Kavramı, İstanbul 2012 [Mutad Mesken].

ARSLAN, Şule: Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahat Hakkı, İstanbul 2018 [İkamet].

ARTUK, Emin/GÖKCEN, Ahmet/ALŞAHİN, Emin/ÇAKIR, Kerim: Ceza Hukuku Özel Hükümler, 19. bs., Ankara 2021.

ASAR, Aydoğan: Yabancılar Hukuku, 5. bs., Ankara 2019.

AVCI, Mustafa: Türk Hukuk Tarihi Dersleri, 10. bs., Konya 2021.

AYBAY, Rona:

- Amerikan, İngiliz ve Türk Hukuk Sistemlerinde Yurt Dışına Çıkma ve Yurda Girme Özgürlüğü, Ankara 1975 [Özgürlük].
- İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ve Türkiye (1945-1948), İstanbul 2016 [Bildiri].

AYBAY, Rona/DARDAĞAN KİBAR, Esra: Yabancılar Hukuku, 3. bs., İstanbul 2010.

AYBAY, Rona/ÖZBEK, Nimet/ERSEN PERÇİN, Gizem: Vatandaşlık Hukuku, İstanbul 2019.

AYDIN, M. Âkif: Türk Hukuk Tarihi, 18. bs., İstanbul 2021.

AYDOĞDU, Gamze: Türk Hukukunda Geçici Koruma Statüsünün Kapsamı ve Geçici Korumadan Yararlananların Hakları, Ankara 2020.

- BİLİR, Faruk:** 100 Soruda Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, Ankara 2019.
- BULUT, Nihat:** Sanayi Devriminden Küreselleşmeye Sosyal Haklar, İstanbul 2009.
- BÜYÜKÇALIK, Mürvet Ece:** Mülteci Hukuku'nun Gelişimi ve Türkiye'de Mültecilerin Sosyal Hakları, Eskişehir 2014.
- CİN, Halil/AKYILMAZ, Gül:** Türk Hukuk Tarihi, 18. bs., Konya 2021.
- ÇAĞIRAN, Mehmet Emin:** Uluslararası Alanda İnsan Hakları, 3. bs., Ankara 2017.
- ÇEKER, Mustafa:** Sigorta Hukuku, 19. bs., Adana 2018.
- ÇELİKEL, Aysel/ÖZTEKİN GELGEL, Günseli:** Yabancılar Hukuku, 24. bs., İstanbul 2018.
- DOĞAN, Vahit:** Türk Yabancılar Hukuku, 3. bs., Ankara 2018.
- DOĞAN, Vahit/ODABAŞI, Hasan:** Yargı Kararları Işığında Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku, Ankara 2004.
- DURAL, Mustafa/ÖĞÜZ, Tufan/GÜMÜŞ, Mustafa Alper:** Türk Özel Hukuku (Cilt III-Aile Hukuku), 3. bs., İstanbul 2010.
- EGGER, A./ESCHER, Arnold/HAAB, Robert/HOMBERGER, A./OSER, H./SCHÖNENBERGER, W./SIEGWART, A.:** İsviçre Medenî Kanunu Şerhi, Ankara 1948, s. 93.
- EKŞİ, Nuray:**
- Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular, İstanbul 2006 [Temel Konular].
 - Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku, 5. bs., İstanbul 2018 [YUKK].
- ERDEM, Mehmet/MAKARACI-BAŞAK, Aslı:** Aile Hukuku, Ankara 2022.
- ERDOĞAN, Mustafa:**
- Anayasa Hukuku, 5. bs., Ankara 2009.
 - Anayasal Demokrasi, 11. bs., Ankara 2014.
- ERMAN, Hasan:** Eşya Hukuku Dersleri, 7. bs., İstanbul 2017.
- ESEN, Emre:** Türk Hukukunda Yabancıların İkamet İzinleri, İstanbul 2019.
- FENDOĞLU, Hasan Tahsin:** İnsan Hakları Hukuku, 2. bs., Ankara 2020.
- GEMALMAZ, Mehmet Semih:** Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş, 7. bs., İstanbul 2010.
- GENÇCAN, Ömer Uğur:** Aile Hukuku, 5. bs., Ankara 2011.
- GÖĞER, Erdoğan:** Türk Tâbiyet Hukuku, Ankara 1972.
- GÖREN, Zafer:** Anayasa Hukuku, Ankara 2011.
- GÖZLER, Kemal:**
- İdare Hukuku, 3. bs., Bursa 2019 [İdare Hukuku].
 - İdare Hukukuna Giriş, 25. bs., Bursa 2019 [Giriş].

- İnsan Hakları Hukuku, Bursa 2017 [İnsan Hakları].
 - Türk Anayasa Hukuku, 2. bs., Bursa 2018 [Anayasa Hukuku].
- GÖZÜBÜYÜK, Şeref/GÖLCÜKLÜ, Feyyaz:** Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Yargılama Yöntemi), 10. bs., Ankara 2013.
- GÜNDAY, Metin:** İdare Hukuku, 10. bs., Ankara 2015.
- GÜNDÜZ, Aslan:** Milletlerarası Hukuk, 8. bs., İstanbul 2015.
- GÜNGÖR, Gülin:**
- Tâbiyet Hukuku, 6. bs., Ankara 2018.
 - Türk Milletlerarası Özel Hukuku (Kanunlar İhtilafı Hukuku-Milletlerarası Usul Hukuku), Ankara 2021.
- GÜNTÜRK, M. Serdar:** Türk Yüksek Mahkemeleri ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Özel Hayatın Gizliliğinin Korunması, Ankara 2012.
- HATEMİ, Hüseyin:** Aile Hukuku, 9. bs., İstanbul 2021.
- HESTER, Marianne/CHANTLER, Khatidja/GANGOLI, Geetanjali/DEVGON, Jasvinder/SHARMA, Sandhya/SINGLETON, Ann:** Forced Marriage: The Risk Factors and the Effect of Raising the Minimum Age For a Sponsor, and of Leave to Enter UK as a Spouse or Fiancee, Bristol 2007.
- İBA, Şeref:** Türk Anayasa Hukuku, Ankara 2018.
- İZGİ, Ömer/GÖREN, Zafer:** Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Yorumu, Ankara 2002.
- KALABALIK, Halil:** İnsan Hakları Hukuku, 2. bs., Ankara 2009.
- KAPANİ, Münici:** Kamu Hürriyetleri, 7. bs., Ankara 2013.
- KARAKOÇ, İrem:** Hukuk Tarihinde Vatandaşlık-Yabancılık Statüsü, İzmir 2012.
- KILIÇOĞLU, Ahmet:** Aile Hukuku, Ankara 2015.
- KOCA, Mahmut/ÜZÜLMEZ, İlhan:** Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 6. bs., Ankara 2019.
- LEWIS, Hannah/DWYER, Peter/HODKINSON, Stuart/WAITE, Louise:** Precarious Lives (Forced Labour, Exploitation And Asylum), Bristol 2014.
- MACZYNSKA, Jadwiga:** Access to Family Reunification, Budapeşte 2012.
- MEYER, Antoine:** People on the Move Handbook of Selected Terms and Concepts, Paris 2008.

NICHOLSON, Frances: The “Essential Right” to Family Unity of Refugees and Others in Need of International Protection in the Context of Family Reunification, Cenevre 2018.

NOMER, Ergin:

- Devletler Hususî Hukuku, 22. bs., İstanbul 2017 [Devletler].
- Türk Vatandaşlık Hukuku, 26. bs., İstanbul 2019 [Vatandaşlık].

OĞUZMAN, M. Kemal/SELİÇİ, Özer/OKTAY-ÖZDEMİR, Saibe: Kişiler Hukuku, 15. bs., İstanbul 2015.

ÖZBUDUN, Ergun: Türk Anayasa Hukuku, 15. bs., Ankara 2014.

ÖZKAN, Işıl: Göç, İltica ve Sığınma Hukuku, Ankara 2013.

ÖZTAN, Bilge:

- Aile Hukuku, 4. bs., Ankara 2004 [Aile].
- Medenî Hukuk’un Temel Kavramları, 40. bs., Ankara 2015 [Medenî].

ÖZTÜRK, Neva Övünç: Mültecinin Hukukî Statüsünün Belirlenmesi, Ankara 2015.

PAZARCI, Hüseyin: Uluslararası Hukuk Dersleri, 15. bs., Ankara 2021.

POYRAZ, Mehmet Aytaç: Türk Yabancılar Hukukunda Yabancıların İkameti, İstanbul 2015.

SARAÇLI, Murat: Uluslararası Hukukta Yerinden Edilmiş Kişiler, 2. bs., Ankara 2019.

SİRMEN, Lale: Eşya Hukuku, 5. bs., Ankara 2017.

SOYSAL, Mümtaz: Anayasaya Giriş, 3. bs., Ankara 2011.

ŞANLI, Cemal/ESEN, Emre/ATAMAN FİGANMEŞE, İnci: Milletlerarası Özel Hukuk, 6. bs., İstanbul 2018.

ŞEN, Ersan: Devlet ve Kitle İletişim Araçları Karşısında Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması, İstanbul 1996.

TAN, Turgut/BAYAZIT, Bahar: İdare Hukuku, 10. bs., Ankara 2021.

TANÖR, Bülent:

- Anayasa Hukukunda Sosyal Haklar, Şubat 1978.
- İki Anayasa 1961-1982, 5. bs., İstanbul 2013.
- Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri, 8. bs., İstanbul 2000.

TANÖR, Bülent/YÜZBAŞIOĞLU, Necmi: 1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku, 12. bs., İstanbul 2012.

TEKİNALP, Gülören: Türk Yabancılar Hukuku, 8. bs., İstanbul 2003.

TİKVEŞ, Özkan: Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Şerhi ve Uygulaması, İstanbul 1969.

TOROSLU, Nevzat/FEYZİOĞLU, Metin: Ceza Muhakemesi Hukuku, 18. bs., Ankara 2018.

- TRAVERS, Max:** The British Immigration Courts (A Study of Law and Politics), Bristol 1999.
- TURAN, Turgut/TANRIBİLİR, Feriha Bilge:** Vatandaşlık Hukuku, 4. bs., Ankara 2017.
- ULUSOY, Ali D.:** Yeni Türk İdare Hukuku, 4. bs., Ankara 2021.
- ÜZELTÜRK, Sultan:** 1982 Anayasası ve İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesine Göre Özel Hayatın Gizliliği Hakkı, İstanbul 2004.
- VAN DER HAER, Charlotte:** Family Reunification With Beneficiaries of International Protection in Belgium, Schaerbeek 2014.
- YILMAZ, Ejder:** Hukuk Sözlüğü, 5. bs., Ankara 1996 [Sözlük].
- YILMAZ, Sibel:** Kitleli Akın (Sığınma) Durumunda Geçici Koruma Rejimi ve Asgari Muamele Standardı, Ankara 2016 [Geçici Koruma].

II. MAKALE VE TEZLER

- ADEYEMI, Andrew:** “*The Primary Purpose Rule in British Immigration Law*”, Journal of Law and Society, 1993, C. 20, S. 12, s. 65-68.
- ALTUĞ, Yılmaz:** “*Türkiye ve Avrupa Konseyi*”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 1991, C. 11, S. 1-2, s. 1-4 [Avrupa Konseyi].
- AY, İlyas:** 1982 Anayasası’nda Yerleşme Hürriyeti, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2012.
- AYBAY, Rona:**
- “*Bir İnsan Hakkı Olarak Uluslararası Seyahat Özgürlüğü*”, İnsan Hakları Yıllığı, 1979, C. 1, s. 80-93 [Seyahat].
 - “*Taraf Miyiz; Değil Miyiz? Tuhaflı Bir Durum: Türkiye ve AİSY’ye Ek 4. Protokol*”, İnsan Hakları (Seçilmiş Makaleler), 2011, İstanbul, s. 194-198 [Protokol].
- BARTHOLET, Elizabeth:** “*Ratification by the United States of the Convention on the Rights of the Child: Pros and Cons From a Child’s Rights Perspective*” The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science, 2011, C. 633, S. 1, s. 80-101.
- BOULOS, Sonia:** “*National Interests Versus Women’s Rights*”, Women&Criminal Justice, 2021, C. 31, S. 1, s. 53-76.
- BOZKURT, Gülnihal:** “*İslam Hukukunda Zimmilerin Hukuki Statüleri*”, DEÜHFD, 1987, C. 3, S. 1-4, s. 115-155.

- CABRA, Marco Gerardo Monroy:** "Rights and Duties Established by the American Convention on Human Rights" *American University Law Review*, 1980, C. 30, S. 1, s. 21-64.
- CARBONE, June:** "Morality: Public Policy and the Family: The Role of Marriage and the Public/Private Divide", *Santa Clara Law Review*, 1996, C. 36, S. 2, s. 267-286.
- CARROLL, Andrea B:** "Reviving Proxy Marriage" *Brooklyn Law Review*, 2011, C. 76, S. 2, s. 455-502.
- ÇELİK, Neşe Baran:** "Türk Hukukunda Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan veya Uluslararası Korumadan Yararlanan Yabancıların Hak ve Yükümlülükleri", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2016, C. 6, S. 3, s. 67-148.
- ÇELİKKAYA, Hasan:** "Eğitimin Anlamları ve Farklı Açılardan Görünüşü", *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1991, C. 3, S. 3, s. 73-85.
- CHOLEWINSKI, Ryszard:** "Family Reunification and Conditions Placed on Family Members: Dismantling a Fundamental Human Right", 2002, C. 4, S. 3, s. 271-290.
- CONTESSE, Jorge:** "Resisting the Inter-American Human Rights System" *Yale Journal of International Law*, 2019, C. 44, S. 2, s. 179-237.
- DAGON, Roger:** "The Restrictions and Regulations in Switzerland-A Summary Outline", *International Legal Practise*, 1977, C. 45, s. 45-48.
- DARDAĞAN, Esra Gül:** Yabancılar Hukuku Açısından Sınırdışı Etme, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1993.
- DELLA PUPPA, Francesco:** "Bodies at Work, Work on Bodies: Migrant Bodies, Wage Labour, and Family Reunification in Italy" *Journal of International Migration and Integration*, 2019, C. 20, s. 963-981.
- ELÇİN, Doğa:** "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda Aile İkamet İzni: Aile Hayatı Hakkı Mı? Aile Birleşimi Hakkı Mı?" *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 2017, S. 30, s. 117-198.
- ERTEN, Rifat:**
- "Evliliğin Butlanının Evlenme Nedeniyle Kazanılan Türk Vatandaşlığına Etkisi Hususunda Değerlendirmeler", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 2015, S.20, s. 243-278 [Butlan].

- “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2015, C. 19, S. 1, s. 3-52 [Değerlendirme].
- ERTEN, Rifat/ACIR, Birsen/TAŞVEREN, Sema:** “*Gen (DNA) Testinin İspat Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1996, C. 45, S. 1-4, s. 573-588.
- GEMALMAZ, Mehmet Semih:** “*Bir İnsan Hakkı İhlali: Ölüm Bekleyişi Olgusu*”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 1990, C. 10, S. 1-2, s. 97-108.
- GITTLEMAN, Richard:** “*The African Charter on Human and Peoples' Rights: A Legal Analysis*” Virginia Journal of International Law, 1982, C. 22, S. 4, s. 667-714.
- GLENDON, Mary Ann:** “*The Rule of Law in the Universal Declaration of Human Rights*” Northwestern University Journal of International Human Rights, 2004, C. 2, s. 1-18.
- GÖZLER, Kemal:** “*Anayasa Değişikliğinin Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması Bakımından Getirdikleri ve Götürdükleri (Anayasanın 13’üncü Maddesinin Yeni Şekli Hakkında Bir İnceleme)*”, Ankara Barosu Dergisi, 2001, C. 59, S. 4, s. 53-67 [M. 13].
- GROENENDIJK, Kees:** “*Family Reunification as a Right under Community Law*”, European Journal of Migration and Law, 2006, C. 8, S. 2, s. 215-230.
- GUBERNSKAYA, Zoya/DREBY, Joanna:** “*US Immigration Policy and the Case for Family Unity*”, Journal on Migration and Human Security, 2017, C. 5, S. 2, s. 417-430.
- HAKYEMEZ, Yusuf Şevki:** “*Temel Hak ve Özgürlüklerde Objektif Sınır Kavramı ve Düşünce Özgürlüğünün Objektif Sınırları*”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 2002, C. 57, S. 2, s. 17-40.
- HANNUM, Hurst:** “*The Status of the Universal Declaration of Human Rights in National and International Law*” Georgia Journal of International and Comparative Law, 1996, C. 25, S. 1-2, s. 287-398.
- JASTRAM, Kate/NEWLAND, Kathleen:** “*Family Unity and Refugee Protection*”, Refugee Protection in International Law: UNHCR’s Global Consultations on International Protection, Cambridge 2003, s. 555-603.
- KRAUSE, Harry D.:** “*Legitimate and Illegitimate Offspring of Levy v. Louisiana: First Decisions on Equal Protection and Paternity*” The University of Chicago Law Review, 1969, C. 36, S. 2, s. 338-363.

- LAUTERPACHT, H.:** *"The Universal Declaration of Human Rights"*, British Year Book of International Law, 1948, C. 25, s. 354-381.
- LORENZEN, Ernest G.:** *"Marriage By Proxy and the Conflict of Laws"*, Harvard Law Review, 1919, C. 32, S. 5, s. 379-394.
- MCADAM, Jane:** *"The European Union Qualification Directive: The Creation of a Subsidiary Protection Regime"*, International Journal of Refugee Law, 2005, C. 17, S. 3, s. 461-516.
- MCCANN, Timothy M.:** *"The American Convention on Human Rights: Toward Uniform Interpretation of Human Rights Law"* Fordham International Law Journal, 1983, C. 6, S. 3, s. 610-635.
- OKERE, B. Obinna:** *"The Protection of Human Rights in Africa and the African Charter on Human and Peoples' Rights: A Comparative Analysis With the European and American Systems"* Human Rights Quarterly, 1984, C. 6, S. 2, s. 141-159.
- OREOPOULOS, Philip:** *"Why Do Skilled Immigrants Struggle in the Labor Market? A Field Experiment With Thirteed Thousand Resumes"*, American Economic Journal: Economic Policy, 2011, C. 3, S. 4, s. 148-171.
- ÖZCAN, Emre:** Karşılaştırmalı Hukukta Yabancıların Gayrimenkul Edinme Hakkı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2019.
- ÖZTÜRK, Necla/KUŞÇU, Düdü/TUFAN, Utku:** *"Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatine İlişkin Uygulamada Karşılaşılan Bazı Sorunlar"*, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2021, C. 12, S. 2, s. 703-719.
- PARKER, Karen:** *"Jus Cogens: Compelling the Law of Human Rights"*, Hastings International and Comparative Law Review, 1989, C. 12, S. 2, s. 411-464.
- ROHAN, Mark:** *"Refugee Family Reunification Rights: A Basis in the European Court of Human Rights Family Reunification Jurisprudence"* Chiago Journal of International Law, 2014, C. 15, S. 1, s. 347-375.
- SARGIN, Fügen:** *"Türkiye'de Öğrenim Gören Yabancı Öğrencilerin Türkiye'ye Giriş, Türkiye'de İkamet Etme ve Çalışma Hakları"*, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2000, S. 1-2, İstanbul, s. 317-354.
- SEZER, Hamiyet:** *"Osmanlı İmparatorluğu'nda Seyahat İzinleri"*, Tarih Araştırmaları Dergisi, 2003, C. 22, S. 33, s. 105-124.
- SIRRIYEH, Ala:** *"'All you need is love and £18,600': Class and the new UK family migration rules"*, Critical Social Policy, 2015, C. 35 S. 2, s. 228-247.

- STAYER, Anne:** “*Free Movement and the Fragmentation of Family Reunification Rights*”, *European Journal of Migration and Law*, 2013, C. 15, S. 1, s. 69-90.
- TALAS, Cahit:** “*Çalışma Hakkı ve Türkiye’deki Durum*”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 1991, C. 46, S. 1, s. 407-421.
- TURNA, Nalan:** “*Osmanlı İstanbulu’nda İç Pasaport: Mürûr Tezkeresi*”, *Uluslararası Sempozyum II*, 2014, s. 389-403.
- WALTZ, Susan:** “*Universalizing Human Rights: The Role of Small States in the Construction of the Universal Declaration of Human Rights*” *Human Rights Quarterly*, 2001, C. 23, S. 1, s. 44-72.
- WEISSBRODT, David:** “*Prospects for Ratification of the Convention on the Rights of the Child*” *Emory International Law Review*, 2006, C. 20, S. 1, s. 209-216.
- WIESBROCK, Anja:** “*The Right to Family Reunification of Third-Country Nationals Under EU Law- Is Directive 2003/86/EC in Compliance With the ECHR*”, *Human Rights&International Legal Discourse*, 2011, C. 5, S. 2, s. 138-165.
- YENER KESKİN, Cansu:** “*Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü ile Çalışma Hakkı Bağlamında Şartlı Mülteciler*”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 2019, C. 25, S. 1, s. 388-433.

III. DÜZENLEMELER

- “*İnsan Hakları Evrensel Bildirisi - Universal Declaration of Human Rights*”, Paris, 10.12.1948. [un.org/sites/un2.un.org/files/udhr.pdf], (01.11.2021)].
- “*Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi - European Convention on Human Rights*”, Roma, 04.11.1950. [echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf], (01.11.2021).
- “*Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi - American Convention on Human Rights*”, San José, 22.11.1969. United Nations, Treaty Series, Vol. 1144, s. 123 vd. [treaties.un.org/], (01.11.2021)].
- “*Afrika İnsan Hakları Sözleşmesi - African Charter on Human and Peoples’ Rights*”, Nairobi, 27.06.1981. United Nations, Treaty Series, Vol. 1520, s. 217 vd. [treaties.un.org/], (01.11.2021)].
- “*Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Antlaşma - International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*”, New York, 1966. United Nations, Treaty Series, Vol. 993, s. 3 vd. [treaties.un.org/], (01.11.2021)].

“*Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme - Convention Relating to the Status of Stateless Persons*”, New York, 28.09.1954. United Nations, Treaty Series, Vol. 360, s. 117 vd. [treaties.un.org/], (01.11.2021)].

“*Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme - Convention Relating to the Status of Refugees*”, Cenevre, 28.07.1951. United Nations, Treaty Series, Vol. 189, s. 137 vd. [treaties.un.org/], (01.11.2021)].

“*İşkenceye ve Diğer Zalimane Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme - Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*”, New York, 10.12.1984. United Nations, Treaty Series, Vol. 1465, s. 85 vd. [treaties.un.org/], (01.11.2021)].

“*Çocuk Hakları Sözleşmesi - Convention on the Rights of the Child*”, New York, 20.11.1989. United Nations, Treaty Series, Vol. 1577, s. 3 vd. [treaties.un.org/], (01.11.2021)].

“*Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme - International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families*”, New York, 18.12.1990. United Nations, Treaty Series, Vol. 2220, s. 3 vd. [treaties.un.org/], (01.11.2021)].

“18.10.1982 tarih ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası”, RG, 09.11.1982, S. 17863.

“15.07.1950 tarih ve 5683 sayılı Ecnabilerin Türkiyede İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun”, RG, 24.07.1950, S. 7564.

“10.03.1954 tarih ve 6366 sayılı İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Koruma Sözleşmesi ve buna Ek Protokolün Tasdiki Hakkında Kanun”, RG, 19.03.1954, S. 8662.

“27.11.2007 tarih ve 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun”, RG, 12.12.2007, S. 26728

“25.04.2006 tarih ve 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu”, RG, 29.04.2006, S. 26153.

“15/07/1950 tarih ve 5682 sayılı Pasaport Kanunu”, RG, 24.07.1950, S. 7564.

“22/12/1934 tarih ve 2644 sayılı Tapu Kanunu”, RG, 29/12/1934, S. 2892.

“26/09/2004 tarih ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu”, RG, 12.10.2004, S. 25611.

“22.11.2001 tarih ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu”, RG, 08.12.2001, S. 24607.

“29.05.2009 tarih ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu”, RG, 12.06.2009, S. 27256.

“28.07.2016 tarih ve 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu”, RG, 13.08.2016, S. 29800.

“Uluslararası İşgücü Kanunu Uygulama Yönetmeliği”, RG, 02.02.2022, S. 31738.

“04.04.2013 tarih ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu”, RG, 11.04.2013, S. 28615.

“Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik” RG, 17.03.2016, S. 29656.

“Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”, RG, 30.11.1994, S. 22127.

“27.02.2003 tarih ve 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun”, RG, 06.03.2003, S. 25040.

“15.07.1950 tarih ve 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun”, RG, 24.07.1950, S. 7564.

“04.11.1981 tarih ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu”, RG, 06.11.1981, S. 17506.

“01.07.2014 tarih ve 6549 sayılı Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşmeye Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun”, RG, 10.07.2014, S. 29056.

“17.04.1975 tarih ve 1883 sayılı Vatansızlık Hallerinin Sayısının Azaltılmasına Dair Sözleşme’nin Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun”, RG, 04.05.1975, S. 15226.

“29.08.1961 tarih ve 359 sayılı Cenevre’de 28 Temmuz 1951 tarihinde imzalanmış olan Mültecilerin Hukuki Durumuna dair Sözleşmenin onaylanması hakkında Kanun”, RG, 05.09.1961, S. 10898.

“09.12.1994 tarih ve 4058 sayılı Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun”, RG, 11.12.1994, S. 22138.

“29.03.1965 tarih ve 554 sayılı Tescil Edilmeyen Birleşmeler ile Bunlardan Doğan Çocukların Cezasız Tescili Hakkında Kanun”, RG, 08.04.1965, S. 11974.

“20.06.1974 tarih ve 1826 sayılı Tescil Edilmeyen Birleşmeler ve Bunlardan Doğan Çocukların Cezasız Tescili Hakkında Kanun”, RG, 28.06.1974, S. 14929.

“Birleşik Krallık Devleti’nin Yabancılar Kanunu”,

[<legislation.gov.uk/ukpga/1905/13/pdfs/ukpga_19050013_en.pdf>, (01.11.2021)].

“Hindistan Devleti’nin Yabancılar Kanunu”,

[<legislative.gov.in/sites/default/files/A1946-31.pdf>, (01.11.2021)].

“Yeni Zelanda Devleti’nin Göç Kanunu”,

[<legislation.govt.nz/act/public/2009/0051/latest/DLM1440303.html>, (01.11.2021)].

IV. YARGI KARARLARI

A. Yabancı Mahkemelere Ait Kararlar

AİHM, Marckx/Belçika Başvurusu, 13.06.1979, 6833/74.
AİHM, Campbell ve Cosans/Birleşik Krallık Başvurusu, 25.02.1982, 7511/76, 7743/76.
AİHM, Abdulaziz, Cabales ve Balkandalı/Birleşik Krallık Başvurusu, 12.05.1983, 9214/80-9473/81-9474/81.
AİHM, Berrehab/Hollanda Başvurusu, 21.06.1988, 10730/84.
AİHM, Kroon ve Diğerleri/Hollanda Başvurusu, 27.10.1994, 18535/91.
AİHM, Campagnano/İtalya Başvurusu, 23.03.2006, 77955/01.
AİHM, C.G. ve Diğerleri/Bulgaristan Başvurusu, 24.04.2008, 1365/07.
AİHM, Hode ve Abdi/Birleşik Krallık Başvurusu, 06.11.2012, 22341/09.
AİHM, Biao/Danimarka Başvurusu, 24.05.2016, 38590/10.
AİHM, M.A./Danimarka Başvurusu, 09.07.2021, 6697/18.
AİHM, Mansur/Türkiye Başvurusu, 08.06.1995, 14/1994/461/542.
ABAD, ECLI:EU:C:2010:117, 29.12.2008.
ABAD, ECLI:EU:C:2016:285, 05.12.2014.
ABAD, ECLI:EU:C:2020:577, 19.02.2019.
Case C-250/19, Avrupa Birliği Resmî Gazetesi, 25.05.2019, C 182.
Case C-560/20, Avrupa Birliği Resmî Gazetesi, 01.03.2021, C 72.
Case C-230/21, Avrupa Birliği Resmî Gazetesi, 05.07.2021, C 263.
Matter of H., 01.05.1962, A-12378722.
Matter of Silva, 10.09.1976, A-8745827.

B. Türk Mahkemelere Ait Kararlar

AYM, 13.06.1985, E. 1984/14, K. 1985/7.
AYM, Sevim Akat Ekşi Başvurusu, 19.12.2013, 2013/2187.
AYM, K.Ş. Başvurusu, 03.04.2014, 2013/1614.
AYM, Mehmet Koray Eryaşa Başvurusu, 16.04.2015, 2013/6693.
AYM, N.Ö. Başvurusu, 19.11.2015, 2014/19725.
AYM, Selim Adıyaman Başvurusu, 09.03.2016, 2013/8846.
AYM, Oksana Chicheishvili Başvurusu, 20.12.2017, 2014/19023.
Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulu, 22.12.1973, E. 1973/3, K. 1973/12
Danıştay 10. D., 18.05.2005, E. 2003/4745, K. 2005/2591

Danıştay 10 D., 04.10.2016, E. 2016/2381, K. 2016/3591.
Danıştay 10. D., 07.11.2016, E. 2016/3094, K. 2016/3915.
Danıştay 10. D., 26.01.2017, E. 2016/3100, K. 2017/371.
Danıştay 10. D., 04.07.2017, E. 2016/3510, K. 2017/3472.
Danıştay 10. D., 19.11.2020, E. 2015/4476, K. 2020/5151.
Danıştay 10. D., 19.11.2020, E. 2015/4498, K. 2020/5152.
Danıştay 10. D., 25.11.2020, E. 2016/14985, K. 2020/5406.
Danıştay 10. D., 25.11.2020, E. 2016/3272, K. 2020/5399.
Danıştay 10. D., 25.11.2020, E. 2016/12625, K. 2020/5400.
Danıştay 10. D., 25.11.2020, E. 2016/15370, K. 2020/5398.
Danıştay 10. D., 24.03.2021, E. 2016/2217, K. 2021/1364.
Danıştay 10. D., 10.06.2021, E. 2016/14847, K. 2021/3237.
Danıştay 10. D., 10.06.2021, E. 2016/945, K. 2021/3229.
Danıştay 10. D., 06.10.2021, E. 2016/2078, K. 2021/4589.
Yargıtay 2. HD, 01.10.2014, E. 2014/8105, K. 2014/19050
Yargıtay 2. HD, 28.09.2007, E. 2007/370, K. 2007/12849.
Yargıtay 2. HD, 25.11.2010, 2009/16481, 2010/19524
Ankara BİM 10. İDD, 17.06.2020, E. 2020/1106, K. 2020/876.
İstanbul BİM, 13.11.2018, E. 2018/3292, K. 2018/2980.
İstanbul BİM, 13.11.2018, E. 2018/3292, K. 2018/2980.
İstanbul BİM 9. İDD, 30.09.2020, E. 2020/1224, K. 937.

V. İNTERNET KAYNAKLARI

- **JOHN, Arturo:** “*Family Reunification for Migrants and Refugees: A Forgotten Human Right?*”, [igc.fd.uc.pt/data/fileBIB2017724164832.pdf], (01.10.2021)].
- **RADJENOVIC, Anja:** “*Family Reunification Rights of Refugees and Beneficiaries of Subsidiary Protection*”, European Parliamentary Research Service, 2020
[[europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/646176/EPRS_BRI\(2020\)646176_EN.pdf](http://europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/646176/EPRS_BRI(2020)646176_EN.pdf)], (01.11.2021)].
- 1982 Anayasası Gerekçesi,
[anayasa.gov.tr/media/7465/gerekceli_anayasa_2021.pdf], (01.11.2021)].

- TBMM, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı Avrupa Birliği Uyum Komisyonu Raporu (Sıra Sayısı:310), [tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss310.pdf], (01.11.2021)].
- Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, [tbmm.gov.tr/tutanaklar/], (01.11.2021)].
- Danışma Meclisi Tutanak Dergisi, [tbmm.gov.tr/tutanaklar/], (01.11.2021)].
- Avrupa Komisyonu, Family Reunification of Third-Country Nationals in the EU Plus Norway: National Practices, 2017 [refworld.org/docid/5a0d5b524.html], (01.11.2021)].
- OHCHR/IPU: Human Rights Handbook, Tigneieu-Jameyzieu, 2016 [ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/HandbookParliamentarians.pdf], (01.11.2021)].
- UNHCR, “*Conclusion on International Cooperation and Burden and Responsibility Sharing in Mass Influx Situations- No. 100*”, 2004 [unhcr.org/excom/exconc/41751fd82/conclusion-international-cooperation-burden-responsibility-sharing-mass.html], (01.11.2021)].
- UNHCR, “*Field Handbook for the Implementation of UNHCR BID Guidelines*”, Cenevre 2011 [unhcr.org/protection/children/50f6d27f9/field-handbook-implementation-unhcr-bid-guidelines.html], (01.11.2021)].
- UNHCR, “*Protecting the Rights of Stateless Persons*”, Cenevre 2014 [refworld.org/pdfid/4cad88292.pdf], (01.11.2021)].
- UNHCR, “*UNHCR Note on DNA Testing to Establish Family Relationships in the Refugee Context*”, Cenevre 2008 [refworld.org/docid/48620c2d2.html], (01.11.2021)].
- UNHCR, “*UNHCR’S Response to the European Commission Green Paper on the Right to Family Reunification of Third Country Nationals Living in the European Union (Directive 2003/86/EC)*”, Cenevre 2011 [<https://www.unhcr.org/4f54e3fb13.pdf>], (01.11.2021)].
- “*1892 Cenevre Devletler Hukuku Enstitüsü kararları*” [idiil.org/app/uploads/2017/06/1892_gen_01_fr.pdf], (01.11.2021)].
- “*Affidavit of Support Beyan Formu*” [uscis.gov/sites/default/files/document/forms/i-864.pdf], (01.11.2021)].
- “*Afrika Kıtasında Çok Eşliliğe İlişkin OECD Araştırma Raporu*” [oecd.org/swac/maps/77-polygamy-remains%20common-West-Africa.pdf], (01.11.2021)].
- “*E-İkamet Sistemi*” [e-ikamet.goc.gov.tr], (01.11.2021)].

- “*Aile İkamet İzni İstenen Belgeler*”, [e-ikamet.goc.gov.tr], (03.01.2022)].
- “*European Union Immigration Portal*”, [ec.europa.eu/immigration/index_en], (01.11.2021)].
- “*Maldivler Devleti İkamet İçin Gerekli Belgeler*” [immigration.gov.mv/tourist-visa], (01.10.2021)].
- “*Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük*” [<https://sozluk.gov.tr>], (01.11.2021)].
- “*UCSIS Adjudicator’s Field Manual (Field Manual)*”, [uscis.gov/sites/default/files/document/policy-manual-afm/afm21-external.pdf], (01.10.2021)].
- “*UCSIS, Rights and Responsibilities of a Green Card Holder (Permanent Resident)*” [uscis.gov/green-card/after-we-grant-your-green-card/rights-and-responsibilities-of-a-green-card-holder-permanent-resident], (01.11.2021)].
- “*New Zealand Immigration Instructions ‘Instructions’*” [immigration.govt.nz/documents/ops-manual/residence.pdf], (01.10.2021)].
- “*Yeni Zelanda Uyum Faaliyetleri*” [immigration.govt.nz/about-us/what-we-do/our-strategies-and-projects/how-we-support-migrants], (01.10.2021)].

ÖZET

Devletler geçmişten günümüze ülkelerinde yaşayabilecek yabancıları belirlemek için ikamet izni uygulamasını sürdürmektedir. İkamet izni uygulamasıyla belirli şartları sağlamış olan yabancılara, ülkeye yerleşme hakkı tanınmaktadır. Zaman içerisinde yabancılardan aranan şartın niteliğine göre farklı ikamet izni türleri (öğrenci ikamet izni, uzun dönem ikamet izni vs.) ortaya çıkmıştır. Aile ikamet izni de ikamet izni türlerinden biridir. Aile ikamet izniyle yabancının aile bağları dikkate alınarak ülkede kalışına izin verilir. Yapılan uygulamayla temel insan hakları metinlerindeki önemi vurgulanan aile birliği de sağlanmış olmaktadır.

Aile ikamet izni, kanun düzeyinde ilk defa Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda yer almıştır. Kanun'da yer alan düzenlemelerle aile ikamet izninin kazanılması, iptali ve uzatılması düzenlenmiştir. Aile kavramının sosyal yaşama bağlı olan değişken yapısı gereği sürekli yeni düzenleme ihtiyaçları da ortaya çıkmaktadır.

Tezin ilk bölümünde aile ikamet iznine ilişkin temel kavramlar, aile ikamet izniyle ilgili görülen temel düzenlemeler ve aile ikamet izninin Türk hukukundaki tarihsel gelişim süreci ele alınmıştır.

Tezin ikinci bölümünde ise Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kapsamında aile ikamet izninin kazanılması, sağladığı haklar, iptali, uzatılmaması ve diğer ikamet izinlerine geçişi incelenecektir. Açıklanan konuya ışık tutmak amacıyla ilgili mahkeme kararları ve diğer devlet uygulamalarına da anlatım içerisinde yer verilmiştir.

ABSTRACT

States have continued to issue residence permits to determine foreigners who can live in their country from past to present. The right to settle in the country is recognized to foreigners who meet certain conditions with a residence permit application. Over time, different types of residence permits (student residence permit, long term residence permit etc.) have emerged, depending on the nature of the condition that foreigners must meet. Family residence permit is also one of the types of residence permits. With a family residence permit, the foreigner is allowed to stay in the country by taking into account family ties. With the practice, family unity, the importance of which is emphasized in the basic human rights texts, is also ensured.

Family residence permit took part in the Law on Foreigners and International Protection first in an act basis. By the provisions of the law, acquisition, cancellation and extension of family residence permit are regulated. Due to the variable nature of the concept of family, which is dependent on social life, the need for new regulation constantly arises.

In the first section of the thesis, the basic concepts of family residence permit, the basic regulations that are considered to be relevant to family residence permit and the historical development process of family residence permit in Turkish law are discussed.

In the second section of the thesis, the acquisition of family residence permit, the rights it provides, its cancellation, extension and transition to other residence permits will be examined within the scope of Law on Foreigners and International Protection. In order to shed light on the subject explained, relevant court decisions and other state practices are also included in the narrative.